

Η ΠΡΩΤΙΚΗ

ΕΣΤΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΕΙΟΝ
ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΠΛΑΤΩΝΑ
ΜΠΟΤΣΑΡΗ 15 - ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

[Τὸ παρὸν 1ον τεύχος, ἐξανεληθὲν,
ἀνετυπώθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1956]

ΜΑΙΟΣ 1952

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

Ἐπιτροπὴ ἐπιμελείας βλαβῶν:
 ἸΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
 ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
 ΔΗΜ. Σ. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ
 ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΠΟΥΛΟΣ
 ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἱδρυταί: Ε. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ—Μ. Χ. ΜΑΝΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἐσωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δραχ. 150.—
 Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
 Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
 Ἐξωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δολλ. 10.—
 ἢ Δίρραι Ἀγγλίας 3 1/2
 ΤΙΜΗ ΤΥΠΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:
 ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
 ΛΕΩΝΑΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
 ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
 ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
 Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ, Ὅδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα—Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μήνυμα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. κ. Σπυρίδωνος	Σελίς	1
Τῆς Συντάξεως:	Διὰ μίαν Ἡπειρωτικὴν Ἀναγέννησιν	» 3
	Ἡ Λένω τοῦ Μπότσαρη (Δημοτικὸν τραγούδι).	» 6
Κων. Δ. Μέρτζιου:	Ἐν ἐπεισόδιον μεταξύ Σουλιωτῶν—Ἐνετῶν	» 7
Κων. Λαζαρίδης:	Οἱ Τοῦρκοι Σπαῖδες	» 10
Χρ. Κολιάτσου:	Πῶς ἐχάθη ἡ μάχη τοῦ Πέτα	» 15
Γεωργ. Α. Σίνας:	Δωδώνη Ἡπειρος Ἰωάννινα	» 21
Χρήστου Κιτσιδης:	Αἱ Ἡπειρωτικαὶ Κοινότητες	» 24
Ἡλία Κώνστα:	Ἡ ῥίον, καὶ πνευματικὴ ἀνασυγκρότησις τῆς Ἡπείρου	» 29
Γ. Σακελλοπούλου:	Ἡ Ἡπειρος ὡς γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφικὴ περιοχὴ	» 33
Χρ. Παπασταύρου:	Ἡ Ἡπειρος καὶ αἱ πλουτοφόροι πηγαὶ τῆς	» 39
Γ. Ἐξαρχοπούλου:	Τὰ Δάση τοῦ Ζαγορίου	» 41
Π. Α. Κοροντζή:	Ὁ Διδάσκαλος τῆς ἐποχῆς μας	» 43
<i>E Haraucourt</i> :	<i>Partir c'est mourir un peu</i> (Ἀπόδραση Λ. Βρανούση)	» 48
Νικ. Β. Πατσέλης:	Οἱ κομπογιαννίτες ἱατροὶ τοῦ Ζαγορίου	» 49
Δημ. Σαλαμάγκας:	Δουλειῆς τοῦ ποδαριῦ	» 54
Μιχ. Κόκκορου:	Τὸ πρῶτον πανηγύρι	» 59
Χρυσ. Ζιτσαίας:	Ἡ Γοργόνα (ποίημα)	» 61
Φρίξου Τζιόβας:	Ὁ Ἡπειρώτης ποιητὴς Τέλλος Ἄγρας	» 62
Τάκης Τσιάκου:	Ροδιὰ (ποίημα)	» 66
Ἀλκη Μυρσίνης:	Μερνούχτα (ποίημα)	» 66
† Κ. Καζαντζή:	Τὸ χέρι τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου (Διήγημα)	» 67
Σπ. Μουσελίμης:	Κωνσταντίνος Βερσῆς (ποίημα)	» 73
Γιῶργου Ράγκου:	Βλάχικο γλέντι (ποίημα)	» 74
Κ. Α. Μιχαηλίδης:	Στοχασμοὶ γιὰ τὴν ποίησιν καὶ τὸν ποιητὴ	» 75
Γεώρ. Φ. Βουγίδης:	Ἡ Ἡπειρος (ποίημα)	» 76
Τάκης Σιωμποπούλου:	Κώστας Κρυστάλλης	» 77
Βασιλ. Κραψίτης:	Ὁ ἄνθρωπος στὴ νύχτα (ποίημα)	» 82
Γ. Παπαγεωργίου:	Ὁ λαϊκὸς θρύλος στὸ θέατρο	» 83
Κων. Κασβίκης:	Ἀνεβαίνοντας στὰ Ἡπειρωτικὰ βουνὰ	» 88
Ε. Ἀθανασάκου:	Μικρὰ ἢ μεγάλη Κοινότης	» 91
	Στὴ ἐρώση στὰ Τσερίτσιανα (Δημῶδες Ἡπείρου)	» 93

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ.—Σημειώματα: Ἡ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη—Καὶ εἰ ἄλλες δύο;—Οἱ Νέοι—
 Ἡ Ζωσιμαία Σχολή—Αἱ συνεργασίαι—Οἱ συμπαραστάτες μας—Αἱ ἐκδόσεις—Ἡ ὑπόδοχὴ τῆς
 «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας»—Νεκρολογία: Χρῆστος Σούλης—Τὰ Ἡπειρωτικὰ
 Βιβλία: Ἡλ. Κώνστα: «Τὸ Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα», Ὁρέστη Α. Αἰδῆ: «Ἐμμετρα ποικίλα».
 Ἰ. Ἀρχιμανδρίτης Ἀλεξικοπούλης κωδικοποίησε ἐκπαιδευτικὴν νομοθεσίαν-νομολογίαν, Ἅγι Θεόδωρο:
 «Τὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων»—Τὰ γεγονότα τοῦ Ἀπριλίου—Οἱ Ἡπειρώται τοῦ Ἐσωτερικοῦ—Παιδαγωγ-
 κικὴ κίνησις—Ἀθλητικὴ κίνησις—Καλλιτεχνικὴ κίνησις—Προσκοπικὴ κίνησις—Βιβλιογραφία.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8ῃ Μαΐου 1952

Π ρ ὶ ς

Τοὺς κ.κ. Ἐκδότας τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας»

Εἰς Ἰωάννινα

Γηθοσύνως χαιρετίζομεν τὴν ἔκδοσιν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» εὐχόμενοι ὀλοφύχως εὐδόκιμον καὶ μακρὰν σταδιοδρομίαν.

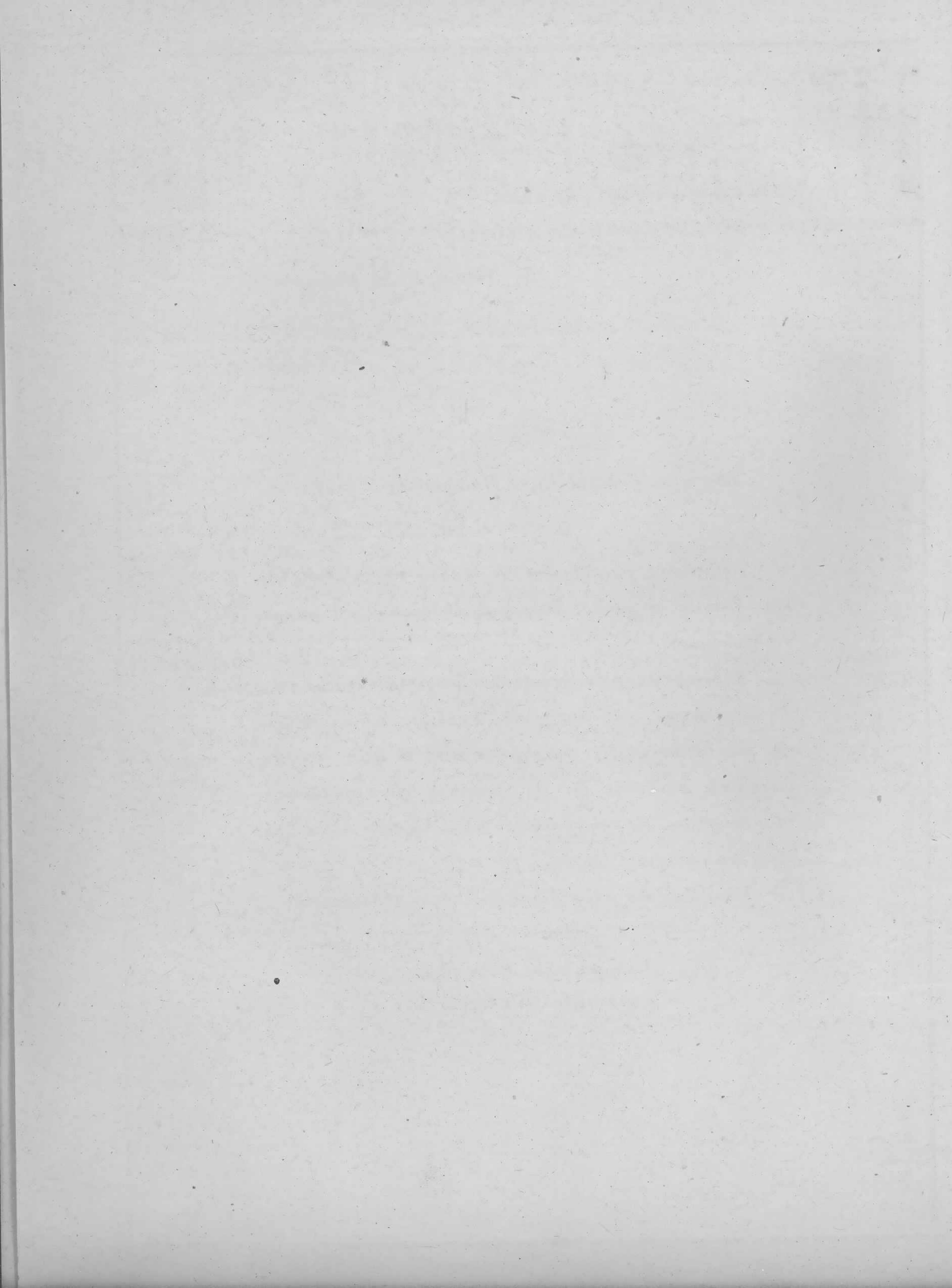
Ἐχοντες πλήρη ἀντίληψιν τῶν δυσχερειῶν τὰς ὁποίας θὰ συναντήσητε, ὡς συγχαίρω ὀλοφύχως διὰ τὸ θάρρος μεθ' οὗ ἀντιμετωπίζετε τὴν ὥραιαν κατὰ τὰ ἄλλα προσπάθειαν καὶ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ δυνηθῆτε νὰ παρακάμψητε τοὺς σκοπέλους εἰς τοὺς ὁποίους προσέκρουσαν ἄλλαι ἀνάλογοι προσπάθειαι.

Εὐχόμενοι καὶ πάλιν ὀλοφύχως πᾶσαν εὐδοκίμησιν

Διατελοῦμεν

Διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης

† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Α'

ΜΑΪΟΣ 1952

ΤΕΥΧΟΣ 1

ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία εἶναι μίᾳ συνεχῆς ἀλυσίδα θυσῶν καὶ ἡρώϊσμου, πνευματικῶν ἀνατάσεων καὶ πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων. Εἰς τὴν ἀλυσίδα αὐτὴν ἡ Ἡπειρος ἀποτελεῖ τὸν πλέον πολύτιμον κρίκον τῆς. Ἀνεκτίμητον πετράδι, ποῦ καταυγάζει μὲ τὴν λάμπιν του, διανοίγει λεωφόρους πολιτισμοῦ καὶ ἰδανικῶν καὶ διαγράφει τὴν προοπτικὴν τῶν πεπωμένων τοῦ Ἔθνους. Ἄς μὴ λησμονώμεν ὅτι ἐδῶ ἔζησαν οἱ Σελλοὶ καὶ οἱ Γραικοί, ὅτι ἐδῶ ἔχει τὰς ρίζας του τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ ἄς ἐνθυμούμεθα ὅτι εἰς τὸν τόπον αὐτὸν εὐρίσκονται ἡ Δωδώνη, τὸ Σοῦλι, ἡ Πίνδος, τὸ Καλπάκι καὶ ἡ Κόνιτσα. Ἀρχίζει δηλαδὴ καὶ κλείει ἡ Ἡπειρος τὴν μέχρι τοῦδε διαδρομὴν μας διὰ μέσου τῶν αἰῶνων.

Εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ Ἡπειρος ἐφύλαξε δι' ἑαυτὴν τὸν ρόλον τοῦ πρωταγωνιστοῦ. Ποτὲ δὲν ἠκολούθησε. Πάντοτε πρώτη ἐστάθη. Τὰ πλέον σημαντικὰ γεγονότα τοῦ Ἔθνους εἶναι ἀναποσπástως συνδεδέμενα μὲ τὴν μαρμαρυγὴν τοῦ φωτός ποῦ ἐκπέμπεται ἀενάως ἀπὸ τὴν βραχώδη αὐτὴν γωνίαν, τῆς ὁποίας τὰ τέκνα εἴτε ὡς φορεῖς ἰδανικῶν, εἴτε ὡς πρωτοπορία πνεύματος, εἴτε ὡς δημιουργοὶ πολιτισμοῦ, τῆς ἐξησφάλισαν τὸν τίτλον τῆς εὐάνδρου. Δὲν ἐδόθη εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχε ὁ τίτλος αὐτός. Ἀποτελεῖ ἱστορικὴν δικαίωσιν καὶ ἐπιβράβευσιν ἀγώνων καὶ θυσῶν, ἀφ' ὅτου ὁ ὄγκος τῆς Ἑλλάδος προεβλήθη καὶ κατέλαβεν ὀλόκληρον τὸ πλαίσιον τῆς ἀνθρωπότητος. Χωρὶς τὴν Ἡπειρον Ἑλλάς δὲν δύναται νὰ νοηθῆ. Δὲν ἀποτελεῖ Ἡπειρωτικὸν ἐγώϊσμον αὐτὴ ἡ διαπίστωσις. Εἶναι ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος.

Ὁμολογουμένως εἶναι δόσκολος ὁ ρόλος, ποῦ ἀνετέθη εἰς τὴν Ἡπειρον. Ἄλλ' ἡ Μοῖρα, ὅταν ἐπισημαίνει τοὺς ἐκλεκτοὺς τῆς, δὲν ἐνδιαφέροται διὰ τὸ δύσκολον ἢ τὸ εὐκολον. Εἶναι ἐπιταγὴ τῆς Μοίρας ἡ Ἡπειρος νὰ πρωταγωνιστῆ. Ἡ δρᾶσις τῶν τέκνων τῆς ἱστορικῶς εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς τῶν ἀνθρωπίνων ἐκδηλώσεων ἀποτελεῖ τὴν ἐνσάρκωσιν αὐτῆς τῆς ἐπιταγῆς.

Θὰ ἐρωτηθῆ ὅμως: Εἶναι ΣΗΜΕΡΟΝ ἡ Ἡπειρος ἀξία τοῦ τίτλου τῆς; Μήπως ἡ Μοῖρα ἐκουράσθη νὰ τῆς ἀναθέτῃ ἀποστολήν; Ἄν περιορισθῆ κανεὶς εἰς τὰ ἐπιφανειακὰ συμπτώματα μόνον θὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὴν διαπίστωσιν ὅτι διατρέχει περίσθον παρακμῆς. Τὸ πλῆθος τῶν ἐρειπίων, ὀλικῶν καὶ ἠθικῶν, ἡ πνευματικὴ ἀποτελεμάτωσις, ἡ μοιρολατρικὴ μακαριότης ποῦ ἐπιδεικνύεται διὰ κάθε

ζήτημα συνδεόμενον εἴτε μὲ τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν, εἴτε μὲ τὴν ἀνασυγκρότησιν, δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πολὺ ἀπέχομεν ἀπὸ τοῦ νὰ εἴμεθα οἱ ἐκλεκτοί, οἱ πρωτοπόροι, οἱ συνεχισταὶ τῶν παραδόσεων καὶ οἱ σκαπανεῖς λεωφόρων πολιτιστικῶν. Ἄλλ' ὅχι. Τὰ φαίνόμενα ἀπατοῦν. Αἱ ἐξωτερικαὶ ἐκδηλώσεῖς παραποιοῦν τὴν κρίσιν. Κάτω ἀπὸ τὴν σιᾶχτην τῆς ἐπιφανείας σιγοκαίει τὸ πῦρ, τὸ φῶς εἶναι ἔτοιμον νὰ ἐκπέμψῃ καὶ πάλιν τὴν μαρμαρυγὴν του. Ἡ ἐστία δὲν ἐσβέσθη καὶ ἡ μοῖρα δὲν ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπόν της. Καὶ νὰ θέλουν δὲν ἠμποροῦν νὰ φανοῦν κατώτεροι τῶν προγόνων των οἱ Ἑπειῶται. Τὸν ρόλον τοῦ πρωταγωνιστοῦ φιλοδοξοῦν διὰ τὴν γενέτειράν των καὶ σήμερον.

Οἱ ΠΟΘΟΙ καὶ αἱ ἐπιδιώξεις δὲν μετουσιώνονται ποτὲ εἰς πραγματικότητα ὅταν μένουں κλεισμένοι εἰς τὸ ἀτομικὸν περίβλημα. Θὰ μένουں πάντα εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ ὄνειρου ὅταν δὲν μεταφράζονται εἰς δράσιν, εἰς συλλογικὴν ἐνέργειαν. Καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εὐρίσκεται ἡ ἀδυναμία μας. Ὑπάρχουں στρατιαὶ Ἑπειρωτῶν διανοουμένων, ἐπιστημόνων καὶ κοινωνικῶν παραγόντων ὀπισθεν τῆς παρακμῆς καὶ τῆς ἀποτελματώσεως. Ὁλος αὐτὸς ὁ πληθωρικὸς δυναμισμὸς πνεύματος καὶ πολιτισμοῦ ἀδρανεῖ καὶ φθεῖρεται. Ἀπὸ τὸ στατικὸν αὐτὸ δυναμικόν, ὡσὰν μόρια μιᾶς μάξης περιφλέκτου, κάμνουں τὴν ἐμφάνισιν των εἰς τὸ σᾶρέωμα μερικὰ ὀνόματα. Ἐλάχιστα. Ὁ ὑπόλοιπος ὄγκος μένει εἰς τὸ σκότος. Διὰ τὸν λόγον καὶ μόνον ὅτι κάθε μόριόν του δὲν προεκτείνει πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις τὰ ὄνειρα καὶ τὰς ἐλπίδας του.

Ἡ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» αὐτὸ τὸ κενὸν ἔρχεται νὰ πληρώσῃ. Φιλοδοξεῖ νὰ καταστή ὁ δέκτης τῶν ἀπειραριθμῶν σημάτων ποὺ ἐκπέμπονται ἀπὸ τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν τῶν μυριάδων Ἑπειρωτῶν ποὺ ὄνειρεύονται ἕνα καλύτερον μέλλον διὰ τὸν τόπον των καὶ ποὺ θέλουں νὰ δικαιώσουں τὴν Μοῖραν διὰ τὴν ἐκλογὴν της. Φιλοδοξεῖ νὰ γίνῃ ὁ συνδετικὸς κρίκος ὅλης τῆς διαχύτου δυνάμεως τοῦ πνεύματος διὰ μίαν συλλογικὴν προσπάθειαν ἀνορθώσεως τῶν ἐρειπίων, ἐπουλώσεως τῶν τραυμάτων, δικαιώσεως τῶν ἐθνικῶν πόθων, πνευματικῆς Ἑπειρωτικῆς ἀναγεννήσεως, ἀνόδου τῆς πολιτιστικῆς στάθμης, ἐπιλύσεως τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων, ἀξιοποιήσεως τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν. Φιλοδοξεῖ νὰ ὑλοποιήσῃ τὸ χρέος τῶν Ἑπειρωτῶν πρὸς τὸν τόπον τους καὶ τὸ Ἔθνος. Φιλοδοξεῖ τέλος νὰ γίνῃ ὁ φορεὺς τῶν κατευθύνσεων ποὺ ἀπορρέουں ἀπὸ τὴν βαρεῖαν κληρονομίαν τοῦ παρελθόντος διὰ τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

ΔΕΝ ΝΟΜΙΖΟΜΕΝ ὅτι χρειάζεται νὰ ἐκθέσωμεν ἀναλυτικῶς τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐπιδιώξεις τῆς καταβαλλομένης προσπάθειας. Τὸ περίγραμμα αὐτῶν τὸ ἐδώσαμεν ἤδη. Ὁ γνώμων τῆς πορείας της προκαθορίζεται ἀπὸ τὸ χρέος πρὸς τὸ παρελθόν, ἀπὸ τὴν ὀφειλὴν πρὸς τὸ παρόν, ἀπὸ τὴν εὐθύνην διὰ τὸ μέλλον.

Ἡ Ἑπειρωτικὴ Ἱστορία, ἡ τόσον πλουσία εἰς ἐκδηλώσεις ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι σήμερον, θὰ ἐρευνηθῇ εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις της. Τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν αὐτῶν θὰ ἀποτελέσουں πολὺτιμα ἐπιχειρήματα εἰς τὸν τομέα τῆς δικαιώσεως τῶν ἐθνικῶν πόθων.

Ἡ Ἑπειρωτικὴ πνευματικὴ κίνησις θὰ ἀναζωπυρωθῇ καὶ θὰ εὕρῃ τὸ ὄργανον τῆς ἐκφράσεώς της. Τὸ Ἑπειρωτικὸν πνεῦμα ἔχει μίαν λαμπρὰν παράδοσιν ἢ ὅποια, παρὰ τὰς ἀπατηλὰς ἐνδείξεις τοῦ παρόντος, δὲν ἔσβυσε. Χρειάζεται νὰ δημιουργηθῇ τὸ κλίμα διὰ νὰ ἀνθίσῃ καὶ πάλιν καὶ ἀποδώσῃ τοὺς καρπούς του.

Ἡ Ἑπειρωτικὴ Τέχνη ἔχει νὰ παρουσιάσῃ θαυμάσια ἐπιτεύγματα.

Καὶ ὁμοίως ὄχι μόνον παραμένει ἄγνωστος ἀλλὰ καὶ πλαστογραφεῖται. Ἐπέστη ὁ καιρὸς τῆς ἀποκαταστάσεώς της καὶ τῆς προβολῆς της εἰς τὴν διεθνή συνείδησιν.

Ἡ Π α ρ ι δ ε ῖ α εἶναι στενῶς συνυφασμένη μετὰ τὸ νόημα τῆς συμβολῆς τῆς Ἑπείρου εἰς τὴν ἀφύπνισιν τοῦ Γένους. Πλήθος πνευματικῶν μετεώρων διέγραψαν τὴν τροχίαν των εἰς τὸ Ἑπειρωτικὸν στερέωμα καὶ ἀπὸ τὴν ἀνταύγειαν τῆς λάμπσεως των ἐθερμάνθησαν καρδίαι, ἐξύπνησαν συνειδήσεις, ἐφωτίσθησαν διάνοισι, ἐδημιουργήθησαν ἡγέται. Ἡ παράδοσις αὐτὴ πρέπει νὰ συνεχισθῆ καὶ σήμερον, διὰ νὰ μετουσιωθῆ εἰς κληρονομίαν διὰ τοὺς ἐπιγιγνομένους.

Ἡ Ἀ ν α σ υ γ κ ρ ὄ τ η σ ι ς εἰς τὸ γενικώτερον περιεχόμενον της, ἀποτελεῖ ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑπείρου. Χρειαζέται ἀγῶν διὰ νὰ ἀναστηλωθοῦν τὰ ἐρείπια, νὰ ἐπουλωθοῦν αἱ πληγαί, νὰ ἀξιοποιηθῆ ὁ ἀμύθητος πλοῦτος ποῦ κρύβει εἰς τὰ σπλάγχνα της, νὰ ἐκτιμηθοῦν αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ της, νὰ ἐπεκταθῆ τὸ συγκοινωνιακὸν της δίκτυον κλπ.

Πλήθος ἀκόμη φ λ ε γ ὄ ν τ ω ν ζ η τ η μ ἄ τ ω ν μεγίστης κοινωνικῆς σημασίας, ὡς καὶ ἄλλων ἐκδηλώσεων συνδεομένων μετὰ τὴν ἄνοδον τῆς πολιτιστικῆς στάθμης τοῦ Ἑπειρωτικοῦ λαοῦ, χρῆζουσι ἐρεῦνης καὶ μελέτης. Ἡ σημασία των εἶναι τεραστία διὰ τὸ μέλλον τοῦ τόπου καὶ ἡ ἀποτελεμάτως των τίποτε τὸ καλὸν δὲν προμηγύει.

Τὸ κενὸν τῆς ἀνυπαρξίας ἐνὸς τοιοῦτου ὄργανου, ἀποσκοποῦντος εἰς τὴν πνευματικὴν κολλιέργειαν τοῦ τόπου, εἰς τὴν ἔρευναν τῆς συμβολῆς τῆς Ἑπείρου εἰς τὴν ἱστορικὴν πορείαν τοῦ ἔθνους, εἰς τὴν μελέτην τῶν προβλημάτων τῶν συνδεομένων μετὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ λαοῦ της, ἔρχεται νὰ πληρῶσῃ ἡ ἔκδοσις τῆς «**ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ**». Πιστεύει ὅτι θὰ καταστή τὸ βῆμα καὶ ἡ ἔπαλξις, ὁ συνδετικὸς κρίκος καὶ τὸ συλλογικὸν ὄργανον ὄλων τῶν Ἑπειρωτῶν ποῦ πονοῦν τὸν τόπον καὶ ἔχουσι τὴν διάθεσιν νὰ ἀγωνισθοῦν δι' ἓνα σκοπὸν εὐγενῆ καὶ ὠραῖον.

ΜΑΚΡΑΝ ἀπὸ κομματικῆς ἐπιρροῆς καὶ πολιτικῆς διαμάχας, μακρὰν ἀπὸ προσωπικῆς βλέψεως καὶ σκοποῦς ἰδιοτελεῖς μετὰ μοναδικὸν γνώμονα τὴν πνευματικὴν, πολιτιστικὴν καὶ ὕλικὴν ἄνοδον τοῦ τόπου ἢ «**ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ**» ἐλπίζει ὅτι θὰ συμβάλῃ ἀποτελεσματικῶς εἰς τὸ νὰ καταστή καὶ πάλιν ἡ Ἑπείρος ὄξια νὰ διαδραματίσῃ τὸν ρόλον τοῦ πρωταγωνιστοῦ εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ ἔθνους. Εἶναι ἡ ἐκλεκτὴ τῆς Μοίρας καὶ τὰ τέκνα της, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εὑρισκῶνται, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ συμβάλουν μετὰ δλας των τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἐναλλαμβανομένην προσπάθειαν, διὰ νὰ δικαιώσουν διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν τὴν ἐκλογὴν της.

Η ΣΥΝΤΑΞΙΣ

ΤΟ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Η ΛΕΝΩ ΤΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

Όλες οί καπετάνισες ἀπὸ τὸ Κακοσοῦλι
ὄλες τὴν Ἄρτα πέρασαν στὰ Γιάννινα τὶς πᾶνε
σκλαβώθηκαν οἱ ὄρφανές, σκλαβώθηκαν οἱ μαῦρες·
κι' ἡ Λένω δὲν ἐπέρασε δὲν τὴν ἐπῆραν σκλάβα.
Μόν πῆρε δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια·
Σέρνει νιουφέκι σισανὲ κι' ἐγγλέζικα κουμπούρια,
ἔχει καὶ στὴ μεσοῦλα τῆς σπαθὶ μαλαματένιο.
Πέντε Τοῦρκοι τὴν κυνηγοῦν, πέντε τζοχανταρέοι.
— Τοῦρκοι γιὰ μὴν παιδεύεστε, μὴν ἔρχεστε σιμά μου
σέρνω φουσέκια στὴν ποδιὰ καὶ βόλια στὶς παλάσκες.
— Κόρη γιὰ ρίξε τᾶρματα, γλύτωσε τὴ ζωὴ σου.
— Τί λέτε, μωρὸ παληότουρκοι καὶ σεῖς, παληοζαγάρια;
Ἐγὼ εἶμι ἡ Λένω Μπότσαρη, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Γιάννη,
καὶ ζωντανὴ δὲν πιάνουμαι εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἄ. μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΕΝ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΜΕΤΑΞΥ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ - ΕΝΕΤΩΝ

Παραθέτομεν περαιτέρω ἄλληλογραφίαν ἀνταλλαγεῖσαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1788 καὶ ἀρχῆς τοῦ 1789 μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ Σουλίου καὶ τῶν Ἐνετῶν Διοικητῶν Πρεβέζης καὶ Ἀγίας Μαύρας. Σημειωτέον ὅτι ἐν Λευκάδι ἠδρευεν ἕκτακτος τῶν Ἐνετῶν προβλεπτής, ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπήγοντο ἡ Πρέβεζα καὶ ἡ Βόνιτσα.

Ἡ δημοσιευμένη ἀνέκδοτος αὕτη ἄλληλογραφία, μᾶς φανερῶνει τὸ ἀγέρωχον τῶν Σουλιωτῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδίσταζαν νὰ ἐκβιάζουσιν τοὺς Ἐνετοὺς καὶ νὰ ἀπειλοῦν καὶ ἀντίποινα. Μὴ λησμονῶμεν δὲ καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι οἱ Ἐνετοὶ ὑφίσταντο καὶ τὴν πίεσιν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ καὶ τῶν κατὰ τόπους ὑποδιοικητῶν, οἱ ὁποῖοι παρενέβαινον καὶ ἤξιουν παρὰ τῶν Ἐνετῶν Διοικητῶν τὴν παράδοσιν τῶν ἐκεῖ καταφευγόντων Καπιταναραίων καὶ τῶν Σουλιωτῶν. Πλὴν οἱ Ἐνετοὶ οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ ὑποστηρίζουσιν τοὺς ἀγωνιζομένους κατὰ τῶν Τούρκων Σουλιώτας, ἐφοδιάζοντες αὐτοὺς, ὡς μανθάνομεν ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα, μὲ ὄπλα καὶ πολεμοφόδια. Οὕτω καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐζητεῖτο ἡ παράδοσις καὶ παρὰ τοῦ Μουχτάρ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, τῶν τεσσάρων Σουλιωτῶν, οἱ Ἐνετοὶ προὔτιμησαν νὰ τοὺς ἀπελευθερώσουν καὶ νὰ τοὺς ἀποδώσουν εἰς τοὺς συμπατριώτας των.

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ

ἄ. μ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Βενετία, Μάιος 1952

Ἴδου τώρα τὰ σχετικὰ ἔγγραφα:
Κρατικὸν Ἀρχεῖον Βενετίας - Ἀρχεῖον Γεν. κατὰ θάλασσαν Προβλεπτοῦ - Δέσμη 1043
Ἐπιστολὴ τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τοὺς
Συνδίκους (1) τῆς Πρεβέζης:

Ἐκ Σουλίου 2 Νοεμβρίου 1788
(μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ)

Ἐντιμοὶ καὶ εὐγενεῖς Σύνδικοι τῆς Πρεβέζης σᾶς ἀσπαζόμεθα

«Ἐμάθαμεν ὅτι ὁ ἐξοχώτατος ἕκτακτος Προβλεπτής τῆς Ἀγίας Μαύρας, εὐρισκόμενος τὴν νύκτα αὐτοῦ, διέταξε νὰ συλληφθοῦν ἄνθρωποι μας, δηλαδὴ ὁ Μπέκας καὶ ἄλλοι τρεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἔλθει χάριν ὑποθέσεών των, ὡς συμβαίνει συχνὰ μετὰ τὸ συνοριτῶν. Σεῖς γνωρίζετε πολὺ καλά

1. Σύνδικοι ἦσαν οἱ διοικοῦντες τὴν Κοινότητα, ἣτις ἐπὶ Ἐνετῶν ἀπῆλθε σχετικῆς αὐτοδιοικήσεως.

ὅτι μὲ τοὺς Τούρκους δὲν ἔχομεν καμμίαν σχέσιν, οὔτε κανὲν ἐμπόριον καί, ὅταν συναντώμεθα μὲ αὐτοὺς, ἀλλάζομεν ντυφεκιές. Ἀλλὰ μὲ τὸν Προίγκηπα ἤμεθα πάντοτε πιστοὶ καὶ σὲ κάθε περίστασιν καὶ ἀνάγκην του, εἴμεθα πρόθυμοι, ὅσοι εὐρισκόμεθα εἰς τὸ Σοῦλι, δηλαδὴ περὶ τοὺς 3000 ἄνδρες, νὰ χύσωμεν τὸ αἷμα μας. Σεῖς ξεύρετε ὅτι ἡμεῖς ὑπεστηρίξαμεν τὸν Καπιτὰν Δῆμον ὁ ὁποῖος ἐπολέμησεν κατὰ τοῦ Κούρτ Πασσᾶ καὶ τὸν ἐκάμαμεν ἵνα μὴ ὑποκύψῃ, καὶ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κάμωμεν μίαν ἐκδούλευσιν εἰς σᾶς. Ἐἴσι καὶ ὅταν σᾶς ἀρπάζουσιν τὰ πράγματά σας καὶ τὰ ζῶα οἱ Μαργαριτιῶτες καὶ ἄλλοι, πάντοτε ἡμεῖς φροντίζομεν νὰ τὰ ξαναπάρωμεν καὶ νὰ σᾶς τὰ στέλωμεν αὐτοῦ. Ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν ἐπήραμε γυναῖκες καὶ αὐτοῦ ἤλθαμε νὰ παντρευθοῦμε. Καὶ ὁ Μπέκας ἐπῆρε γυναῖκα Πρεβεζάνα καὶ τώρα τὸν ἔπιασαν στὸ σπί-

τι του, διότι μερικοί κατήγγειλαν ὅτι τοὺς ἔκλεψε τὰ πράγματά των. Καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, θὰ ἀναλάβωμεν ἡμεῖς νὰ σᾶς τὰ ἀποδώσωμεν. Αὐτὸς δὲν ἐφόνευσε κανένα γιὰ νὰ τιμωρηθῇ. Μὴ παραμελήσητε αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν καὶ φροντίσατε νὰ ἀπολυθῇ ἀμέσως καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς. Μὴ κάμετε διαφορετικά, διότι, μάρτυς μας ὁ Θεός, γιὰ τοὺς τέσσαρες αὐτούς, ἡμεῖς θὰ πιάσωμεν 50 Πρεβεζιάνους καὶ τὰ πράγματα θὰ μεγαλώουν σὲ τέτοιον τρόπον ὅπου θὰ σᾶς κακοφανῇ. Ἡμεῖς θὰ μπορούσαμε νὰ πιάσωμε καὶ τοὺς χασάπηδες ποὺ ἦλθαν ἐδῶ νὰ ἀγοράσουν ζῶα. Ἀλλὰ, τέτοιον πράγμα δὲν ἐκάμαμεν, πρὶν σᾶς γράψωμε καὶ σᾶς προειδοποιήσωμε, γιὰ νὰ μὴν ἔχωμε καμμίαν ἀμαρτίαν. Μὴ νομίσητε ὅτι ἡμεῖς φοβούμεθα τὸν Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τὴν Τουρκιά. Ἄν αὐτοὶ μπορούσαν, θὰ μᾶς εἶχανε ἔως τώρα ξεκάνει. Σεῖς τὸ ξέρετε καλὰ καὶ συνεννοηθῆτε μετὰ τὸν Πρίγκηπά σας ἵνα ἀπολύση τοὺς ἀνθρώπους μας. Νὰ μὴν ἀκούσουν τί λένε οἱ ἐχθροὶ μας καὶ καταστρέψουν τοὺς δικούς μας. Ἄλλο δὲν σᾶς γράφομεν, μόνον θέλομεν νὰ ἀπολυθοῦν οἱ ἀνθρώποι μας καὶ οὔτε ἄλλην εἰδοποίησιν θὰ σᾶς στείλωμεν.

Οἱ Καπιτανεῖοι: Πάσχο Κύρκο, Νάσιο Κόκαλη, Γεωργάκη Τσεκούρη, Γιάννη Σούλο.

(Διὰ τοὺς τέσσαρας αὐτοὺς Σουλιώτας ἔγραψαν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς Διοικητὰς ὁ Μουχτάρ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὁ Ἀχμέτ Βοεβόδας τῆς Ἄρτας καὶ ἐζήτησαν νὰ τοὺς παραδώσουν εἰς αὐτοὺς διότι εἶνε λησῆαι καὶ ἔκαμαν ζημίας εἰς ὑπηκόους, των. Ὑπεχρέωσαν δὲ καὶ τοὺς προύχοντας Ἄρτινοὺς νὰ γράψουν καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν παράδοσιν. Αἱ ὑπογραφαὶ τούτων εἶνε: Δημήτριος Βλαχούτσος, Μπαλάνος Μάνεγας, Θεόδωσιος Ἀναστάσις, Ἀναγνώστη Γεροστάθης, Θεόδωρος Κυρίτσος, Νικόλαος Ζουρίνης, Κωνσταντῖνος Μόστρας, Πάνος Μπουρλῆς καὶ Νικόλα Δῆμος, ὁ ὁποῖος τελευταῖος, ἐπεφορτίσθη νὰ φέρῃ τὸ γράμμα των εἰς Πρέβεζαν, καὶ νὰ ἐξηγήσῃ καὶ προφορικῶς τὸ ζήτημα τῆς παραδόσεως τῶν τεσσάρων Σουλιωτῶν.

Ἐπεὶ τῆς ἀπολύσεώς των ὅμως, ἐτά-

χθη ὁ πρόκριτος Μαργαριτίου Σουλεϊμάν ὁ ὁποῖον ἔγραψεν εἰς τὸν Ἐνετὸν Διοικητὴν ὅτι ἐπῆγε καὶ τὸν εὐρῆκε ἡ ἀδελφή τοῦ Μπέκα καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ παρέμβῃ ἵνα ἀπολυθῇ ὁ ἀδελφός της, διότι δὲν ἐπέιραξε Ἐνετοὺς ὑπηκόους καὶ ὅτι, καὶ ὁ ἴδιος ἤκουσε, ὅτι δὲν ἔκαμαν κανένα κακὸν γιὰ νὰ συλληφθοῦν καὶ τιμωρηθοῦν, ὅτι εἶνε ὑπήκοοί του καὶ ὅτι τὸ μόνον ποὺ ἔκαμαν εἶνε ὅτι ἐπῆγαν μετὰ τὸν Κατσικογιάννην ἐναντίον τοῦ υἱοῦ τοῦ Γρίβα στὸ Ξηρόμερο καὶ ὅτι ἐπολέμησαν μετὰξὺ των.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἀπέλυον τοὺς κρατουμένους, οἱ Σουλιῶτες ἔγραψαν καὶ ἔστειλαν καὶ ἄλλο γράμμα πρὸς τοὺς Συνδίκους τῆς Πρεβέζης ἀπὸ τὸ Μετόχι τῆς Λεύκας ὑπὸ χρονολογίαν 11 Νοεμβρίου 1788: (Μετὰφρασις).

»Εὐγενέστατοι Σύνδικοι τῆς Πρεβέζης, μετὴν καρδιά σας ἀσπασόμεθα.

«Ἐλάβωμεν τὸ ἐντιμον γράμμα σας καὶ εἶδομεν ὅτι διάφοροι φίλοι μας καὶ γείτονες μας ἦλθον αὐτοῦ καὶ ὠμίλησαν εἰς τὸν Ἐκτακτον Προβλεπτήν διὰ τοὺς ἀνθρώπους μας, ποὺ μένουν εἰς τὰς φυλακάς, χωρὶς νὰ κάμουν τίποτε κακὸν εἰς κανένα ὑπήκοον τοῦ Πρίγκηπος. Τώρα ἡμεῖς ἤλθαμε στὸ Παλαιόκαστρο ἀπὸ τὴν Τεσσάρτην καὶ ἔστειλαμε καὶ ἀνθρώπους εἰς τὴν Πρέβεζαν, γιὰ νὰ ὁμιλήσουν μαζί σας καὶ τοὺς ἠπέλιθον καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν ἄπρακτοι. Ἐδῶ δὲν εὐρῶκομεν ψομί καὶ θέλομεν νὰ γυρῶμεν στὰ σπίτια μας. Δὲν ἠμπορέσαμε νὰ συναντηθοῦμε μετὰ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀρματολούς σας γιὰ νὰ σᾶς στείλωμε τὴν εἰδοποίησιν νὰ ἀπολύσητε τοὺς ἀνθρώπους μας μαζί μετὰ τὰ πράγματά των. Καὶ πάλιν τώρα σᾶς εἰδοποιούμε νὰ εἰπῆτε τοῦ Ἐκτάκτου Προβλεπτοῦ νὰ τοὺς ἀπολύσῃ χωρὶς ἄλλο, διότι διαφορετικά θὰ πρὸβούμε σὲ ἀντίπωνα. Καὶ τώρα, ἂν τὸ θέλαμε, θὰ ἐπιάναμε περὶ τὰ 20 ἄτομα μαζί μετὰ τὰ ἀλέτρια των. Αὐτοῦ ἦλθε καὶ ὁ Καραμέτσος καὶ δὲν καταδεχθήκατε οὔτε κἂν νὰ τοῦ μιλῆσητε, ὡς μᾶς εἶπεν ὁ ἴδιος. Τώρα μᾶς ζητεῖτε χρέματα διὰ τὴν ἐξαγορὰν τῶν τεσσάρων. Ἡμεῖς δὲν δίνομεν οὔτε ἓναν παρᾶν, διότι αὐτοὶ δὲν σκότωσαν κανένα οὔτε διήρπασαν τὰ

πράγματα κανενός. Καὶ ἐὰν ὁ Προβλεπτής δὲν τοὺς ἀπολύσῃ, ἄς γράψῃ εἰς τὸν Στρατηγὸν του, διότι δὲν θέλομεν νὰ προβῶμεν σὲ ἀντίποινα.

Οἱ Καπιταναῖοι: Πάσχο Κύρκο, Νάσιο Κόκαλη, Γιάννο Φῶτο, Πάνο Λιπονάκι καὶ οἱ ἐπίλοιποι Σουλιῶτες γράφομεν».

(Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Σουλιῶτες ἤρχισαν τὰς ἀντεκδικήσεις. Ἀπὸ τὸ χωριὸ Φανερωμένη τῆς Πρεβεζῆς ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μπέκα καὶ ἓνας ἄλλος ἐπῆραν ἓνα παιδί ὀνόματι Κώστια Δράκο, τὴν 9 Νοεμβρίου καὶ τὴν ἰδίαν νύκτα εἰς τὴν θείσιν Ζαμάρι ἐπῆραν τὸν Παπᾶ Γεώργιο Τρικκαλιώτη, ἐνῶ ἐλειτούργει εἰς μίαν ἐκεῖ Ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἐνετοὶ διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως διὰ τὰ συμβαίνοντα, οἱ πρόκριτοι Σουλιῶτες ἀπεφάσισαν νὰ ἀποδώσουν τοὺς συλληφθέντας καὶ ἔστειλαν τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν εἰς τὸν Γενικὸν κατὰ Θάλασσαν Προβλεπτήν: «Προσκυνοῦμεν ταπεινῶς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα. Ἐδῶ ἦλθεν ὁ δικὸς Σας καὶ δικὸς μας Σταθάκης μαζί με τοὺς ἀρματωλοὺς σας καὶ ἰδοὺ σιέλλομεν τοὺς ἀνθρώπους Σας καὶ αὐτοὶ θὰ ἔχωμεν τὴν τιμὴν νὰ ἔλθωμεν νὰ Σᾶς προσκυνήσωμεν με ἀφοσίωσιν. Θὰ ἔλθῃ μαζί καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Μπότσαρη.

Ταπεινότατοι καὶ ὑποχρεωτικώτατοι δοῦλοι Σας Κίτσο Ζέρβα, Πάσχο Κίτσα, Γεῶργο Μπότσαρη

Ἴδου τώρα τὸ γράμμα πὺν ἔστειλεν ὁ Ἐνετὸς ὑποναύαρχος Μπερνάρδο Σοράντο τῇ 16.1.789 πρὸς τὸν Γενικὸν Προβλεπτήν εἰς Κέρκυραν: . . . Ἐπὶ τέλους ἡμπορῶ νὰ πληροφορησῶ τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα ὅτι ἀπελύθησαν οἱ τρεῖς Ἐνετοὶ κρατούμενοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Σουλίου. Ἡ ἀπελευθέρωσις ἔγινε μετὰ τὸν πλέον ἁρμόζοντα τρόπον. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ ἐκείνου

μετὰ πολυάριθμον σῶμα ὀπαδῶν, παρουσιάσθη χθὲς βράδῃ εἰς τὸ σύνορον, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Καπιτάνον τῶν Ἄρματωλῶν Γιάννην Διγόνι καὶ παρέδωκε τοὺς τρεῖς, ἱκετεύων νὰ τῷ δοθῇ ἡ ἄδεια νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν μου. Ἐγὼ ἐδέχθην καὶ σήμερον παρουσιάσθησαν ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Καπιτάν Μπότσαρη, τὸν ὁποῖον, ὡς ἔγραφα ἤδη, θεωρῶ ὡς τὸ πρόσωπον πὺν χαίρει τῆς μεγαλειτέρας ὑπολήψεως μεταξὺ τῶν Σουλιωτῶν. Οὐ οἱ ἐξήτησαν συγγνώμην διὰ τὰ γενόμενα ἐναντίον ἡμετέρων ὑπηκόων, τὰ ὁποῖα ἀπέδωκαν εἰς ἀνευθύνους καὶ ἀπερισκέπτους ὀπαδοὺς ἰων καὶ ὅτι, μόλις τὸ ἔμαθαν, ἔκριναν εὐλογον ἀμέσως νὰ τοὺς παραδώσουν, ἀψηφόντες τὴν χεμερινὴν ἐποχὴν ὅπου τὰ μέρη των εἶνε χιονισμένα καὶ τὸ ἔκαμαν αὐτό, καὶ μόνοι των ἦλθαν, ἵνα ζητήσουν συγγνώμην ἀπὸ τὸν Προΐγκληπα, εἰς τὴν εὐσπ'αχνίαν τοῦ ὀποῦ ἔναποθέτου τὰς ἐλπίδας των διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν τεσσάρων ἐνταῦθα κρατουμένων καὶ με παρεκάλεσαν ἵνα ὑποβάλω τὴν παράκλησίν των εἰς τὴν Ὑμετ. Ἐξοχότητα. . . Ἀφοῦ τοὺς καθησύχασα καὶ τοῖς συνέστησα νὰ ἀποφεύγουν εἰς τὸ μέλλον παρόμοια κινήματα, τοὺς διεβεβαίωσα ὅτι θὰ ὑποβάλω τὸ αἴτημά των εἰς τὴν Υ.Ε. . . . Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τοῖς δοθῇ ἡ ἱκανοποίησις πὺν ἐκλιπαροῦν, ἵνα ἀποφύγωμεν ἀνητυχίας καὶ ἐπεισόδια εἰς τὰ σύνορα, με ἓνα πληθυσμὸν ἀνεξάρτητον, ζωηρὸν καὶ ἀπειθάρχητον...».

(Τὸ ἔγγραφο τοῦτο ἔγινε ἀφορμὴ νὰ συγκατανεύσῃ καὶ ὁ Γενικὸς Προβλεπτής εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῶν τεσσάρων ἐν Πρεβεζῆ κρατουμένων Σουλιωτῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀφέθησαν ἐλεύθεροι τὴν 17 Φεβρουαρίου 1789).

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΣΠΑΗΔΕΣ

Στή μελέτη τών λαογραφικῶν στοιχείων και ιδιαίτερα στή γλωσσική επεξεργασία και εξερεύνηση αὐτῶν, βλέπει με περιέργεια κανένας, ὅτι στήν καθημερινή ὀμιλία τῶν κατοίκων τῶν Ἑπειρωτικῶν χωριῶν ἀπαντῶνται ἀρκετὲς λέξεις ξενικῆς καταγωγῆς και ιδιαίτερα, σὲ μεγαλύτερο ποσοστὸ, λέξεις ποὺ ἔχουν ἀπομείνει σημάδια ἀπ' τὴ μακροχρόνιο τουρκική σκλαβιά. Οἱ λέξεις αὐτὲς ριζωμένες στήν ψυχὴ τοῦ Ἑπειρωτικοῦ λαοῦ, μεταδίδονται ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ κατὰ παράδοση. Χρησιμοποιοῦνται δὲ σήμερα σχεδὸν ἀσυνείδητα, θέλοντας μὲ τὴ χρησιμοποίησή τους αὐτὴ νὰ παραστήσουν, ὅσοι τίς μεταχειρίζονται, μιὰ κατάσταση, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται κανένας νὰ μάθῃ οὔτε τὴν ἔτυμολογία, ἀλλ' οὔτε και τὴν προέλευσή τους.

Μιὰ τέτοια λέξη, τουρκικῆς καταγωγῆς, ποὺ συνηθέστατα τὴν ἀκούει κανένας στήν καθημερινή ὀμιλία τῶν πιὸ ἠλικιωμένων ιδιαίτερα χωριανῶν μου, εἶνε και ἡ λέξη «σπαῆς». Οἱ φράσεις «μοῦρθε σπαῆς», «χιυπάει τὰ ποδάρια σὰ σπαῆς», «τὸ πῆρε σπαῖλικι» κλπ. ποὺ περικλείουν μέσα τους αὐτὴ τὴ λέξη, εἶναι συνηθέστατες στὸ χωριό. Λέγονται δέ, ἢ μὲν πρώτη σὲ περίπτωση, ὅταν πρόκειται νὰ παρασταθῇ κάποιος ἄνθρωπος πολὺ θυμωμένος και ἀπότομος, ἢ δεύτερη, ὅταν θέλουν, ὅσοι τὴ μεταχειρίζονται: νὰ παραστήσουν τὴν ἀπαίτηση και τὴν εἰσπραξη κάποιου χρηματικοῦ ποσοῦ ἢ ἄλλου πράγματος μὲ βίαιο και μὲ ἀπότομο τρόπο, ἢ δὲ τρίτη παριστάνει τὴν αὐθαίρετη και ἀδικη ἐκμετάλλευση ἀπὸ κάποιο πρόσωπο σὲ βάρος ἄλλων ἀνθρώπων.

Γιὰ τὴ λέξη λοιπὸν «σπαῆς» θὰ ἀφιερῶσουμε τὸ σημεῖμά μας αὐτὸ, μὲ ὅσα γράφουμε τὸ κάτω, γιὰ νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ ιστορική προέλευση τῆς λέξης αὐτῆς, ἀλλὰ συνάμα και γιὰ τὴν πῆρε τὴ σημασία τοῦ θυμωμέ-

νου πρόσωπου, τοῦ βαρβάρου, τοῦ ἐκδίαστοῦ, τοῦ τυραννικοῦ κλπ. δηλαδὴ γιὰ τὴν πῆρε τὴν κκική σημασία, κάτω ἀπ' τὴν ὁποία και σήμερα ἀκόμα χρησιμοποιεῖται.

Γιὰ νὰ γράψουμε τὰ παρακάτω κατεφύγαμε σὲ διάφορες ιστορικές πηγές, ποὺ ἔχουν ὡς τώρα διαλάβει σχετικὰ γιὰ τὴ λέξη αὐτὴ, ἀλλὰ κατὰ κυριώτερο λόγο βοηθηθήκαμε ἀπ' τὰ διάφορα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα βρήκαμε στήν πληθώρα τῶν ἀρχαίων ἐγγραφοῦν, τὰ ὁποῖα ἔχομε μαζέψει ἐδῶ και πολλὰ χρόνια και τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ μου Κουκουλιοῦ μέσα στὶς 2-3 τελευταῖες ἑκατονταετηρίδες.

Ἡ λέξη «σπαῆς» λεγόταν συχνὰ και «οιπαχῆς». Εἶναι τουρκικῆς καταγωγῆς και κατὰ τὸν ιστορικό Π. Ἀραβαντινὸ προήλθε ἀπὸ τὸ «σιπάχ» ποὺ σημαίνει «ἑπτεῦς». Ἡ ιστορική ἐξέλιξη τοῦ ὅρου αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐξῆς:

Ὁ Τούρκος κατακτητὴς κυριεύοντας τίς διάφορες Εὐρωπαϊκὲς χώρες, σὲ διάφορα πρόσωπα, ποὺ ἔδειξαν ἀνδρεία και ἀφοσίωση σ' αὐτὸν και τὸν βοήθησαν θετικὰ σὲ νὰ κυριεύῃ νέες χώρες και νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του, παρεχώρησε ὠρισμένα τμήματα γῆς, ὠρισμένους περιοχές, γιὰ νὰ ἔχουν τὴν κάρυσή τους και νὰ προσπορίζονται ὠρισμένα ὕλικά κέρδη. Ἔτσι δημιουργήθηκαν τὰ τιμάρια, τῶν ὁποίων οἱ ἰδιοκτῆτες λεγόταν τιμαριοῦχοι και γι' αὐτὸ ἀκόμα συνηθίζεται νὰ λέγεται ἡ λέξη τιμαριοῦχος.

Ἐνα τέτοιο εἶδος παραχώρησης ἦταν και τὸ σύστημα μὲ τὰ «σπαχίλικια» ἢ «σπαῖλικια» τὰ ὁποῖα ἦταν τιμάρια παραχωρημένα σὲ εὐνοούμενα πρόσωπα και τὰ ὁποῖα πρόσωπα ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ «σπαῆ».

Ὁ σπαῆς λοιπὸν αὐτὸς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν περιοχὴ και νὰ νέμῃται γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ τὸ δέκατο ἀπ' τὰ προῖ-

όντα τῆς γῆς, πού βρισκόταν στὴν ἐπικράτεια τῆς περιοχῆς του, δηλ. στὸ σπαίλικι του.

Αὐτὸ ὅμως γινόταν καὶ μὲ κάποιο ἀντάλλαγμα. Ὅταν τὸ Τουρκικὸ κράτος εἶχε ἀνάγκη ἀπ' τὴν ὑπηρεσία τοῦ σπαῆ καὶ τὸν καλοῦσε, τότε αὐτὸς ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ προστρέξῃ στὴν πρόσκληση, νὰ λάβῃ μέρος στὸν πόλεμο αὐτοπροσώπως, ἀλλὰ συνάμα νὰ ἐξασφαλίζῃ καὶ ἓνα ὄρισμένο ἀριθμὸ ἀπὸ ἀνδρες ὀπλοθόρους, καθὼς καὶ ἓνα ὄρισμένον ἀριθμὸ ἀπὸ ἄλογα.

Ὁ φόρος, ἦτοι τὸ δέκατο, πού ἐπαιρναν οἱ σπαῆδες, κί' αὐτὸς ἀποτελοῦσε τὸν τυραννικώτερο φόρο γιὰ τοὺς σκλαβωμένους Ἕλληγες, εἶχε τὸ ὄνομα «κσεῖμι» ἢ «κέσημ». Δὲν ἦταν δὲ ὁ φόρος μονάχα τὸ δέκατο ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς γῆς, ἀλλ' οἱ σπαῆδες, ὑπὸ διάφορα προσχήματα καὶ διάφορες προφάσεις, ἀπομιζοῦσαν ἀπ' τοὺς κατοίκους τῶν χριστιανικῶν περιοχῶν καὶ διάφορες ἄλλες παροχές: π.χ. κάθε οἰκογενειάρχῃς ὑποχρεωνόταν νὰ πληρώνῃ τὸ χρόνο 30 παράδες καὶ γιὰ κάθε ἀρσενικό του παιδί 10 παράδες κλπ. Κάθε σπαῆς εἶχε τὴν ἰδιαίτερη σφραγίδα του, τὴν ὁποία χρησιμοποιοῦσε σὲ διάφορες περιπτώσεις καὶ μάλιστα κατὰ τὴ χρηρῆγηση τῶν ἐξοφλητικῶν ἀποδείξεων. Γενικὰ αὐτὸς ἀντιπροσώπευε τὸν κατακτητὴ Τοῦρκο. Τὸ Μουσουλμανικὸ δίκαιο διελάμβανε, ὅτι ὅλη ἡ χώρα, πού κατακτήθηκε ἀπ' τοὺς Τοῦρκους ἀνήκει στὸ Σουλτάνο, ὅλοι δὲ οἱ κάτοικοι τῆς κατακτημένης χώρας, εἶχαν μονάχα τὸ δικαίωμα τῆς προσωρινῆς ἀπλῆς κατοχῆς καὶ τὴν προσωρινὴν κάρπωση. Οἱ δυστυχησμένοι ραγιαδες δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα, οὔτε νὰ πωλήσουν, οὔτε νὰ προβοῦν σὲ ἄλλη ἐνέργεια, πού θάχε ὡς ἀποτέλεσμα ἀλλαγὴ κυριότητος τῆς γῆς, χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ σπαῆ, ὁ ὁποῖος στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἐκπροσωποῦσε τὸν κυρίαρχο Τοῦρκο. Ὅταν ἤθελε κανένας Χριστιανὸς νὰ πωλήσῃ κάποιο κτῆμα, ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ ἡ ἄδεια τοῦ σπαῆ. Ἀποκλειστικὸς δὲ σκοπὸς γιὰ τὴν ἄδεια δὲν ἦταν ἄλλος, παρὰ ἡ εἰσπραξὴ τῶν φρολογικῶν δικαιωμάτων τοῦ σπαῆ, δηλ. ἡ εἰσπραξὴ τοῦ «κέσημ».

Ἀπὸ ἓνα πωλητήριον ἔγγραφο τοῦ ἔτους 1788 γίνεται φανερό αὐτό. Παραθέτουμε αὐτὸ τὸ ἔγγραφο, ὅπως εἶναι γραμμένον: «Ἴδου φανερόνω καὶ ὁμολογῶ ἐγὼ ἡ Ἀγγελικὴ τοῦ Τζοβάνη ὅτι πὼς τὸν κύπο ὁποῦ εἶχα

εἰς τοὺς κύπους συνορίτες εἶχα φωτοὶν προτόπαπα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸ παλαγιάνη πνευματικὸ σύνορον τὸν πολὸ τῆς στεφανίνας σκόκος ἤγουν τὴν νύφη τῆς πελιστέρος διὰ γρόσια 10 ἤγουν δέκα τὰ ὁποῖο καὶ ἔλαβα εἰς τὰς χῆρας μου καὶ ἔδωκα τὸ παρὸν μου νὰ μείνῃ ἴδια νοικοκυρὰ ἡ ἄνωθεν στεφανίνα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἔχει κάμει κανεὶς οὔτε ἀπὸ ταῖς θυγατέρας μου οὔτε ἀπὸ τὰ γκόνια μου οὔτε κανένας ἀπὸ τοὺς ἰδικοὺς μου. Οὔτω ἔγεινε τὸ παρὸν καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

1788 Ἰουλίου 24 Κουκουλι.

Τοῦ δίνω καὶ κεσῆμι ἄσπρα 5.

(Ἀκολουθοῦν οἱ ὑπογραφεῖς τῶν μαρτύρων καὶ τοῦ γράψαντος).

Βλέπει κανένας λοιπὸν, ὅτι συνεπακόλουθο ἦταν μαζὺ μὲ τὴν πώλησιν τοῦ κῆπου καὶ ἡ καταβολὴ τοῦ κεσιμίου.

Οἱ σπαῆδες ἐπαιζαν σπουδαῖο ρόλο στὴν ὑπόστασιν καὶ ἐν τῇ διατήρησιν τῆς ἀρχῆς τῶν διάφορων σουλτάνων κατὰ διάφορες ἐποχές, ἄλλοτε ὑπερασπιζόμενοι αὐτοὺς καὶ ἄλλοτε ἀντίθετοί τους, παίρνοντας μέρος σὲ διάφορα ἐπαναστατικὰ κινήματα. Ὁ Ἀθανάσιος Κομνηνὸς Ὑψηλάντης στὸ βιβλίον «Μετὰ τὴν ἄλωσιν» γράφει τὰ ἐξῆς στετικὰ μὲ τὴν δράσιν τῶν σπαῆδων κατὰ διάφορες χρονολογίες: στὰ 1566: «... Τῇ ἀληθείᾳ ἐστάλη μέγας βασιλεὺς, νικητὴς εἰς πάντα πόλεμον καὶ εἰς κάθε τὸν ἐπιχειρῆμα εὐεπίβολος ὡς εἶδομεν, ἀνίκητος ὑπάρεξας ἐν πᾶσι, ἀείποτε μεγαλόψυχος καὶ φρονημώτατος εἰς τοὺς κόπους τῶν πολέμων καὶ σιχουργὸς τῶν ἀξιεπαίνων. Θάψας οὖν τὸν πατέρα του ὁ Σουλτάν Σελῆμ Β, διαμοιράζει τὸ σῆθηδες μαχισίσι διὰ τὸν εἰς τὸν βασιλέα προπιβασμόν του εἰς 40 χιλ. γενιτζάρων πρὸς 20 γρ. ἐνὶ ἐκάστῳ καὶ εἰς 15 χιλ. σπαχίδων πρὸς 25 γρ. ἐνὶ ἐκάστῳ...

Πολλὲς φορές οἱ σπαῆδες γινόταν πρόξενοι καὶ ἀνταρσιῶν. Ἔτσι κατὰ τὸν ἴδιον συγγραφέα στὰ 1652 οἱ σπαῆδες πῆραν μέρος σὲ ἐπανάστασιν, τὴν ὁποία ὁ Ὑψηλάντης περιγράφει ὡς ἐξῆς: «Οἱ σπαχίδες κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ἀποστατοῦσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πολλῇ τῇ ὁρμῇ φονεύουσι πλείστους ὄσους τοὺς ἐν τέλει, ἐν οἷς καὶ τὸν βεζιρην καὶ τοὺς λοιποὺς ὄλους τοὺς ἐν Κων/πόλει πασάδες πλὴν τοῦ Κιουπροῦλῃ

Μεχμέτ Πασσᾶ, ὅστις διὰ τὴν πτωχείαν ἔφυγε τὸν θάνατον...» καὶ παρακάτω γράφει: «... τοῦτων οὖν φρονεθέντων ἔμεινεν ὁ Κιουπρουλῆς πληρεξούσιος καὶ ἡ περίφημος Βαλιδέ, δι' ἧς τὰ πάντα κατεπράτιοντο, μικρὸν τι ἀνεχαιρίσθη καὶ διέφθειρεν ὑστερον ὁ Κιουπρουλῆς κατ' ὀλίγον καὶ τοὺς τὸ ἀνταρτικὸν κίνημα κινήσαντας Σπαχίδες εἰς τρόπον ὁποῦ περὶ τὰ τέλη τοῦδε τοῦ ἔτους (δηλ. τοῦ 1655) οὐδέ τις αὐτῶν ἐν τῇ Κων) Μεχμέτ ἐνόμιστο...». Στὰ 1674 ὁ Σουλτάν Μεχμέτ ἀπλοικίζει τοὺς κατακτητὰς τῆς ἐπαρχίας Καμινίτζας Ἑβραίους πέραν τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ ὄρους Αἴμου εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Σαράντα Ἑκκλησιῶν καὶ μετοικίζει τὴν ἐπαρχίαν μὲ 2000 σπαχίδες, μετοικίας αὐτοὺς ἀπὸ τὸ Ἄκ—Κερμάν, Κιλ καὶ Βερδὲν καὶ διαμοιράζει αὐτοῖς τὴν ἐπαρχίαν».

Ἄν θελήσουμε νὰ παρακολουθήσουμε τὴν δρᾶσιν τῶν σπαῆδων, καθὼς καὶ τὴν ἀνάμιξιν τοὺς σὲ ἐπεισόδια ἀφορῶντα τὴ διοίκηση τῆς Τουρκίας κατὰ χρονολογικὴν σειράν ὅπως στὸ βιβλίον τοῦ «Μετὰ τὴν ἄλωσιν» ὁ Κομνηνός Ὑψηλάντης τὰ ἐξιστορεῖ, μποροῦμε νὰ διαλάβουμε γι' αὐτοὺς τὰ ἑξῆς: στὰ 1683: «μόλις ἄρχισεν ὁ πόλεμος καὶ φεύγουσιν εὐθὺς οἱ Τούρκοι γενίτζαροι καὶ σπαχίδες καὶ ὀφικίλοι πάσχει παντοίως ὁ βεζίρης νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, ἀλλ' οὐδὲν ἐκτελεῖ καὶ φεύγοντες οὕτω δρομαίως ἀπῆρχοντο...». Στὰ 1683: «Ὁ Βεζίρης διατρίβων εἰς Πειτερβαράδιν προστάτει χιλίους γενιτζάρους καὶ ἑξακοσίους σπαχίδες νὰ ἀποκομίσουν τὰ ἐτοιμασθέντα προζωάρκεια εἰς τὴν Ἄγριαν διὰ βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων ἀλλ' αὐτοὶ αὐθαδῶς οὐκ ἀκούσαντες τῆς προσταγῆς καταβοῶσιν, οὗ τοὺς πέμπει εἰς τὸ κροεσφαγεῖον, τὸν κατηγοροῦσιν ὡς αἴτιον τῆς ὑστερινῆς εἰς τὸ Σίκλος ἡττης, δεικνύουσιν αὐτῶ τὰς οὐλὰς τῶν ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ἰδίους σώματι πληγῶν καὶ τοὺς ἵππους αὐτῶν πάντη ἀδυνάτους καὶ εἰς ὁδοπορείαν ἐπιτηδεῖουσ' ὁ βεζίρης τοὺς προστάτει πάλιν μὲ τόνον πολὺν ἀπελθεῖν, ἀλλ' οὗτοι μεγαλοφώνως ἀντιφάσκουσιν». Στὰ 1689: «Τὸ κακὸν διεδόθη καὶ εἰς τὰς ἕξω ἐπαρχίας. Ὁ γὰρ ἡγεμὼν τῆς Ρούμελης Γιαγιέν Ὀσμάν πασσᾶς παρακινεῖ τοὺς σπαχίδες νὰ ζητήσουν μὲ ἀρτζουχάλι παρὰ

τοῦ Σουλτάνου τὸ μαχίσι...». Στὰ 1691: «... οἱ γὰρ ὀφικίλοι ἰδόντες αὐτὸν νεκρὸν ἔπασσαν τοῦ παίξεν τὸν μεχερχανὲν ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὴν σκηνὴν ἐσυγχίσθη τὸ στρατόπεδον καὶ ἐταράχθη—οἱ σπαχίδες φοβηθέντες φεύγουσι καὶ οἱ γενίτζαροι μεμονωμένοι τοὺς ἀκολουθοῦσι καὶ μένει ἡ νίκη εἰς τοὺς Γερμανοὺς, ὁποῦ πρὸ μικροῦ ἐπολέμουν ὄχι μὲ ἐλπίδα νίκης, ἀλλὰ διὰ νὰ πουλήσουν τὴν ζωὴν των ἀκριβὰ εἰς τοὺς Τούρκους». Στὰ 1693: «... τρέχουσιν ἀκροαταὶ ἀναριθμητοί, ἐν οἷς καὶ σπαχίδες γίνεται θόρυβος πολὺς. Ὁ Βεζίρης φοβηθεὶς πέμπει τὸν Καϊμακάμην Ὀσμάν Πασσᾶν Κοῦττα ἐξωμότην καὶ δι' αὐτοῦ παρακινεῖ τὸν Μιρὸν ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν...»

Νομίζουμε, ὅτι ἦταν ἀπαραίτητο νὰ διαληφθοῦν οἱ παραπάνω περιγραφές ἀπ' τὸ βιβλίον τοῦ Ὑψηλάντη γιὰ νὰ σχηματίσῃ καθένας σαφῆ ἰδέα γιὰ τὸ ρόλο, τὸν ὄχι καὶ τόσο καλὸ, ἀλλὰ μάλλον ποταπὸ καὶ ἄθλιο, ποὺ ἔπαιζαν οἱ σπαῆδες στὰ χρόνια ἐκεῖνα, ἀφοῦ ἔφταναν σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε νὰ ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτοὺς αὐτὴ αὐτὴ ἡ ὑπόστασις τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας.

Ἄλλ' ἄς ἀφήσουμε τὴν ἐξέταση τῶν σπαῆδων γενικὰ κίεθς ἔλθουμε στοὺς σπαῆδες τῆς Ἡπείρου, γιὰ τοὺς ὁποίους ἀναφερέμαστε κατὰ κυριώτερον λόγον, στὴ μελέτη μας αὐτῇ. Ὅπως στὶς ἄλλες χῶρες, ἔτσι καὶ ἐδῶ στὴν Ἡπειρο σχηματίσθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰ σπαιλίκια. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πρόσωπα ποὺ διακρίθησαν στοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας ἦταν κατὰ κυριώτερον λόγον κάτοικοι καταγόμενοι ἀπ' τὴν Ἰλλυρία, τὴ σημερινὴ Ἀλβανία, γιὰ τὸ λόγον αὐτὸ οἱ περισσότεροι σπαῆδες κατήγγεντο ἀπ' αὐτὲς τὶς περιοχές. Μάλιστα ὁ θεσμὸς τῶν τιμαρῶν καὶ κατὰ συνέπεια καὶ τῶν σπαῆδων εἶχε τελεθῆ σ' ἐφαρμογὴ πρὶν ἀκόμα παρθεῖν τὰ Γιάννινα ἀπ' τοὺς Τούρκους, γιὰτὶ ἔσαν στὰ 1431 ὁ Σουλτάνος Μουράτ περιέλαβε τὰ Γιάννινα μὲ σύμβαση, ἀναγνώρισε τὴν κατὰστασις αὐτῇ, δηλαδὴ τῶν τιμαρῶν κλπ.

«... Οἱ ἄρχοντες, ὅσοι ἔχουν τιμάρια, πάλιν νὰ τὰ ἔχωσι τὰ γονικά των» δηλ. οἱ κληρονόμοι των διαλαμβάνει ἡ Τουρκικὴ κοινοποίησις, τὴν ὁποίαν ἔστειλε κατὰ τὸ ἔτος 1431 ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Ὁ Μεγάλου Βεζύρηος Σινάν Πασσᾶς πρὸς τοὺς Γιαννιώτες, ποὺ

βρισκόταν σὲ πολιορκία.

Γιὰ ἄρκετο καιρὸ, δηλαδή κατὰ τὶς δύο πρῶτες ἑκατονταετηρίδες τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας οἱ σπαῆδες τῆς Ἡπείρου διατηροῦσαν ἀνενόχλητα τὴ Χριστιανικὴ τους Θρησκεία. Κατὰ τὶς τελευταῖες ἑμῶς ἑκατονταετηρίδες ἀναγκάσθηκαν αὐτοὶ νὰ ἀλλαξοπιστήσουν κι ἔγιναν οἱ φανατικώτεροι Τούρκοι καὶ κατὰ συνέπεια τυραννικοὶ καὶ πιεστικοὶ ἐναντία στοὺς ραγιαδες Χριστιανούς. Τοὺς ἀνάγκασε τὸ φθοροποιὸ συμφέρον ν' ἀνταλλάξουν τὴ γλυκεῖα θρησκεία τοῦ Χριστοῦ μὲ τὰ ὀλικά ὀφέλη, τὰ ὁποῖα προσπορίζονται π' τὸ σπαϊλίτικους.

Καθὼς δὲ διαλαμβάνει καὶ πάλι ὁ Π. Ἀραβαντινὸς εἶναι πολὺ συγκινητικὸ τὸ ἐπεισόδιον καὶ οἱ συνθήκες, κάτω ἀπ' τὶς ὁποῖες οἱ Χριστιανοὶ σπαῆδες ἀποδέχθηκαν τὸν Ἰσλαμισμό. Στὰ 1635, ὅταν ὁ Σουλτάνος τῶν Τούρκων ἦταν ὁ Μουράτ ὁ Δ' οἱ Πέρτες κήρυξαν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἤλθαν καὶ πολιορκήσαν τὸ Βάν. Ἡ Πύλη τότε μπροστὰ στὸν κίνδυνον αὐτὸν κάλεσε τὰ διάφορα στρατιωτικὰ σώματα νὰ τρέξουν καὶ νὰ λάβουν μέρος στὸν πόλεμον καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ἦταν καὶ οἱ διάφοροι σπαῆδες. Ἄλλως τε, καθὼς εἶδαμε πιδ πάνω, αὐτὸς ἦταν κι ὁ προορισμὸς τους: νὰ εἰσπράττουν βέβαια τὸ κεσῆμι καὶ λοιποὺς φόρους ἀπ' τοὺς κατοικοῦς ποὺ ζοῦσαν στὸ σπαϊλίκι τους, ἀλλὰ σὲ ὦρα ἀνάγκης νὰ στρατεύωνται καὶ νὰ παίρνουν μέρος σὲ διάφορες μάχες ἐναντία στὸν τυχόντα ἐχθρὸ, τόσο αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ὅσο καὶ τὰ στίς διαταγὰς του ὀπλοφώρα στίφη.

Στὸν πόλεμον λοιπὸν αὐτὸν ἐναντία στοὺς Πέρτες προσκλήθηκαν νὰ λάβουν μέρος καὶ οἱ Χριστιανοὶ Ἡπειρώτες σπαῆδες, οἱ ὁποῖοι καθὼς ἦταν συνήθεια μαζεύτηκαν γιὰ ξεκίνημα στὰ Γιάννινα καὶ ἦταν ὄλοι ὄλοι 12000 ἄνδρες. Οἱ Ἡπειρώτες σπαῆδες, ἅμα ἐξεστράτευσαν ἢ ἔκαναν πόλεμον μέσα στὰ σύνορα τῆς Ἡπείρου, εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ φέρουν μαζὺ τῶν ὕψωμένη σημαία Χριστιανικὴ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ὅταν ὁμοῦ στρατευότανε γιὰ νὰ λάβουν μέρος σὲ πόλεμον ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τὰ Ἡπειρωτικά, τότε ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀνυψώνουν τὴν Τουρκικὴ σημαία. Ἔτσι οἱ Χριστιανοὶ σπαῆδες ξεκίνησαν ἀπ' τὰ Γιάννινα μὲ τὴ Χριστιανικὴ σημαία, τὴν ὁποία ὁ σημαιοφόρος τους, ἅμα πέρασαν τὴν Πίνδο, τὴν τύλιξε κι ἀντ' αὐτῆς

ὑψωσε τὴν Τουρκικὴ σημαία. Ἔτσι ἐξηκολούθησαν τὴν πορεία τους, ὡς ὅτε ἐφθασαν στὸν τόπον τῆς μάχης, στὴν ὁποία καὶ ἔλαβαν μέρος. Δυστυχῶς ἡ ἔκβασις τῆς μάχης, ἔκλινε πρὸς τὸ μέρος τῶν Περσῶν καὶ ἦταν πιά φανερό, ὅτι ὁ Τουρκικὸς στρατὸς βάδιζε πρὸς τὴν ἦττα. Καὶ σὲ μιὰ κρίσιμη στιγμή, ποὺ τὸ τουρκικὸ στράτευμα εἶχε τραπῆ σὲ φυγὴ, ὁ σημαιοφόρος τῶν Χριστιανῶν σπαῆδων εἶχε τὴν ἐμπνεση νὰ κατεβάσῃ τὴν Τουρκικὴ σημαία καὶ στὴ θέση της νὰ ἀνυψώσῃ τὴ Χριστιανικὴ. Οἱ Χριστιανοὶ σπαῆδες, βλέποντας τὴ σημαία τους μὲ τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ὄχι μόνον δὲν ἐφυγαν, ὅπως ἔσκόρπισαν τὰ ἄλλα Τουρκικὰ σώματα, ἀλλὰ παίρνοντας θάρρος, ἐπέπεσαν μὲ τὴν πιδὸ μεγάλη ὄρμη ἐναντία σὸν ἐχθρὸ, ἀνεχαίτισαν τὴν προέλασή του καὶ κατάρθωσαν τελικὰ νὰ τρέψουν τοὺς Πέρτες σὲ ἄτακτο φυγὴ. Ἔτσι ἢ πρὶν καὶ λίγη ὥρα ἦττα τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, χάρη στὸ γεγονός αὐτὸ, μεταβλήθηκε σὲ σπουδαία νίκη καὶ θρίαμβο. Τὸ ἄνδραγάθημα ὁμοῦ αὐτὸ τὸ πληρώσε πολὺ ἀκριβὰ ἡ Χριστιανισύνη. Ἀντὶ γιὰ ἀμοιβὴ συνέδηκε τὸ ἀντίθετο. Οἱ Τούρκοι στρατιῶται, ἅμα εἶδαν τοὺς Χριστιανούς σπαῆδες νὰ γυρίζουν στὸ στρατόπεδον μὲ τὸ Χριστιανικὸ λάβαρον ὑψωμένο, ἐφθόνησαν πάρα πολὺ. Παρέστησαν δὲ στὸ Σουλτάνον μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὸν κίνδυνον, ποὺ μπορούσε νὰ διατρέξῃ ἡ Τουρκικὴ αὐτοκρατορία μιὰ μέρα ἀπ' τοὺς γενναίους αὐτοὺς Χριστιανούς. Τὸ Διῆνι ἔδωσε πίστη σ' αὐτὰ καὶ γιὰ νὰ προλάβῃ κάθε εἶδος τέτοιου κινδύνου, πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ ἀμυνθῆ σὲ κάθε ἐνδεχόμενον κίνδυνον καὶ νὰ προλάβῃ τὸ κακόν. Μὲ διάταγμά του λοιπὸν ὤριξε, ὥστε κανένας σπαῆς πιά δὲ θάχη τὸ δικαίωμα νὰ εἰσπράττῃ φόρους ἢ ἄλλα δικαιώματα ἀπ' τὸ σπαϊλίκι του, ἂν δὲν ἦταν Ὁθωμανός.

Τὸ διάταγμα αὐτὸ ἀνάγκασε τότε τοὺς χριστιανούς σπαῆδες νὰ δεχθῶν τὸν Ἰσλαμισμό. Ἔτσι καταργήθηκε τὸ προνόμιον τῶν χριστιανῶν σπαῆδων, ποὺ εἶχε δημιουργηθῆ καὶ εἶχε τεθῆ σ' ἐφαρμογὴ διακόσια περίπου χρόνια πρὶν. Τὸ κακόν ἦταν μεγάλο, γιὰτὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἄρχισαν νὰ ἐξισλαμίζωνται πολλοὶ Ἡπειρώτες χριστιανοί. Ἀπ' τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ σπαῆδες, νεοφώτιστοι πιά Τούρκοι, γίνον-

ται φανατικώτεροι, τυραννικώτεροι, θανατοσώτεροι, πιδ σκληρόκαρδοι πρὸς τοὺς ραγιαδες τοὺς χριστιανούς, φαινόμενο, πὸ παρουσάζεται συνηθέστατα στοὺς ἐξωμότες. Οἱ σπαῆδες ἔγιναν πιδ ἠθρία πραγματικά. Συμπεριφέρονται κατὰ τῶν χριστιανῶν και εἰσπράττουν τοὺς φόρους με τοὺς πιδ ἐκδιαστικὸς τρόπου. Ἀρχισαν νὰ μετέρχωνται πληθώρα ἀπὸ πιέσεις και ἐκδιασμοὺς γιὰ νὰ ἀπομυζήσουν τὸν ἰδρωτα τῶν δυστυχησμένων χριστιανῶν. Τὸ κακὸ γίνεται δλοένα και πιδ μεγάλο, γιατί στὴν Τουρκικὴ διοίκηση τοῦ Κέντρου ἐπικρατεῖ αὐθαιρέσια και κακοδιοίκηση. Λέγουν, ἔτι οἱ Τούρκοι σπαῆδες περιφέρονταν στὰ Ἑπειρωτικά χωρία και με ἄλυσσιδες ἀκόμα φορτωμένες στὰ ἄλογα τους γιὰ νὰ εἰσπράξουν τοὺς φόρους (κεσίμι) και ὠδηγοῦσαν τοὺς χριστιανούς, πὸ δὲν εἶχαν νὰ πληρώσουν τοὺς φόρους, ἄλυσσοδεμένους στὶς ἰδιωτικὲς τους φυλακὲς, τίς ὅποιες ὁ καθένας εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τίς ἔχη στὸ σπίτι του. Ἐπὶ διακόσια περίπου χρόνια ἡ Ἑπειρωτικὴ ὑπαίθρος ὑπέφερε τὰ πάνδενα ἀπ' τοὺς Τούρκους σπαῆδες.

Ἐξυπακούεται ὅμως, ἔτι ὁ ἐξισλαμισμὸς τῶν σπαῆδων δὲν ἔγινε μονομιᾶς. Πολλοὶ προσεπάθησαν νὰ διατηρήσουν και τὰ σπαῖλίκια, ἀλλὰ και τὴ Χριστιανωσύνη με μυστικὸς τρόπους προσποιούμενοι τὸν Ὀθωμανό. Μιὰ τέτοια περίπτωση ἀναφέρει ὁ Ἀραβαντινὸς σὲ ὑποσημείωσή του στὸ διβλίο «Χρονογραφία περὶ Ἑπείρου», τὴν ὁποία τὴν ἔχει πάρει ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Γάλλου Βαρώνου Τότου. Ὁ Βαρώνος αὐτὸς θρισκόταν με ἄμερα στὸ Τουρκικὸ στρατόπεδο, στὸν πόλεμο, πὸ ἔκαμαν οἱ Τούρκοι με τοὺς Ρώσους στὰ 1769 και ἐνῶ περιφερόταν σὲ κάποιον δασωμένο μέρος κοντὰ στὸ στρατόπεδο, ἦθαν στὴν ἀκοή του ὀμιλῆς Ἑλληνικὲς. Ἀπὸ περιέργεια πλησίασε τότε πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅπου εἶδε, ἔτι μιλοῦσαν δυὸ σπαῆδες. Ἐμαθε δὲ ἀπ' αὐτοὺς κουβεντιάζοντάς τους, ἔτι εἶναι Ἑπειρώτες και ἔτι στὴν πραγματικότητα ἦσαν χριστιανοί,

ἀλλὰ προσποιητὰ ἔκαναν τὸν Τούρκο γιὰ νὰ κρατήσουν τὸ τιμᾶρι τους (τὸ σπαῖλίκι τους). Πάντως με τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, κανένας σπαῆς δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθῆ χριστιανὸς και ἔτσι ὄλοι τους οἱ σπαῆδες ἀσπασθήκαν τὸ Μωαμεθανισμό.

Στὸ ἀρχεῖο τοῦ χωριοῦ μου, σχετικὰ με τὸν ἀπαίσιο αὐτὸ θεσμό τῶν Τούρκων σπαῆδων θρισκονται ἀρκετὰ στοιχεα. Σώζονται ἀκόμα περισσότερες ἀπὸ 150 ἀποδείξεις τῶν σπαῆδων διαφόρων χρόνων, πὸ τίς ἔδιναν στὴν Κοινότητα γιὰ τὴν ἐξόφληση τοῦ κεσιμιοῦ. Τὸ δικαίωμα τοῦ Σπαῆ ἦταν ὄχι μόνο ἰσόδιο με και κληρονομικό. Περνώντας τὰ χρόνια δὲν ἐρχόταν μόνον ἕνας σπαῆς στὸ χωριὸ γιὰ τὸ κεσίμι ἀλλ' ἐρχόταν πολλοὶ τέτοιοι, ὁ ἕνας ὕστερα ἀπ' τὸν ἄλλον γιὰ νὰ εἰσπράξῃ τὸ μεράδι του. Οἱ ἀποδείξεις, πὸ σώζονται ἀκόμη μεχρι σήμερα, ἀναφέρονται σὲ διαφορὲς χρονιὲς, πὸ μοιράζονται ἀπ' τὰ 1814 ὄς τὰ 1845. Βέβαια δὲ θρισκονται ὄλες ὄλων τῶν χρόνων. Οἱ πιδ πολλὲς εἶναι τοῦ 1814 και ἀνέρχονται αὐτὲς στὸ σύνολο τους σὲ 18, τῶν ἄλλων χρόνων σώζονται λιγώτερες: π.χ. τοῦ 1842 Ἀποδ. 15, τοῦ 1843 Ἀποδ. 14, τοῦ 1841 Ἀποδ. 13 κλπ. Ἀπὸ αὐτὰ θγαίνει εὄκολα τὸ συμπέρασμα, πὸς ἀπ' τὸ χωριὸ θάκαναν παρέλαση καμμιά τριανταριά ἢ περισσότεροι σπαῆδες γιὰ νὰ εἰσπράξῃ ὁ καθένας τὸ μεράδι τοῦ κεσιμιοῦ του. Ἀθροίζοντας κανένας αὐτὲς τίς ἀποδείξεις κάθε χρονιάς — ὄστες βέβαια σώζονται ἀκόμα— θρισκει ἔτι μ' αὐτὲς τὸ χωριὸ πλήρωσε στοὺς σπαῆδες στὰ 1844 γιὰ κεσίμι γρόσια 1918, στὰ 1843 γρόσια 1726, στὰ 1845 γρόσια 1513 κ.ο.κ. Πάντως ὄμως ἀπ' τοὺς κοινοτικὸς λογαριασμοὺς θγαίνει, ἔτι τὸ κεσίμι τοῦ χωριοῦ πὸ πληρώνονταν στοὺς σπαῆδες ἦταν διπλάσιο και τριπλάσιο σχεδὸν ἀπ' τοὺς παραπάνω ἀριθμοὺς. Σὲ διαφορὲς χρονιὲς τὸ κεσίμι ἀναγράφεται και μεχρι 5.000 γρόσια τὸ χρόνο, κατὰ συνέπεια και τὰ πρόσωπα, πὸ εἰσέπρατταν τὸ κεσίμι θάταν περισσότερα ἀπ' ὄσα ἀναφέρονται πιδ πάνω. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ τὰ μετρητὰ χρήματα σὲ γρόσια οἱ σπαῆδες ἔπαιρναν γιὰ κεσίμι και ἀρνιά, τυρὶ και δούτυρο.

ΕἶΣ ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟΝ: Τὸ Β' Μέρος

ΧΡΗΣΤΟΥ Ι. ΚΟΛΙΑΤΣΟΥ

ΠΩΣ ΕΧΑΘΗ Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΕΤΑ

Μετά τὸν ἀποκεφαλισμὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τὸν Σερασκέρη Χουρσίτ Πασᾶ ὁ εὐρισκόμενος στὸ Μεσολόγγι Μαυροκορδάτος ἄρχισε τὶς διαρκεῖς συνεννοήσεις μὲ τοὺς καπεταναίους τῶν Τζουμέρκων καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος γιὰ νὰ ἀντιμετώπιση τὴν κατάστασιν, γιατί, μετὰ τὴν ἐξόντωσι τοῦ διαβολῆτου τυράννου τῆς Ἡπείρου, ὄχι μόνον ἡ περιοχὴ τῶν Ἰωαννίνων μὲ τὰ κάστρα τῆς, ὑπήχθησαν καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρη ἡ Ἡπειρος μὲ τὰ βιλαέτια τῆς, πλὴν τῶν βράχων τοῦ ἠρωϊκοῦ Σουλίου. Σοβαρὸς ἀντιπερσπασμὸς πλέον γιὰ τὶς δυνάμεις τῆς ὑψηλῆς Πύλης καὶ μάλιστα μετὰ τὶς ἀκαρπες προσπάθειες τοῦ Μαιρομικάλῃ στὸ Φανάρι, τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, Γώγου καὶ Κουτελίδα στὰ Τζουμέρκα, δὲν ὑπῆρχε καὶ ἡδύνατο ὅλος αὐτὸς ὁ χεῖμαρος τῶν Σουλτανικῶν φουσάτων νὰ στραφῆ ἔναντιον τῆς Ἡπείρου καὶ Νοτίου Ἑλλάδος. Βέβαια γιὰ τοὺς Τούρκους ἦταν ἀπαραίτητο νὰ καμφθῆ ἡ μόνη ἀπομένουσα ἠρωϊκὴ ἀντίστασις τῶν γενναίων Σουλιωτῶν. Δὲν μπορούσαν ν' ἀφήσουν γιὰ κανένα λόγο οἱ Τούρκοι τὸ ἡφαίστειο αὐτὸ τοῦ Σουλίου σὲ ἐνέργεια.

Ἀντιλαμβανόμενος τὸν ἄμεσο αὐτὸ κίνδυνο ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος στὴν Ἡπειρο μὲ τὸ σκοπὸ νὰ προσβάλλῃ στὴν Ἄρτα καὶ κατορθώσῃ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ καὶ ἀποσπᾶσῃ τὴν προσοχὴ τῶν Τούρκων ἀπὸ τὸ χεῖμαζόμενο καὶ πολιορκούμενο ἠρωϊκὸ Σοῦλι.

Πράγματι στὶς 22 τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1822 ἔξω ἀπὸ τὴν Ἄρτα στὸ χωριὸ Κομπότι στρατοπέδευσε ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του, ἔχοντις ὡς Ἀρχηγὸ τῆς φρουρᾶς στὶς κορυφῆς τοῦ χωριοῦ τὸν Θεο-

δωράκην Γοῖβαν. Ἀπὸ τὴ θέσι αὐτῆ τῆς κορυφῆς δηλαδὴ τοῦ χωριοῦ, ἐφαίνετο καὶ ἐλέγγετο ὁλόκληρη ἡ πεδιάδα πρὸς τὸν δρόμον Ἀκαρνανίας — Κοπραίνης, ὡς καὶ ὁ δρόμος Ἄρτας — Τζουμέρκων.

Μόλις ἐγκαταστάθηκε τὸ στρατηγεῖο τοῦ Μαυροκορδάτου στὸ Κομπότι ὁ συμμετέχων τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος κόμης Στρατηγὸς Νόρμαν, Γερμανὸς τὴν καταγωγή ἐκ Βυτεμβέργης, μαζὶ μὲ τὸν ὑπαπιστὴ του Βαρῶνον Ἐδουάρδον Ρεῖνακ, στρατοπέδευσε μὲ ἓνα λόχο φιλελλήνων εἰς τὰ πρὸ τοῦ χωριοῦ Κομπότι ὑψώματα. Πρὶν προφθάσῃ νὰ τακτοποιηθῆ ὁ Στρατηγὸς, κατέφθασε στὸ Στρατηγεῖον τοῦ ὁ Συνταγματάρχης Πέτρος Ταρέλλα, συνοδούμενος ὑπὸ τοῦ Γάλλου Λοχαγοῦ Μανιάκ, καὶ πρὶν ἀνταλλάξουν τὰς σκέψεις των διὰ τὴν καλυτέραν ὀργάνωσιν τῆς ἐπιθέσεως, ἠκούσθησαν φωναὶ καὶ ἀλαλαγμοί. Οἱ Φιλέλληνες, ξένοι πρὸς τὶς τοποθεσίας τῆς περιοχῆς ἐκείνης καὶ ἀκατατόπιστοι, προσεβλήθησαν ὑπὸ ἐνεδρευόντος σὲ μιὰ παρακείμενη χαράδρα πολυαριθμοῦ Τουρκικοῦ ἵππικοῦ Ντελήδων. Ὁ Στρατηγὸς Νόρμαν καὶ οἱ ἐπιτελεῖς του δὲν ἔχασαν οὐδὲ ἐπὶ στιγμὴν τὴν ψυχραιμίαν των, καθάλησαν ἀμέσως τὰ ὀλογὰ των καὶ διαρκῶς πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν μεγάλῃν δύναμιν τῶν Τούρκων Ντελήδων κατόρθωσαν μὲ ἐπιδεξίους ἐλιγμούς νὰ ἀποφύγουν τὴν καταστροφὴν καὶ νὰ φθάσουν χωρὶς φθορῆς στὸ γενικὸ στρατόπεδο τοῦ Μαυροκορδάτου. Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ἡμέρας πολυαριθμὸς Τουρκικὸς στρατὸς μὲ Ντελήδες ἵππεις καὶ πεζοὺς ξεκινῶντας ἀπὸ τὴν Ἄρτα ὅπου εἶχε τὴν ἔδρα του ὁ Ρεσίτ Πασᾶς· Κιουταχῆς, προσέβαλε τὸ εὐρισκόμενον εἰς Κομπότι Ἑλληνακὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα, μὲ ἀφάντασθον ἐπιθεικτικότητα καὶ σκληρότητα. Στὰ πρὸ τοῦ χωριοῦ ὑψώ-

ματα ὅπου εἶχαν κατασκευασθῆ πρόχειρα προχώματα, ἐγινε μιὰ ἀγρία αἱματηρὴ καὶ πεισματώδης μάχη, ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς ἐνισχύετο διαρκῶς μὲ πεζοὺς καὶ μὲ ἵππεῖς ἀπὸ τὸ τουρκικο στρατόπεδο τῆς Ἄρτας. Οἱ Ἕλληνες ὅμως καὶ οἱ Φιλέλληνες ἀπέκρουσαν μὲ ἀπαράμιλλο ἥρωϊσμό καὶ γενναιότητα ὅλες τὶς ἀλλεπάλληλες ἐχθρικές ἐπιθέσεις καὶ ἀναθαρρήσαντες ἀπὸ τὶς πρῶτες ἐντυπώσεις βγήκαν ἀπὸ τὰ προχώματά τους καὶ ἔτρεψαν σὲ ἐπονείδιστη ἀτακτο φυγὴ τοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποίους καὶ κυνήγησαν ὡς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἀφοῦ προξένησαν σ' αὐτοὺς σημαντικὲς ἀπώλειες.

Ὁ Στρατηγὸς Νόρμαν κατενθουσιασμένος καὶ εὐχαροιστημένος μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του, καλπάζων ἔφθασε τελευταῖος στὸ στρατόπεδο, κατάλευκος ἀπὸ τὴ σκόνη ποὺ σήκωναν οἱ καλπασμοὶ τῶν ἀλόγων στὴν πεδιάδα, καὶ ἀπεθεώθη ἀπὸ δλόκληρον τὸ στρατεύμα γιὰ τὴ λαμπρὴ αὐτὴ νίκη τῶν Φιλελλήνων ἀγωνιστῶν ποὺ ἔσπευσαν ἀπὸ ὅλες τὶς Εὐρωπαϊκὲς περιοχὲς νὰ προσφέρουν τὸ αἶμα τους στὴν ἀγωνιζομένη Ἑλληνικὴ Πατριδα.

Στὴν πρώτη αὐτὴ ἐπαφῆ τῶν Φιλελλήνων μὲ τὸν ἐχθρὸ ὅπου κερδήθηκε μιὰ ἀξιόλογη καὶ σημαντικὴ νίκη ἔξω ἀπὸ τὸ Κομπότι, καὶ ἐν συνεχείᾳ κάτω στὴν πεδιάδα τῆς Ἄρτας, ἔλαβαν μέρος ἐνεργό, μὲ πρωτοφανῆ ἥρωϊσμό καὶ γενναιότητα πολλοὶ Φιλέλληνες, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἴταλοί, Πολωνοὶ καὶ Ἑλβετοί.

Τὸ χωριὸ Πέτα ὅπου ἔλαβε χώραν σὲ λίγες μέρες ἡ φονικωτάτη γιὰ τοὺς γενναίους Φιλέλληνας μάχη, εἶναι κτισμένο σὲ μιὰ γραφικὴ καὶ ὁμορφὴ πλαγιὰ στὴν ἀριστερῆ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου ποὺ κυλᾷ ἔξω ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς Ἄρτας καὶ χωρίζει τὰ πλούσια κτήματά της. Πάνω ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ Πέτα εἶναι δυὸ σειρὲς ἀποτόμων λόφων· ἡ μιὰ σειρὰ εἶναι χαμηλότερη καὶ ἀπρόσιτη, ἡ δὲ ἄλλη ὑψηλότερη καὶ ἀπότομη, μὲ πολλὰς ἀνωμαλίες τοῦ ἐδάφους.

Τὸ βράδυ τῆς 1ης Ἰουλίου τοῦ 1822 ὅλος ὁ τακτικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ κόμητος Νόρμαν συγκεντρώθηκε στὸ γραφικὸ χωριὸ ποὺ λευκάζουν τὰ σπίτια του κατέναντι τῆς Ἄρτας μόλις

σκαρφαλώσης στὸ μικρότερο ὕψωμα τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ἢ τῆς Φανερωμένης. Στὸ Πέτα ἐπίσης συγκεντρώθηκαν καὶ οἱ καπεταναῖοι τῶν ἀτάκτων σωμάτων, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ὁ Γιατροῦκος, Γρίβας, Ἴσκος καὶ Κουτελίδης· ἀργὰ τὴν νύκτα ἔφθασαν καὶ οἱ δυὸ ἀχώριστοι φίλοι, ἀπὸ τὰ Τζουμέρκα εἰδοποιηθέντες, ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης καὶ ὁ πολέμαρχος Μάρκος Μπότσαρης μὲ ἑπτακόσια ἐπίλεκτα παληκάρια, ὑπὸ τοὺς Καπεταναίους Κουτελίδην, Κουλιούκην καὶ Καραμπᾶν.

Στὸ κοινοτικὸ σπίτι τοῦ Πέτα ποὺ συγκεντρώθηκαν τὴ βραδυὰ αὐτὴ τοῦ Ἰουλίου ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τῆς Νοτίου Ἡπείρου, τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον καὶ οἱ τακτικοὶ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Νόρμαν ἐπῆλθε εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ριζικὴ διαφωνία ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς ἐπιχειρήσεως σφοδρᾶς καὶ αἱματηρᾶς ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων. Ὅλοι σχεδὸν οἱ παριστάμενοι στὴ νυκτερινῇ αὐτῇ πολεμικῇ σύσκεψι παλαίμαχοι καὶ πολυπειροὶ καπεταναῖοι τῶν ἀτάκτων Ἑλληνικῶν σωμάτων, μὲ προεξάρχοντα ἀπὸ ὅλους τὸν Καραϊσκάκην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην ἐπέμειναν ὅτι θὰ ἔπρεπε ἀπαραιτήτως οἱ Ἕλληνες ἐπαιγόντως νὰ φτιάξουν προχώματα καὶ ὀχυρωθοῦν καὶ πρῶτοι οἱ ἀτακτοὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν ἐχθρική ἐξόρμησι. Στὴ γνώμη αὐτὴ ὁ Καραϊσκάκης ἦταν ἀμετάπειτος καὶ δὲν ὑποχωροῦσε· οἱ τακτικοὶ ἐτόνιζε θὰ ἔπρεπε νὰ μείνουν γιὰ ἐφεδρεία. Ὁ Στρατηγὸς Νόρμαν καὶ οἱ παριστάμενοι συνταγματάρχαι Δάνιας καὶ Ταρέλλα, ὡς καὶ ὁ γενναῖος Γάλλος λοχαγὸς Μανιάκ δὲν ἤθελαν μὲ κανένα λόγον νὰ υἱοθετήσουν τὴν ὀρθὴ ἀπὸ τὴν πείρα τοῦ πολέμου ἐκείνου γνώμη τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν καὶ ἤθελαν, ὡς ἐτόνιζαν μὲ πείσμα καὶ ἐπιμονή, νὰ πολεμήσουν ἐκ τοῦ συστάδην, «προχώματα εἶναι τὰ στήθη μας», φώναξε μὲ ἔμφαση ὁ Γάλλος λοχαγὸς Μανιάκ. Μὲ τὴ γνώμη τῶν Φιλελλήνων συνετάχθη τελικῶς καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος μὴ ἔχων οὐδεμίαν ἰδικήν του γνώμην καὶ διὰ νὰ μὴν δυσαρεστήσῃ τοὺς Φιλέλληνας ποὺ ἤθελαν νὰ θυσιάσθουν γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Καραϊσκάκης ἐξεμάνη διὰ τὴν ἀπόφα-

σιν αὐτήν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ ἤρχισε νὰ τὸν ὑβρίζῃ μετὰ τὰ χειρότερα λόγια. Ὑπῆρξε τόσον τραχεία ἢ διαφωνία ὥστε ἔκτοτε δημιουργήθηκε, γράφει ὁ Γάλλος Πρεβιῶ, μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν χάσμα. Χάσμα πού ὠδήγησε τὸν Μαυροκορδάτον ἀργότερα νὰ φθάσῃ νὰ συγκροτήσῃ δικαστήριον γιὰ νὰ καθαιρέσῃ τὸν μεγαλύτερον στρατιωτικὸν ἠγέτην τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ στρατάρχην τῆς Ρούμελης Καραϊσκάκη.

Οἱ Φιλέλληνες ἐπέμειναν ἰδιαιτέρως νὰ πάρουν αὐτοὶ τιμητικῶς τὴν πλεόν ἐπικίνδυνον θέσει λέγοντες: «Τὸ μόνον πού ἐπιθυμοῦμε καὶ γιὰ τὸ ὁποῖον ἤλθαμε εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι νὰ πολεμήσωμε καὶ νὰ προσφέρωμε τὸ αἷμα μας καὶ τὴ ζωὴ μας γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, κοιτίδος τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ κόσμου».

*

Οἱ Τοῦρκοι εἶδαν ἀπὸ μακρὰ τὴ μεγάλη κίνησι καὶ συγκέντρωσι τῶν Ἑλλήνων στὰ ὑψώματα τοῦ χωριοῦ Πέτα καὶ ἀνησύχησαν. Ἔσπευσαν νὰ εἰδοποιήσουν ἀμέσως τὸν ἀρχηγόν τους Ρεσίτ Πασάν Κιουταχίην γιὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ἀπὸ τὴν παρουσίαν τῶν Ἑλλήνων ἔξω ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ἀλλὰ καὶ γιὰ κακὴ τύχη τῶν Ἑλλήνων, ἕνας ἀπὸ τοὺς Φιλέλληνας στρατιώτας ἀπεμακρύνθη τοῦ στρατοπέδου, ἔπεσε σὲ τοῦρκικα χέρια καὶ αἰχμαλωτίστηκε. Ἔτσι οἱ Τοῦρκοι πκηροφορήθησαν ἀπὸ τὸν Φιλέλληνα στρατιώτη τὴν πραγματικὴν Ἑλληνικὴν δυνάμειν πού εἶχαν συγκεντρωθῆ στὸ χωριὸ Πέτα. Ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, βλέποντας τὴν ἀπροθυμίαν τῶν Ἑλλήνων Καπεταναίων καὶ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Μαυροκορδάτου νὰ ἔξοντώσῃ τὸ τακτικὸν σῶμα καὶ τοὺς Φιλέλληνας σ' ἕνα ἄνισον ἀγῶνα, πῆρε τὸ Γιατρᾶκο καὶ τὰ παλληκάρια του καὶ ἔφυγε γιὰ τὴν Πελοπόννησο. Τὸ ἴδιον ἔκαμε καὶ ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τὸν Κουτελίδα· ἔφυγαν καὶ αὐτοὶ μετὰ πολλοὺς Τζουμερκιώτες πολεμιστὰς γιὰ τὰ Ραδοβίτζια. Ὁ μόνος πού δὲν θέλησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀγῶνα ἦταν ὁ Μάρκος Μπότσαρης. Ἦξερε ὁ συναισθηματικὸς ὠραίος ἐκείνος ἥρωας τί ἀξίαν εἶχε γι' αὐτὸν προσωπικῶς καὶ γιὰ τοὺς ἀγαπημένους του Σουλιῶτες ἢ μάχη τοῦ Πέτα. Μετὰ τὴν ἐπιρροὴν δὲ πού

ἐξασκοῦσε κατάφερε νὰ μείνουν καὶ νὰ πολεμήσουν, τὸ Γῶγο, Βαρνακιώτη, Κουλουχίην, Παπαδαίους καὶ πολλὰ παλληκάρια ἀπὸ τὰ Τζουμέρκα καὶ Ραδοβίτζια. Ἦταν ἀποφασισμένοι ὁ Μάρκος νὰ πεθάνῃ ἐκεῖ μετὰ τοὺς Φιλέλληνας ἢ νὰ νικήσουν καὶ μπορέσουν νὰ ἀναπνεύσουν οἱ συμπατριῶτες τοῦ Σουλιῶτες Δυστυχῶς παρὰ τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν προσωπικὴν φιλίαν δὲν κατάφερε ὁ Μάρκος νὰ κρατήσῃ εἰς τὴν μάχην αὐτὴν τὸν Καραϊσκάκη καὶ τὸν Γενναῖο Κολοκοτρώνην.

Τὸ πρωτὴν τῆς 4ης Ἰουλίου τοῦ 1822 ὁ Τουρκικὸς στρατὸς πού ἀριθμοῦσε δύναμιν ἑννέα περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν, καὶ ὑπὸ τὴν προσωπικὴν διεύθυνσιν τοῦ Κιουταχί, ἀφῆκε τὴν Ἄρτα καὶ προπορευομένου τοῦ ἱππικοῦ μετὰ τοὺς Ντελῆδες, τοὺς Ἰμάμηδες, τοὺς Χοτζάδες μετὰ τὰ πολύχρωμα ἀνατολίτικα σαρίκια, τοὺς τυμπανιστὰς καὶ τοὺς γύφτους δῆμιους, ἀπαραίτητο συμπλήρωμα στὰ Τοῦρκικα λεφούσια τῆς ἐποχῆς, βγήκαν μετὰ ἀλλαγαμοὺς ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς πόλεως μετὰ κατεύθυνσιν πρὸς τὸ χωριὸ Πέτα. Οἱ Ἑλληνες πού βρισκόταν εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ χωριοῦ εἶδαν αἰὼν εἰς τὴν πεδιάδα νὰ μαυρίζουν οἱ δρόμοι ἀπὸ τὰ Τοῦρκικα ἀσκήρια. Κατάλαβαν τὴν ἐχθρικὴν προθέσειν καὶ πῆραν ἀμέσως τὴν κατάλληλην καὶ ἐπίκαιρον θέσειν γιὰ τὴν ἐπικείμενην μάχην. Στους πρόποδας ἑνὸς λόφου τοῦ χωριοῦ καὶ κοντὰ εἰς τὸν δρόμον πού ὡδηγοῦσε εἰς τὴν Ἄρτα παρετάχθησαν τὰ δύο πεζικὰ Τάγματα τακτικοῦ στρατοῦ, μετὰ δύο μοναδικὰ ὄρεινὰ κανόνια μετὰ δέκα πυροβολητὰς διοικούμενα ἀπὸ τὸν Ἑλβετὸ ἀξιωματικὸν Βερενδλῆν.

Τὸ ἀριστερὸν τῆς παρατάξεως τὸ κράτησαν οἱ Φιλέλληνες, καὶ τὸ δεξιὸν τὸ ἑπτανησιακὸν σῶμα, ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Σπύρον Πανᾶν.

Στὴν ὄρεινὴν κατωφέρειαν πῆραν θέσεις οἱ παραμεινάντες νὰ πολεμήσουν Ἑλληνες καπεταναῖοι, μετὰ τοὺς ἀτάκτους των, οἱ ὁποῖοι κατασκευάσαν καὶ πρόχειρα ταμπούρια. Δεξιὰ τοποθετήθηκε ὁ Βαρνακιώτης καὶ ἀριστερὰ ὁ πολέμαρχος καὶ ἀγέρωχος ἥρωας τοῦ Σουλίου Μάρκος Μπότσαρης. Ὁ Γῶγος Μπακόλας ἀποφασίσθηκε νὰ μείνῃ σὲ ἐφεδρεῖα καὶ διατάχθηκε νὰ προστατεύσῃ ἀπὸ τὴν ψηλότερη κορυφὴν τῶν λόφων τὰ νῶτα τῶν μαχομένων. Τὴν ἐπίκαιρον θέσειν

μέσα σὲ λόχμες, ρεματιές, καὶ πίσω ἀπὸ τὶς πέτρες τὶς κρήτησαν οἱ ντόπιοι Πετανίτες γιὰ νὰ προξενοῦν φθορὰ στὸν ἐχθρό.

Ὁ Τουρκικὸς Στρατὸς, ὅμως ὡς ἐπιλησίασε στὰ πρὸ τοῦ χωρίου Πέτα ὑψώματα χωρίσθηκε σὲ δύο σώματα. Τὸ ἓνα, ποῦ ἦταν καὶ τὸ ἰσχυρότερο, προσέβαλε ἀμέσως καὶ κατὰ μέτωπον τὶς κατεχόμενες ὑπὸ τῶν ἀτρομήτων Φιλελλήνων τακτικῶν θέσεις. Οἱ γενναῖοι Φιλέλληνες ἀπὸ ἀπόστασιν ἑβδομηντα βημάτων ἀπέκρουσαν μὲ σφοδρότατο φονικὸ ντουφεκίδι τὸν ἀλαλάζοντα ἐχθρό, ὁ ὅποιος ἀναγκάσθηκε νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφίνοντας στὶς πρὸ τῶν Φιλελλήνων θέσεις δεκάδες ἀπὸ πτώματα. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ πρόχειρη ἀνασύνταξι οἱ Τοῦρκοι συγκεντρωθέντες ἐπανέλαβαν μὲ μεγαλύτερο πείσμα καὶ φανατισμὸ τὴν ἔφοδο. Ἀλλὰ σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ γιουρούσια οἱ ἀθάνατοι ἐκείνοι ἦρωες, οἱ Φιλέλληνες, τοὺς ἀπέκρουαν μὲ μεγαλύτερες ἀπώλειες. Τὸ δεῦτερο ἐχθρικό σῶμα σφράφηκε πρὸς τὰ ἀριστερὰ μὲ πρόθεσι νὰ περάσῃ ἀπὸ μιὰ στενωπό, πίσω ἀπὸ τὸ βουνό, ποῦ δεσπόζει τοῦ χωριοῦ Πέτα, γιὰ νὰ πλευροκοπήσῃ τὶς μαχόμενες ἑλληνικὲς καὶ Φιλελληνικὲς δυνάμεις. Ἡ Τουρκικὴ αὐτὴ προσπάθεια ἔγινε σὲ ἓα σύντομο χρονικὸ διάστημα καὶ παρὰ τὸ γεγονός αὐτὸ οἱ Ἕλληνες τοὺς πῆραν ἀμέσως εἶδησι, πετάχτηκαν ἀπ' τὰ ταμπούρια καὶ ἄστραψαν στὸν ἀέρα τὰ κοφτερά τους γιγατάνια. Οἱ Τοῦρκοι δέιλισαν καὶ γύρισαν τὶς πλάτες. Οἱ Ἕλληνες τοὺς χτυποῦσαν ἀλύπητα, καὶ σκότωναν ἀράδα. Ὅσοι Τοῦρκοι μποροῦσαν πέταγαν τ' ἄρματα καὶ ἔφευγαν γιὰ νὰ μὴ σκοτωθοῦν ἀπὸ τὰ φοβερὰ ὄπλα τῶν Ἑλλήνων παλληκαριῶν. Μὲ τὴν τόλμη καὶ τὸν ἀφθαστο ἥρωϊσμό Ἑλλήνων καὶ Φιλελλήνων πολεμιστῶν κατάφεραν στὴν πρώτη φάση τῆς μάχης νὰ περιέλθῃ ὀλόκληρη ἡ Τουρκικὴ στρατιὰ τοῦ Κιουταχῆ σὲ μεγάλη σύγχυσι καὶ νὰ περιφέρεται ἀπὸ τοποθεσία σὲ τοποθεσία, νὰ χτυπιέται ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές καὶ νὰ αὐξάνουν οἱ σκοτωμένοι καὶ πληγωμένοι, χωρὶς νὰ ξέρουν κατὰ ποῦ νὰ τραβήξουν γιὰτὶ δὲν φαίνονταν νὰ διευθύνῃ κατένας τὰ ἀδέσποτα τουρκικὰ ἄσκερια.

Εἶναι ἀποδεδειγμένο ἱστορικῶς ὅτι σὲ ὅλες τὶς περιστάσεις ἓνα τυχαῖο γεγονός γίνεται ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἀνατρέψῃ ὑπολογι-

σμούς, στρατηγικὰ σχέδια καὶ πολὺ συχνὰ ὀλόκληρη τὴ στρατιωτικὴ κατάστασι. Ἡ βροχὴ καὶ ἡ ἔγκαιρος ἐμφάνισις τοῦ Μπλύχερ, ἀνέτρεψαν στὸ Βατερλώ τὰ σχέδια τοῦ Μ. Ναπολέοντος καὶ τὸν ὠδήγησαν αἰχμάλωτο στὴν Ἁγία Ἐλένη. Στὸ Πέτα ἓνα ἐχθρικό ἀπόσπασμα ἀπὸ ὀγδόντα Τουρκαρβανίτες, κυνηγημένο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, προσπάθησε νὰ γλυτώσῃ μέσα ἀπὸ τὶς ἀποκρημνες χαράδρες πίσω ἀπὸ τὸν ψηλότερο λόφο τοῦ χωριοῦ. Κυνηγημένοι καθὼς ἦταν οἱ Ἀρβανιτᾶδες εἶδαν μὲ ἐκπληξι καὶ ἀπορία ὅτι ἡ τόσο στρατηγικὴ καὶ σημαντικὴ αὐτὴ θέσι ἦταν ἀφύλακτῃ καὶ καμμιά ἑλληνικὴ δύναμι δὲν ἦταν ἐκεῖ. Οἱ Τουρκαρβανίτες ἔφτασαν στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, σήκωσαν τὰ μπαϊράκια καὶ ἄρχισαν τὸ ντουφεκίδι καὶ τὶς φωνές. Τὸ ἀνέλπιστο καὶ ἀπροσδόκητο αὐτὸ περιστατικὸ, ὑπῆρξε ἀφορμὴ, μαζί μὲ τὴν διαφωνία Καραϊσκάκη—Μαυροκορδάτου, νὰ χυθῇ ἡ μάχη τοῦ Πέτα καὶ νὰ χυθῇ τόσο πολύτιμο αἷμα Ἑλλήνων καὶ Φιλελλήνων ἄσκοπα. Οἱ καπεταναῖοι μὲ τοὺς ἀτάκτους κοιτάζοντας στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου τοὺς Ἀρβανιτᾶδες παραξενεύτηκαν καὶ πίστεψαν ὅτι προδόθηκαν ἀπὸ τὸν Γῶγον Μπακόλαν, γιὰτὶ σ' αὐτὸν εἶχε ἐμπιστευθῆ ἡ φύλαξι τῆς σημαντικῆς αὐτῆς θέσεως. Πίστευσαν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἀνέβηκαν στοὺς λόφους καὶ βρῖσκονταν στὰ νῶτα τους καὶ ἄρχισαν ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον ν' ἀφίνουν τὶς θέσεις καὶ τὰ ταμπούρια καὶ νὰ φεύγουν γιὰ νὰ σωθοῦν. Μὲ τὸν τρόπο ποῦ πηδοῦσαν καὶ ἔφευγαν οἱ ἄτακτοι μετέδωκαν τὸ πανικό σὲ ὅλο τὸ μαχόμενο στρατόπεδο. Καὶ τὰ μὲν ἄτακτα σώματα συνηθισμένα στὶς ἀνώμαλες καὶ γνώριμες τοποθεσίες μπόρεσαν εὐκόλα καὶ χωρὶς σοβαρὰς ἀπώλειες νὰ ἀποτραβηθοῦν ἀπὸ τὴ μάχη. Ἐπὶ πλέον τοὺς ἀτάκτους τοὺς βοήθησε καὶ ἡ πλεονεκτικὴ ἀνηφορικὴ θέσις στὴν ὁποία εἶχαν τοποθετηθῆ. Οἱ Φιλέλληνες ὅμως οἱ τακτικοὶ καὶ οἱ συμπολεμοῦντες μὲ αὐτοὺς ὑπὸ τὸν Πανᾶν ἑπτανήσιοι ποῦ εἶχαν ἐμπλακῆ στὸν ἀγῶνα ἦταν ἀδύνατον νὰ σκεφθοῦν γιὰ ὑποχώρησι. Δὲν κατάφεραν οἱ γενναῖοι αὐτοὶ πολεμιστᾶι οὔτε νὰ ἀνασυνταχθοῦν. Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Κιουταχῆ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά βλέποντας τὰ μπαϊράκια τους καὶ τοὺς Τουρκαρβανιτᾶδες ἀνε-

βασμένους πίσω ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς θέσεις δίσταζαν νὰ πιστέψουν ὅτι ἡ θεοὶ ἐκεῖνη ἦταν ἀφύλακτη καὶ ὑποψιάζονταν καμμιά χωσιὰ τῶν Ἑλλήνων γιὰ νὰ πέσουν στὴ φάκα. Πρόσεξαν ὅμως σὲ λίγο καλύτερα καὶ προσεκτικώτερα καὶ μὲ ἐκπληκτικὰ μίτια εἶδαν τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ τὰ παληκάρια τῶν νὰ φεύγουν καὶ νὰ ἀφίνουν τὶς θέσεις τῶν. Πῆραν τότε θάρρος, ἀπέβαλαν κάθε δισταγμὸ καὶ ὑποψία, συγκεντρώσαν τὶς δυνάμεις τῶν καὶ ὁ Κιουταχῆς πρόσταξε ἄγριο γιουρούσι ἐναντίον τῶν ἀγωνιζομένων σὲ διμέτωπο ἀγῶνα Ἑλλήνων καὶ Φιλελλήνων. Ὁ ἀρχηγὸς στρατηγὸς Νόρμαν, οἱ συνταγματάρχαι Ταρέλλα καὶ Δάνια, ὁ Βαρῶνος Ράβνακ καὶ ὁ ἀρόπηλος Γάλλος λοχαγὸς Μανιάκ, οἱ ἑπτανήσιοι ὑπὸ τὸν Πανᾶν, ὡς καὶ τὸ τακτικὸν σύνταγμα καὶ γενικὰ ὅλοι οἱ Φιλέλληνες ποὺ εἶχαν ὀρκισθῆ τὴν προηγουμένη ἡμέρα νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ δώσουν γιὰ αὐτὴν τὴ ζωὴ τους, ἔμειναν παρ' ὅλα τὰ τούρκικα γιουρούσια ἀκλόνητοι στὶς θέσεις τῶν, μαχόμενοι μὲ πείσμα, γενναϊότητα καὶ ἡρωϊσμό, ἀδιαφοροῦντες γιὰ τὶς ἐχθρικὲς προσβολές.

Ὅταν εἶδεν ὁ Στρατηγὸς Νόρμαν ὅτι κάθε ἀντίσταση ἦταν ἄσκοπη καὶ ματαία, διέταξε γενικὴ ὑποχώρηση. Ἡ διαταγὴ αὐτὴ τοῦ στρατηγοῦ γνωστοποιήθηκε δυστυχῶς πολὺ ἀργὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι κατάφεραν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὴν ὑποχώρηση τῶν ἀτάκτων, ἄρρισαν νὰ πλευροκοποῦν ἀπὸ παντοῦ τοὺς πολεμοῦντας Ἑλληνας καὶ Φιλέλληνας. Σὲ πολλὰς περιστάσεις Τοῦρκοι καὶ Φιλέλληνες ἤρθαν στὰ χέρια καὶ ἡ μάχη ἐξελίχθη σὲ φονικὴ, τρομερὴ καὶ λυσσαλέα. Θέλοντας οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐκδικηθοῦν τὶς ἑκατοντάδες νεκροὺς συντρόφους τῶν ἐφορμούσαν μὲ ἀφάν αστον καὶ ἀγριώτατον πείσμα ἐναντίον τῆς δρακὸς τῶν ἡρωϊκῶν καὶ γενναίων Φιλελλήνων. Ἡ μάχη ἐν συνεχείᾳ μετεβλήθη σὲ σφαγὴ. Τόση ἦτο ἡ μανία τὸ πείσμα καὶ ὁ φανατισμὸς τῶν Τοῦρκων στρατιωτῶν ὥστε στὰ ἀλλεπάλληλα γιουρούσια κατάφεραν νὰ χωρίσουν σὲ πολλὰς ομάδας τοὺς Φιλέλληνας πολεμιστὰς. Μιὰ ἀπὸ αὐτὰς τὶς ομάδες μὲ τὸν στρατηγὸν κόμητα Νόρμαν πληγωμένον καὶ αἰμόφυρτον καὶ τὸν συνταγματάρχην Ταρέλλα, ἀκολουθοῦν

μένη καὶ ἀπὸ λίγους ἑπτανησίους, κατορθώνει καὶ διασχίζει μὲ τὴ λόγχη τὰ μαινόμενα καὶ ἀλαλάζοντα τουρκικὰ στίφη καὶ περνώντας ἀπὸ σωρούς πτωμάτων, ἀνοίγει μὲ τὰ σπαθιά δρόμον διαφυγῆς. Στὴ δραματικὴ ἀπεγνωσμένη καὶ ἡρωϊκὴ αὐτὴ προσπάθεια τῶν λιγοστῶν Φιλελλήνων πέφτει πνιγμένος στὸ αἷμα καὶ σκοτώνεται ὁ γενναῖος Συνταγματάρχης Ταρέλλα. Οἱ στρατιῶται τοῦ δὲν προφθάνουν οὔτε τὸν νεκρὸν τοῦ ἥρωα νὰ πάρουν μαζί τους. Ἡ σφαγὴ συνεχίζεται καὶ ἡ ομάδα τοῦ στρατηγοῦ Νόρμαν μετὰ πολὺωρον αἱματηρὴ καὶ σκληρὴ δοκιμασία κατορθώνει μὲ τὶς σημαῖες τῆς καὶ τὶς πληγὰς νὰ φθάσῃ στὴ Λαγκαδά.

Ἡ ἄλλη δύναμις τῶν Φιλελλήνων μὲ ἀρχηγὸν τὸν Συνταγματάρχην Δάνια, ἀποκοπεῖσα καὶ περικυκλωθεῖσα, μάχεται ἀπεγνωσμένα ἐναντίον δεκαπλασίων τουρκικῶν δυνάμεων καὶ μὴ κατορθώνουσα ν' ἀνοίξῃ δρόμον σωτηρίας πυκνώνεται καί, σχηματίζουσα ναπολεόντεια τετράγωνα θανάτου, ἀνθίσταται κρατερῶς στὸν ἀγῶνα σῶμα πρὸς σῶμα, προξενῶντας μεγάλες φθορὰς στὰ τουρκικὰ λεφούσια, ποὺ προσπαθοῦν νὰ τοὺς πιάσουν ζωντανούς. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντας νὰ αὐξάνουν συνεχῶς οἱ ἀπώλειαι ἀπὸ τὴν ἡρωϊκὴ αὐτὴ δρᾶκα τῶν Φιλελλήνων πολεμιστῶν, ἀφίνουν γιὰ μιὰ στιγμή τὰ γιουρούσια καὶ τοὺς περικυκλώνουν στενώτερα. Τώρα οἱ πλευρὰς τῶν τετραγώνων ἔχουν στριμωχθῆ ἀπὸ παντοῦ καὶ διαρκῶς ἀναπληρώνουν τὰ κενὰ τῶν νέων ἀγωνιστῶν ποὺ περιμένουν τὴ σειρὰ τους νὰ πεθάνουν γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ τετράγωνον τοῦ θανάτου διαρκῶς μικραίνει γιὰτὶ κανένας δὲν παραδίδεται, ὅλοι πολεμοῦν μὲ λῦσσα μέχρι τῆς τελευταίας σταγόνας τοῦ αἵματός τῶν. Διαρκῶς καινούριοι Τοῦρκοι ντελῆδες καὶ πεζοὶ ἐφορμοῦν μὲ λύσσαν ἐναντίον τῶν ὀλίγων ἡρωϊκῶν πολεμιστῶν, ποὺ τώρα ἀγωνίζονται μὲ ζητωκραυγὰς καὶ γυμνὰ τὰ ξίφη...

Ὅλοι οἱ Φιλέλληνες πολεμιστῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Συνταγματάρχην Δάνια ἔπεσαν ἐκεῖ στὶς πλαγιὰς τοῦ Πέτα ἐνδόξως καὶ πότισαν μὲ τὸ ἀγνὸν τοῦ αἵμα τὰ ἅγια καὶ ἱερὰ χώματα τῆς μαρτυρικῆς πατρίδος, τῆς Ἑλλάδος μας. Ἐγίνε ὅπως τὸ ἐπιθύμηρον καὶ σύμφωνα μὲ τὸν ὄρκον τους,

ἀφοῦ πρῶτα σκότωσαν ἑκατοντάδες Τούρκους μὲ τὶς λόγχες καὶ τὰ σπαθιά τους.

Ὁ κομψὸς καὶ ἡρωϊκὸς Γάλλος λοχαγὸς Μανιάκι, σκοτώθηκε καὶ αὐτὸς μὲ σπλακωμένη καὶ κουρελιασμένη ἀπὸ τὶς σφαῖρες καὶ τὶς σπαθιὲς τὴν ὠραία του στολή, καὶ βρέθηκε βουτηγμένος ὁ ἥρωας στὸ εὐγενικό του αἷμα μέσα σ' ἓνα χαντάκι ἀγνώριστος ἀπὸ τὶς πολλὰς πληγές.

Ὁ νεαρὸς σημαιοφόρος Πρωσσοὺς λοχαγὸς Τάιτμαν, ἀφοῦ ὑπεράσπισε μὲ ἀφάνταστο ἡρωϊσμὸ τὴ σημαία του, ἔμεινε στὸ τέλος μὲ μόνο τὸ κοντάρι στὰ χέρια του. Χτυπήθηκε ἀπὸ πίσω μὲ μιὰ σπαθιά Τούρκου ντελῆ καὶ ἔπεσε νεκρὸς μὲ ἀνοικτὰ ἀκόμη τὰ μάτια κοιτάζοντας τὸ γαλάζιο οὐρανὸ τῆς Ἑλλάδος ποὺ τόσον ἐλάτρευε.

Στὴ Λαγκάδα ὅπου κατέφυγεν ὁ στρατηγὸς Νόρμαν πληγωμένος, ἔγινε προσκλητήριος. Ἐλείπαν ἀπὸ τοὺς Φιλέλληνας τριακόσιοι, ὅσοι ἦσαν καὶ τοῦ Λεωνίδα οἱ γενναῖοι Λακεδαιμόνιοι στὶς Θερμοπύλες. Οἱ Φιλέλληνες, ὅλοι ἀνεξαιρέτως πολέμησαν μὲ γενναιότητα, αὐτοθυσία καὶ ἡρωϊσμὸ καὶ μὲ τὸ τίμιον αἷμα των πότισαν τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος

καί, ὅπως οἱ ἴδιοι ἐπόθησαν καὶ ηὐχθήθησαν, πέθαναν γιὰ τὴν ὠραία καὶ ἔνδοξον Ἑλλάδα. Ἔτσι χάθηκε μιὰ ἀπὸ τὶς οὐσιωδέστερες καὶ ἔνδοξότερες μάχες τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἀφανίστηκε τὸ ἐπίλεκτον σῶμα τῶν Φιλελλήνων, στὸ ἱστορικὸ χωριὸ τῆς Ἡπείρου τὸ Πέτα...

Κυπαρίσσια, δάφνες, ἀνθισμένες ἀγριεστριανταφυλλίαι, σκίνα καὶ μυρτιές, περιτριγυρίζουν τὸ ἐπιβλητικὸ μνημεῖον ποὺ περικλείει τὰ ἁγιασμένα καὶ ἱερά κόκκαλα τῶν πεσόντων στὰ Ἑλληνικὰ χῶματα Φιλελλήνων. Τὸ μνημεῖον αὐτὸ στήθηκε στὸν πρὸ τοῦ ἱστορικοῦ χωριοῦ Πέτα λοφίσκον, σὲ αἰώνιο χρέος τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης, στὴν ἱερὴ μνήμη τῶν φλογερῶν ἐκείνων ἡρώων, ποὺ ἐγκατέλειψαν πατρίδα, οἰκογένεια, σπίτια, ἀνέσεις προσφιλεῖς συγγενεῖς, ἀξιώματα καὶ πολιτισμούς χάριν μιᾶς εὐγενοῦς ἰδέας: Νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Πατρίδος μας καὶ ν' ἀφήσουν τὴν τελευταία τους πνοὴ στὴ γωνιά αὐτὴ τῆς γῆς, ποὺ γεννήθηκε καὶ ἔλαμψε ὁ θαυμασιώτερος πολιτισμὸς τῶν αἰώνων.

ΧΡΗΣΤΟΣ Ι. ΚΟΛΙΑΤΣΟΣ

ΕΙΣ ΤΟ 2ον ΤΕΥΧΟΣ ΜΑΣ:

ΛΕΑΝΔΡΟΥ ΒΡΑΝΟΥΣΗ

“ΔΥΟ ΑΓΝΩΣΤΑ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΔΙΑ

ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ ΤΗΣ,

Ἐστάλησαν τὸ 1827 ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον Ψαλλίδακον εἰς τὸν Κυβερνήτην Καποδίστριακον καὶ τὸν Ἀγγλον Ἐμπορευτὸν Γεώργιον Κάννιγκ

*

Συνοδεύονται ἀπὸ στατιστικὸς ἐθνολογικοὺς πίνακας τῆς Ἡπείρου—καὶ δὴ τῆς Βορείου—πίνακας δεικνύοντας τὴν ἐθνολογικὴν οὐσασιν τῆς Πατρίδος μας κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τὴν γενομένην τὸ 1815 ὑπὸ τοῦ Ἀλη-πασᾶ

ΔΩΔΩΝΗ-ΗΠΕΙΡΟΣ-ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Ἡ Δωδώνη εἶναι τὸ λίκνον τῆς Ἑλλάδος, Ἡ Ἡπειρος τὸ πατρικὸ σπῖτι τῆς Ἑλλάδος, Ἐκεῖ ἠνδρώθη ἡ Ἑλλάς. Ἡ Ἡπειρος διέγινωσε πρώτη καὶ ἀπέκρουσε μετὰ πείσματος τὸν ἐκ Δυσμῶν κίνδυνον. Καὶ ὅταν ἡ Βασιλεὺς τῶν πόλεων παραδίδεται εἰς τοὺς σταυροφοροῦντας ἀλήτας καὶ ἰησιᾶς, δημιουργεῖ διὰ δευτέραν φορὰν μίαν Ἑλλάδα νέαν ἀπὸ τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τῆς μέχρι τῆς Νοτίου Πελοποννήσου ἀπ' ἐνός, καὶ ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπ' ἐτέρου. Ἡ πῶσις τῆς Ἡπείρου συνεπιφέρει τὴν πλήρη ἐπικράτησιν τοῦ ἐξ Ἀνατολῶν νέου φοβεροῦ ἐχθροῦ, τῶν Τούρκων.

Ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Βασιλίδος, σκότος πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν βασιλεύει ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλλάδος. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ καὶ πάλιν ἡ Ἡπειρος. Δύο σπινθήρες διατηροῦνται εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν ἄσβεστοι. Τὸ Σοῦλι καὶ τὰ Ἰωάννινα. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ σπινθήρες, οὐχὶ τυχαίως, ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας παρὰ τὸν ἄγνωστον τῆς Δωδώνης τάφον ἐτοποθετήθησαν.

Ὁ εἷς σπινθήρ, τὸ Σοῦλι, ἀντιπροσωπεύει τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν, ἡ ὅλοια εἶναι ἀνδρική καὶ εἰς αὐτὰ τὰ γυναικεῖα στήθη. Ὁ ἄλλος σπινθήρ, τὰ Ἰωάννινα, ἀντιπροσωπεύει τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐν ὅλῳ αὐτοῦ τῇ ἐκτάσει. Ὑπὸ τὸ ρυπαρὸν ἔνδυμα τοῦ καλογήρου καὶ τοῦ κληρικοῦ ἐν γένει διατηρεῖ ἀνοικτὰ τὰ πνευματικὰ μάτια τοῦ σκλάβου. Ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τοῦ «γραμματικοῦ» γίνεται ἡ ἀχώριστη σκιά τοῦ τυράννου καὶ ὁ ἀπαραίτητος σύμβουλος, του ἀ'λά καὶ ὁ ἀφανὴς τοῦ σκλάβου προστάτης.

Ὑπὸ τὴν στολὴν τοῦ «κλέφτη» διατηρεῖ τὸ μάχιμον τῆς Φυλῆς πνεῦμα ἀνὰ τὰ δυσπρόσιτα ὄρη καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ «ἀρματολοῦ» γίνεται ὅχι μόνον τὸ φόβη-

τρον τοῦ δυνάστου, ἀλλὰ καὶ ὁ «ἀφέντης» τοῦ «ἀφέντη».

Καὶ ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, οἱ δύο αὐτοὶ σπινθήρες, τὸ Σοῦλι καὶ τὰ Ἰωάννινα, μεταβάλλονται εἰς φωτιὰς τεράστιες πρὸς τὶς ὁποῖες τείνουν τὰ χέρια τους διὰ νὰ τὰ ζεστάνουν, ἢ φοβερὴ τουρκικὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ὁ ὅχι ὀλιγώτερον φοβερὸς Σατράπης ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἐγίναν τὰ Ἰωάννινα ὁ τάφος τοῦ Σατράπου μὰ καὶ οἱ δύο φωτιὰς μαζί, τὸ Σοῦλι καὶ τὰ Ἰωάννινα, ἐφώτησαν καὶ καθωδήγησαν μὲ τὴ λάμψιν τους τὸν ἀγῶνα, πρὸ παρακάτω ὁ Μωρηᾶς μὲ μόνη τὴν ψυχικὴν δυνάμη του εἶχε ἀσχίσει. Κι' ὅταν πιά ἔσβυσε καὶ τὸ Σοῦλι τὰ παιδιὰ του ἔτρεξαν στὸ Μεσολόγγι, στὸ Καρπενῆσι, στὴν Ἀθήνα καὶ στὰ νησιὰ ἀκόμα. Τὸ ἴδιο πρὸ χιλιάδων χρόνων εἶχαν ξανατρέξει τὰ παιδιὰ τῆς Δωδώνης γιὰ νὰ μεταφέρουν νοτιώτερα τὴν ἸΔΕΑ.

Μὰ πῶς νὰ μιλήσῃ κανεὶς ἢ νὰ γράψῃ γιὰ τὰ τρία ὀνόματα ποὺ βρίσκονται ὡς ἐπικεφαλὴς τοῦ ἄσθρου αὐτοῦ; Εἶναι τὸσον συνδεδεμένα μὲ τὴν ὅλην Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ὥστε θὰ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἐμπλακῆ εἰς αὐτὴν καὶ νὰ μὴ τελειώῃ ποτέ. Αὐτὸ δὲν εἶναι γνώμη ἰδική μας, εἶναι γνώμη ὄλων τῶν σοφῶν, Ἑλλήνων καὶ ξένων, οἱ ὁποῖοι ἀψησολήθησαν μὲ τὸ ζήτημα αὐτό.

Πραγματικῶς λοιπὸν εἰς τὴν Ἡπειρον ἐγεννήθη ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν ἐξεπήδησεν ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ. Ἀπὸ τὴν Ἡπειρον, κατὰ Θουκυδίδην, ἔγινε ἡ μεγίστη καὶ ἡ τελευταία κίνησις τῶν λαῶν, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ Ἡπειρῶται προωθηθέντες εἰς τὴν πρὸς Νότον Ἑλλάδα μετέδωσαν εἰς ταύτην τὰς τέχνας, τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ γράμματα.

Δέκα ὀκτὼ χιλιόμετρα νοτιοδυτικῶς τῶν Ἰωαννίνων, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους

'Ολύμπια εϋρίσκεται η Δωδώνη, τῆς ὁποίας ἡ θέσις πρὸ τοῦ 1876, ὁπότε ἀπεκαλύφθησαν τὰ εἰρημιά της διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἀειμνήστου Κ. Καραπάνου, τέκνου καὶ τούτου τῆς 'Ηπείρου, ἐποποθετεῖτο ὑπὸ τῶν «εἰδικῶν» εἰς διάφορα μέρη τῆς 'Ηπείρου καὶ ἴσως νὰ ἐφθανε στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἀμφισβητεῖτο καὶ ἡ ὑπαρξίς της ὑπὸ τῶν καλοθελητῶν τῆς 'Ελλάδος, οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ ἐδίσταζαν νὰ χαρακτηρίσουν ὡς «παραμύθια» ὅλας τὰς περὶ αὐτῆς παραδόσεις ἀπὸ τοῦ 'Ομήρου μέχρις ἡμῶν. Εὐτυχῶς ἡ σκαπάνη τοῦ ἀνωτέρου 'Ηπειρώτου ἔφερε εἰς φῶς τὴν ἀλήθειαν. 'Η Δωδώνη φαίνεται νὰ ἐκίσθη ἀπὸ τοῦ 2188—2000 π. Χ. ὠνομάσθη δὲ οὕτω ἀπὸ τὴν δρυῖν, ὁποία ἐλέγετο εἰς τὴν πελασγικὴν γλῶσσαν Δωδῶ, διότι ἐδιδεν ὡς τροφὴν τὰς βαλάνους.

'Η μοῖρα ἐπροίκισε τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν μὲ καταπληκτικῶς ἀγρίαν καὶ ἄγονον φύσιν, ἀλλ' ἔκαμε τὸ θαῦμα ὥστε νὰ φυτρῶσουν μεταξὺ τῶν λίθων αἱ δρυῖς, τὰ ἰσχυρότερα δέντρα, ἀπὸ τὸν ψίθυρον τῶν φυλλωμάτων τῶν ὁποίων μετεδίδετο ἡ πνοὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν αὐτῶν ἀνεπέμποντο ὀμίλια καὶ χρησμοί. Εἰς τὴν πρῶραν τῆς 'Αργοῦς ἐφηροδόσθη ἡ τροπὴ ἀπὸ ξύλου τῆς Δωδωναίας Δρυός, τὸ ὁποῖον εἶχε τὸ χάρισμα νὰ λαλῆ καὶ νὰ χρησιμοδοτῆ. Τὸ ξύλον αὐτὸ τὸ ἔφεραν οἱ ἥρωες 'Ηπειρώται ἐπὶ τῶν ὤμων των ἀπὸ τὴν Δωδώνην ἕως τὴν 'Ιωλκόν.

'Απὸ τοιαύτην φύσιν εἶχε ταχθῆ ἀπὸ τὴν μοῖραν νὰ προέλθουν καὶ οἱ ἰσχυροὶ οἱ ὁποῖοι θὰ μετέδιδαν πρὸς τὴν κάτω 'Ελλάδα τὸν πολιτισμὸν καὶ θὰ μετήρχοντο τὴν ἀρετὴν μὲ πνεῦμα ὑγιεῖς εἰς σώματα ἰσχυρά. 'Ο συνδασμὸς αὐτὸς εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. 'Απόδειξις τρανωτάτη ὁ 'Ηρακλῆς, ὁ ὁποῖος ἀντιπροσωπεύει τὸν τέλειον τύπον τοῦ ρωμαλέου ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὑγιεστεροῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, δαμάζοντος διὰ τῆς ἰσχύος του τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν κακίαν, καὶ ὑποχρεοῦντος τὴν μὲν φύσιν εἰς ἐξυπληρέθειν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν δὲ κακίαν καθιστῶντος ἀνίκανον νὰ βλάψῃ. 'Επειδὴ δὲ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ 'Ηρακλέους, ὡς Θεβαίου ἀναφερομένου, ἔγινε

λόγος περὶ Θεβῶν, δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι ἡ Μυθολογία ἀσφαλῶς ὄχι τυχαίως συνέδεσε καὶ ταύτας πρὸς τὴν 'Ηπειρον.

Κατὰ τινὰ παραδόσιν, ὁ ἰδρυτὴς τῶν Θεβῶν Κάδμος φέρεται ἀναγκασθεὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς Θήβας καὶ νὰ καταφύγῃ μετὰ τῆς συζύγου του πρὸς Βορρᾶν, εἰς τὴν 'Ιλλυρίαν, ὀνομασθεῖσαν οὕτω ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ 'Ιλλυροῦ τὸν ὁποῖον ἐγέννησε καθ' ὁδὸν ἡ σύζυγός του. 'Απὸ τὴν 'Ηπειρον δὲ διεδόθησαν εἰς τὴν λοιπὴν 'Ελλάδα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὰ «Καδμήια» λεγόμενα. Πλησίον τοῦ Αὐλῶνος ἔκειτο ἡ κόλις Βουλίνη, ὅπου εὔρισκεται εἰς ἐρείπια σωρὸς πετρῶν, ὀνομαζόμενος μέχρι σήμερον «τάφος τοῦ Κάδμου». 'Η 'Ηπειρος ἐξ ἄλλου ὀφείλει τὸ ὄνομά της, κατὰ τὴν Μυθολογίαν, εἰς τὴν ὁμώνυμον κόρην τοῦ Βασιλέως, Εχίωνος. 'Η κόρη αὕτη μεταβαίνουσα πρὸς συνάντησιν τοῦ 'Ιλλυροῦ ἀπέθανε καθ' ὁδὸν καὶ ἐτάφη εἰς ἕναν δρυμὸν πλησίον τῆς Δωδώνης, ὁ ὁποῖος ἀπ' αὐτῆς ὠνομάσθη 'Ηπειρος. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ὀλόκληρον τὴν γνωστὴν χώραν μὲ τὸ ὄνομα 'Ηπειρος.

Δὲν θὰ πρέπη ἄραγε, νὰ ἀναφέρωμεν ἀκόμη καὶ τὸ τόσον γνωστὸν ὅτι καὶ τὰ ὀνόματα 'Ελλάς καὶ 'Ελλην, ἀπὸ τὴν Δωδώνην ἐπήγασαν: 'Ολα ὁμως αὐτὰ δὲν θὰ εἶχαν καμμίαν ἀξίαν ἐὰν δὲν συνῴδευε τὴν μεγάλην αὐτὴν ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν καὶ τὸ ἥθικόν μεγαλεῖον, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων μέχρι σήμερον, εἰς ὅλας τὰς ὑψηλὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου π.χ. τὴν εἰλικρινῆ φιλίαν, τὸν ἀλτροῦισμόν, τὴν ἀνδρείαν καὶ πίστιν πρὸς τὴν 'Ιδέαν καὶ τὴν ἀνυπέρβλητον ἀγάπην πρὸς τὴν 'Ελευθερίαν. 'Ο Πολύβιος λέγει: «'Ηπειρώται ἦν πάτριον ὑπὲρ μὲν τῶν φίλων συναγωνίζεσθαι καὶ συνκινδυνεύειν, ὑπὲρ δὲ τῆς πατρίδος ἀποθνήσκειν, ὡσπερ 'Αντίνοο; καὶ Θεόδοτος καὶ Κέφαλος». 'Η γνώμη αὕτη ἐπικυρῶνεται ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας ὄχι μόνον μὲ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀσύληπτον εἰς ὕψος θυσίαν τῶν Σουλιωτισσῶν εἰς τὸ Ζάλογγον, διὰ τῆς ὁποίας αὐταὶ ἀναδεικνύονται ἀπὸ ἀπλαῖ γυναῖκες τοῦ λαοῦ ἡ θειοτέρα προσυποποίησις τῆς 'Ιδέας.

Καὶ ἔαν ὁ Ὅμηρος εἰς τὸ ἀρστούργημα τοῦ τῆς Ὀδυσσεΐας ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ μίαν «Πηλεόλην» ὡς πρότυπον γυναικὸς καὶ συζύγου Ἑλληνίδος, τὶ νὰ εἴπωμεν διὰ τὴν πληθὺν τῶν «Πηλεοπῶν» τῆς Ἡπείρου, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον διαφυλάττουσιν ἀγογγύτως καὶ ἀξιοπρεπῶς τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν, ἀληθεῖς Ἰέρειαι τῆς Ἑστίας, ἀναμένουσαι ἐπὶ 15 καὶ 20 ἔτη τὴν ἐπιστροφὴν τῶν συζύγων, ἀναδεικνύμεναι οὕτω βασιλισσαι τῆς ἠθικῆς ἐντὸς καλυβῶν καὶ ἀντικρύζουσαι τὴν ζωὴν ὄχι ἐντὸς ἀνακτόρων, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπαιθρον, τὴν τόσον σκληρὰν τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ἀνδρας; Οἱ δὲ Ὀδυσσεῖς τῆς ἀγόνου ταύτης ἐπαρχίας δὲν κρατοῦνται εἰς τὴν Ξένην ἀπὸ Κίρκην τινὰ ἢ Καλυψώ, οὔτε γυρίζουσι πλοῦσι εἰς τὴν Πατρίδα ἀπὸ βασιλικὰ πρὸς βασιλεῖς δῶρα. Μὲ μόνα προσόντα τὴν φιλεργίαν, τὴν οἰκονομίαν, τὴν συντηρητικότητα καὶ τὴν ἀφοσίωσιν, ἀφοῦ μοχθήσουσιν καὶ σιερηθοῦν τὰ πάντα εἰς τὴν Ξένην, διὰ νὰ σχηματίσουν ἓνα κεφάλαιον, μίαν περιουσίαν, ἐπιστρέφουσι εἰς τὴν Πατρίδα συναποκομίζοντες τὸ προῖον αὐτὸ τῆς σκληρᾶς τῶν προσωπικῆς ἐργασίας μὲ τὴν φιλοδοξίαν νὰ τὸ διαθέσουν ὄχι μόνον διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν οἰκογένειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γενετείραν των, καὶ διὰ τὴν ἐπαρχίαν των, καὶ διὰ τὴν Μεγάλῃ Μητέρα, τὴν Πατρίδα.

Καὶ ὅταν, ἀλλοίμονον!, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιστρέψουσι εἰς τὴν πατρικὴν Ἑστίαν, λόγῳ τῆς σκλαβιάς, διαθέτουσι τὴν περιουσίαν των διὰ νὰ ἰδρῦσουν σχολεῖα, διὰ νὰ πληρώσουν διδασκάλους, διὰ νὰ κτίσουν «φροντιστήρια» μέσα ἀπὸ τὰ ὀ

ποῖα θὰ ἀναπηδήσῃ ἢ Ἀθηναῖ μὲ τὴν σοφίαν τῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα διὰ νὰ σπᾶσῃ τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας. Εὐλογημένα νὰ εἶναι εἰς τὸν αἰῶνα τὰ ὀστᾶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τὰ ὁποῖα παρέμειναν εἰς τὴν Ξένην. Ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον διέθεσαν τὸ προῖον πολυμόχθου προσωπικῆς ἐργασίας ἐπραγματοποιήθη κατὰ μέγα μέρος. Στενάζουσι ἀκόμη ὑπὸ ζυγὸν ἀφόρητον αἱ γενεαί τῶν πλειστων ἐκ τῶν ἐθνικῶν Εὐεργετῶν, δὲν εἶναι ὅμως μακρὰν ἡ ὥρα κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἀκουσθοῦν καὶ πάλιν αἱ χαρμόσυνοι κωδωνοκρουσῆαι διὰ τὴν Ἀνάστασιν των. Ὅταν ὅλος ὁ κόσμος παραδέχεται ὅτι «ἡ Ἑλλάδα ποτὲ δὲν πεθαίνει», πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀποθάνῃ ἡ Ἑλλὰς τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ἡπειρος; Μοιρασμένη σήμερα εἰς δύο, σφαιρᾷ τὸ ἀλύτρωτο βόρειο τμήμα τῆς μὰ ὁ σφαδασμὸς αὐτὸς συγκινεῖ ὀλόκληρον τὸ σῶμα τῆς Ἑλλάδος. Πολλὲς φορὲς κατὰ τὸ παρελθὸν συνεκίνησεν ὀλόκληρον τὸν ἐλεύθερον κόσμον. Τὴν κρατοῦν σκλάβαν σήμερα οἱ πλόκαμοι τῶν νεωτέρων Ἀγαρηνῶν, σὰν ἀκραῖον σταθμὸν ἀπὸ τὸν ὁποῖον σκέπτονται νὰ ἐπιπέσουν κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ κόσμου. Δὲν προφητεύομεν. Ὁμιλοῦμεν μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος. Ἡ ἐλευθερία τῆς ἀνθρωπότητος θὰ ἐξασφαλισθῇ τότε καὶ μόνον, ὅταν ἀπὸ τὴν σκλαβωμένην Βόρειον Ἡπειρον ἐκδιωχθῇ ὁ νέος Ἀγαρηνὸς καὶ ἐπανέλθῃ αὐτὴ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μεγάλης τῆς Ἡπείρου θυγατρὸς, τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἐπειδὴ οἱ καρποὶ εἶναι ἤδη ὄριμοι, «ἐγγὺς ἐστὶν ὁ θερισμός».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΙΝΑΣ

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΚΙΤΣΙΔΗ, Νομάρχου Ἰωαννίνων

ΑΙ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

Μετὰ τὴν μάχην ποὺ ἐπὶ μίαν 10ετίαν σχεδὸν διεξήγαγεν τὸ Ἔθνος διὰ τὴν ὑπαρξίν του, δὲν ἐσήμανεν δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἡ ὥρα τῆς ἀναπαύσεως καὶ δὲν ἦλθεν ἡ χαρὰ τῆς Νίκης. Νέος σκληρὸς ἀγὼν ἐνεφανίσθη πρὸς ἡμῶν καὶ εἰς τὸ αἷμα καὶ τὰ δάκρυα τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ὑπαρξίν, ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ Ἔθνους ἀπαιτεῖ νὰ προστεθοῦν ὅλοι οἱ κόποι καὶ ὁ ἰδρὸς τοῦ καθημαγμένου Γένους.

Οὕτω μόνον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐπιζώμεν εἰς τὴν ΝΙΚΗΝ ὅταν καὶ εἰς τὸν δευτερον τῆς ἐπιβιώσεως πλέον ἀγῶνα, ἐνικύσαμεν τὴν ἐρήμωσιν καὶ καταστροφὴν, τὰ εἰρήπια τῆς ὕλης καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν θεσμῶν τοῦ Ἔθνους μας, ὅπως ἐνικήσαμεν τοὺς ἐπικινδύνους ἐχθροὺς εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν Ἐθνικὴν μας ὑπαρξίν Ἀναγκαίως εἰσήλθομεν εἰς τὸν δευτερον τοῦτον ἀγῶνα, εὐθύς μετὰ τὸν πρῶτον, χωρὶς ἀνάπαυσιν, μετὰ τὸ ὄπλον εἰς τὴν μίαν καὶ τὴν σκαπάνην εἰς τὴν ἄλλην χεῖρα, μετὰ ὅλα τὰ μειονεκτήματα τοῦ αἰρωνιδιασμοῦ ποὺ ὑπέστημεν, ἐφθάσαμεν δὲ εἰς τὴν κορυφὴν μετὰ τὴν βεβαιότητα τοῦ τέλους καὶ τῆς Νίκης. Νενικήκαμεν. Ἦτοιμάζοντο οἱ παιᾶνες, ἀλλὰ ἐκεῖ ὑψηλὰ εἶδομεν ἄλλην μίαν κορυφὴν ὀχυρωμένην μετὰ μυριάδας ἐχθροὺς ἐναντίον τῶν ὁποίων τὰ ὄπλα δὲν ἠδύναντο νὰ βάλουν καὶ ἡ ἀνδρεία δὲν ἠδύνατο νὰ ἀμυνθῇ. Ἦσθανόμεθα νὰ διέρχονται τὰς τάξεις τῶν ὄπλων μας, νὰ προχωροῦν πρὸς τὸν λαόν, πρὸς τὰ χωριά, τὰς πόλεις, τὴν πρωτεύουσαν, νὰ εἰσέρχονται εἰς τὰ σπίτια μας, εἰς τὴν ζωὴν μας, νὰ καταλαμβάνουν, νὰ ἀπειλοῦν, νὰ κλονίζον καθεὶ ὀχυρὸν τοῦ Ἔθνους μας, νὰ εἰσέρχονται ἀπὸ κάθε ρωγμῆν, ἐνῶ αἱ πύλαι

ἦσαν κλεισταὶ καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐκτὸς τῶν τειχῶν. Ἦσαν ἡ δυστυχία, ἡ ἀπαθλῖσις, τὰ εἰρήπια, τὰ πάθη, ἡ ἀδικία, ἡ ἐγκατάλειψις, ὁ κλονισμὸς τῶν θεσμῶν μας, αἱ ἐρειπωμένα ψυχαί. Ἐχθροὶ αὐλοὶ, ἀόρατοι, διεισδυτικοί, ἐπίμονοι. Τὸ Ἔθνος ἦτο ἀσύνητακτον διὰ τὸν ἐχθρὸν αὐτὸν καὶ τὴν μάχην αὐτὴν. Προχείρως συνετάγη καὶ ἠγέρθη μετὰ τὰς ὀλίγας δυνάμεις πρὸς τὸν νέον ἐχθρὸν. Εὐτυχῶς οἱ σύμμαχοί μας εἰς τοὺς πο'εμικοὺς ἀγῶνας ἔσπευσαν καὶ ἐκεῖνοι πλησίον. Τὸ Ἀμερικανικὸν Ἔθνος μετὰ ταχὺ ρυθμὸν ἐνίσχυσεν τὴν νενάλην μας μάχην μετὰ τὰς ὀλίγας καὶ ὑλικὰς δυνάμεις. Καὶ οὕτω ἐνικήσαμεν εἰς τόσας φάσεις τοῦ ἀγῶνος μας διὰ τὴν ἐπιβίωσιν. Εἰς τὴν συμμοριοληξίαν, τὸν ἐπαναπατρισμὸν, τὴν ἀνοικοδόμησιν, τὴν γεωργικὴν καὶ κτηνοτροφικὴν ἀνασκηροποίησιν, τὴν βιομηχανικὴν ἀποκατάστασιν.

Ἀλλὰ ὁ ἀγὼν δὲν ἐτελείωσεν, διότι δὲν ἐκερδήθη ἡ τελικὴ μάχη. Εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία θὰ δώσῃ εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ὄχι τὴν ἐπιβίωσιν τῆς σήμερον, ἀλλὰ τὴν ἐπιβίωσιν εἰς τὸ διηνεκές. Καὶ πρὸς τοῦτο δὲν εἶναι ὀρεχτὰ τὰ ἐφόδια ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου, ἀνὸς ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς δὲν δημιουργήσῃ ὁ ἴδιος ἰσχυρὰ καὶ ἀκαταία τὰ ὄργανα ἐκφράσεως καὶ συνεχείας τῆς Ἐθνικῆς, Κοινωνικῆς καὶ Οἰκονομικῆς μας ζωῆς. Ἄν δὲν δημιουργήσῃ θεσμοὺς δράσεως καὶ πορῆας ζωῆς. Ἄν δὲν δώσῃ εἰς οἰανδήποτε ὑλικὴν δημιουργίαν τὴν δυνατότητα τῆς συνεχείας καὶ τῆς ἐξελίξεως. Ἄν δὲν ἀναστηλώσῃ τὰ εἰρήπια τῶν θεσμῶν του. Ἄν δὲν δὲν τονώσῃ τὴν καρδίαν τοῦ Ἔθνους, ὥστε αὐτὴ νὰ δίδῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δύναμιν. Εἶναι δὲ ἡ καρδία αὐτὴ ἡ χωρικὴ

Ἑλλάς, ἡ ὁποία μαζὺ μὲ τὸ αἷμα τῆς δίδει εἰς τὸ Ἔθνος μας ὅλας τὰς ἠθικάς, ὑλικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις διὰ τὴν ζωὴν του. Τῆς δὲ καρδίας αὐτῆς τὸ σχῆμα καὶ ἡ ἔκφρασις εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης, ὁ πρωταρχικὸς πυρὴν γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐστράφη ἡ ζωὴ, τὸ παρελθὸν καὶ αἱ γενεαὶ τοῦ Γένους, καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ διαμορφωθῇ τὸ μέλλον καὶ ἡ ζωὴ τῆς Πατρίδος μας.

*

Ἡ Κοινότης ἦτο ὁ πυρὴν, πέριξ τοῦ ὁποῖου ἐστράφη ἡ ζωὴ τοῦ Ἔθνους μετὰ τὴν ἄλυσιν τῆς Πόλεως καὶ τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἑθνικοῦ—Θρησκευτικοῦ Κράτους τοῦ Βυζαντίου. Μὲ τὴν κατάλυσιν τῆς Αυτοκρατορίας του τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἔδωσε τὴν εἰκόνα ἐνὸς Σιρατοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν κατέθεσεν τὰ ὄπλα μετὰ τὴν ἐξάλειψιν τῆς Κεντρικῆς Ἐξουσίας. Τὸ ἐναντίον, ὑπῆκον εἰς ἓνα ἔνστικτον ἀμύνης καὶ βοηθούμενον ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικὴν ζωικότητα τοῦ Γένους ἠλλαξεν τακτικὴν ἀμύνης καὶ διησπάσθη, προσαρμολόμενον πρὸς τὴν δύναμιν τῶν πραγμάτων, εἰς ἅπερα μικρὰ Ἑθνικὰ ὄχυρὰ (!), ἐντὸς τῶν ὁποίων ἠμύνθη ἀποτελεσματικῶς δι' ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα πού

συνιστοῦν τὴν Ἑθνικὴν Ἐνότητα. Τὰ ἦθη (²), τὴν θρησκείαν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν παιδείαν (³), τὴν κοινὴν ἱστορίαν, τὸν ἔθνικὸν χαρακτήρα, τὴν παράδοσιν, τὸ εἶδος τοῦ πολιτισμοῦ, τὴν καθαρότητα τοῦ Γένους. Ἦτο δύσκολον εἰς τὸν κατακτητὴν νὰ ἀλώσῃ τὰ ὄχυρὰ αὐτά. Ἦτο ἕνος ἠθικὸς ἀναρτοπόλεμος πού ἤγειρεν τὸ Ἔθνος κατὰ τῆς Τουρκικῆς Αυτοκρατορίας. Καὶ τὸν διεξήγαγεν ἐπιτυχῶς ἐντὸς τῆς ἰδίας πρωτευούσης καὶ πρωτευούσης τοῦ κατακτητοῦ.

Ἀπὸ τὴν Πόλιν ἕως τὰς ἐσχατίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπὸ τὸν Δούναβιν μέχρι τῶν ἄκρων τῆς Ἑλλαδικῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰς νήσους, τὰ ὄρη, τὰς πεδιάδας, τὰς πόλεις.

Εἰς 40.000.000 καὶ πλέον ἀνήρχοντο οἱ ὁμιλοῦντες τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὸ μεσοδιάστημα μετὰ τῆς Ἀλώσεως καὶ τοῦ 1821. Καὶ παραλλήλως πρὸς τὴν Τουρ-

ἡ ἀνάγκη ὁμαδικῆς ἀντιμετώπισεως τῆς βίας εἶτε διὰ θωροδοκίας, εἶτε δι' ἀποστολῆς ἀντιπροσώπων παρὰ τῆ Πύλῃ, ἀκόμη δὲ καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων καὶ εἰσφορῶν τῶν ὑποδούλων ὡς καὶ ἡ ἀσκήσις στοιχειώδους προνοίας τῶν καταδυναστευομένων ἀτόμων.

1. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Αὐτοδικίᾳς τῆς τὰ μάλλα ὑπέβαλεν ἡ ἀντίληψις τῶν μακροβιάνων περὶ σχετικῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν κατακτωμένων λαῶν.

α) «Ἀφετε τούτοις (τοῖς Χριστιανοῖς) τὴν οἰκείαν Θρησκείαν καὶ τὰ ὄν αὐτῆ» (κοράνιον).

β) «... Εἰς δὲ τοὺς Ἰωαννίτας πρέτρι:πεν αὐτοὺς ὅπως ὑποταγῶσι, ὑπέσχετο δὲ αὐτοῖς διαφόρους προνομίας. (Ὅρισμός Σινάν Πασσά...) οὗτοι δὲ ἔλαβον ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἰδίου Μουράτ Β'. Χάτι Σερφ. δι' οὐ ἀπαριθμοῦντο καὶ ἐξησφαλίζοντο αἱ προνομίαι» (Ι. Λαμπρίδου—Π. Β. Ζουκίδου—Π. Ἀραβαντινοῦ. Ὁμοφωνοῦντες).

Ἐπίσης πλὴν τῶν γενικῶν προνομίων αὐτὰ ἀνεγνωροῦθησαν ὑπὸ τοῦ Προφῆτου Μωάμεθ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Σινά καὶ ἐπανεληφθησαν διὰ μεταγενεστέρων ἀγχιναμῶν ὑπὸ τῶν Ὁμάρ Φαροῦκ ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Μωάμεθ Β'. πληθῆς εἰδικῶν προνομίων ἐδόθησαν εἰς διαφόρους Κοινότητας, ὡς ἐν Ἀθήναις, Ἀμπελοκήποις, Χίφ, Ζαγορίοις, Χειμάρρα, Μάνη, Ἀγίφ Ὀρει, Πηλίφ, Ναυτικαῖς Νήσοις, Δελβινάκιφ, Ἰωαννίνεσι, κλπ.

Γενικῶς ἡ Ὄθωμανικὴ διοίκησις ἐπέτρεφεν τὴν ἀνάπτυξιν Αὐτοδιοικουμένων Ὄργανισμῶν τῶν κατακτωμένων, δίδουσα προϋποθέσεις σχηματισμοῦ κοινωνιοεθνικῶν μονάδων ἀμύνης τῶν ὑποδούλων. Τὴν τάσιν ταύτην εἶτι διηρκόλυνεν

2. Εἶναι γνωστὴ ἡ αὐστηρότης τῶν ἠθῶν τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτήτος ἡ ὁποία καθιέρωσεν ὄχι μόνον οσοβαρὰ Ἑθνικὰ, ἀλλὰ καὶ ταξικὰς διακρίσεις. Αἱ δευτέραι αὐταὶ ἂν καὶ ἄσμερον θεωροῦνται ἄτοποι, ὅμως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν ἐν ἀπολύτῳ ἀρμονίᾳ μὲ τὸ κοινωνικο—οικονομικὸν σύστημα τῆς Κοινοτήτος. Ἦτο ἀνάγκη διὰ τὸν ὑπόδουλον λαὸν ἡ διατήρησις κοινωνικῆς ἱεραρχίας καὶ πειθαρχίας ἐν ἑαυτῷ.

3. Ἡ ἴδρυσις καὶ διατήρησις τῶν Σχολείων ἀπέτέλεσεν σπουδαιότατον μῆλημα τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων. Τοιοῦτοτρόπως κατεστήθη δυνατὴ ἡ διατήρησις τῆς γλώσσης καὶ τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας. Τοῦτο ἦτο κοινὸς ἀθλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Κοινοτήτος.

Πανταχοῦ σχεδὸν ὑπῆρξαν Ἑλληνικὰ Σχολεῖα, ἀλλοῦ δὲ Σχολαὶ ἀληθεῖς Ἀκαδημαί, ὡς ἐν Ἀμπελοκήποις Ἰωαννίνεσι, Χίφ, Σμύρνη, Τσαρτσάνη κλπ. Ποικίλα μέσα μετεχειρίζοντο αἱ Κοινότητες διὰ τὴν πραγματοποίησιν ἐσόδων ὑπὲρ τῶν Σχολείων.

α) Εἰκονικὴ τῆς ἐκκλησίας κειμηλίου ἐν μεγάλῃ ἐορτῇ δημοπρασίᾳ. β) ἔρανοι, εἰσφοραὶ ἐν ἀλλοδαπῇ παρεπιδημούντων, γ) τὸ μονοπῶλιον κηροῦ, δ) ἐπὶ τῆς προικὸς φόρος, ε) δασμὸς ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς—ἐξαγωγῆς ἐμπορεύματος κλπ. (βλ. Ι. Λαμπρίδου, Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ Ἀγαθοεργημάτων).

κικήν Διοίκησιν διὰ τοῦ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρχεν ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις, ὡς αὐτὴ ἠσκήτο ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κοινότητα (1) γύρω ἀπὸ τὴν ὁποίαν συσπειρώθησαν ὄχι μόνον οἱ τὴν καταγωγὴν Ἑλληνες, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ Χριστιανικοὶ Λαοὶ τῆς Αὐτοκρατορίας (2).

Διότι παρουσιάσθη καὶ τοῦτο τὸ γεγονός. Μεταξὺ τῶν κατακτηθέντων Χριστιανικῶν Λαῶν οἱ Ἑλληνες κατώρθωσαν νὰ

1. Ὅτιω σχεδὸν ἅπασαι αἱ ἀστικαὶ διαφοραὶ ἐδικάζοντο ὑπὸ τῆς δημογεροντίας τοῦ χωριοῦ ἢ τοῦ Ἐπισκόπου. Πολλὰκις δὲν εἶναι πλῆθρως Ποινικοῦ Δικαίου προσήγοντο ἐνώπιον Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν καὶ ἰδίως τῶν Ἐκκλησιαστικῶν. Ἰσχυρὸν δίκαιον ἦτο κυρίως τὸ Βυζαντικὸν Κοινοτικὸν Δίκαιον καὶ αἱ πηγαὶ αἱ παντός εἴδους κυκλοφοροῦσαι κωδικοποιήσεις κυρίως ὅμως ἡ Ἐξάβιβλος τοῦ Ἀρμενοπούλου, τὸ Σύνταγμα τοῦ Ματθαίου Βλαστάρεως, ἡ Μικρὰ Σύναψις, Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Βασιλικῶν κλπ.

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὸ γραπτὸν δίκαιον ἀνεπτυχθῆ καὶ σπουδαῖον Ἐθιμικὸν Δίκαιον. Τοῦτο δυστυχῶς δὲν εἶναι πλήρως γνωστὸν. Ἀξιόλογος ἡ προσπάθεια τοῦ Γεωργίου V. Maurer περιουλλογῆς καὶ κατατάξεως αὐτοῦ (Βλ. Παπούλια Ἑλλην. Ἐθίμων περιουλλογῆ). Αἱ Δικαστικαὶ ἀποφάσεις τῶν Δημογερόντων ἤδυνάτο νὰ ἐκκληθῶσι εἴτε ἐναντι τοῦ Καθῆ ἢ ἐναντι τοῦ Πασσᾶ. Σπανίως ὅμως ἐγένετο προσφυγῆ. Αἱ Διοικητικαὶ πράξεις τῶν Δημογερόντων ἦσαν ἀνάκλητοι. Σὺν τῇ χρόνῳ ἐκ τούτου ἐδόθη ἐλευθερία διαπλάσεως κανόνων κατ' ἐξοχὴν Ἑλληνικοῦ χαρακτήρος εἰς τὴν ἴσην ὥστε νὰ διαφανῆται ἡ συνάχεια τοῦ Ἔθνους διὰ τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν του (Βλ. Βιζυικίδην, *CEIB*, Παπούλιαν).

2. Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἴσχυεν εἰς τὰς Σλαυϊκὰς χώρας τὸ Βυζαντινὸν Δίκαιον. Ὅτιω εἰς τὰς Βουλγαρικὰς Κοινότητας ἴσχυεν ἡ ὑπὸ τὸ Βόριδος εἰσαχθεῖσα Ἐκλογὴ τῶν Ἰσαύρων. Εἰς τὴν Σερβίαν ὁ Κῶδιξ τοῦ Τσάρου Στεφάνου Δουσάν ἀποτελούμενος ἐκ τοῦ Συντάγματος τοῦ Ματθαίου Βλαστάρεως καὶ ἐκ Συλλογῆς τινὸς ἐπιγραφομένη «Νόμος τοῦ Ἐδοξεστάτου Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ». Εἰς τὰς παραδοξαναβέλους ἔχομεν τὰς προσπάθειαι τῶν Ἑλλήνων Ἠγεμόνων περὶ εἰσαγωγῆς Βυζαντινοῦ Δικαίου.

Ὅτιω τὸ Δίκαιον τῶν περιοχῶν τούτων ἦτο Ἑλληνικόν καὶ εἰς Ἑλλήνας κατέφευγον διὰ τὴν ἐφαρμογὴν του, ὡσάντις ἄλλοθενεῖς Κοινότητες ἤθελον ν' ἀσκήσουν καὶ ἐλευθέρως αὐτοδιοίκησιν. Εἰς τοῦτο συνέτειναν καὶ ἡ ἐξάρτησις τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκ τοῦ Πατριαρχείου. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἦτο ἡ μόνη διέξοδος ἐκ τῆς τυραννίας πρὸς σχετικὴν ἐλευθερίαν τῶν ὑποδοῦλων.

ἀναδειχθοῦν διὰ τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς γλώσσης καὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιδόσεων των εἰς ἰθύνοντα λαόν, καὶ ἐντὸς τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας εἰς ἰθύνουσαν τάξιν. Ἦτο ἀληθὴς τύχη δ' αὐτοὺς Σλαύους π.χ. ἡ ἐπιμεία μεθ' Ἑλληνικῆς οἰκογενείας αἱ δὲ μεγαλύτεραι Κοινότητες τῶν ὑποδοῦλων μέχοι τοῦ Δουνάβεως διοικοῦντο ἀπὸ Ἑλλήνας ἢ ἔλληνοφώνους ἢ Δημογερόντας.

Τὴν ἐνότητά ταύτην τῶν κατακτωμένων λαῶν ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ἡγεσίαν ἐκφράζουσι τὰ θύρια τοῦ Ρήγα καὶ ἡ μεγάλη Χάρτα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ποῦ ἐφαντάζετο ὡς ἐπιστέγασιν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τῶν ὑποδοῦλων λαῶν.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο μόνον ἡ Κοινότης ἡ πολιτικὴ μὴδὲ εἰς τὴν ὁποίαν ἐστήριζεν τὸ Ἔθνος τὴν ὑπαρξίν του. Ἡ Κοινότης ἦτο καὶ ἡ κοινωνικὴ, ἠθικὴ καὶ οἰκονομικὴ μονὰς τῆς ἐπιβίωσης, συνεχείας καὶ ἐκφράσεως τοῦ Ἔθνους. Τὸ Ἔθνος, μὴ ὄν συντεταγμένον εἰς Κράτος ἀντικατέστησεν τὴν γενικὴν κοινωνικὴν ἱεραρχίαν μετὰ τὴν κοινοτικὴν κοινωνικὴν ἱεραρχίαν (3), τὴν ὁποίαν ἠθέλεν, μετὰ πληθὺν δυσκόλως ἀποκτημένων κοινωνικῶν ἰδιοτήτων καὶ ἀρετῶν, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἤσκησαν τὸ Γένος καὶ τὸ διετήρησαν ἀκμαίον καὶ ζωτικόν. Ἐντὸς τῆς Κοινοτικῆς συνετελέσθη ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἠθικῶν ἐκείνων θεσμῶν ποῦ διετήρησαν τὴν ζωτικότητα τοῦ Ἔθνους

3. Ἡ ταξικὴ διαίρεσις ἐντὸς τῆς Κοινοτικῆς εἶναι ἀναμφισβήτητον γεγονός. Εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχομεν τέσσαρας τάξεις: τῶν ἀρχόντων, νοικοκυραίων, παζαριτῶν, ξητάρηδων. Διεκρίνοντο δὲ θαὶ ἐκ τῆς ἐνδομυσίας, εἶχον δὲ ἰδίους τόπους συγκεντρώσεως. Αἱ ἀνώτεραι τάξεις τῶν ἀρχόντων καὶ νοικοκυραίων εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλεγέσθαι, ἐνώπιον δὲ αὐτῶν ἐλογόδοτον οἱ προστοί. Ἡ διαίρεσις τῶν τάξεων ἦτο κανὼν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα εἶχον δὲ ὡς φαίνεται καὶ φραγμοὺς ἐπιμείας, πολλάκις ὅμως καταπατουμένης ἐκ τῆς μεσημβρινῆς ἰδιοκρασίας τῶν νέων. Πολλὰκις οἱ πρόκριτοι ἀπήλθον καὶ ἰδιαίτερας μεταχειρίσεως καὶ προνομίων ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Ἀρχῆς. Εἶχον ἐνίοτε καὶ Τουρκικοὺς τίτλους (τοῦτο σπανίως ὡς ἐν Μανη).

Ἐν Ἰ. Ν. Νικολαΐδῃ: (Περὶ τῆς ἐν Ἡπειρῷ Χώρας Βεζιτζῆς) ἀναφέρεται ἡ γράφον ἸΘ' αἰῶνος Τουρκικῆς Ἀρχῆς περὶ τὴν ἐκλογὴν μουχτάρηδων καὶ Παρέδρων Δημογερόντων καθορίζον ἡλικίαν ἄνω τοῦ 30ου ἔτους καὶ ἐτήσιον φόρον 100 γροσίων.

καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ Γένους. Ταυτοχρόνως ἐντὸς τῆς χωρικῆς Κοινότητος ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐκαλλιεργήθησαν αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, αἱ ὁποῖαι μαζὺ μὲ τὴν Θρησκείαν ἐπροστάτευσαν τὸ Ἔθνος ἀπὸ τὴν ἀφομοίωσιν καὶ τὴν ἠθικὴν ὑποδούλωσιν. Ἡ δὲ οικονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν Ἑλλήνων συνετελέσθη ἐντὸς καὶ διὰ τῆς Κοινότητος.

Μέσα εἰς τὸν Κοινοτικὸν κύτταρον δὲν ἀνεπτύχθη μόνον ἡ οἰκιακὴ οικονομία τῶν ἀποδούλων, ἡ καλλιέργεια, ἡ κτηνοτροφία, ἡ βιοτεχνία, τὸ μικροεμπόριον. Διὰ τῆς Κοινότητος ἐδημιουργήθησαν μεγάλαι Ἑλληνικαὶ συναλλακτικαὶ οικονομίαι, ἀληθεῖς ἐπιχειρήσεις, αἱ ὑποῖαι προσέδωσαν οικονομικὴν εὐμάρειαν καὶ ἀνθισιν εἰς πολλὰς περιοχάς, δυνάμιν δὲ εἰς τὸ Ἔθνος, διότι τὸ Κοινοτικὸν πνεῦμα, κυριαρχοῦν εἰς τὰς ψυχὰς ὄλων τῶν Ἑλλήνων ἐξ ἀνατροφῆς καὶ παραδόσεως, οὐδέποτε ἐπέτρεψαν νὰ εἰσχωρήσῃ ἀντικοινωνικὴ ἢ ἀντεθνικὴ ἀποψις περὶ ἐννοίας τοῦ πλοῦτου (1).

Ταυτοχρόνως τὸ Κοινοτικὸν πνεῦμα ἦτο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀτομικῆς προσπαθείας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκτὸς τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἔξω τῆς Κοινότητος, ἡ ὁποία ἐστήριζεν, ἐβοήθει, ἀπέστειλεν ἱκανοὺς πολίτας

1 Περὶ φημοὶ Κοινότητες αἱ τῶν Ἀρμελικίων, Ναυτικῶν Νήσων, Ἀλμυροῦ, Μαστιχοχωρίων, Ζηγορίων, Μαθεμοχωρίων, Βλαχοχωρίων (Τζουμέρκων) κλπ. διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἰσχυρῶν συναλλακτικῶν βιομηχανιῶν καὶ ἐπιχειρήσεων. Δὲν ἦσαν Συνεταιρισμοί, ἀλλὰ ἦσαν Κοινότητες.

Ἐξόχως ἀνεπτυγμένη ἡ Κοινωνικὴ θέσις τῆς ἰδιοκτησίας παρ' ἀπάσας τὰς Ἑλληνικαῖς Κοινότησιν. Θαυμάσιον τὸ μετοχικὸν σύστημα τῶν Ἀρμελικίων. Τὸ σύστημα τῆς Ντάμκας, ἡ ἀντίληψις περὶ τῶν ρεόντων ὀδῶν, ἡ ρύθμισις τῶν δροσκῶν, ἡ ἐννοία τῆς κοινοτικῆς εἰσφορᾶς καὶ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας ἐξόχως κοινωνικαί. Εἰς τοῦτο βεβαίως συνάεινεν τὸ γεγονός ὅτι οὐδεμία ἰδιοκτησία ἦτο ἀσφαλὴς ὑπὸ τὸν κατακτητὴν. Ἀλλὰ παραλλήλως ἐν αὐταῖς ἐνεφανίζοντο καὶ ἀνεβίβωνον παλαιοὶ θεομοὶ τῆς Κλασσικῆς Ἑλλάδος. Ἡ Κοινότης ἐμερίμα διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ἐργαστηρίων, τῶν Σχολείων, συνεκέντρωνε τοὺς πόρους, καθώριζεν πάντοτε ἀναλογικὰς εἰσφορὰς, διετήρει συχνὰ ἀστυνομίαν, ἐξωνάρας, εἰσπράκτορας, παρηκολοῦθει ἀκόμη τὰ ἦθη τοῦ χωριοῦ καὶ ἐπέβλεπεν εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν παίδων.

συνεργάτας ὄλων, ἐν συντομίᾳ ἀπετέλει, ἂν καὶ μακρὰν τῶν ὁμογενῶν, τὴν ἐοτίαν ποῦ ἐθέρμανεν τὴν δραστηριότητα καὶ ἀνανέωσεν τὰς δυνάμεις τοῦ ἀγωνιζομένου Ἑλληνισμοῦ.

Εἶναι περίεργον καὶ ὁμως ἀληθὲς τὸ γεγονός ὅτι τὸ Κοινοτικὸν αἶσθημα ἦτο ἴσον καὶ πολλάκις ἐντονώτερον τοῦ οἰκογενειακοῦ. Ὅπως καὶ ἐξ ἴσου εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἰδιοκτησίας ἦτο περισσότερον ἐπηρεασμένον ἀπὸ τὸ Κοινοτικὸν ἢ ἐγὼ παρὰ ἀπὸ τὸ ἀτομικὸν ἢ οἰκογενειακόν. Τοιοῦτοτρόπως τὸ μαχόμενον Ἔθνος κατῶρθωσεν νὰ διαπλάσῃ καὶ τοὺς θεσμοὺς καὶ νὰ ἄτομα κατὰ τὸν πλεόν προσήκοντα διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ τρόπου, ἐπὶ πλεόν δὲ νὰ δοκιμάσῃ αὐτοὺς διὰ τῆς μακρᾶς ἐφαρμογῆς καὶ ἐξελίξεως, εἰς τὸν ὅστε νὰ ἔχη ἐτοιμοὺς διὰ τὸν μέγαν τῆς Ἀπελευθερώσεως ἀγῶνα ὄχι μόνον τὰς ψυχὰς, ἀλλὰ καὶ ὑλικὰς δυνάμεις καὶ, τὸ σπουδαιότερον, κοινωνικὰς μοδάδας δεδοκιμασμένης ἀξίας, παροχῆς καὶ ἀνανεώσεως τῶν ζωτικῶν δυνάμεων τοῦ.

Αἱ σημεριναὶ Ἡπειρωτικαὶ Κοινότητες διατηροῦν ἀκόμη παρὰ τὰς καταστροφάς, ἅς ὑπέστη ἡ Ἡπειρωτικὴ γῆ, ἔκδηλα σημεῖα τοῦ παλαιοῦ των μεγαλείου, τῶν παραδόσεων καὶ τῆς χρησιμότητός των ὡς ἐθνικῶν, κοινωνικῶν, οικονομικῶν μονάδων Αὐτοδιοικήσεως.

Δὲν εἶναι μόνον τὸ γεγονός ὅτι εἰς αὐτὰς ἀκόμη σώζονται τὰ μνημεῖα φιλογενείας τῶν Ἡπειρωτῶν, τὰ Ἀγαθοεργὰ Ἰδρύματα, Σχολεῖα, Ἐκκλησίαι, χρήσιμα Κοινοτικὰ ἔργα (2). Εἰς τὰς Ἡπειρωτικὰς Κοινότητας σώζονται ἀκόμη, παρὰ τὴν φθορὰν τῶν ψυχῶν καὶ τῶν ἐθίμων τὴν ὁποῖαν ὄλη ἡ Ἑλλάς ὑπέστη ἐκ τοῦ πόνου καὶ τῶν καταστροφῶν, πολλοὶ παλαιαὶ Κοινοτικαὶ παραδόσεις, ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ

2. Πλήρη περιγραφὴν τῶν ἰδρυμάτων ἐν Ἡπειρῷ βλ. I. Δαμπρὶδη (περὶ τῶν ἐν Ἡπειρῷ ἀγαθοεργημάτων).

ψυχροσύνησις (1), παράγοντες οἱ ὁποῖοι ἰσχυρῶς συντελοῦν εἰς τὸ νὰ παράγῃ ἀκόμη ἡ Ἡπειρος τὸ πολυτιμώτερον αὐτῆς προϊόν, ὅπερ κυρίως τὴν διετήρησεν καὶ τὴν κατέστησεν ἕξοχον τμήμα τῆς Ἑλλάδος:

Ἐξόχους καὶ φιλοπάτριδας ἄνδρας, νομοταγεῖς πολίτας, φιλοπόνους ἐργάτας τῆς πατρώας γῆς.

Διὰ τὴν Πολιτείαν δὲ σήμερον πρέπει νὰ ἔχη κεφαλαϊώδη σημασίαν ἡ βελτίωσις καὶ ἀνάπτυξις τῶν Ἡπειρωτικῶν Κοινοτήτων διότι κυρίως αὐταὶ ἦσαν, αἵτινες προσέδωσαν εἰς τοὺς ἀποδήμους Ἕλληνας καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς δυνατότητας τοῦ σχηματισμοῦ τῶν μεγάλων ἐκείνων περιορισίων, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν ὄχι μόνον διὰ τὴν Ἡπειρον, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλοκληρον τὴν Ἑλλάδα μία ἐκ τῶν σπουδαιότερων πηγῶν ἐξ ὧν ἦνται τὰς δυνάμεις τοῦ τῷ ἔθνους. Ἐπὶ πλέον αἱ Ἡπειρωτικαὶ Κοινότητες ἐπρόκειζον τὰ ἀποδημοῦντα μέλη των πρὸς τῆς ἐπιτυχίας. Προσέδενον αὐτὰ μὲ τὸσον ἰσχυροὺς ἠθικοὺς θιςμοὺς μὲ τὴν Κοινότητα καὶ τὴν πατρίαν γῆν, εἰς ἣν τὸσον ὀλίγον ἔζησαν, ὥστε νὰ δύναται νὰ λεχθῆ σήμερον χωρὶς κίνδυνον ὑπερβολῆς, ὅτι οἱ ἀπόδημοι Ἡπειρωταὶ εἴτε οὔτοι ἦσαν οἱ μεγάλοι Ἕλληνες καὶ εὐεργέται, εἴτε μικροὶ ἐπανακάμπτοντες εἰς τὴν ἐστίαν των πολιταί, ὅλοι των ἔζησαν καὶ ἔδρασαν πρῶτον

1. Ἀκόμη αἱ λειτουργοῦσαι ἐν Ἀθήναις καὶ ἐξωτερικῶ Ἡπειρωτικαὶ Ἀδελφότητες ἀποτελοῦμεναι ἀπὸ ἀνδρας ἀναχωρήσαντας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπέρου παρέχουν σοδαρωτάτας ἐνισχύσεις διὰ τὴν ἵδρυσιν Σχολείων, Ἐκκλησιῶν, κατασκευῶν δρόμων, ἀνασυγκρότησιν χωριῶν, των. Ἡ Διοίκησις τοῦ Νομοῦ πολλάκις ἐθαύμασεν τὴν Ἡπειρωτικὴν ταύτην προσήλωσιν εἰς τὴν γενέτειραν.

διὰ τὴν Κοινότητα καὶ τὴν Πατρίδα, των, ἔπειτα διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ τελευταῖον δι' ἑαυτοῦς.

Εἶναι γνωστὴ ἡ τραχύτης καὶ πενία τῆς Ἡπειρωτικῆς Γῆς Αἱ Κοινότητες, ἰδίως τῶν ὄρειων περιοχῶν, ὧν αἱ πλεῖστα εἶναι ὄρειναι ὑπῆκουσαι εἰς ἕνα θαυμαστὸν ἔνστικτον, ἀντελήφθησαν ἀπὸ μακροῦ ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῆ καὶ συνεχισθῆ ἡ ζωὴ εἰς τὰ ἄγονα αὐτὰ ἐδάφη ἂν οἱ κάτοικοι δὲν ὀργανοῦντο κατὰ τὸν προσήκοντα πρὸς τὸ ἔδαφος τρόπον.

Οὕτω προέβησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ διὰ τῆς πείρας καὶ δοκιμασίας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς ἰδεώδους ἀρμονικοῦ συστήματος ὀργανώσεως τῶν κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν λειτουργιῶν τῆς μικρᾶς Ἀυτοδιοικουμένης μονάδος.

Σημειωτέον ὅτι εἰς τὰς Κοινότητας αὐτὰς αἱ Πολιτικαὶ, Κοινωνικαὶ καὶ Οἰκονομικαὶ λειτουργίαι εὐρίσκοντο ἐν στενωπότητι ἀλληλεξαρτήσεως καὶ ἀρμονίας, εἰς τὸν ὅσον ὅσα εἰς τὴν ζωὴν τῆς Κοινότητος ἦτο ἕνα σύνολον ἐνιαῖον ἀλληλοεξυπηρετουμένων λειτουργιῶν.

Εἰς τὸν Κοινοτικὸν βίον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ὑφίσταντο διάκρισις τῶν πολιτικῶν λειτουργιῶν τῆς Κοινότητος, ἀπὸ τῶν κοινωνικῶν λειτουργιῶν τῆς κοινοτικῆς Ὀμάδος, οὔτε οἱ κοινωνικοὶ θεσμοὶ ἀνεπτύσσοντο ἀδιαφόρως τῶν ἀτομικῶν ἢ συλλογικῶν οικονομικῶν λειτουργιῶν. Καὶ ἀντιστρόφως. Ἡ Κοινότης ὑπῆρξεν εἰς συντονιστικὸς ὀργανισμὸς ὅλων τῶν λειτουργιῶν, ἀτομικῶν τε καὶ συλλογικῶν, ταῦτοχρόνως δὲ μία αὐτοτελὴς πειθαρχουμένη καὶ ἰσχυρὰ μονὰς Διοικήσεως.

Εἰς τὸ ἐπομένον: τὸ Β' Μέρος

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Α'—Οικονομική ανασυγκρότησις

Με πολλή χαρά ανταποκρίνομαι στην πρόσκλησι νά συνεργασῶ στήν «Ἡπειρωτική Ἑστία» καί νά διατυπώσω μερικούς προσωπικούς στοχασμούς μου, πού ἴσως νά εἶναι χρήσιμοι γιά τίς κατευθύνσεις πού θά πάρη ἡ ἀξίεπαίτη αὐτή ἐκδοτική προσπάθεια. Ἀξίζει ἕνα νος σ' ὅσους πῆραν τήν πρωτοβουλία τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς, πού καλύπτει ἕνα κενό στήν πνευματική κίνησι τοῦ τόπου μας.

Πρὶν ἀπό δεκαπέντε χρόνια, σέ μιὰ σειρά ἀρθρῶν μου, πού δημοσιεύθηκαν στήν φιλολογική ἐκδοσι τῆς «Ἡπειρου», εἶχα διαικνώσει τή θλίψι μου, γιατί τὰ Γιάννινα, καί γενικά ἡ Ἡπειρος, βρισκότα ε σέ μιὰ καθυστέρησι ἀπό ἀτόφως πνευματικῆς κινήσεως. Ἦταν ἡ ἐποχή πού πολλοί πνευματικοί παράγοντες τῆς χώρας, ὅπως ὁ Καμπάνης, ὁ Ρυδάς, ὁ Σπανδωνίδης, ὁ Π. Χάρης, ὁ Ζώρας, ὁ Χουρμούζιος, ὁ Τσέλαλης, ὁ Σκαρλίμπας κ. ἄ., εἶχαν ἀποδυθῆ σ' ἕνα ἀγῶνα δημοσιογραφικό γιά τήν ἀνάπτυξι τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Ἐπαρχίας. Ἐκτοτε δὲν σταμάτησαν οἱ προσπάθειες γιά τήν πνευματική ἀνάπτυξι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαρχίας, ἀλλά δυστυχῶς πολὺ λίγα ἔγιναν πρὸς τήν κατεύθυνσι αὐτή. Τὰ πολεμικά γεγονότα, πού ἐτακολούθησαν, ξενική κατοχή καί ὁ συμμοριτοπόλεμος, ἐκλόμισαν συθέμελα οἰκονομικά τήν ἐπαρχία καί χωρὶς τίς οἰκονομικῆς προϋποθέσεις θά ἦταν ἀνεδαφικό νά μιλήη κανεὶς γιά πνευματική κίνησι. Τώρα πού σιγά—σιγά, οἱ πληγές, πού ἄφησαν τὰ πολεμικά γεγονότα, ἀρχίζουν κάπως νά ἐπουλώνωνται, εἶναι ἀνάγκη νά ἀναληφθῆ καί πάλιν ἔντονη προσπάθεια γιά τήν πνευματική ἀνασυγκρότησι

τῆς Ἐπαρχίας, πού βρίσκεται σέ συνάρτησι μὲ τήν οἰκονομική ἀνασυγκρότησι. Εἶναι περιττὸν νά τονισθῆ πόση σημασία ἔχει ἡ ἀνάπτυξι τῆς Ἐπαρχίας γιά τήν ἀνάπτυξι ὅλης τῆς χώρας καί εἶναι λυπηρὸ πού ἡ ἀποκέντρωσι τῆς δημοσίας δραστηριότητος προχωρεῖ μὲ πολὺ ἀργὸν ρυθμόν. Μὲ τήν πραγματοποιήσι μᾶς εὐρέας καί ὀλοκληρωμένης ἀποκεντρώσεως, νευραλγικῆς περιοχῆς τοῦ Κράτους θά ἀποβοῦν γόνιμοι παράγοντες γιά γενικὴν ἐρη οἰκονομική καί πνευματική ἀνάπτυξι ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Σπουδαῖο Ἐπαρχιακὸ κέντρο, στήν καρδιά τῆς Ἡπειρου, εἶναι τὰ Γιάννινα. Ἡ χιλιετραγουδημένη αὐτή πόλι, μὲ τήν λαμπρὴ ἱστορία της καί τήν πλούσια παράδοσι, πρέπει κάποτε νά ξαναπάρη τήν προνομιακή θέσι, πού δικαιωματικά της ἀνήκει, ἀνάμεσα σ' ὅς τις ἑλληνικῆς πόλεις. Νά ξαναγίνη «πρῶτη σ' ἄρματα, στὰ γρόσια καί στὰ γράμματα». Γιά νά ὀλοκληρωθῆ βέβαια μιὰ τέτοια προσπάθεια, προϋποθέτει τήν συνδρομὴ πολλῶν παραγόντων. Ἀναμφισβήτητα ὅμως ἡ ἐκδοσι τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ἀποτελεῖ σημαντικό βῆμα πρὸς τήν κατεύθυνσι αὐτή. Καί γιά νά φτάση τὸν σκοπὸ γιά τὸν ὁποῖον ἐκδίδεται τὸ περιοδικὸ αὐτὸ, θά χρειασθῆ κα' ἐδῶ νά συντρέξουν προϋποθέσεις, πού θά ἐθέσω πῶς κάτω, ὅπως προσωπικά τίς στοχάζομαι.

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» εἶναι ἀνάγκη νά γίνη ὁ φορεὺς τοῦ πνεύματος τῆς συλλογικῆς προσπάθειας ὄλων τῶν Ἡπειρωτῶν, πού ἔχουν κάποια ἡγετική θέσι στήν πολιτική, οἰκονομική καί πνευματική ζωὴ τοῦ τόπου. Στήν ἐξυληρέτησι τῶν γενικῶν Ἡπειρωτικῶν ζητημάτων ὑποχωροῦν ὅλες οἱ πολιτικῆς καί τοπικιστικῆς διακρίσεις καί

θὰ μπορούν, ὅσοι ἔχουν κάποια σχετικὴ δυνατότητα ἢ γνώμη, νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ βῆμα τῶν στηλῶν τοῦ περιοδικοῦ, γιὰ μὲν εἰλικρινῆ τοποθέτησι τῶν προβλημάτων καὶ γιὰ προτάσεις ἀντικειμενικῶν, δικαίων λύσεων. Εἰδικότερα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐντολίσῃ τὴν προσπάθειαν τῆς διευθύνσεως ὡς τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας» καὶ τὴν ὑποχρέωσι τῶν ἡγετῶν τῆς Ἡπειρωτικῆς διανοήσεως στὸ πρὸ κάτω συνοπτικὸ διάγραμμα.

Α.—Τοποθέτησι τοπικῶν προβλημάτων, συζητήσι τῶν θεμάτων καὶ συμπεράσματα γιὰ τὴν καλύτερη πρακτικὴ ἐξυπηρέτησι τῶν Ἡπειρωτικῶν ζητημάτων.

I. Ἀνασυγκρότησι τῆς κατεστραμμένης τοπικῆς οἰκονομίας.

II. Ἀξιοποίησι πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν.

Β.—Ἐκλαίκευσι τῆς Ἐπιστήμης—Πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀνάπτυξι τοῦ τόπου.

Γ.—Συλλογὴ κατεσπαρμένον ἐγγράφον ὕλικον, πρὸ ἀφορᾶ τὴν ἀρχαιολογία, ἱστορία, λαογραφία κ.λ.π.

Δ.—Φροντίδα γιὰ τὴν νεολαία.

A.—Τοποθέτησι τοπικῶν προβλημάτων συζητήσι τῶν θεμάτων καὶ συμπεράσματα γιὰ τὴν καλύτερη πρακτικὴ ἐξυπηρέτησι τῶν Ἡπειρωτικῶν ζητημάτων. Τὸ κεφάλαιο τοῦτο, πρὸ τὸ προτάσσομε, γιὰ τὸ θεωροῦμε πρωταρχικὸ καὶ ἀμέσου ἐνδιαφέροντος, θὰ μπορούσε νὰ ὑποδιαιρεθῇ σὲ μικρότερους τομᾶς, ὅπως εἶναι:

I. Ἡ ἀνασυγκρότησι τῆς κατεστραμμένης τοπικῆς οἰκονομίας. Ἡ Ἡπειρος, ὁ ἀκρίτας αὐτὸς τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, ἀνέκαθεν ἐδέχτηκε τὸ βάρος τῶν κατὰ καιροὺς πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Στὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς Ἡπείρου προβάλλεται ἡ ἀνίστασις τοῦ Ἔθνους κατὰ τῶν ἐχθρῶν του καὶ τὸ τίμημα τῆς νίκης εἶναι οἱ τεράστιες καταστροφᾶς σὲ ἔμψυχο καὶ ἄψυχο ὕλικόν. Ἔτσι καὶ τώρα, ὕστερα ἀπὸ τὴν πρόσφατὴν πολεμικὴν περίοδο, ὁ Ἡπειρωτικὸς λαὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ μοχθῇ γιὰ τὴν ἀνασυγκρότησι τῆς κατεστραμμένης οἰκονομίας του. Στὴν ἀγία αὐτὴ προσπάθεια τοῦ ὑπέροχου αὐτοῦ λαοῦ, εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ τοῦ παρασταθῇ ἡ διανοητικὴ ἡγεσία τοῦ τόπου. Οἱ τεχνικοὶ π.χ. θὰ μελετήσουν τὶς τοπικὰς συνθήκας καὶ θὰ διατυπώσουν τὶς γνώμεις τοὺς γιὰ ἓνα πρακτικόν

τρόπον ὁλοκληρώσεως τῆς στεγασέως τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν καὶ πῶς μπορεῖ καλύτερα ν' ἀντιμετωπισθῇ τὸ ὅλο στεγαστικὸ πρόβλημα τῆς περιοχῆς, τὰ προβλήματα ὑδρεύσεως, προβλήματα συγκοινωνιακὰ κ. ἄ. Οἱ ὑγειονομοὶ, ἐπίσης, θὰ ἔχουν νὰ προτείνουν μέτρα γιὰ τὴν βελτίωσι τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων, ξεκινῶντας πάντα ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν τοπικῶν ὑγειονομικῶν συνθηκῶν. Οἱ γεωτόνοι καὶ οἱ δασονόμοι ἔχουν πολλὰ νὰ προτείνουν σχετικὰ μὲ τὴν παραγωγή τῆς γεωργίας καὶ τῆς δασονομίας στὶς τοπικὰς συνθήκας, πρὸ διαμορφώθηκα μετὰ τὸν πόλεμον. Οἱ οἰκονομολόγοι, ἐπίσης, ὕστερα ἀπὸ μελέτη τῶν συγχρόων οἰκονομικῶν συνθηκῶν, θὰ μπορούν νὰ προτείνουν μέτρα πρακτικῆς ἀντιμετώπισεως τῶν τοπικῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων (ἐμπόρον, βιομηχανία, βιοτεχνία, γενικὰ προβλήματα ἐργασίας κ. ἄ.). Οἱ ἔκπα δευτικοί, ἐξ ἄλλου ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν ἀποστολὴν τῆς διαπαιδαγωγέσεως τῆς νεολαίας, πρὸ τόσο ἐδεικνύθηκα κατὰ τὴν τελευταίαν δωδεκαετίαν, θὰ εἶναι σὲ θέσι νὰ προτείνουν μέτρα παραγωγῆς τοῦ κρατικοῦ προγράμματος ἐκπαιδεύσεως στὶς τοπικὰς συνθήκας. Καὶ ἄλλων κλάδων οἱ ἡγετικοὶ παράγοντες θὰ μπορούν, ἀπὸ τῆς στήλης τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας», νὰ θίξουν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν κλάδον τοὺς θέματα, νὰ διατυπώσουν προτάσεις καὶ μὲ τὴν συζήτησι θὰ προκίψουν χρήσιμα συμπεράσματα γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ. Ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα, πρὸ θὰ θίγωνται μὲ τὸν τρόπον πρὸ πᾶνω ἀναλύσαμε, θὰ μπορούν νὰ βροῦν τὴν πρακτικὴν λύσιν μὲ μιὰ σιενὴ συνεργασία τῶν ἐπιστημονικῶν, πολιτικῶν καὶ ἄλλων τοπικῶν παραγόντων μὲ τοὺς ἀρμοδίους κρατικοὺς λειτουργούς. Ξεχωριστὰ ἡ Ἡπειρωτικὴ πολιτικὴ ἡγεσία εἶναι ἀνάγκη νὰ συναντᾶται σὴν ἐξυπηρέτησι τῶν γενικῶν τοπικῶν ζητημάτων (ὅπως γίνεται καὶ σ' ἄλλες περιοχὰς τῆς χώρας) καὶ στοὺς τοπικοὺς πολιτικοὺς παράγοντες πέφει ἡ ὑποχρέωσι νὰ φέρουν ἐκάστοτε τὰ ζητήματα τῆς ἐγκαταλειμμένης Ἡπείρου στὸ προσκήνιον τοῦ Κυβερνητικοῦ ἐνδιαφέροντος.

II. Ἡ ἀξιοποίησι τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν. Μὲ κάποια ἐπιπολαιότητα

ἔχει διατυλωθῆ ἡ γνώμη ὅτι ἡ Ἑπειρος εἶναι ἄγονος. Καὶ σὰν συνέπεια αὐτῆς τῆς γνώμης, εἶχε βρεθῆ σὲ παληότερα χρόνια διέξοδος ὁ ξεινητεμὸς τῶν Ἑπειρωτῶν ἔφευγαν, γιὰτὶ δὲν τοὺς κρατοῦσε ὁ τόπος. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ οἰκονομικὰ ὀφέλη πού εἶχε ὁ τόπος ἀπὸ τὰ ξεινητεμένα παιδιὰ του, ἡ τακτικὴ αὐτῆ τοῦ ἔκπαρσμοῦ τῶν Ἑπειρωτῶν ἔχει τὶς βαρῆς συνέπειες τῆς ἀπογυμνώσεως τοῦ τόπου ἀπὸ τὰ πὸ δημιουργικὰ καὶ ζωντανὰ στο χεῖρα του. Γιὰτὶ εἶναι γνωστὸ πὼς ἐκπατρίζονται ἐκεῖνοι πὺν ἔχουν τὰ νειᾶτα καὶ υγεία καὶ διαθέσι για τὰ ἀγωνιστοῦν καὶ νὰ δουλέψουν σὲ ξένους τόπους, πολλὰς φροῆς κάτω ἀπὸ πολὺ δύσκολες συνθήκες. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς κατορθώνουν νὰ προκοποῦν στὴν ξεινητεία καὶ νὰ καζαντήσουν. Καὶ διαθέτουν τὸ προῖδὸν τοῦ κόπου τους, τὸ προῖδὸν αὐτὸ τὸ ξαγορασμένο μὲ τὰ νειᾶτα τους, μὲ τὴν υγεία τους, γενικὰ μὲ τὴ δροσιὰ τῆς ζωῆς του, τὸ διαθέτουν γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς ἰδιαίτερης Πατρίδας τους. Ἐταί ἀναδείχτηκαν οἱ Ἑπειρωτῆτες εὐεργέτες. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ξεινητεμένους Ἑπειρωτῆτες ἐγύρισαν νοσταλγοὶ τῆς Πατρίδας τους. Κι εἶναι αὐτὴ ἡ ἔμφυνη πατριδολατρεία καὶ ἡ νοσταλγία τοῦ Ἑπειρωτῆ πὺν ἔσωσε τὴν Ἑπειρο ἀπὸ τὴν σχεδὸν ὀλοκληρωτικὴ ἀπογυμνωσί της ἀπὸ τὸ ντόπιο στοιχεῖο. Πολλοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς ξεινητεμένους ἐχάθησαν ὀριστικὰ γιὰ τὸν τόπο. Ἀφήνουμε τὴν ἐπίδρασι τοῦ πόνου τοῦ χωρισμοῦ στὴν ψυχροσύνησι τοῦ Ἑπειρωτῆ. Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά ἡ μακροχρόνια σκλαβιά τῆς Τουρκοκρατίας, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ ὁ πόνος τοῦ «ζωντανοῦ χωρισμοῦ», πὺν παρηγοριὰ δὲν ἔχει, ὅπως λέει καὶ τὸ τραγοῦδι, δημιούργησαν στὴν ψυχὴ τοῦ Ἑπειρωτῆ μιὰ βαρυνθιὰ, πὺν ἐκδηλώνεται κλαψιάρικα, ἀκόμη καὶ στὰ τραγοῦδια του. Ὁ ἀντιλαλος τοῦ «ξεινητεμένο μου πούλι καὶ παραπονεμένο, ἡ ξεινητεία σὲ χαίρεται κι' ἐγὼ ἔχω τὸν καῦμό σου», καλύπτει καὶ τὶς περὶ χαροῦμενες ὥρες τῆς ζωῆς τοῦ Ἑπειρωτῆ.

Σήμερα βέβαια, οἱ σύγχρονες διεθνείες συνθήκες σχεδὸν ἐκλείσαν τὸν δρόμο τοῦ ὀμαδικοῦ ἐκπατρίσμοῦ καὶ ἀναγκάζουν τὸν πληθυσμὸ νὰ περιοριστῆ στὴν ἀξιοποίησι τῶν τοπικῶν πόρων διαβιώσεως. Δὲν ἔπε

κτεινόμεστε στὴν ἐξέτασι τοῦ θέματος τῆς μεταναστεύσεως, σὲ συσχετισμὸ μὲ τὸ ὄλο πληθυσμιακὸ καὶ δημογραφικὸ πρόβλημα τῆς χώρας, γιὰτὶ τοῦτο ξεφεύγει ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ σημερινοῦ μας ἀρθρου. Ὅπως καὶ νᾶχη τὸ πρᾶγμα ὁμως, ἡ Ἑπειρος ἔχει πλουτοπαραγωγικὰς πηγὰς πὺν μποροῦν καὶ πρέπει νὰ ἀξιοποιηθοῦν.

1) Γεωργία. Ἡ Γεωργία τῆς Ἑπείρου, θὰ μποροῦσε ν' ἀναπτυχθῆ, σύμφωνα μὲ τὰ πορίσματα τῶν εἰδικῶν, πὺν θὰ μελετήσουν εἰδικὰ τὸ θέμα τοῦτο. Ὁρισμένες περιοχὲς τῆς Ἑπείρου, μὲ ἔργα ἀρδευτικὰ, ἀποστραγγιστικὰ κ.ἄ. θὰ μποροῦσαν ν' ἀυξήσουν τὴν ἀπόδοσί τους σὲ τέτοιο σημεῖο, πὺν ἴσως νὰ μὴ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ Ἑπειρος, σὰν ἐνιαία γεωργικὴ μονάδα θὰ μποροῦσε ν' ἀποβῆ αὐτάρκης. Ἡ μελέτη τῶν λεπτομερειῶν βεβαίως, ὡς πρὸς τὸ εἶδος, τὴν μορφή καὶ τὴν ἔκτασι τῆς καλλιεργείας, εἶναι ἔργον τῶν εἰδικῶν Ἑπειρωτῶν, πὺν θὰ διατυώσουν τὶς γνώμεις τους, τὶς προτάσεις τους κι' ἀπὸ κεῖ θὰ γίνῃ τὸ ξεκίνημα γιὰ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τους, μὲ τὴν συνεργασίαν ὀλων τῶν τοπικῶν παραγόντων.

2) Κτηνοτροφία. Πολλὰς περιοχὲς τῆς Ἑπείρου εἶναι κατ' ἐξοχὴν κτηνοτροφικὲς καὶ ὁ κτηνοτροφικὸς πλοῦτος τῆς Ἑπείρου εἶναι ἐπιδεκτικὸς ἀυξήσεως. Μὲ τὰ πρόσφορα πολεμικὰ γεγονότα καὶ ἡ κτηνοτροφία ἔπαθε πολλὰς ζημίεις. Εἶναι δυνατόν ὅμως νὰ γίνουν πολλὰ πρὸς τὴν κατεύθυνσι τῆς ἀυξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κτηνῶν, τῆς βελτιώσεως τῆς ράτσας, τῆς ποσοτικῆς καὶ ποιοτικῆς βελτιώσεως τῶν γαλακτικῶν προϊόντων, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀνάπτυξι τῆς σχετικῆς βιομηχανίας. Καὶ αὐτὸ τὸ θέμα, βέβαια, εἶναι τῆς ἀρμοδιότητος τῶν εἰδικῶν, πὺν θὰ καταπαστοῦν μὲ ζῆλο καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν γενικώτερη ἀνάπτυξι τῆς Ἑπείρου.

3) Δάση. Τὰ δάση τῆς Ἑπείρου προσφέρονται γιὰ μιὰ πολὺ καλὴ ἀξιοποίησι καὶ εἶναι λυπηρὸ πὺν πολὺ λίγα πράματα ἔχουν γίνῃ πρὸς τὴν κατεύθυνσι αὐτῆ. Θὰ μποροῦσε καὶ θᾶπρεπε ὁ δασκὸς πλοῦτος τῆς Ἑπείρου νὰ τραβήξῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν εἰδικῶν καὶ τῶν ἄλλων τοπικῶν παραγόντων καὶ νὰ προωθηθῆ ἡ ἐντατικὴ ἀξιοποίησι

ησί του, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ συγκοινωνιακὸ ζήτημα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς σχετικῆς βιομηχανίας.

4) Νερά. Ἐπίσης ἀξιοποιήσιμο εἶναι καὶ τὸ ὑδάτινον στοιχεῖο τῆς Ἠπείρου γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀλιείας καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ σάνλευκοῦ ἀνθρακός. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτῆ τὰ ἔργα τοῦ Λούρου δύνουν τὴν προοπτικὴν γιὰ ἓνα ἐπιδοφόρο μέλλον.

Ἐπίσης ὁ φίλος διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Γραφείας τῆς Ἑλλάδος κ. Βάντζος, σὲ ὑπόμνημά του πρὸς τὸ Γ'. Περιφερειακὸν Συνέδριον Ἀνορθώσεως ἀναπτύσει τὸ θέμα. Καὶ ἄλλες μελέτες σχετικῆς ὑπάρχουσιν καὶ μποροῦν νὰ γίνουσιν, ὥστε νὰ βρεθῆ ὁ τρόπος ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ὑπογείου πλούτου τῆς Ἠπείρου (πετρέλαιον, χρώμιον, κάθρονον κ.ἄ.).

6) Τουρισμός. Ἡ Ἠπειρος ἔχει πολλὰς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς πρώτης τάξεως τουριστικῆς κινήσεως. Χρειαζέται ὅμως πολὺ δουλειὰ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτῆ καὶ ἀξίζει νὰ καταβληθῆ κάθε προσπάθεια ἀπὸ τοὺς τοπικοὺς παράγοντας. Ὅταν διηύθυνα τὸ Γραφεῖον Τύπου Ἠπείρου, εἶχα κάνει σχετικὰ διαβήματα στὴν Γενικὴν Γραμματεῖαν Τουρισμοῦ γιὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Κονίτιος ὡς τουριστικῶν πόλεων. Τὰ διαβήματά μου ἀυτὰ συνετέλεσαν, κατὰ κάποιον τρόπο, ὥστε νὰ πάρουν τὰ Γιάννινα τὸν χαρακτῆρισμὸν τῆς τουριστικῆς πόλεως. Ἐπίσης εἶχα καταθέσει ὑπόμνημα σχετικὸν μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ τῆς Ἠπείρου στὸ Γ'. Περιφ. Συνέδριον Ἀνορθώσεως. Λυπήθηκα πού ὅταν τοῦτο συνῆλθε στὰ Γιάννινα (21—24 Ἰανουαρίου 1950), δὲν βρέθηκα ἐκεῖ γιὰ νὰ ὑποστηρίξω προφορικὰ τίς προτάσεις μου, τοποθετῶντας τὸ ζήτημα τοῦτο στὸν τομέα τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς περιοχῆς.

α) Ἀρχαιολογία.—Ἱστορία τῆς Ἠπείρου. Σὲ λίγης ὥρας ἀπόστασι ἀπὸ τὰ Γιάννινα, βρέσκειαι ὁ χώρος τῆς Δωδώνης ἢ κοιτίδα τῆς Ἑλλάδος, πού μὲ κατάλληλη διαφώτισι καὶ ὠρισμένα ἔργα, μπορεῖ νὰ συγκεντρώσῃ ντόπιους καὶ ξένους ἐπισκεπτεῖται καὶ νὰ ἀναπτυχθῆ ἔτσι τουριστικὴ κίνησις, μὲ οἰκονομικὰ ὀφέλη γιὰ τὸν τόπον.

Πρὶν ἀπὸ καιρὸν, εἶχα δώσει μιὰ ὁμιλίαν στὸν Ραδ ὁφωνικὸν Σταθμὸν τῶν Ἀθηνῶν, μὲ τὸν σκοπὸν πάντα νὰ προκαλέσω ἓνα καποιο γενικώτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὸν σπουδαῖον αὐτὸν ἀρχαιολογικὸν χώρον τῆς Δωδώνης. Καὶ πολλὰς ἄλλας ἀνάλογες προσπάθειες ἔχουν γίνεαι καὶ γίνονται, πού ἂν συντονισθῶν μποροῦν νὰ ἔχουν πρακτικὰ ὀφέλη. Ἐπίσης ἡ Ἠπειρος εἶναι κατεσπαρμένη ἀπὸ Βυζαντινὰ μνημεῖα (ὅπως ἡ Παρηγορίτισσα τῆς Ἄρτας, τὰ μοναστήρια τοῦ νησιοῦ κ.ἄ.) πού ἔχουν ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς μελετητὰς καὶ τοὺς ἐπισκεπτεῖται. Ἐξ ἄλλου πλῆθος ἀπὸ ἄλλες Ἠπειρωτικὰς τοποθεσίας ἔχουν γίνεαι θρύλος στὴν νεώτερη ἱστορία (ὅπως τὸ Ζάλογγο κ.ἄ.) κ' ἔχουν ξεπεράσει τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος. Ὡστε ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ἡ Ἠπειρος παρουσιάζει ἓνα ὀλοκληρωμένον τρίπτυχον μνημείων, πού ἀνάγονται στὴν ἀρχαία περίοδο, στὸν μεσαῖονα καὶ στοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ συνιστοῦν εὐνοϊκὰς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ τουρισμοῦ.

β) Ἰαματικὲς πηγές. Σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἠπείρου ὑπάρχουσιν ἱαματικὲς πηγές (ὅπως στὴν Κόνιτσα, στὴν Πρέβεζα κ.ἄ.), μὲ πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα γιὰ ὠρισμένους παθήσεις. Ὅταν οἱ ἱαματικὲς ιδιότητες τῶν πηγῶν αὐτῶν γίνον ἀρκετὰ γνωστὰς, θὰ βρεθῆ ὁ τρόπος, πού, τοῦλάχιστον, ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ὠρισμένων ἐπιχειρηματιῶν θὰ μποροῦσε νὰ τίς ἀξιοποιήσῃ.

γ) Φυσικὲς ὁμορφιές—Κλιματικὲς συνθήκαι. Οἱ γραφικὲς ὁμορφιές τοῦ Ζαγορίου, τοῦ Πωγωνίου, τοῦ Μετσόβου καὶ τῶσων ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἠπείρου καθὼς καὶ οἱ κλιματικὲς συνθήκαι εἶναι στοιχεῖα, πού προσφέρονται ἐπίσης γιὰ ἀξιοποίησιν. Σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἠπείρου μποροῦν νὰ ἰδρυθῶν ἀναρρωτήρια, μὲ ἄριστα ἀποτελέσματα γιὰ τοὺς καταπονημένους ὁργανισμοὺς τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς μας καὶ γιὰ ὅσους ἀπ' αὐτοὺς θὰ μποροῦσαν νὰ γίνον προσετὰ αὐτὰ. Ἐπίσης θὰ ἦ ὁ δυνατόν, σὲ συσχετισμὸ πάντοτε μὲ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ συγκοινωνιακοῦ προβλήματος, νὰ προετοιμαστοῦν διαμονητῆρα παραθεριστῶν καὶ νὰ ὁργανωθῶν κνηγητικὲς ἐκδρομὲς στὶς ἔξοχες

Η ΗΠΕΙΡΟΣ ΩΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Ἡ ἐλευθέρα Ἡπειρος γεωγραφικῶς ὀρίζεται ὡς ἡ περιότη τῆς ΒΔ. Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἀποχωρίζεται πρὸς τὰ ΝΑ. καὶ ΒΑ. ἀπὸ τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν, Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν μὲ ὄροσειράς ἀρχομένας ἀπὸ Ἰωνίου καὶ διὰ τῶν Γράμμων (2.520 μ.), Σμόλικα (2.636 μ.), Λάγκου (Περι-

στέρη) καταλήγει εἰς τὰ Ἀθαμανικά ὄρη (Τζουμέρκα) ἀπὸ ΒΔ. δὲ συνορεύει μὲ Βόρειον Ἡπειρον (Ἀλβανίας) καὶ Ν. καὶ ΝΔ. ἀπὸ Ἰόνιον Πέλαγος καὶ Ἀμβρακικόν.

Ι. Ἐκ τ α σ ι ς. Ὀλικὴ ἐπιφάνεια Ἡπείρου 9.165 τ. χλμ.

Ν ο μ ο ἰ	Γεωργικῶς ἐκ μεταλλευομένη γεωργικῆς περιοχῆ	Δ ἄ σ η Δημόσια καὶ μὴ	Δασικοὶ βοσκότοποι	Γυμναὶ ἐκτάσεις καὶ βοσκαί	Συνοικισμοί, ὕδατα ἀλίπεδα ἄγωνα	Σύνολον
Ἰωαννίνων	556 000	1422 000	621 000	2161.000	282.100	5042.100
Ἄρτης	247.000	449.000	81.000	686.000	120.000	1583.000
Πρεβέζης	184.000	235 000	283 000	174.000	70.000	946 000
Θεσπρωτίας	251.000	296.000	442.000	565.000	32.000	1594.000
	1246.000 13.6ο ο	1427.000 15 6ο ο	2402.000 26,2ο ο	3586.000 44,6ο ο	504.100	9165.100

Ἐκ τῆς ἄλικῆς ἐπιφανείας 1.500 τ. χλμ. εἶναι πεδινὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα ὄρεινά. Εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς τὰ δασικὰ συμπλέγ-

ματα καλύπτουν 700.000 στρέμ. (Ζαγορίου — Μετσόβου 500 τ. χλμ., Κονίτσης 200 τ. χλμ.).

Ἡπειρωτικῆς περιοχῆς, πολλὰ ἀπὸ τὶς ὁποῖες ξεπερνοῦν σὲ ὄμορφιά καὶ τὰ φημισμένα τοῖα τοῦ ἔξωτερικοῦ.

Αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα θέματα πού ἔχουν σχέση μετὸν τουρισμὸ πρὲπει νὰ μελετηθοῦν, σὲ συνάρτησιν μὲ τὰ συγκοινωνιακὰ καὶ ξενοδοχειακὰ ζητήματα, ὥστε νὰ βρεθῆ καὶ συστηματοποιηθῆ ἓνας πραγματικὸς Ἡπειρωτικὸς τουρισμὸς, πὸν θὰ ἔχη ἀσφαλῶς ἄριστα οἰκονομικὰ καὶ πολιτιστικὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὸν τόπον.

Μὲ ὅσα πῦρ πάνω ἐξέθεσα, ἔκανα μιὰ πρόχειρη καὶ σύντομη ἐξέτασι τῆς σημασίας,

πού ἔχει ἡ ἀξιοποίησι τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν καὶ γενικὰ ἡ οἰκονομικὴ ἀνασυγκρότησι τῆς Ἡπείρου σύμφωνα, μὲ τοὺς στοχασμούς μου. Ἐπρόταξα τὰ θέματα αὐτὰ, πὸν ἔχουν ἄμεση σχέση μετὸν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ, γιὰτι ἔχει κάποια σχετικὴ βάσι ἀλήθειας ἐκεῖνο πὸν γράφει ὁ Ροῦίδης, ὅτι: «τὴν δίψα πνευματικῶν ἀπολαύσεων γεννᾷ καὶ ἐξάπτει πρὸ πάντων ἡ προηγουμένη πλήρης ἱκανοποίησις τῶν ὑλικῶν καὶ ὁ ἐντεῦθεν κόρος..».

Πεδιότητες	Στρέμματα
*Αράχθου, Δούρου, Πρεβέζης	400.000
Θεσπρωτικῶν	10.000
*Αχέροντος	120.000
Μαργαριτίου	10.000
*Ευβολῶν Καλαμᾶ	160.000
*Ιωαννίνων	150.000
Δολιανῶν-Παρακαλάμου (ἄνω ροῦ Καλαμᾶ)	50.000
Κονίτσης	10.000
Βονίτσης	80.000

Ποταμοί. Κυριώτεροι Ἄραχθος (143 χλμ.). Θύαμις (Καλαμᾶς 96 χλμ.), Λοῦρος (95 χιλ.). Ἄωος (68 χλμ. ἐν Ἑλλάδι) Ἀχέρων (36 χλμ.). Σαραντάπορος, Βοϊδομαίτης κλπ.

Κλίμα. Τρεῖς κλιματολογικαὶ περιοχαὶ σημειοῦνται: 1) ὄρεινὴ περιοχὴ, 2) περιοχὴ ΒΔ. Ἑλλάδος καὶ 3) περιοχὴ Ἰονίου. Ἡ πρώτη ἔχει κλίμα ὄρεινόν καὶ παραλιακῶς τὸ κλίμα εἶναι καθαροῦς Μεσογειακόν, ἐφ' ὅσον δὲ ἀνερχόμεθα εἰς ὕψος προσεγγίζομεν πρὸς τὸ Μεσοευρωπαϊκόν. Ἡ δευτέρα ἔχει ἠπειρωτικὸν κλίμα καὶ συμ-

περιλαμβάνει τὰς πεδινὰς περιοχὰς τοῦ ἑσωτερικοῦ τῆς Ἠπέρου, εἶναι δὲ μεταβατικὴ μορφή μεταξὺ μεσογειακοῦ καὶ Μεσοευρωπαϊκοῦ. Ἡ τρίτη περιοχὴ Ἰονίου (θαλασσία Μεσογειακὴ) ἔχει κλίμα θαλάσσιον μὲ δυτικούς θαλασσίους ἀνέμους, ἥπιον καὶ ὑγρόν.

Ὑψος βροχοπτώσεων ὑψηλόν, ἀλλὰ κατανομὴ κακὴ. Πολύομβρος περιοχὴ μὲ διακυμάνσεις ἐντὸς εὐρέων ὁρίων. Ἰωάννινα 1.623—745 χστμ., Μετσόβου 2.430—550, Ἄρτα 1.683—695 κλπ. Ξηρασία θερινὴ 2—6 μηνῶν. Εἰς τὴν δευτέραν περιοχὴν μερικοὶ παγετοὶ συνήθεις.

Συνεπῶς δυνάμεναι νὰ εὐδοκιμήσουν καλλιέργειαι ἀπὸ ἀπόψεως κλίματος κυμαίνονται εἰς εὐρύτητα ὄρια ἀπὸ ἐλαίας καὶ ἔσπεριδοειδῶν μέχρις ἀνθεκτικῶν εἰς χαμηλὰς θερμοκρασίας καλλιεργειῶν. Τὸ ὕδωρ ἄρδευ εως παίζει τὸν σπουδαιότερον ρόλον εἰς τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν καὶ εἶναι πρωταρχικὸς παράγων πάσης προσπάθειας αὐξήσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.

Πληθυσμὸς ἀγροτικὸς καὶ ἀστικὸς

Νομοὶ	Συνολικὸς πληθυσμὸς ἄτομα	Ἀγροτικὸς	Ἀστικὸς	Οἰκογ. συνολικὸς	Γεωργο- κτηνοτρο- φικαὶ οἰκογ.ν.	%	Ἐτηγοτ.	%	Ἀστοὶ οἰκογ.ν.	%
*Ιωαννίνων	152564	105222	47342	30512	20045	64	500	5	9467	31
*Ἄρτης	69200	60100	9100	14500	10585	73	145	1	3770	26
Πρεβέζης	50760	41200	9560	12500	7725	75	400	5	4375	20
Θεσπρωτίας	69200	60100	9100	9478	8056	85	474	5	948	10
	341724	266622	75102	66990	46411		2519		18560	
		76.4ο/ο	23.6ο/ο							

Ὁ πληθυσμὸς ἀντιπροσωπεύει τὸ 7% τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας. Σημειοῦται αὐξήσις κατὰ 8ετίαν 12 500 περίπου ψυχῶν ἢ 13% κατὰ μ.δ. ἐτησίως. Ἐπίσης παρουσιάσθη καὶ σημαντικὴ διαρροὴ πληθυσμοῦ πρὸς ἄλλα διαμερίσματα τῆς χώρας εἰς 0,4—0,6%. Ἄλλοτε παρετηρεῖτο καὶ μετανάστευσις, βοηθήσασα τὸν πληθυσμὸν μὲ ἐμβάσματα συμπληρώνοντα τὸ χαμηλὸν τότε εἰσόδημα τῆς περιοχῆς. Ὁ ὄρεινὸς πληθυσμὸς ὑπολογίζεται εἰς 60% καὶ ὁ πεδινὸς εἰς 40%. Ὁ ἀστικὸς

πληθυσμὸς εἶναι περίπου τὸ 1/4 ἔναντι 40% τοῦ συνόλου τῆς χώρας.

Συντῆκαι διαβιώσεως πληθυσμοῦ δυσμενεῖς. Χαμηλὸν ἐτήσιον εἰσόδημα ἀνερχόμενον εἰς 60% τοῦ μέσου ὄρου εἰσοδήματος ἀγροτικῆς οἰκογενείας τῆς χώρας. Παρατηρεῖται ὑπόσιτισμὸς διότι καὶ τὰ προϊόντα οἰκοστίτου κτηνοτροφίας πωλοῦνται διὰ συμπλήρωσιν τῆς βάσεως διατροφῆς.

Ἐνδυσις καὶ ὑπόδησις οὐχὶ καλὴ χρησιμοποιοῦνται προϊόντα τοπικῆς οἰκοτεχνίας καὶ οὐχὶ βιομηχανίας.

Υγιεινὰ συνθῆκαι καὶ κατοικίαι ὑπὸ δυσμενεῖς συνθῆκας, ὑπονομεύουσαι προδήλως τὴν εὐρωσίαν τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ.

Ὁ πληθυσμὸς ἐπλήγη ἐκ τῶν πολεμικῶν γεγονότων τῆς κατοχῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς ἀνταρσίας καὶ ὁ ἀριθμὸς συμμοριοπλήκτων εἶχεν ἀνέλθῃ εἰς 115.000 περίπου ἦτοι, εἰς τὰ 34% τοῦ πληθυσμοῦ, ἤδη ὅμως ἐπανεπατρίσθησαν, πλὴν τῶν ἀπαχθέντων ὡς ὁμήρων εἰς ἄλλας χώρας καὶ τῶν ἀρπαγέντων παίδων.

Οἰκονομία

Α') Γεωργία καὶ κτηνοτροφία. α) Ἐκτασίς. Ἡ συνολικῶς καλλιεργουμένη ἔκτασις ὑπολογίζεται εἰς Ἡπειρον 1.246.000 στρέμ. ἦτοι 13,6% τῆς συνολικῆς ἐπιφανείας τῆς Ἡπείρου καὶ 4% τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως τῆς χώρας.

Ἐκ τῆς συνολικῆς ὡς ἄνω ἐκτάσεως τὸ 60% εἶναι πεδινὰ καὶ τὰ 40% ὄρεινά.

Ἡ ὄρεινὴ καλλιεργουμένη ἔκτασις εἶναι ἀβεστολιθικὴ καὶ φλυσχώδους διαμορφώσεως καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἐδαφῶν σχηματιζομένων ἐντὸς μικρῶν κοιλάδων καὶ ἐπὶ ἐπιφανειῶν κεκλιμένων καὶ συνεχῶς ἀποπλυνομένων (Ρεβένια) δημιουργούντων νησίδας καλλιεργουμένης γῆς μεταξὺ βραχῶδων ἀβεστολιθικῶν καὶ ἀγόνων φλυσχογενῶν ἐκτάσεων, με γονιμότητα ποικίλουσαν ἀναλόγως προελεύσεως τοπικῆς διαμορφώσεως, ἦτοι εἰς ἐπικλινῆ χαμηλὰ σημειοῦται γονιμότης μειρία, εἰς λεκανοπέδια ἢ κοιλάδας, λόγω ἐμπλουτισμοῦ διὰ φερτῶν ὑλῶν καὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν, γονιμότης ἱκανοποιητικὴ μέχρι ἀρίστης.

β) Κατάτμησις ἰδιοκτησίας. Ἐπικρατοῦσαι σχέσεις ἰδιοκτησίας γῆς χαρακτηριστικῶς ἐν πολλοῖς ἰδιόμορφοι. Ὁ κατ' οἰκογένειαν κλῆρος χαρακτηριστικῶς περιορισμένος. Παραγωγικότης καλλιεργουμένου ἐδάφους εἶναι πολὺ μικρὰ λόγω τοῦ ὄρεινοῦ τῆς περιοχῆς καὶ τῆς γενικῆς διαμορφώσεως τῶν κρατουσῶν ἀγροτεχνικῶν συνθηκῶν, τοῦ κρατοῦντος συστήματος καλλιεργείας (ἐκτατικοῦ, λαχανοδενδροκομικοῦ, ποιμενικοῦ κλπ.) καὶ τῆς ἐναλλαγῆς καλλιεργειῶν.

Ὁ πολυτεμαχισμὸς τῆς ἰδιοκτησίας κυριαρχεῖ λόγω τῆς φύσεως καὶ προελεύσεως

τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων καὶ τῆς τοπογραφικῆς διαμορφώσεως τῆς περιοχῆς. Δὲν εἶναι σπάνιον τὸ φαινόμενον κατατεμαχισμοῦ τῆς μικροῦδιοκτησίας εἰς 6—10 καὶ πλέον τεμάχια.

Ἐκτασις κατεχομένου κλῆρου ἀγροτικῆς οἰκογενείας εἰς Ἡπειρον:

Ἄπὸ 0—20 στρέμματα	67,8%
» 21—50 »	23,7%
» 51—100 »	5,1%
Ἄνω 100 »	3,4%

Γ') Συστήματα καλλιεργείας. Ἐν Ἡπείρῳ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ περιοχῇ κατὰ γενικὸν κανόνα καλλιεργητικὸν σύστημα εἶναι τὸ ἐκτατικὸν ἀροτραίας καλλιεργείας, ἐν συνδυασμῷ με μικρὰν ἢ μέσην ἀγελαιάν κτηνοτροφίαν. Τοῦ γενικοῦ τούτου συστήματος συναντῶνται αἱ ἐξῆς χαρακτηριστικαὶ ἐξαιρέσεις τοπικῆς μᾶλλον σημασίας.

1. Τὸ δενδροκομικὸν σύστημα, ἐν συνδυασμῷ με περιορισμένην ἀροτραίαν καλλιέργειαν καὶ οἰκόσιτον κτηνοτροφίαν εἰς περιοχὴν Ἄρτης (ἐσπεριδοειδῆ καὶ καρποφόρα), Πρέβεζαν, Θεσπρωτίαν (ἐλαιοκομία), Ζίτσα (ἀμπελοργία).

2. Ποιμενικόν, με τὴν προβατοτροφίαν ἐποχιακῶς μετακινουμένην (νομαδίζοντες χωρικοὶ Κεφαλοβούσου, Ἄετομηλίτης κλπ.) ἐν συνδυασμῷ με περιορισμένην καλλιέργειαν ἀροτραίαν εἰς ὄρεινους συνοικισμοὺς (Συρράκον, Λιγγιάδες, Ἀνώγια, Βαλτσόρα κλπ.).

3. Τὸ δασικὸν με βᾶσιν ὑλοτομίαν (περιοχὴν Σμόλικα, Πάδες, Ἄρματα, Βωβοῦσα, Λαῖστα, Κλειδὶ Ἄρτης), ἐν συνδυασμῷ με λίαν περιορισμένον κλῆρον καλλιεργείας καὶ με μικρὰν μᾶλλον οἰκόσιτον ἢ ἀγελαιάν κτηνοτροφίαν.

Ἡ καλλιεργουμένη ἔκτασις γενικῶς ἐν Ἡπείρῳ κατανέμεται ὡς κάτωθι:

Φυτὰ μεγ. καλλ/γείας	890.000	στρ.	71,4%
Λαχανικά δενδρώδη	102.000	»	8,1
Ἐλαιῶνες	89.000	»	7,1
Ἄμπελοιες	37.000	»	3
Καπνὸς	4.000	»	0,3
Βάμβαξ	2.000	»	0,2
Ἄγροναπαύσεις	122.000	»	9,8%
	<u>1.246.000</u>		

Τὸ ἐφαρμοζόμενον σύστημα καλλιεργ-

γείας δι' ἑτησίων φυτῶν, πλὴν ὠρισμένων περιπτώσεων εἶναι λίαν ἔκτατικὸν τηρουμένης τῆς ὁμαδικῆς κοινοτικῆς περιοχῆς (Ντάμκας) πρὸς διευκόλυνσιν τῆς κτηνοτροφίας. Συνηθίζεται ἡ διετής ἀμειψισπορά, ἀγρανάπαυσις - χειμερινὰ σιτηρὰ, εἰς ὄρεινὰ ἐπικλινῆ ἑδάφη ἢ ἀραβόσιτος-χειμερινὰ εἰς κάμπους.

Ἐκ τῆς ἑτησίας καλλιεργουμένης ἑκτάσεως 12% διατελεῖ ἐν ἀγραναπαύσει καὶ ἡ ὑπόλοιπος ἑκτάσις καλλιεργεῖται μὲ ἀραβόσιτον κατὰ 50%, σῖτον, σίκαλιν 25%, βρώμην, ψυχανθῆ, βιομηχανικά, ζωοτροφὰς 25%.

Εἰς τὰ ὄρεινὰ ὁ σῖτος ἀντικαθίσταται συνήθως διὰ σικάλεως καὶ περιορισμένως

διὰ σμιγοῦ. Εἰς τὰ παραποτάμια, λεκανοπέδιον Ἰωαννίνων καὶ Θεσπρωτίαν, ἡ ἀμειψισπορὰ λαμβάνει σχεδὸν μορφὴν ἀραβόσιτος-σῖτος. Κατακλυζόμεναι τὸν χειμῶνα πεδινὰ ἑκτάσεις καλλιεργοῦνται συνεχῶς μόνον δι' ἀραβόσιτου καὶ ἐνιαχοῦ δι' ὄρυζης.

Ἡ καλλιέργεια ὄρυζης ἐπεξετάθη εἰς Νομὸν Ἰωαννίνων εἰς στρέμματα 12.000 (Παρακάλαμος, Βελτσίστα, Κόνιτσα Πέραμα)

Νομὸν Ἄρτης στρέμ. 20.000
» Πρεβέζης » 25.000
» Θεσπρωτίας » 10.000

Αἱ δενδρώδεις καλλιέργειαι ὑπολογίζονται:

Δένδρα	Ἰωαννίνων	Ἄρτης	Πρεβέζης	Θεσπρωτίας
Καρποφόρα	246.000	28.000	150.000	72.000
Ἐσπεριδοειδῆ	—	850.000	101.000	7.350
Ἐλαιόδενδρα	—	260.000	440.000	450.000

Αἰ βοσκαὶ τῆς Ἡπείρου. Λόγῳ ὄρεινῆς διαμορφώσεως καὶ ἑκτάσεώς τῶν ὡς καὶ εὐνοϊκῶν συνθηκῶν προσδίδουν μορφὴν κατ' ἐξοχὴν κτηνοτροφικοῦ διαμερισματος. Εἶναι ποικίλης συστάσεως καὶ διαφόρων κατηγοριῶν ὑπὸ ὑψηλῶν δασοβοσκῶν, αὐτοφυῶν λειμῶνων καὶ ὑπαλπεικῶν θερέτρων μὲν φαλακρῶν καὶ πυκνοθαμνοσκεπῶν μὲ πώδη καὶ φρυγανώδη βλάστησιν λειβαδίων. Ἐκτρέφουν ἑκτατικὴν κτηνοτροφίαν, ἰδίᾳ μικρῶν ζώων, ὑπὸ τὸ καθεστὼς νομαδικῆς καὶ ἀγελαιᾶς κτηνοτροφίας. Τόσον αἱ θερινὰ βοσκαὶ τῶν ὑψηλῶν περιοχῶν ὅσον καὶ αἱ χειμερινὰ τοιαῦται τῶν χαμηλῶν περιοχῶν ἔχουν βοσκητικὴν ἰκανότητα δυναμένην νὰ ἐπαυξηθῆ ἔπωφελέστατα διὰ καθαρισμοῦ, ἀναχλώσεως καὶ ἐξυγιάνσεως τῶν βοσκῶν.

Περὶ αἱ τινες λόγῳ συνθηκῶν φυσικοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἐξειδικευμένα δι' αἰγοβοσκίαν (πρινότοποι κλπ.)

Πλὴν τῶν αἰγοπροβάτων, τὰ λοιπὰ εἶδη ζώων παραγωγῆς, ἰδίᾳ ἀγελὰς καὶ χοῖρος, κατέχουν δευτερεύουσαν θέσιν πλὴν τοπικῶν ἐξαιρέσεων (Δολιανὰ, Ἀνατολή, Πέραμα κλπ.)

Αἱ ὄρειναι βοσκαὶ κατὰ κανόνα εἶναι

κοινοτικαὶ πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων ἔνθα εἶναι ἰδιωτικαί, ἀνήκουσαι εἰς μεγαλοκτηνοτρόφους ἢ μὴ (Πληκάτι κλπ.) ὡς καὶ εἰς ἐκκλησιαστικά Ἱδρύματα.

Αἱ πεδινὰ βοσκαὶ, πλὴν ἀγραναπαύσεων καὶ καλαμιᾶς, ἀνήκουσιν εἰς φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα καὶ περιορισμένως εἰς Κοινότητα ἢ Συνεταιρισμοὺς ἀποκαταστάσεως (μουσιᾶδες καὶ βοῖδολεϊβαδα).

Τὸ κρατοῦν σύστημα παραγωγικῆς κτηνοτροφίας εἶναι τὸ νομαδικὸν ποιμενικὸν καὶ δευτερευόντως ἡ χωρικὴ ἀγελαιὰ καὶ οἰκόσιτος κτηνοτροφία. Τὸ οἰκόσιτον σύστημα ἀσκειῖται περιορισμένως καὶ ἐπικρατεῖ εἰς ὄρεινὰς τινὰς περιοχὰς καὶ εἰς πεδινὰς ἔνθα κυριαρχεῖ τὸ δενδροκομικὸν σύστημα ἢ τῶν ἀροτραίων καλλιεργειῶν (κηπευτικά ὡς εἰς Ἄρταν, Θεσπρωτίαν, Πρεβέζαν, Λεκανοπέδιον Ἰωαννίνων).

Εἰς ὄρεινὰς τινὰς περιοχὰς (Γράμμιοι, Σμόλικα, Περιστερίου Μετσόβου, Τζουμέρκων κλπ.) ὑφίστανται ἀγροτικαὶ οἰκογένειαι βασιζέουσαι τὴν οἰκονομίαν τῶν εἰς ἔκτροφὴν αἰγοπροβάτων ἐκ 50—100 κεφαλῶν διαιτωμένων καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐντὸς κοινοτικῶν βοσκοτόπων, ἀγραναπαύσεων καὶ καλαμιῶν, ἐφ' ὅσον δὲ αἱ συνθηκαὶ

τῆς περιοχῆς ἐπιτρέπουν, μετακινοῦν τὰ ποίμνια ἐποχιακῶς ἀπὸ χαμηλὰς θέσεις εἰς ὑψηλότερα τμήματα ἐντὸς τῆς κοινοτικῆς περιοχῆς ἢ εἰς ἄλλας κοινότητας (Συρράχο, Κεφαλόβρυσον, Ἀνώγρια, Τσερίτσανα, Σοῦλι κλπ.) Οἱ φερέοικοι κτηνοτρόφοι (σκηνίται, Σαρακατσαναῖοι, Βλάχοι) μετακινοῦν ἐποχιακῶς ἐπίσης τὰ ποίμνιά των ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ Θεσπρωτίας, Ἀρτης, Πρεβέζης κλπ. εἰς θερινὰς ὄρεινὰς βοσκὰς ἀποκαθιστάμενοι βαθμηδὸν ἐντὸς κοινοτικῶν ἢ ἰδιωτικῶν βοσκοτόπων. Ἡ νομαδικὴ κτηνοτροφία Ἠπειροῦ συμβάλλει εἰς τὸ εἰσόδημα κατὰ σημαντικὸν ποσοστὸν.

Δ. Ἐἰσόδημα: Ἀπὸ γεωργοοικονομικῆς ἀπόψεως ἐπικρατεῖ ἡ κλειστὴ οἰκονομία ἐκάστης ἀγροτικῆς οἰκογενείας, ἀγωνιζομένη νὰ ἐξασφαλίσῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν μελῶν τῆς προΐοντα. Ἐξαιρέσειν παρατηροῦμεν εἰς τὰ πέριξ τῶν πόλεων εἰς τινὰς καλλιέργειας ἔνθα ἡ οἰκονομία λαμβάνει ἐκχρηματισμένην μορφήν.

Ἡ κατανομὴ τοῦ ἀκαθάριστου γεωργικοῦ εἰσοδήματος ἐν Ἠπειρῷ εἶναι εἰς κατηγορίας ἐκμεταλλεύσεως εἰς ποσοτὰ ὡς κάτωθι:

Ἐτησία	Φυτὰ μεγάλης καλλιεργείας	66,7%
	Καπνὸς	
Λαχανικὰ—ὄπωροφόρα	Βάμβαξ	20,3%
	Ἄμπελοι	
Ἐλαιῶνες		13%

Ἡ ἀκαθάριστος γεωργικὴ πρόσοδος ὑπὸ τὰς κρατούσας συνθήκας ἢ τὸ οἰκογενειακὸν εἰσόδημα ἐκ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ὑπολείπεται τοῦ τοιούτου ἄλλων περιοχῶν τῆς χώρας κατὰ 37,5%.

Τὸ ἐκ τῆς κτηνοτροφίας ἐτήσιον εἰσόδημα ἀντιπροσωπεύει ποσοστὸν 33% τοῦ συνόλου ἀγροτικῆς παραγωγῆς καὶ κατανέμεται κατὰ κατηγορίας ἐκμεταλλεύσεων εἰς ποσοστὸν ὡς κάτωθι:

Αἰγοπρόβατα ποιμενικὰ	61%
νομαδικὰ	13,5%
Λοιπὰ ζῶα παραγωγικὰ	25,4%

Ἡ ἀναλογοῦσα κατὰ ἀγροτικὴν οἰκογένειαν ἐκ κτηνοτροφίας ἀκαθάριστος πρόσοδος ὑπερτερεῖ κατὰ 24% εἰς Ἠπειροῦ ἀντιστοίχως τῶν ἄλλων περιοχῶν. Ἡ συμβολὴ τῆς κτηνοτροφίας εἰς τὸ συνολικὸν εἰσόδημα εἶναι σημαντικὴ ὑπερτεροῦσα τῶν ἄλλων κλάδων ἦτοι:

Ἐτήσια καλλιέργεια	40,3%
Δενδροκομία—κτηπευτικά	12,2%
Ἄμπελοι—ἐλαιῶνες	7,7%
Κτηνοτροφία	39,8%

Κατὰ ταῦτα ἡ μορφή ἐκμεταλλεύσεως εἶναι διάφορος εἰς Ἠπειροῦ, Βόνιτσαν καὶ εἰς τὰς Νήσους.

Ἄν Ἠπειρῷ αἱ κύρια καλλιέργεια καὶ ἐκμεταλλεύσεις εἶναι 1) Φυτὰ μεγάλης καλλιέργειας (σιτηρὰ βιομηχανικὰ καὶ κτηνοτροφία) 2) Κτηνοτροφία μικρῶν καὶ μεγάλων ζῶων (χωρικὰ νομαδική), 3) Δενδροκομία, (ἐλαιαί, ἐσπεριδοειδῆ, ὄπωροφόρα, ἄμπελος).

Β. Οἰκοτεχνία. Ἡ Ἠπειρος διατηρεῖ μακρὰν παράδοσιν οἰκοτεχνίας ἀγροτικῆς. Προϊόντα συνήθη εἶναι τὰ κιλίμα, βελάντζες, ὑφαντὰ Μετσόβου, κλπ. Τὰ ὑφαντὰ εἶναι διαδεδομένα εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἠπειρον κυρίως ὅμως εἰς Μέτσοβον, Ἰωάννινα, Ζαγόρια, Τζουμέρκα καὶ παραμεθορίους περιοχὰς Δ. Ἠπειροῦ.

Γενικῶς ὁ ξύλινος ἀργαλειὸς ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς οἰκοτεχνίας Ἠπειροῦ, τὰ κύρια δὲ προϊόντα ρουχιμοῦ εἶναι ὑφαντὰ ὑφάσματα καὶ σαμαροσκούτια, ἅτινα, παρὰ τὸν συναγωνισμὸν τῆς βιομηχανίας, κατώρθωσαν νὰ ἐξελιχθῶν ἐπαρκῶς. Ἐπίσης πλεκτὰ (φανέλλα—κάλτσα) κατασκευάζονται εἰς πολλὰ ἀγροτικὰ μικροεργαστήρια.

Διαδιδόμενη ἐπίσης εἶναι ἡ τέχνη τῆς ψαθοπλεκτικῆς εἰς Ἰωάννινα (Νήσος) ἢ βαρελοποιία εἰς δασώδεις περιοχὰς (Μέτσοβον) πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς τυροκομίας καὶ μεταφορὰν ὕδατος ἢ οἴνου, ὡς καὶ ἡ ἀσημουργικὴ. Τεχνουργήματα ἐξ ἀργύρου γίνονται εἰς περιοχὴν Τζουμέρκων, ἰδίως συνιστάμενα ἐκ διαφόρων ἐπιτραπεζίων σκευῶν καὶ ἄλλων διακοσμητικῶν ἀντικειμένων.

Γ. Ἀγροτικοὶ ὁδοί. Γενικῶς παρατηρεῖται ἀνεπάρκεια ἐπαρχιακῶν ὁδῶν. Τὸ

ὀδικὸν δίκτυον ὑπέστη σοβαρὰς καταστροφὰς ἐκ τοῦ πολέμου.

Δ' Γεωργικὸν ἐμπόριον: Εἶναι κυρίως εἰσαγωγικὸν λόγῳ χαμηλῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, συνιστάμενον ἰδίως εἰς τὴν εἰσαγωγὴν εἰδῶν διατροφῆς (σιτηρὰ, ἀραβόσιτος) τὸ δὲ ἐξαγωγικὸν συνίσταται εἰς τὴν ἐξαγωγὴν πρὸς ἀγορὰν ἐσωτερικοῦ προϊόντων τυροῦ, κτηνοτροφίας, βυρσοδεψίας, ἐσπεριδοειδῶν καὶ ἐλαίου.

Ἡ οἰκονομία ἐν Ἡπείρῳ βασίζεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν γεωργικὴν καὶ κτηνοτροφικὴν παραγωγὴν. Ἡ παραγωγή ὅμως αὕτη εἶναι ἀνεπαρκῆς διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν ἀνεκτῆς στάθμης διαβιώσεως καὶ ἀννυώσεως τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς. Ἡ ἐξέλιξις εἶναι δυνατὴ διότι ἡ περιοχὴ πα-

ρουσιάζει δυνατότητας ἀναπτύξεως. Ἀπαιτοῦνται ὅμως ἔργα προστασίας ἀπὸ διάβρωσιν ἐδαφῶν καὶ ἀξιοποιήσις ἐκτελουμένων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων (Ἀράχθου, Λούρου, Ἀχέροντος, Καλαμᾶ, Ἰωαννίνων, Κουτσελιοῦ κτλ.) Ἡ ἐντατικὴ ἀξιοποιήσις τῶν πεδιάδων καὶ ἡ δημιουργία παραγωγικῶν κέντρων, θὰ ἔχη ὡς συνέπειαν ἀνάπτυξιν βιομηχανιῶν ἐπεξεργασίας ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ παραγωγῆς εἰδῶν τρεχούσης καταναλώσεως. Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος ἀναπτύξεως, δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ ἡ ἀνάγκη συμβολῆς τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν προσπάθειαν, καὶ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡ κατάλληλος ὀργάνωσις τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ ἐφαρμογῶν. Ἐπὶ τούτων θὰ ἐπανέλθωμεν ἐν ἐκτάσει εἰς τὸ προσεχές.

Γ. ΣΑΚΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

- * Σὰν πεινώ καὶ δὲν νυστάζω ὅσο θέλεις σκέπασέ με.
- * Ἄλλοι ἀπὸ τὸν παντεχοῦμενον ἔς τῆς γειτονεῖας τὸ δεῖπνο.
- * Τέτοιος φίλος τέτοια πῆττα.
- * Τ' ἀπὸ τὸ ξεῖδι τ' ἀγκιό του χαλάει
- * Ὁ γέρος κι' ἂν στολίζεται σ' ἀνήφορο γνωρίζεται.

Η ΗΠΕΙΡΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΠΛΟΥΤΟΦΟΡΟΙ ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ

Ένα θέμα, τὸ ὁποῖον ἀντιπαρέρχομεθα ἀπρόσεκτα καὶ μᾶς ἀφίνει ἀσυγκινήτους, παρ' ὅτι εἶναι τὸ σοβαρώτερον καὶ τὸ κεφαλαιωδέστερον διὰ τὸν τόπον μας, ὅπως καὶ γιὰ κάθε ἄλλον τόπον, εἶναι αἱ πηγαὶ πλούτου καὶ οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, τὰς ὁποίας ἔχει ἡ Ἡπειρος καὶ ἐπὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ οἰκονομία τοῦ πληθυσμοῦ της. Τόσον ἀδιάφοροι εἴμεθα ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς, ὥστε νὰ ὑπάρχουν Ἡπειρώται ἀγνοοῦντες καὶ τὴν Διοικητικὴν διαίρεσιν ἀκόμα τῆς Ἡπείρου, πολὺ δὲ περισσότερον ἂν ὑπάρχουν κάμποι, βουνά, δάση, βοσκότοποι καὶ ἂν ἔχουν κάποιαν οἰκονομικὴν ἀξίαν καὶ ποίας ἐκτάσεως εἶναι αὕτη. Εἶναι ἀλήθεια, πῶς δὲν ἔχομεν καὶ μίαν συστηματοποιημένην μελέτην περὶ τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς Ἡπείρου. Οὔτε στατιστικὴν. Ἀνεζητήσα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας στοιχεῖα περὶ τῶν Ἡπειρωτικῶν πεδιάδων καὶ τῆς ἐκτάσεως αὐτῶν καὶ μὲ παρέπεμψαν εἰς τὴν Γεν. Στατιστικὴν τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τοῦ 1940! Τὸ ἴδιο παρετήρησα δυστυχῶς καὶ εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἄλλων Ὑπουργείων. Εἶναι ἀπαγορευτικὸν τὸ φαινόμενον.

Αἱ μόναι πηγαί, τὰς ὁποίας εἶναι δυνατὸν νὰ συμβουλευθῇ κανεὶς εἶναι ἡ Ἐγκυκλοπαίδεια τοῦ Ἠλίου, εἰς τὸν τόμον «Ἑλλάς», ἡ βάση τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1951 στατιστικῆ, ἡ στατιστικὴ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1939—40 πρὸς σύγκρισιν καὶ τὰ πορίσματα τοῦ Γ' Περ. Συνεδρίου Ἀνορθώσεως, ποῦ ἐγινε εἰς τὰ Ἰωάννινα τὴν 21 Ἰανουαρίου 1950. Τὰ τελευταῖα ἀξίζουν ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Παρ' ὅτι στηρίζονται εἰς τὰ στατιστικὰ δεδομένα τῶν ἀπογραφῶν 1928—40 περιέχουν καὶ στοιχεῖα μιᾶς νέας ὑπηρεσίας τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου, τῆς ὑπηρεσίας Ἀνασυγκροτήσεως, μὲ ἐπιμελημένην διάταξιν τῆς ὕλης δίδουσαν πλήρη εἰκόνα τῆς γεωργο-οἰκονομικῆς συνθέσεως τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν δυνατοτήτων ἀναπτύξεως τῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνάμεων αὐτῆς. Εἰς μερικὰ σημεῖα παρουσιάζει γενικότητος καὶ εἰς τὰς στατιστικὰς μερικὰς ἀμφισβητήσεις. Ἄλλ' εἶναι ἡ μόνη καὶ ἡ ὀλιγώτερον ἐμφανίζουσα κενὰ, ἀξιόλογος συνοπτικὴ μελέτη περὶ τῆς Ἡπείρου, ἀπὸ τῆν ὁποίαν πολλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πάρῃ καὶ τὴν ὁποῖαν εἰς πολλὰ νὰ συμπληρώσῃ. Ὅταν δὲ λέγομεν Ἡπειρον ἐννοοῦμεν τὴν ἐλευθέραν τοιαύτην περιλαμβάνουσαν τοὺς Νομοὺς Ἰωαννίνων, Θεσπρωτίας, Ἄρτης καὶ Πρεβέζης.

Ἔκτασις καὶ Πληθυσμὸς

Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῆς 7ης Ἀπριλίου 1951 ἡ Ἡπειρος σημειοῦται κατ' ἔκτασιν καὶ πληθυσμὸν, ὡς ἑξῆς:

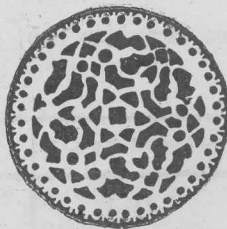
Ν Ο Μ Ο Ι	Ἐπιφάνεια εἰς τ. χ.	Πληθυσμὸς	Πυκνότης κατὰ τ.χ.
Ἄρτης	1.741.1	72.738	41.78
Θεσπρωτίας	1.478.3	47.565	32.38
Ἰωαννίνων	5.063.2	154.568	30.53
Πρεβέζης	970	56.710	58.46
Σύνολον	9.252.6	331.581	35.84

Μεταξὺ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1940 καὶ τῆς τοῦ 1951 παρατηρεῖται διαφορὰ ἀνευ σημασίας κατὰ Νομούς ὡς πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, ὀφειλομένη εἰς τὰς μεταβολὰς τῶν ὀρίων των. Σημασίαν ἔχει ἡ στασιμότης τοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς τὴν στατιστικὴν τοῦ 1940 ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἠπείρου ἀνεβιβάζετο εἰς 331.208 κατοίκους, ἡ δὲ ἀπογραφὴ τοῦ 1951 σημειώνει 331.581, ἐν ᾧ, ἐκ τῆς στατιστικῆς ὑπεροχῆς γεννήσεων, ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ αὐξήσις, παρ' ὅλας τὰς δοκιμασίας τῆς Ἠπείρου, κατὰ 35.000 κατοίκους. Ἡ διαφορὰ αὕτη προκύπτει ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀπογραφὴ τοῦ 1951 δὲν περιλαμβάνει τοὺς ἀναχωρήσαντας Μουσουλμάνους Τσαμουργιάς, ἀνερχομένους εἰς 18.000, τοὺς ἀπαχθέντας παρὰ τῶν συμμοριτῶν περίπου 4.500—5.000, τοὺς μετακινήθέντας ἐκ τῶν περιπετειῶν τοῦ συμμορισμοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος, ἰδίᾳ τῶν περιφερειῶν Κονίτσης, Πωγωνίου, Ζαγορίου καὶ Φιλιππῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀναβιβάζεται εἰς 12.000 περίπου. Ἡ ἔκθεσις τοῦ Γ' Περιφερειακοῦ Συνεδρίου σφάλλει εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο διότι παρουσιάζει αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ 10.212 κατοίκους ἀπὸ τὸ ἔτος 1940 μέχρι τὸ 1948 καὶ δὲν κάμνει μνείαν περὶ τῶν Μουσουλμάνων. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἠπείρου διακρίνεται εἰς ὄρειους καὶ κατὰ πεδινούς ἀπὸ λόγους γεωλογικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους της. Οἱ ὄρειοὶ καλύπτουν τὰ 65% καὶ τὰ 35% οἱ πεδινοί.

Ἐκ τῆς ὀλικῆς ἐπιφανείας τῆς Ἠπείρου 900—950 τ.χλμ. καλύπτουν αἱ πεδιάδες, 2.400 τ.χλμ. τὰ δάση 125 τ.χλμ. αἱ ἐλώδεις ἐκτάσεις, 25 τ.χλμ. αἱ λίμναι Ἰωαννίνων, Ζαραβίνης καὶ Ζηροῦ καὶ ἡ ὑπόλοιπος ἔκτασις εἶναι χέρσος ἢ βοσκότοποι. Εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν Κόλπον περιλαμβάνονται δύο λιμνοθάλασσαι ἡ τοῦ Πογοροῦ 30 τ.χλμ. καὶ τοῦ Τσουκαλιῶ 22 τ.χλμ.

Λεπτομέρεια ἐφ' ὅλων τῶν ἀνωτέρω σημειώνονται εἰς τὴν συντασσομένην ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορίου στατιστικὴν βάσει τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1951 καὶ εἰς ἐκθέσεις καὶ μελέτας δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Θὰ τὰς παραθέσωμεν εἰς τὰς στήλας τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας» μὲ συμπληρώσεις ἠλεγμένας ἀπὸ ἐπίσημα στοιχεῖα διὰ νὰ δώσωμεν, κατὰ τὸν δυνατὸν, ἀκριβεστέραν εἰκόνα, τῶν κυριωτέρων πηγῶν τῆς Οἰκονομίας τῆς Ἠπείρου. Ἴσως χρησιμεύσῃ ὡς ἀφετηρία μιᾶς εἰδικῆς καὶ ἐμπεριστατωμένης μελέτης ἀπὸ τοὺς ἔχοντας καὶ χρόνον καὶ ἔρπαινα νὰ ἀσχοληθῶσιν μὲ τὰ κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ θέματα τοῦ τόπου μας.

ΧΡ. Β. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ΤΑ ΔΑΣΗ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

Πρὸς Β. τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὀπισθεν τοῦ καθρεφτιζομένου εἰς τὰ νερά τῆς Παμβώτιδος Μιτσικελίου ἀπλῶ εἶται ἡ ὄρεινὴ περὶ τῆς τῶν ὠραίων Ζαγοροχωριῶν.

Ἡ περιοχή αὐτὴ εἶναι ἐκ τῶν γραφικωτέρων τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν μὴ ἡ μοναδική, περιλαμβάνει δὲ ἀπεράντους δασικὰς ἐκτάσεις. Τὸ Ζαγόριον, χάρις εἰς τὰς πολλὰς φυσικὰς του καλλογάς, τὸ φιλοπρόσδοον πνεῦμα καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῶν τέκνων του, κατώρθωσε, κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς μακραίωνος Τουρκικῆς δουλείας νὰ ζήσῃ ἐλεύθερον, μὲ ἰδίαν αὐτονομίαν καὶ ν' ἀναπτύξῃ τὸν ἱστορικὸν του πολιτισμὸν, τοῦ ὁποῖου τὰ ὑπολείμματα θαυμάζονται σήμερον.

Τὰ ἀρχοντικά τοῦ Ζαγορίου ἦσαν ἀνώτερα τῶν Ἰωαννίνων, οἱ δὲ διδάσκαλοι καὶ λοιποὶ λόγιοι, τοὺς ὁποίους τοῦτο ἀνέδειξε, ἐφώτισαν τὸ δοῦλον γένος καὶ ἐσυντόμευσαν τὸν χρόνον τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως. Εἰς τὸ ὠραϊον λοιπὸν αὐτὸ Ζαγόριον ἡ φύσις ἐδώρησεν ἀπεράντους δασικὰς ἐκτάσεις ἐκ πεύκης, ἐλάτης, δρυός, ἄξυαῖς κλπ., αἷτινες ἀριθμοῦνται εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων στρεμμάτων. Ἡ μεγάλη αὐτὴ εἰς τὴν καρδίαν τῆς Πίνδου δασικὴ ἐκτασις περιλαμβάνει 400.000 κυβικῶν μέτρων ὠρίμου ξυλείας ἐν συνόλῳ, πρὸς ὕλοτόμησιν καὶ περὶ τὰ δύο ἑκατομμύρια ὀκάδες ξυλανθράκων, ὡς ἐτήσιον λῆμμα, ἐκτὸς τῶν ἑκατομμυρίων ὀκάδων καυσοξύλων. Ὁ πλοῦτος αὐτὸς κατανέμεται εἰς τρία συμπλέγματα ἢ μονάδας α) Τὸ ὑμφης (Γυφτοκάμπου), ἣτις εἶναι καὶ ἡ μεγαλύτερα, περιλαμβάνουσα τὰ δύο τρίτα τοῦ δασικοῦ πλοῦτου, β) Ριζιανῶν καὶ γ) Βάρδα (Γρεβενητίου).

Ἡ ἐτήσια ἀπόδοσις τῶν δασῶν αὐτῶν, ἐφ' ὅσον γίνῃ συστηματικὴ ἐκμετάλλευσις, θὰ υπερβαίνῃ τὰ τριάκοντα δισεκατομμύρια δραχμῶν καὶ τὰ ὅποια σήμερον χάνονται, τοῦ δασικοῦ πλοῦτου σηπομένου, δι' ἀση-

μάντους αἰτίας. Ἐκτὸς αὐτοῦ χάνεται καὶ πολύτιμον συνάλλαγμα, τὸ ὁποῖον νῦν διατίθεται διὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ξυλείας κατωτέρας, συνήθως, ποιότητος τῆς ἐντοπίας, στεροῦνται ἐργασίας χιλιάδες οἰκογενειάρχαι, οἱ ὁποῖοι τρέπονται πρὸς τὰς πόλεις, δι' εὐρεσιν πόρου ζωῆς, ἐρημιοῦνται τὰ χωρὰ κατοίκων, ἀν καὶ εὐρίσκωνται ἐντὸς τοῦ ἀπεράντου αὐτοῦ δασικοῦ πλοῦτου, τὸ δὲ ὠραϊον Ζαγόριον ἐξαφανίζεται. Τί χρειάζεται; Ὅχι μεγάλα πράγματα. Ὀλίγων χιλιομέτρων δρόμοι καὶ τὰ πάντα λύνονται. Μὲ μίαν ἐφ' ἅπαξ δαπάνην ἐνὸς περίπου δισεκατομμυρίου δραχμῶν κατορθοῦνται δὲ. Αὐτὰ ὅμως τὰ ὀλίγα ἑκατομμύρια δραχμῶν ἐδόθησαν καθ' ἕλον τὸ 40ετὸς διάστημα ἐλευθέρου βίου, ἔστω καὶ ὡς δάνειον. Καὶ ἀνέλθον αἱ Κοινοτήτες τοῦ Ζαγορίου μὲ τοὺς μικροὺς Συνδέσμους Κοινοτήτων προπολεμικῶς, τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν τῶν κατοίκων πέρις καὶ τὸν Σύνδεσμον Κοινοτήτων Κεντρικοῦ Ζαγορίου ἐφέτος, νὰ πραγματοποιήσουν τὸ ἔργον τοῦτο.

Εὐρέθησαν ἀξιοὶ Ζαγορῖοι, εὐρέθη ἕνας ἱκανὸς Νομάρχης, εὐρέθησαν ἱκανοὶ Προϊστάμενοι Ὑπηρεσιῶν, εὐρέθη τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα τοῦ Βασιλέως μας, τὸ ὁποῖον ἐδάνεισεν ἀτόκως τετρακόσια ἑκατομμύρια, διὰ νὰ κάμουν πραγματικότητα ὄνειρον χιλιετηρίδων.

Καὶ διανοίγονται μὲ γοργὸν ρυθμὸν αἱ δύο ἐκ τῶν τριῶν δασικῶν ἐδῶν: α) Τσπελόβου—Γυφτοκάμπου τοῦ κυριωτέρου συγκροτήματος καὶ β) Κήπων—Ριζιανῶν, δεκαπέντε χιλιομέτρων ἐκάστη. Ὁ τρίτος δρόμος ἀποτελεῖ μέλημα τοῦ νέου Συνδέσμου Κοινοτήτων Ἀνατολικοῦ Ζαγορίου, ὅστις ἤρξατο λειτουργῶν. Οἱ δρόμοι οὗτοι ὑπολογίζεται νὰ περατωθοῦν τὰ μέσα προσεχοῦς Σεπτεμβρίου. Καὶ θὰ γίνουσι ἀσφαλῶς. Καὶ μὲ τὴν ἐναρξιν μόνον τῶν ἐργασιῶν καὶ τὴν πρόβλεψιν, εἰ συντόμως θὰ γίνουσι οἱ δρόμοι ὑπὸ

τοῦ Συνδέσμου Κοινοτήτων ἤρχισεν ἀπὸ τοῦδε ἡ ζήτησις τῆς ξυλείας καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς τιμῆς τῶν κυβικῶν. Οὕτω, ἐνῶ πρὶν δὲν ἐδίδοντο οὐτὲ 50.000 δρ. κατὰ κυβικὸν εἰς τὸ δάσος καὶ ἐνῶ αἱ κοινότητες τοῦ Ζαγορίου δὲν εἶχον νὰ καταβάλουν τὰ γραφικὰ των ἔξοδα ἢ τὸν γλίσχρον μισθὸν τοῦ κοινοτικοῦ Γραμματέως ἤρχισαν ἤδη νὰ πραγματοποιοῦν κατ' ἔτος, ἀπὸ τοῦ τρέχοντος, 200 καὶ πλέον ἑκατομμύρια ἑκ χιλίων τοῦλάχιστον κυβικῶν, τὰ ὁποῖα ἐνάστη διαθέτει ὡς ἐτήσιον λῆμμα. Ὅποῖος πλοῦτος, διὰ τὰς φθινούσας Κοινότητάς μας! Ὁ Σύνδεσμος Κοινοτήτων Κεντρικοῦ Ζαγορίου εἶναι πραγματικότης καὶ ἤρχισε νὰ λειτουργῇ μεἰξίους ἐκπροσώπους τῶν Κοινοτήτων καὶ μετὰ τὴν θερμὴν συμπράξασιν τοῦ Νομάρχου μας καὶ τῶν προϊσταμένων τῶν Δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Καὶ θὰ συνεχίσῃ τὴν προσπάθειάν του πρὸς τελειοποίησιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν δρόμων, ἐγκατάστασιν πριστηρίων καὶ ἄλλων μηχανημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ κινῶνται ἀδαπάνως μετὰ τὰς ὑδατοπτώσεις καὶ τὴν παροχὴν ἱκανοποιητικῆς ἐργασίας εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Ζαγορίου καὶ τῆς Ἠπείρου.

Πιστεύομεν, ὅτι ὁ Σύνδεσμος θὰ ἔχη, ἐντὸς

ἔτους, οἰκονομικῶς ἀνδρωθῇ, ὥστε ν' ἀποδίδῃ ἐτησίως εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν ξυλείαν ἀξίας πλεον τῶν τριάκοντα δισεκατομμυρίων δραχμῶν, ἐπ' ὠφελείᾳ ἀναλόγου συναλλάγματος, νὰ καλύψῃ τὰς στεγαστικὰς ἀνάγκας τῆς Ἠπείρου, νὰ ἐξαγάγῃ εὐθυνοτέραν κατὰ 300—400.000 δρ. κατὰ κυβικὸν ξυλείαν εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, νὰ δώσῃ ἐργασίαν εἰς χιλιάδας οἰκογενειάρχας Ζαγορισίους καὶ Ἠπειρώτας καὶ νὰ ἐνισχύσῃ οἰκονομικῶς τὰς ἀπορωτέρας κοινότητάς τοῦ Ζαγορίου, πρὸς ἐκτέλεσιν διαφόρων ὠφελίμων ἔργων ὡς καὶ ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ των γενικώτερον.

Οὕτω τὸ Ζαγόριον ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν θὰ ἀποκτήσῃ σπουδαίαν οἰκονομικὴν κίνησιν, ὃ δὲ δασικὸς του πλοῦτος θὰ διοχετεύεται ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς Ἑλλάδος, πρὸς μεγίστην ὠφέλειαν τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας καὶ εὐτυχίαν καὶ πρόοδον τῶν δυσμοίρων κατοίκων του καὶ τοῦ τόπου μας γενικώτερον.

Ἄλλὰ τὸ Ζαγόριον ἔχει καὶ ἄλλας, ἐξ ἴσου, σπουδαίας πηγὰς πλοῦτου. Περί αὐτῶν εἰς τὸ ἐπόμενον.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΕΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΚΟΡΟΝΤΖΗ Διευθυντοῦ τῆς
Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

Περιοδικὸν τοπικοῦ χαρακτῆρος ὡς ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» δὲν ἀποτελεῖ κατάλληλον τόπον διὰ τὴν μελέτην γενικωτέρων θεμάτων ὡς τὸ παρόν. Εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο θὰ εἶχε τὴν θέσιν του τὸ θέμα ὁ «Ἡπειρώτης διδάσκαλος», τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἄνευ διαφέροντος. Ἄλλ' ἡ χώρα ἡμῶν ὅσον καὶ ἂν εἶναι διηρημένη εἰς μικρὰ τμήματα, διαφέροντα ἀλλήλων, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι εὐδιάκριτος ὁ ἀτομικὸς τόνος, δὲν παύει ν' ἀποτελῇ μίαν *ἐνιαίαν ὁλότητα*, μίαν *ἐνὰρμωστον ἐνότητα ποικιλιῶν, διαφορῶν καὶ ἀντιθέσεων*. Ἄν τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν γεωγραφικὴν καὶ φυσικὴν Ἑνότητα Ἑλλάς, ἥτις παρ' ὅλας τὰς μερικὰς διαφορὰς ἀποτελεῖ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν περιοχὴν μὲ ἰδιαιτέραν φυσιογνωμίαν, τὸ γνῶρισμα τοῦτο τῆς ἐνότητος εἶναι ἀκόμη περισσότερον ἔντονον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Καὶ ἀκριβῶς ἡ φυσικὴ καὶ πολιτιστικὴ Ἑνότης Ἑλλάς ἀποτελεῖ ἀνεξάντλητον πηγὴν δυνάμεως καὶ πλουσίας ζωῆς διὰ τὸν λαόν μας. Τὸ «*ἐν διαφέρειν ἕνωσῶ*» τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶναι τὸ μουσικὸν τῆς «*ἄ φ α ν ο ὦ ς ἄ ρ μ ο ν ἰ ἄ ς*» τοῦ Ἡρακλείτου, ἡ βιολογικὴ καὶ πολιτιστικὴ δύναμις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καὶ ὁ Ἡπειρώτης διδάσκαλος ἀποτελεῖ πάντοτε μίαν ἰδιαιτέραν περίπτωσιν τοῦ τύπου τοῦ Ἑλληνος διδασκάλου, ὡς οὗτος διεμορφώθη ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν συνθηκῶν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐξεταζόμενον τὸ θέμα ἔχει τὴν θέσιν του καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἱστάμενον ἐπὶ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ ἐδάφους, ἀποβλέπει διὰ τῆς μελέτης τῶν ἡπειρωτικῶν ζητημάτων εἰς τὴν προκοπὴν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος.

Ὁ «διδάσκαλος τῆς ἐποχῆς μας» εἶναι ἕνα εὐρὺν θέμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαντληθῇ ἐνταῦθα. Ἡ διδασκαλικὴ δεοντολογία καὶ ἡ διδασκαλικὴ πραγματικότης ἀπασχόλησε πολὺ τοὺς Ἑλληνας σοφοὺς καὶ πολιτικοὺς καὶ συγγραφεῖς καὶ ποιητάς, ὅπως ἀπασχολεῖ καὶ τοὺς συγχρόνους παιδαγωγούς. Ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Πλάτωνος μέχρι τῶν συγχρόνων παιδαγωγῶν τὸ πρόβλημα τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου ἀποτελεῖ κεντρικὸν πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς, διότι ὅλα τὰ ἄλλα παιδαγωγικὰ ζητήματα ἐξ αὐτοῦ κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτῶνται. Τὸν χαρακτῆρα τοῦ διδασκάλου λαμβάνει καὶ τὸ σχολεῖον καὶ ὁ μαθητής. Οἷος εἶναι ὁ διδάσκαλος εἶναι καὶ τὸ σχολεῖον καὶ οἱ μαθηταὶ του. Ἡ μόρφωσις τοῦ διδασκάλου, ἡ θέσις του εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, ὁ διδάσκαλος ὡς ὑπάλληλος τοῦ Κράτους, ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν Πόλιν καὶ εἰς τὴν Ἐπαρχίαν, ὁ διδάσκαλος ὡς φορεὺς τῆς θρησκευτικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς, ὁ διδάσκαλος καὶ ἡ οἰκονομικὴ προαγωγὴ τοῦ τόπου κ. ἄ. εἶναι μερικὰ μόνον ἀπὸ τὰ πολλὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὸ ὑπὸ μελέτην γενικὸν θέμα. Διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι τὸ θέμα τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐξαντληθῇ ἐνταῦθα. Δύο μόνον χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου θὰ τονίσω, ἐδῶ, ἐκ τῶν ὁποίων καθίστανται κατανοητὰ ὅλα τὰ συναφῆ μὲ τὸν διδάσκαλον ζητήματα. Εἶναι δὲ ταῦτα: *Α' Ἡ θέσις τοῦ διδασκάλου ἐναντι τῆς Ἐθνικῆς Ὀλότητος καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Β' ἡ διδασκαλικὴ συνείδησις.*

Α' Ἡ μεταβολὴ εἰς τοὺς σκοποὺς καὶ τὴν ζωὴν τοῦ σχολείου ἐπέφερε καὶ μετα-

βολὴν εἰς τὴν μορφήν καὶ τὸν τύπον τοῦ διδασκάλου, ὅστις καλεῖται ν' ἀντιμετωπίσῃ σήμερον προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε δὲν ὑπῆρχον, καὶ ν' ἀνταποκριθῇ εἰς ἀπαιτήσεις, αἱ ὁποῖα διὰ πρώτην φοράν προβάλλονται.

Ἄλλοτε ἐπιστεύετο ὅτι σκοπὸς τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου εἶναι ἡ γνώσις στοιχείων τινῶν ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ τῶν τεσσάρων πράξεων τῆς ἀριθμητικῆς. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἀντιλήψεως ταύτης εἶναι ὁ ὅρος «Σ τ ο ι χ ε ι ὶ ὄ η ς Ἐκπαίδευσις», ὅστις χρησιμοποιεῖται ἐπισήμως καὶ σήμερον ἔτι πρὸς δῆλωσιν τῆς Λαϊκῆς Παιδείας. Φοβοῦμαι δὲ ὅτι ὁ ὅρος οὗτος δὲν εἶναι ἀπλῶς λείψανον μᾶς παρωχημένης ἐποχῆς, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκφράζῃ ἀκόμη τὴν ἰδέαν καὶ τὰς σκέψεις τῶν ἀρμοδίων περὶ τῆς Λαϊκῆς Παιδείας. Κατάλληλος διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ στοιχειώδους τούτου σκοποῦ ἐθεωρήθη ὁ Γραμματοδιδάσκαλος, ὁ ὑπὸ τῶν τοπικῶν ἀρχόντων διοριζόμενος οἰοσδήποτε πολιτικὸς φίλος διὰ νὰ μανθάνῃ εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου μερικὰς στοιχειώδεις γνώσεις, τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος καλὰ-καλὰ δὲν κατέιχε. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐλειτούργουν τὰ Ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἰδρύσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ὁφείλομεν ὅμως νὰ εἴμεθα δίκαιοι καὶ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι καὶ τὰ σχολεῖα ταῦτα ἐθεράπευσαν μίαν ἀνάγκην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἡ χώρα ἡμῶν κατὰ τὸν ἑπταετῆ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, ἔπρεπε ν' ἀναστηλώσῃ τὰ πολλὰ ἑρείπια στηριζομένη εἰς τὰς ἰδικὰς τῆς δυνάμεις καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὰς πολλὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν ἐνόνητων. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ σχολείου, ὁ Γραμματοδιδάσκαλος δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀντικείμενον χλευασμοῦ καὶ περιφρονήσεως, ἀλλὰ τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης, διότι προσέφερεν ἀνεκμητήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸν μόλις ἐκ τοῦ σκότους τῆς δουλείας ἐξελθόντα Ἑλληνικὸν λαόν.

Ὅτε μετὰ παρέλευσιν πολλῶν δεκαετιῶν ὁ διδασκαλικὸς οὗτος τύπος κατεδείχθη ἀνεπαρκῆς διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῆς Λαϊκῆς Παιδείας, ἀντεκατεστάθη διὰ τοῦ

ἐκ τῶν Διδασκαλείων προερχομένου διδασκάλου. Ἡ ἀντίληψις περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἐρβαρτιανῆς Παιδαγωγικῆς, μεταβλήθη τώρα πλέον. Ἐκτὸς τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον ἔπρεπε ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν. Διὰ μίαν τοιαύτην πνευματικὴν ἐργασίαν κατάλληλος ἐθεωρήθη ὁ διδάσκαλος τῶν παντὸς τύπου Διδασκαλείων, τὰ ὁποῖα, ὡς καθαρῶς ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, ἐφωδίαζον τοὺς μέλλοντας διδασκάλους μετὰς ἀπαραιτήτους γνώσεις καὶ μετὰ τὸν «διδασκτικὸν μηχανισμόν» ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου θὰ «μετέδιδον» εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν τὰς γνώσεις ταύτας. Τὰ Διδασκαλεῖα ὡς ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα ἀπέβλεπον εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ ἐπαγγελματικοῦ διδασκάλου, ὅστις προωριζετο διὰ μίαν περιορισμένην ἐσωσχολικὴν δρᾶσιν.

Δὲν ὑποτιμῶ τὰ παλαιὰ ταῦτα παιδαγωγικὰ ἰδρύματα. Ὡς σχολεῖα τῆς ἐποχῆς τῶν ἀπέδωσαν καρπούς, πλουσίους καὶ ἀγαθοὺς καὶ ἐν γῆμιον πολλούς. Πολὺ περισσότερο δὲν ὑποτιμῶ τὸν διδάσκαλον τῶν Διδασκαλείων. Ὁ διδάσκαλος οὗτος εἶναι ὁ γνώριμος εἰς ὅλους μέχρι καὶ τῆς καθεστηκυίας ἡλικίας εὐσυνείδητος Ἑλλην διδάσκαλος, τὸν ὁποῖον νοσταλγοῦμεν καὶ σήμερον. Ἀξιοπρεπῆς εἰς τὴν ζωὴν του καὶ σοβαρὸς εἰς τὴν συμπεριφορὰν του καὶ αὐστηρὸς εἰς τὸ ἦθος, ἐνέπνεε σεβασμὸν καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς μικροὺς καὶ μεγάλους καὶ ἀνέπτυσε διὰ τοῦτο πλουσίαν πολλὰς δρᾶσιν καὶ ἐκτός τοῦ σχολείου. Φορεὺς καὶ θεματοφύλαξ τῆς γονίμου Ἑλληνικῆς παραδόσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἐξοῦσε, ἐθέρμαινε δι' αὐτῆς τὰς ψυχὰς τῶν νέων. Κάτοχος τῆς ἐνδόξου Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ἐδίδασκε ταύτην ὁμιλῶν ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας του. Γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐπέμενε μετὰ σχολαστικῆς ἀκριβείας εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς τυπικῆς καὶ γραμματικῆς μορφῆς αὐτῆς, ἀνευ τῆς ὁποίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζῆσῃ ἡ γλῶσσα καὶ ν' ἀποβῇ ὄργανον ἐκφράσεως ἐνὸς πλουσίου καὶ πολυμεροῦς πολιτισμοῦ ὡς ὁ Ἑλληνικὸς. Ἐξοῦσε τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του μετὰ ὅλην τὴν δύνα-

μιν τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς θρησκευτικῆς ταύτης ζωῆς ἔκαμνε κοινωνοὺς καὶ τοὺς μαθητὰς του εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς ἱεροψάλτης καὶ ἑρμηνευτῆς τῶν θείων διδαγμάτων. Ἦτο ὁ διδάσκαλος τῆς «Μεγάλης Ἰδέας» μὲ τὴν ὁποίαν ἀνετράφησαν καὶ ἐξεπαιδεύθησαν γενεαὶ ὅλαι Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς δουλείας μέχρι τῆς ὀδυνηρᾶς μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Ἡ δημιουργία τοῦ διδασκαλικοῦ τούτου τύπου δὲν ὀφείλεται τόσον εἰς τὰ Διδασκαλεῖα, ὅσον εἰς τὸ πνευματικὸν περιβάλλον τῆς ἐποχῆς καὶ εἰς τὴν γυμνασιακὴν μόρφωσιν, ἣτις ἀπέβ' ἔπεν διὰ τῆς οἰκειώσεως μὲ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὸν ἔθνικὸν φρονηματισμὸν. Ὁ διδάσκαλος ἐκεῖνος ἀνετρέφετο καὶ ἐμορφώνετο ἐντὸς ἐνὸς γνησίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἐδέχετο ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας τὰς ἐπιδράσεις τῆς ζωντανῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως, διὰ τὴν ὁποίαν ὕψιστος ἔθνικὸς σκοπὸς ἦτο ἡ «Μεγάλῃ Ἰδέα». Ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἀπετέλει καὶ τὸ μορφωτικὸν ἰδιῶδες. Ὅλα τὰ σχολεῖα, ὅλαι αἱ ἔθνικαὶ δυνάμεις ἀπέβλεπον εἰς τὴν πραγματώσιν τοῦ ἰδεώδους τούτου. Ἐνότης βλέψων καὶ ἐνότης σκοπῶν ἦτο τὸ σταθερὸν ἔδαφος τῆς ὅλης Ἑθνικῆς ζωῆς καὶ δράσεως καὶ ἰδιαιτέρως τῆς Παιδείας, ἣτις ἦτο πράγματι Ἑθνικὴ Παιδεία καὶ διὰ τοῦτο ἦτο ἀληθὴς καὶ γνησία Παιδεία, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ νεαροῦ Ἑλληνος διὰ σαφῶν σκοπῶν καὶ συγκεκριμένων καθηκόντων.

Ἄλλ' οἱ σκοποὶ οὗτοι ἤρχισαν νὰ συσκοτιζῶνται καὶ νὰ νοθεύονται μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πό'εμον. Τὸ πλῆγμα τὸ ὁποῖον ἐδέχθη ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς ἦτο τόσον ἰσχυρόν, ὥστε ἤρχισε νὰ σείεται τὸ ἔδαφος τῆς ἔθνικῆς μας ζωῆς καὶ ἔθνικῆς παιδείας. Τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα τῶν ἔθνικῶν ἰδεῶδων, τὸ ὅποιον μὲ ἰδρώτα καὶ ἀφθονον αἶμα ἀνήγειραν διὰ μέσου τῶν αἰώνων αἱ Ἑλληνικαὶ γενεαὶ ἐφάνη κλονιζόμενον πρὸς στιγμὴν. Ζάλη καὶ σύγχυσις εἶναι τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἀπροσδοκῆτου ἐκείνης καταστροφῆς. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς συγχύσεως ταύτης φαίνεται ἀνατρεπομένη ἡ ἱεραρχία τῶν ἀξιών. Ὅ,τι ἔθεωρεῖτο

μέχρι τοῦδε ὡς ὕψιστος ἔθνικὸς σκοπός, παρουσιάζεται τώρα ὡς οὐτοπία. Ἡ «Μεγάλῃ Ἰδέα» ἣτις ἦτο τὸ ὕψιστον μορφωτικὸν ἰδεῶδες ἀντιμετωπίζεται καὶ καταπολεμεῖται τώρα ὡς νοσηρὸν προϊόν ἐνὸς περασμένου ρομαντισμοῦ! Ὁ κλασικὸς, ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς τοῦ ὁποίου ἡ μορφωτικὴ ἀξία ἐξετιμῆθη ἀπ' ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ διεκηρύχθη ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ὄλων τῶν ἐποχῶν, θεωρεῖται τώρα εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν χώραν ὅπου ἐγεννήθη καὶ ἀνεπτύχθη ὡς «ξεπερασμένος» καὶ ἀκατάλληλος διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ! Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν νέων παιδαγωγικῶν θεωριῶν, τῶν ὁποίων φορεῖς ἐνομίσθησαν ἄνθρωποι ὑπόπτου ἔθνικῆς συνειδήσεως, ἐξαπολύεται μία θύελλα ἐναντίον τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἣτις δὲν ἐκόπασεν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Νέα συνθήματα, «μοντέρνα» ἀντιλήψεις, «προοδευτικαί», δῆθεν, ἰδέαι διακηρύσσονται κατὰ δημαγωγικὸν τρόπον ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι οὔτε τὸ Ἑλληνικὸν Μεγαλεῖον ἠσθάνθησαν ποτέ, διότι δὲν ἔκλεισαν ποτέ «μέσα στὴν ψυχὴ τους τὴν Ἑλλάδα» οὔτε τὴν οὐσίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀγωγῆς κατένόησαν, διότι δὲν ἐθυσίασαν τὸ αἰτομόν των εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος. Ὅταν τὸ στενόν, τὸ αἰτομικὸν καὶ κατώτερον ἐγὼ δὲν εὐρύνεται εἰς τὸ ἀνώτερον, τὸ ἔθνικόν, τὸ καθαρὸν ἐγὼ, δὲν δυνάμεθα νὰ πλησιάζωμεν τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν, διότι τὴν βεβηλώνομεν.

Καὶ ἀρχίζει ἔκτοτε ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν «μοντέρνων» πειραματισμῶν καὶ τῶν μεταρρυθμίσεων τῆς ἐκπαιδεύσεως μία ὑπουλὸς ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἔθνικοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἑλλ. Παιδείας, ἣτις κατευθυνομένη ἀπὸ ἀνθελληνικὴν πολιτικὴν συνεχίζεται καὶ σήμερον ἀκόμη. Ἀποτέλεσμα τῆς ὀργανωμένης ταύτης ἀνθεθνικῆς προσπαθείας εἶναι τὸ ἐπικρατοῦν χάος καὶ ἡ διάλυσις τῆς ἔθνικῆς ἡμῶν Παιδείας, ἣτις δὲν ὠλοκληρώθη εὐτυχῶς, δότι ἡ ἔθνικὴ συνείδησις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ἀκμαιότερα καὶ ἰσχυροτέρα παρ' ὅσον ὑπολογίζουσι οἱ κρυφοὶ καὶ φανεροὶ ἐχθροὶ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας «μεταρρυθμισταί». Ἀλλὰ τοὺς πικροὺς καρπούς τῆς κινήσεως ταύτης τοὺς ἐδοκί-

μαζεν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς κατὰ τὴν διάσκειαν τῆς κατοχῆς καὶ τοῦ σλαυκοκομμουνιστικοῦ ἀγῶνος.

Σήμερον γνωρίζομεν ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου δὲν περιορίζεται οὔτε εἰς τὴν παροχὴν στοιχειωδῶν, γνώσεων, οὔτε εἰς τὴν μονόπλευρον διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν, ἀλλ' εἶναι πολὺ εὐρύτερος, ταυτιζόμενος μὲ τὸν σκοπὸν τῆς μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς γενικῶς. Καὶ τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο σχολεῖον Μέσης καὶ Ἀνωτέρας Ἐκπαιδεύσεως, ἔχει ὡς ἔργον νὰ συντελέσῃ, κατὰ παιδαγωγικῶς θεμελιωμένον τρόπον ἐνεργείας, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν ὄλων τῶν δεξιότητων καὶ ἱκανοτήτων τῶν ἑλληνοπαίδων, ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν, ὅταν ὠριμάσωσι, νὰ θέτωσι τῶν ἑαυτῶν τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐθνικῆς ὀλότητος, τῆς ὁποίας ἡ ὑπαρξίς καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς δημιουργικῆς ἱκανότητος τῶν αὐτῶν. Ἀποστολὴ πάντος τύπου σχολείου καὶ πολὺ περισσότερον τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, διότι εἰς αὐτὸ φοιτοῦν ὅλα τὰ μέλη τῆς ἐθνικῆς κοινότητος, εἶναι ἡ ἀποδέσμευσις ὄλων τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ὄφελος τῆς ἐθνικῆς ὀλότητος. Σκοπὸς καὶ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου εἶναι ἡ Παιδεία, ἡ ἁρμονικὴ καλλιέργεια ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπου, σώματος—ψυχῆς—πνεύματος. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς δὲν εἶναι καὶ τόσον νέος, ὅπως φαίνεται. Εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ἰδεῶδες, ὁ «καλὸς κάγαθός», τὸ ὁποῖον εἶναι δοκιμασμένον καὶ πάντοτε νέον καὶ ἐπίκαιρον.

Τὸ ἰδεῶδες τοῦτο καλεῖται νὰ πραγματώσῃ ὁ σημερινὸς Ἑλλην διδάσκαλος. Καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν μεγάλον αὐτὸν σκοπὸν πρέπει νὰ διαθέτῃ ἐξαιρετικὰς ἱκανότητας. Ἀλλὰ διὰ νὰ μορφώσῃ ὁ διδάσκαλος τὸν Ἑλληνα ἀνθρώπον, πρέπει πρωτίστως νὰ εἶναι ὁ ἴδιος τοιοῦτος. Οὐδεὶς δύναται νὰ δώσῃ τι, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος δὲν ἔχει. Τότε μόνον εἶναι ἱκανὸς ὁ διδάσκαλος νὰ μορφώσῃ Ἑλληνας, ὅταν ὁ ἴδιος εἶναι φορεὺς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἔκφρασις τῶν Ἑλληνικῶν ἀρετῶν. Ἡ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ ἀναγέννησις τοῦ λαοῦ μας δὲν εἶναι ἔργον τῶν σοφῶν, ἀλλὰ τῶν διδασκάλων,

οἱ ὅποιοι εἶναι μορφωταὶ καὶ παιδαγωγοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Οἱ διδάσκαλοι ζῶντες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ μας εἶναι οἱ μόνοι κατάλληλοι διὰ τὸ ζῦπνημα καὶ τὴν μόρφωσιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς Ἀλλὰ προϋπόθεσις διὰ τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι τὸ Ἑθνικὸν φρόνημα τοῦ ἰδίου τοῦ διδασκάλου. Καὶ τὸ ἔθνικὸν φρόνημα εἶναι πραγματικὸν ὅταν δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἀπὸ καθέδρας ἀφηρημένην διδασκαλίαν, ἀλλ' ἀποδεικνύεται δι' ἔργων καὶ μετουσιοῦται εἰς ζωὴν. Ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι σήμερον ὁ Ἑλλην διδάσκαλος ἔχει συνειδήσιν τοῦ στενοῦ δεσμοῦ μὲ τὸν λαὸν καὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν διὰ λόγων ἐκδήλωσιν τοῦ δεσμοῦ τούτου, ἀλλ' ἀναδεικνύεται «ὕπερ ὅς ἐστις» εἰς τὰ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ὀλότητος ἔργα, εἶναι «ρητὴ ῥομύθων καὶ προρηκτῆ ἔργων» ἀναφερομένων εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν προκοπὴν τῆς ἐθνικῆς ὀλότητος. Τοιοῦτος ἦτο πάντοτε ὁ Ἑλλην διδάσκαλος «ἕρως καὶ εὐάρομοςτος» «ἠροσμένοσ αὐτὸς αὐτοῦ τὸν βίον σύμφωνον τοῖς λόγοις πρὸς τὰ ἔργα» (Πλάτ. Λαχ. 188Ε—189Α) καὶ «ἐν φρουρᾷ» ἀείποτε διατελῶν ὑπὲρ τοῦ Ἑθνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀνευ τοῦ ὁποῖου εἶναι ἀδύνατος ἡ Παιδεία. Τοιοῦτον διδάσκαλον ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερος ἡ ἐποχὴ μας, καθ' ἣν τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια τῆς φιλῆς ἀπειλοῦνται μὲ βεβήλωσιν καὶ ἀφανισμόν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Β'. Ἐν ἄλλο οὐσιῶδες γνώρισμα τοῦ Ἑλληνος διδασκάλου εἶναι ἡ διδασκαλικὴ συνειδήσις. Περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως ταύτης εἶναι ἡ πίστις εἰς τὴν μορφωτικὴν ἀποστολὴν καὶ ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης διὰ τὸ παιδαγωγικὸν ἔργον. Ἄνευ τῆς διδασκαλικῆς συνειδήσεως δὲν ὀφελούσι οὔτε αἱ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις, οὔτε ἡ πείρα, οὔτε ἡ μεθοδικὴ ἐργασία. Καὶ αἱ γνώσεις παραμένουσι νεκραί, ἂν δὲν τὰς ζωοποιῇ ἡ πίστις τοῦ διδασκάλου εἰς τὸ ἔργον του καὶ ἡ πείρα εἶναι στείρα, ἂν δὲν γονιμοποιῆται ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἡ μεθοδος καταντᾷ πνευματοκτόνος μηχανισμός, ἂν δὲν ἐμψυχώνεται ὑπὸ τοῦ διδασκαλικοῦ πνεύματος. Ἀλλ' ὅταν ὑπάρχῃ ἡ διδασκαλικὴ συνειδήσις τὰ ὑπάρχοντα πολλαπλασιάζονται καὶ «πλείονα καρπὸν φέρει», τὰ

ἀσθενῆ θεραπεύονται, τὰ ἑλλιπῆ ἀναπληροῦνται καὶ τὰ πάντα κατενοδοῦνται.

Διὰ τὴν μόρφωσιν τοιούτων διδασκάλων ἰδρῦθησαν αἱ Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημίαι μεταξὺ τῶν ὀλοίων ἐξέχουσιν θέσιν κατέχει ἡ Ζωσ. Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Ἰωαννίνων. Ἡ θέσις αὕτη τῆς Ζωσ. Ἀκαδημίας δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὸ μοναδικὸν καὶ μνημειῶδες οἰκοδομικὸν συγκρότημα, τὸ ὁποῖον διαθέτει, ἔργον καὶ τοῦτο ὡς καὶ τόσα ἄλλα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα τοῦ Δεσπότη, ὅπως ἀποκαλεῖται ἐν Ἡπειρῷ ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σπυρίδων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μακρὰν καὶ μεγάλην διδασκαλικὴν παράδοσιν τῆς Ἡπείρου. Ἡ ἐπὶ πενταετίαν ἤδη Διεύθυνσις τοῦ ἀνωτάτου τούτου πνευματικοῦ καὶ μορφωτικοῦ Ἰδρύματος τῆς Ἡπείρου μοῦ δίδει τὸ δικαίωμα νὰ εἴπω ὅτι ἐγνώρισα καλῶς τὸν Ἡπειρώτην διδάσκαλον καὶ συνεδέθη μετ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου δεσμοῦ, ὁ ὁποῖος συνδέει τὸν διδάσκαλον μετὸν μαθητὴν, διότι κατὰ τὸ διάστημα τῆς πενταετίας πεντακόσιοι καὶ πλέον διδάσκαλοι ἐξῆλθον ἐκ τῆς Ζωσιμαίας Ἀκαδημίας.

Δύναμαι κατὰ ταῦτα μετὰ κύρους νὰ βεβαιώσω ὅτι ὁ σημερινὸς Ἡπειρώτης διδάσκαλος ἔχει σαφῆ συνείδησιν τῆς ταυτότητος αὐτοῦ μετὴν Ἑλληνικῆν μοῖραν καὶ ἐργάζεται μετὸ πίστιν εἰς τὰ πεπρωμένα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐμπνεόμενος δὲ ἀπὸ τὴν παιδαγωγικὴν ἐκείνην ἀγάπην πρὸς τὸ Ἑλληνόπουλον καὶ πρὸς τὸ ὑψηλὸν τοῦ λειτούργημα, ἡ ὁποία δὲν γνωρίζει ὄρια, ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον παράγοντα διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς αὐτὸν ἄς στρέψωμεν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν μας καὶ δὲν θὰ μετανοήσωμεν. Διότι ἡμεῖς οἱ διδάσκαλοι γνωρίζομεν καλῶς ὅτι οὐδέποτε «ἔωσπερ ἂν ἐμπνέομεν» ἐξοφλοῦμεν τὰς ὑποχρεώσεις μας πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ ὅτι πάντοτε προσφέρομεν ἐλάχιστα, ἀνθ' ὧν ἐλάβομεν. Γνωρίζομεν ἀκόμη ὡς παιδαγωγοὶ ὅτι κάθε διδάσκαλος εἶναι πρῶτα-πρῶτα Ἑλληνας διδάσκαλος καὶ ὅτι ἡ μόνη σταθερὰ παιδαγωγικὴ βάσις ἐπὶ τῆς ὁποίας οἰκοδομεῖται ἡ ὅλη ἀγωγή εἶναι: Τὰ παιδιὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι καὶ μένου πρῶτα-πρῶτα Ἑλληνόπουλα.

ΠΑΝ. Γ. ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ

ΠΑΡΤΙΡ Κ' ΕΣΤ ΜΟΥΡΙΡ ΟΝ ΡΕΟΥ...,

(Rondel de l' adieu)

Φεύγεις . . . και κάτι έντός σου άργοπεθαίνει,
το σάν νά πεθαίνει κάτι που 'χεις αγαπήσει . . .

Κάτι άπ' τήν ίδια τήν καρδιά σου μένει
σε κάθε στιγμή, σε κάθε τόπο που 'χεις ζήσει . . .

Κάποιος καημός βαθύς, που σε βαραίνει,
θα θά 'ρθει τό κάθε σου τραγούδι νά σφραγίσει . . .

Φεύγεις και κάτι έντός σου άργοπεθαίνει,
το σάν νά πεθαίνει κάτι που 'χεις αγαπήσει . . .

Και πάντα φεύγεις . . . — λές κι' αυτό σ' εύφραίνει
κι' όσοπου τ' άντίο τ' όλοστερνο άντηχήσει,
την ίδια τήν καρδιά σου έχεις σκόρπισει,
σε σε κάθε άντίο που σκόρπισες δεμένη . . .

Φεύγεις και κάτι έντός σου άργοπεθαίνει . . .

Άπόδοση άπ' τά γαλλικά
Α. ΒΡΑΝΟΥΣΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΟΙ ΚΟΜΠΟΓΙΑΝΝΙΤΕΣ ΙΑΤΡΟΙ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

Εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀώου ποταμοῦ καὶ ΒΔ. τῶν Ἰωαννίνων κεῖται ἡ ἐπαρχία Ζαγορίου, μία ἀπὸ τὰς πλέον προηγμένας καὶ ὠραιότερας τῆς Ἠπείρου. Περιλαμβάνει 46 χωρία, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων εἶναι διεσπαρμένα εἰς τὰς ὑπωρεῖας τῶν ὄροπεδίων, μὲ πλούσιαν θλάσθησιν, ὅπως ἐξ ἄλλου καὶ τὸ ὄνομα «Ζαγόρι» σημαίνει, ἦτοι χώρα πίσω ἀπὸ τὰ βουνά, καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου πίσω ἀπὸ τὸ Μιτσικέλι, ἀντιστοιχεῖ δὲ πρὸς τὸν λατινικὸν ὄρον [rausmoutanen].

Οἱ κάτοικοι τοῦ Ζαγορίου διακρίνονται διὰ τὴν ἐργατικότητα των, τὸ ἐμπορικὸν καὶ διομηχανικὸν των πνεῦμα, καὶ ἰδίως τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα καλιεργοῦν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν ἐξεπέμποντο, κατὰ καιροὺς ὁ περισσότεροι φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Εἰς αὐτὴν ὁ ἑλληνισμὸς εὗρε τὸν θερμουργότερον ἀπόστολον τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Καμμία ἄλλη ἐπαρχία, ὅσον τὸ Ζαγόρι, δὲν ἐξεπεμψεν ἀνὰ τὸ πανελλήνιον τόσους διδασκάλους, ἀνδρας διαπρεπεῖς ἐπὶ παιδείᾳ, ἀκαμάτους ἀποστόλους τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸν ζῆλον τῶν ὁποίων ὑπέθαλπε δεδοκιμασμένους πατριωτισμὸς.

Τὸ Ζαγόρι εἶχε μέχρι τοῦ 1866, συνταγματικὴν αὐτοδιοίκησιν καὶ αὐτονομίαν, ἡ ὁποία, καίτοι ἔφερε δημοκρατικὸν χαρακτήρα, ἦτο κατ' οὐσίαν ἀριστοκρατικὴ, μὲ ἰδιαίτερον ἀντιπρόσωπον (προσεστώτα) εἰς Ἰωάννινα τὸν γ.ωστὸν εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν «Ζαγόρ. Κοιζαμπάσιον» καὶ πολυμελὲς συμβούλιον, εἶδος λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, ἐκλεγμένης «ἐκ τῶν φρονιμωτέρων, ἐκ τῶν τιμωτέρων καὶ καλλιτέρων οἰκοκυραίων», ποὺ ἐπεκοινῶνει εἰς τὰ Ἰωάννινα μὲ τὰς δι-

οικητικὰς ἀρχάς, διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ζαγορίου⁽¹⁾.

Δικαίως λοιπὸν τοῦτο κατέχει εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν οἰκογένειαν τὴν τιμητικὴν θέσιν ποῦ τοῦ ἀνήκει, καὶ τὴν ὁποῖαν ἔχουν κατοχυρώσει αἱ προσπάθειαι καὶ αἱ θυσίαι τῶν τέκνων του.

Ἡμεῖς τοῦλάχιστον οἱ Πωγωνήσιοι, καίτοι θεωρούμεθα ὡς ἕν ἀπὸ τὰ πλέον προηγμένα τμήματα τῆς Ἠπείρου, αἰσθανόμεθα ἐν τούτοις πάντοτε ἔναντι τοῦ Ζαγορίου, κάποιον θαυμασμόν, διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν, ἀλλὰ καὶ ἔνδοξον τύχην του, νὰ εἶναι ὁ ἀκόμητος φρυσρὸς τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ πρωτοπόρος τῆς πνευματικῆς τῆς ἀναγεννήσεως.

Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς τοῦ Ζαγορίου ὀφειλόμενος ἐν μέρει εἰς τὸ πετρωδες καὶ ἄγονον τῆς γῆς, ποῦ ἀναγκάζει τοὺς κατοίκους νὰ ἀποδημοῦν εἰς ξένα μέρη, εἶχε φθάσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε ὅταν κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα οἱ Ζαγορίσιοι τῆς Βεσσαραβίας καὶ Μολδαυίας ἐσκέπτοντο, διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συμπατριωτῶν των, νὰ ὑψώσουν τὴν ἐπαρχίαν των εἰς ἡγεμονίαν φόρου ὑποτελεῖ, ὑπελόγιζον νὰ καταστήσουν τὴν Μοῦνην Ριγκοβοῦ ἔδραν πολιτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ.

Ἀκόμη καὶ Πανεπιστήμιον προσεπάθησαν ν' ἀποκτήσουν τότε οἱ Ζαγορίσιοι εἰς τὴν ἰδίαν Μοῦνην ἢ τὴν Μοῦνην τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ εἰς Βίτοσαν⁽²⁾ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γενναδίου, τὸν ὁποῖον, καθὼς καὶ τὸν Δούκαν εἶχον στειλεῖ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς τὴν Γερμανίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν. Τὸ σχέδιον

1. Π. Βιζουκίδου: «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», σελ. 5-35 καὶ 286-301.

2. Ἐγκ. Ἐπισ. Ν. Δούκα: «Πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Ζαγορίου περὶ καταστάσεως σχολείου Ἑλληνικοῦ» σελ. 8.

δμως ἐκεῖνο δὲν ἐπραγματοποιήθη, διότι οἱ ἄνδρες ποὺ ἐπρόκειτο νὰ διδάξουν εἰς αὐτό, ὅπως ὁ Γεννάδιος, ὁ Δούκας καὶ ὁ Ἀσώπιος, μνηθέντες εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, ἠσπάσθησαν τὰς ἀρχὰς τῆς καὶ εἰργάσθησαν πρὸς διὰ δόσιν των, ἀφήσαντες ἀνεκτέλεστον τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀρχικοῦ των σχεδίου.

*

Ἐὰν ὅμως, διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, δὲν κατέστη τότε δυνατὴ ἡ ἴδρυσις Πανεπιστημίου εἰς τὸ Ζαγόρι, ἐλειτούργησεν ὅμως εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Βήκου, ἡ σχολὴ τῆς ἱατρικῆς, ἡ ὁποία, χωρὶς μεγαλοπρεπεῖς πτέρυγας οἰκοδομικῆς, αἰθούσας ἀνατομίας, μικροβιολογικὰ καὶ ἀκτινολογικὰ ἐργαστήρια καὶ χωρὶς νὰ ἀπονέμῃ πτυχία καὶ τίτλους εἰς τοὺς σπουδαστάς τῆς, ἀνέδειξεν τοὺς περιφήμους κομπογιαννίτες ἱατροὺς, οἱ ὁποῖοι ἐξασκοῦντες ἀρκετὰ ἐπιτυχῶς τὴν ἐπιστήμην τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰς τὴν Βαλκανικὴν, προσέθεσαν ἓνα ἀκόμη τίτλον εἰς τοὺς τόσους ποὺ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὸ Ζαγόρι.

Ἴδου τί γράφει σχετικῶς ὁ Ἄνθιμος Γαζής (1764—1838): «Οἱ ἐγκάτοικοι εἶνε φιλόκαλοι, φιλοπάτριδες, γενναῖοι, ἀγχίνους, ἔσιν οὖν καὶ αὐτοφρεῖς ἱατροί, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει τὴν ἔμφυτον πρὸς τὰς μαθήσεις διάθεσιν αὐτῶν»⁽¹⁾.

Ἡ χαράδρα τοῦ Βήκου ποὺ ἀνεδείκνυε τοὺς αὐτοδιδάκτους αὐτοὺς ἱατροὺς εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἴσως χάσματα τῆς Εὐρώπης κατὰ πολὺ μεγαλύτερον παρομοίωσιν τοῦ εἰς τὰ Πυρηναια.

Κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν ἡ χαράδρα τοῦ Βήκου θεωρεῖται «ἡ μεγαλύτερα εἰκὼν τραγικῆς θέας καὶ ἀπεριορίστου καλλονῆς μεθυσκούσης τὸν ἐπισκέπτην». Τὸ θέαμα τοῦ Βήκου μὲ τὰ 2.000 μ. βάθους καὶ 20.000 μήκους, ἀλλοῦ διασχίζεται ἀπὸ μονοπάτια, ἀλλοῦ καλύπτεται ἀπὸ πανύψηλα δένδρα, ἀλλοῦ διακόπτεται ἀπὸ σπήλαια ὅπου κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλβανῶν ἔκρυπτον οἱ κάτοικοι ἕτι πολύτιμον εἶχον, εἶναι κἀκεῖ τὸ ἐκπληκτικὸν καὶ ἀφάνταστον.

Εἰς τὴν χαράδραν αὐτὴν λοιπὸν ἀνεδείχθησαν οἱ περιφήμοι κομπογιαννίτες ἱατροί

τοῦ Ζαγορίου. Εἰς τὴν ἀνάδειξιν των συνέτεινον ἀρκετὰ καὶ αἱ περιστάσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Οἱ κομπογιαννίτες τοῦ Ζαγορίου, ἀνεδείχθησαν πράγματι εἰς μίαν ἐποχὴν ποὺ ἡ ἱατρικὴ δὲν ἤκμαζεν ἀκόμη εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἡ σπουδὴ τῆς εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης ἦτο δύσκολος καὶ πολυδάπανος. Ἐὰν δὲ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς εὐπορωτέρους κατάρθωνον νὰ ἐπιχειρήσουν τὸ μακρὸν καὶ πολυδάπανον ταξίδι εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας καὶ ἰδίως τῆς Πίζης ἢ τῆς Παδοῦσης, οὗτοι ἐπιστρέφοντες, ἐπροτίμων νὰ ἐξασκήσουν τὸ ἐπάγγελμα των εἰς τὰ μεγάλα κέντρα τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου ἐκτὸς τῶν ὁμογενῶν, εἶχον τὴν πελατεῖαν καὶ τῶν προκρίτων ὀθωμανῶν καὶ τῶν χαρμελίων των. Ἐλάχιστοι ὅθεν ἐξ αὐτῶν ἐγκαθίσταντο εἰς τὰς πατρίδας των μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν των.

Ὁ κατὰ τὸ 1841 οὕτω καθηγητὴς τῆς ἱατρικῆς Κ. Μαυρογιάννης εἰς μίαν λεπτομερῆ καὶ ἐνδιαφέρουσαν μελέτην του, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, μὲ πληθυσμὸν τότε 900.000 περίπου, ὑπῆρχον περὶ τοὺς 90 ἱατροὺς, ἦτοι κάθε ἐπιστήμων ἱατρὸς ἐνελόγει εἰς 10.000 κατοίκους. Ὑπῆρχεν ἐπομένως ἔλλειψις, ἰδίως εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπου οἱ νοσοῦντες παρεδίδοντο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐμπειρικοῦ καὶ τοῦ πεπρωμένου⁽¹⁾.

Ἡ αὕτη κατάστασις τῆς ἐλλείψεως ἱατρῶν παρατηρεῖται καὶ σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Κατὰ μίαν στατιστικὴν ὑπάρχον σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα 7.500 ἱατροί, ἦτοι ἀναλογεῖ εἰς ἱατρὸς διὰ κάθε 1.050 κατοίκους. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως εἰς τὴν ὑπαιθρον ὑπάρχει ἔλλειψις ἱατρῶν διὰ τὸν λόγον ὅτι οὗτοι δὲν εἶναι κατεσπαρμένοι ἀνολόγως τοῦ πληθυσμοῦ, ὁπότε θὰ ἤδύνατο κανεῖς νὰ εἴπῃ ὅτι θὰ ἔχωμεν ἀρκετοὺς ἱατροὺς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ.

Εἰς τὰς Ἀθήνας, Πειραιᾶ καὶ Θεσσαλονικίαν οὕτω ἀναλογοῦν εἰς ἱατρὸς διὰ τριακοσίους κατοίκους, ἐνῶ εἰς τὴν ὑπαιθρον ἔχομεν ἓνα ἱατρὸν διὰ 20.000 κατοίκους. Ἴδου διατὶ τὸ κράτος προσπαθεῖ νὰ διορθώσῃ τὴν

1. Τρ. Εὐαγγελίδου: Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ἀθήναι 1936 Τόμ. Α' σελίς 173—174.

1. Κ. Κ (αἰροϋύλλα): Ἡ ἱατρικὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἐφημ. «Τὰ Νέα» 21 Ἰουνίου 1948.

κατάστατιν αὐτὴν διὰ νόμου ἀναγκάζοντος τοὺς ἀποφοίτους ἰατροὺς, ὅπως ἐξασκοῦν ἐπὶ τρία ἔτη τὸ ἐπάγγελμά των εἰς ἐπαρχιακὰ κέντρα, ὀχιμεγαλύτερα τῶν 10.000 κατοίκων.

Ἐλλείπει ὅθεν ἐπαρκῶν ἰατρῶν εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ τὰ χωρία ὁ κόσμος ἀναγκάζεται καὶ σήμερον νὰ καταφεύγῃ εἰς τοὺς ἐμπειρικούς ἰατροὺς καὶ τὰ ἰατροσόφια των. Ἐνίστε μάλιστα πολὺς κόσμος εἰς ἀρκετὰς παθήσεις τρέφει περισσοτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἐμπειρικούς καὶ τὰ ἰατροσόφια των, τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς τῶν ὁποίων μεταδίδεται ἀπὸ γενεᾶς γενεᾶν ὀρισμένων οἰκογενειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ «κομπογιαννίτες» τοῦ Ζαγορίου ἦσαν ἄλλοτε οἱ ὀνερμασιότεροι.

*

Τὶ θὰ πεῖ ὅμως «κομπογιαννίτης» καὶ πῶθεν παράγεται ἡ λέξις; Τὸ σκωπτικὸν παρωνύμιον «κομπογιαννίτης» ἔχει διαφόρους προελεύσεις.

Κατ' ἄλλους ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ κομπος ἢτοι κόμπος ἢ ρίζα τῶν δένδρων ποὺ ἔφερον οὗτοι πάντοτε πρὸς θεραπείαν, καὶ «γιαννίτης» ἢτοι Ἰωαννίτης δ.λ.δ. ἰατροὶ ἐξ Ἰωαννίνων ποὺ ἐθεράπευον μὲ κόμβους ἢ ρίζας δένδρων. Ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν λοιπὸν αὐτὸν ἢτοι τῆς καταγωγῆς τοῦ πλανοδίου ἰατροῦ ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ τοῦ κομποδεμένου σάκκου ποὺ περιεῖχε τὰ φάρμακα, ἐσχηματίσθη ἡ λέξις.

Ἴδου τί γράφει σχετικῶς ὁ βυζαντινολόγος Φ. Κουκουλές:

«Ὁ Γιαννίτης καλούμενος νὰ ἐξετάσῃ τινά, ἔλυνε τὸν κόμπον τοῦ πανίου, ἐν ᾧ ἦτο τὸ φάρμακον καὶ τὸ παρεῖχεν, ἦτο τότε καὶ ἐλέγετο κομπογιαννίτης» (1).

Κατ' ἄλλους ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ «κόμβος» ἢτοι λαιμοδέτης, τὸν ὅποιον οὗτοι ἔφερον πάντοτε εἰς κόμβον καὶ «γιαννίτης» καὶ ἐσήμαινε τὸν Ἰωαννίτην ποὺ ἔφερε τὸν λαιμοδέτην εἰς κόμβον εἰς τὸν λαιμόν.

Κατ' ἄλλους τὸ ὄνομα «κομπογιαννίτης» ἐλήφθη μεταφορικῶς διότι πολλὰ εἶδη μαγανιῶν γίνονται καὶ λύονται μὲ κόμβους.

Κατ' ἄλλους, καὶ τὴν ἐρμηνείαν αὐτὴν παρεδέχεται ὁ ἀείμνηστος γλωσσολόγος Χα-

τζιδάκις καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Κούζης, ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ «κομπώνω» ποὺ σημαίνει ἀπατῶ (1) καὶ «γιαννίτης», ἢτοι Ἰωαννίτης καὶ σημαίνει τὸν ἀγύρτην ὁ ὅποιος κατὰ τοὺς χρόνους, τῆς δουλείας, δι' ἔλλειψιν ἐπιστημονικῶν ἰατρῶν ἐλυμαίνετο τὴν Ἑλλάδα.

Ὅλας αὐτὰς τὰς ἐτυμολογίας τὰς ἀπορρίπτομεν ἰδίως ὡς πρὸς τὸ δεῦτερον μέρος των, διότι ἡ ἐρμηνεία τῆς λέξεως «γιαννίτης» μὲ «Ἰωαννίτης», δὲν εἶναι ἀκριβής, διότι ὁ Ἰωαννίτης δὲν λέγεται «γιαννίτης» ἀλλὰ «γιαννιώτης» εἰς τὴν καινὴν γλῶσσαν.

Κατὰ τὸν ἀείμνηστον τέλος καθηγητὴν Δραγάτην, ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος τοῦ ψευδοῦ ἰατροῦ, προέρχεται ἀπὸ μερικά μικρὰ πουλιά, τὰ ὅποια εἰς τὴν Εὐβοίαν διὰ τὴν σμικρότητα καὶ τὴν εὐτέλειαν, καλοῦνται «κομπογιάννηδες» εἰς τὴν Σίφον «γιαννάκια» εἰς τῆς Δωρίδα «τσόνια», εἰς τὸ Αἴγιον «τσιπογιάννηδες» καὶ «κοκκινολαίμηδες», ὅπως τὰ ὀνομάζομεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν Ἠπειρον, ἀπὸ τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα τοῦ λαιμοῦ των (2).

Ἡ μᾶλλον ἀκριβὴς προέλευσις τῆς λέξεως «κομπογιαννίτης» εἶναι νομίζομεν ἐκείνη τὴν ὅποιαν δίδει ὁ ἀείμνηστος ἡπειρωτῆς καθηγητὴς Δ. Σάρρος. Ἡ λέξις «κομπογιαννίτης», κατ' αὐτόν, προέρχεται ἐκ τοῦ «κόμβου» ἢ ρίζα τῶν διαφόρων χόρτων καὶ τῆς λέξεως ὑγαίνω, ἢ γυαίνω, ἔγυνα, ἐτυμολογία ποὺ ἀποδίδει, ἀκριβῶς τὸ ἐπάγγελμα ποὺ ἐξήσκουν οὗτοι ἢτοι τὴν θεραπείαν τῶν πελατῶν των μὲ ρίζας ἢ κόμβους διαφόρων χόρτων.

Διὰ τὴν θεραπευτικὴν αὐτὴν ιδιότητα τῶν κόμβων ἢ ριζῶν τῶν διαφόρων χόρτων, ὁ Ἐβλιὰ Τσελεμπῆ, τοῦρκος περιηγητῆς, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1645 καὶ ὁ ὅποιος τὰς ἐκ τοῦ ταξιδίου του τούτου ἐντυπώσεις περιέγραψεν εἰς ἐννεάτομον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Σεγιάχατναμὲ» ἢτοι «Περιηγητικόν» γράφει ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἰατροὶ ὄλων τῶν τόπων ἤρχοντο εἰς τὸν Ὑμηττὸν πρὸς συλλογὴν θεραπευτικῶν βοτάνων, διὰ τὰ ὅποια εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἐπλήρωνον φόρον ἕκατὸν χιλιάδων φλωρινίων, καταρ-

1. «Διὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ», 1922 σελ. 53—54.

1. Χατζηδάκι: Μέσ. καὶ Νέα Ἑλληνικά Α 419. Ἐγκυκλ. Δεξικόν «Ἠλιος» λέξις «κομπογιαννίτης».

2. Εἰς «Νέαν Ἐστίαν», τ. Α', σελ. 1141—1142.

γθθέντα ἀργότερον καὶ τὰ ὁποῖα βότανα οἱ συλλογεῖς ἔστειλλον κατὰ φορτία εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἐνας δὲ ἀπὸ τούτων διαπρεπεστέρους συγχρόνους φαρμακολόγους ὁ Λακλέρκ, γράφει τὰ ἀκόλουθα διὰ τὴν θεραπευτικὴν ἀξίαν τῶν φυτῶν:

«Εἰς τὴν φριθοθεραπείαν εὐρίσκομεν πολύτιμα φάρμακα τὰ ὁποῖα μὲ τὴν πλοκὴν τῶν συστατικῶν τῶν, μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν καὶ μὲ τὰ πολύτροπα ἀποτελέσματά τῶν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἰδρῶσωμεν μίαν ὀρθολογικὴν θεραπευτικὴν ἐκλεκτικὴν καὶ ἀσφαλῆ».

*

Οἱ κομπογιαννίτες τοῦ Ζαγορίου προήρχοντο κυρίως ἀπὸ τὸ Λιασκωδέτσι, Τσεπέλοβον, Φραγκάδες, Πάπιγκο, Σκαμνέλι, Καλωτᾶ, Τζονδήλα, Νεγάδες, Μονοδένδρι, Βίτσα, Καπέσοβο. Οὗτοι διεδέχοντο κληρονομικῶς ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν τὴν τέχνην τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἢ ὡς «τσιράκια ἄλλων ἰατρῶν πλησίον τῶν ὁποίων ὑπηρέτων ἐπὶ πολὺ μὲ ἀφοσίωσιν» (1).

Ἀναλόγως τῆς μορφώσεώς των διεκρίνοντο εἰς «ἐξοχοτάτους» καὶ «παρακατανοούς». Ἐφόρου «μαλλιανὰν σιγούναν» καὶ περιέδενον μὲ πράσινην ταινίαν, λέγει ὁ Σάθας, τὴν εἰς «δαοεῖς πλοκάμους κυμαίνουσαν χαίτην των» (2).

Εἰς τὰς χεῖράς των ἐκράτουν χονδρὴν ράβδον ἢ ρόπαλον, διὰ τοῦτο ἐκαλοῦντο καὶ «ματσουκάδες» ἢ «ματσοκάριδες», καὶ κατὰ συγκοπὴν «ματσοκάρες», ἀπὸ τὸ *mazica* = ρόπαλον. Οἱ κομπογιαννίτες ἔφερον τὸ ρόπαλον αὐτὸ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἵνα προφυλάσσονται ἀπὸ τούτων κύνας καὶ νὰ ἀμύνωνται κατὰ τὰς περιουσίας των ἰδίᾳ κατὰ τῶν ἐπιθέσεων πού θὰ ἐγίνοντο μετὰ ἐνδεχομένη ἀποτυχίαν κατὰ τὴν ἐπέμβασίν των.

Οἱ κομπογιαννίτες τοῦ Ζαγορίου ἐκαλοῦντο ἐπὶ πλέον καὶ «σακκουλιανῶν» καὶ «βηκοῖατροί», διὰ τὸν λόγον ὅτι εἰς τὴν χαράδραν τοῦ Βῆκου ἐμάζευον τὰ κυριώτερα φάρμακά των, τὰ ὁποῖα κατὰ τὰς περιοδείας των ἔθετον ἐντός σάκκων.

Ὁ Ἀραβαντινὸς τοὺς ὀνομάζει καὶ «βε-

νοῖατροὺς» καὶ «καταφιανούς» ἦτοι καταφαγιανούς ἴσως διότι κατέτρωγον τὰ χρέματα τῶν εὐπίστων.

Ὁ Χασιώτης (1) ὁ ὅποιος, μὲ κάποιαν περιφρόνησιν ἀναφέρει τὸ ὄνομά των, οὐδέποτε μνημονεῖ τὴν λέξιν «κομπογιαννίτης» ἀλλὰ «ματσουκάδες», «τσαρλατάνι», «καταφιανοί».

Ὁ κ. Βιζουκίδης τέλος τοὺς ὀνομάζει «φουσιάτροους», κατὰ τὸ γερμανικὸν *Naturarzte* ἦτοι ἐμπειρικοὺς ἰατροὺς χωρὶς εἰδικὰς γνώσεις, ἀλλὰ ἐκ πατροπαραδότων γνώσεων θεραπεύοντας τοὺς ἀσθενεῖς, περιερχόμενοι τὴν χώραν (2).

Ὡς πρὸς τὸ ἔτυμολογικὸν καὶ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «καταφιανός», καὶ «καταφαγιανός» μὲ τὴν ὁποίαν τοὺς ἀποκαλεῖ ὁ Ἀραβαντινός, ὁ καθηγητὴς Σάρρος δὲν παραδέχεται τὴν ἐρμηνείαν του. Κατ' αὐτὸν ἡ λέξις «καταφιανός» θὰ προέκυψεν ἐκ τοῦ «καταφυ(γ)ιανός», ἐκ τοῦ «καταφύγι(ον)». Οὕτω ἀναφέρει τὴν λέξιν ὁ *Segrand* καὶ ὁ Πουκεβίλ, λέγοντες ὅτι ἡ λέξις εἶναι τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν ἰδίων ἰατρῶν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐχαρακτήριζον οἱ ἴδιοι ἑαυτούς, ἴσως διότι ἐθέλουν ἑαυτοὺς ὡς καταφύγιον εἰς τοὺς πάσχοντας ἢ ἴσως ἀπὸ τὸ «καταφύγιον», τοποθεσία ἀπόκρημνος παρὰ τὸν Βῆκον ἢ Δοδραῖν πού ἐχρησίμευεν ὡς κρυφίγητον.

*

Οἱ κομπογιαννίτες εἰσερχόμενοι εἰς τὰ χωρία ἢ τὰς πόλεις διελάσθαι εἴτε εἰ ἴδιοι, εἴτε διὰ κηρύκων τὴν ἰδιότητά των, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι «καλὸς ἰατρός», «ἰατρικὰ καλά», «πουλῶ ζωὴ» ἢ «ἦλθεν ὁ ἰατρός», ἢ ἀπλῶς «καλὰ βότανα», «βοτανάκηδες».

Ἰδέαν τῶν Ζαγορισίων κομπογιαννιτῶν δύναται νὰ λάβῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν περιγραφὴν πού δίδει ὁ Ἄλ. Σοῦτσος εἰς τὴν κωμῶδιαν «Ἄσωτος» ὅπου ὁ ἰατρός Ἰπεκακούνας λέγει:

«Δὲν εἶμ' ἐγὼ Ζαγοριανός νὰ περπατῶ στὸ δρόμο
Μὲ ἀλοιφὰς μὲ ἔμπλαστρα, μὲ βότανα στὸν ὄμο
Καὶ μὲ δοντάγραν συριγγῶν καὶ νυστεριῶν χαρ-
(χάλα,
Μὲ τὸ σαμουροκάλπακο νὰ τρέχω στὸ κεφάλι,
Νὰ σκοῦζω ἀπὸ τὸ κουτσὸ καὶ ζῶφι μου μουλάρι

1. Πουκεβίλ: Ταξίδιον Α. σελ. 154.
2. «Κλειώ», Τεργέστης, ἔτος ΚΒ' ἀρ. 1146.

1. «Χρυσάλλις», 1865, σελ. 729.
2. «Ἡπειρ. Χρον.», 1927, σελ. 19.

Καλὸς γιατρός, πουλῶ ζωὴ, ποιὸς θέλει, ποιὸς
[θὰ πάρει].
Τὸ αὐτοδίδακτον τῶν κομπογιαννιτῶν
αὐτῶν σατυρίζει καὶ ὁ ποιητὴς Βηλαρᾶς
γράφων:

«Δίχως γὰ 'χῆ ὑπεψία
'Αν εὐρίσκοντο βιβλία
'Ἐπιστῆμες καὶ σπουδῆ
'Ὁ Ματισούκας ὄχ τὰ γίδια
'Ἐξημέρωσε στὰ ἴδια
Τοῦ 'Ασκληπιοῦ παιδί».

Οἱ κομπογιαννίτες ἰατροὶ τοῦ Ζαγορίου
ἦσαν τόσοσὸν περίφημοι ὥστε ἐξήσκουν τὸ
ἐπαγγελμά των ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἠπειρον
ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Θράκην, Μακεδονίαν, Στ.
'Ελλάδα, Πελοπόννησον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν
Βουλγαρίαν ἀκόμη καὶ Σερβίαν. Ἐταξί-
δευον ὄλοι μαζί τὴν ἄνοιξιν καὶ ἐπέστρε-
φον τὸ φθινόπωρον, ὥστε διεχειμάζον πάν-
τοτε εἰς τὴν πατρίδα των, μὲ ἄρκετὰ σε-
βαστὸν ποσὸν ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν πε-
ριοδείαν, ἣ ὅποια καθὼς εἶδομεν δὲν παρε-
τείνετο πέραν τοῦ ἑξαμήνου.

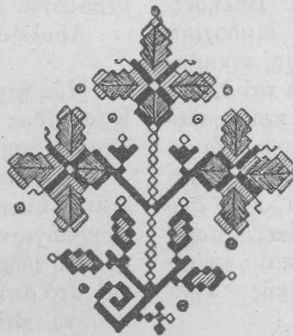
«Ἄνοιξιν ἑταξίδευον. φθινόπωρον γυροῦσαν
Χειμῶνα εἰς τὰ σπύτια των ἀρχοντικὰ περνοῦσαν».
λέγει ὁ ἀείμνηστος δημοδιδάσκαλος Γ. Σω-
τήρης ἀπὸ τοῦς Νεγᾶδες εἰς ἀνέκδοτον,
ἔμμετρον ἱστορίαν τοῦ Ζαγορίου.

«Μεταξὺ τῶν περιηγουμένων τὴν Βουλ-
γαρίαν, γράφει ὁ Dumont οἱ καλοὶ ἰατροὶ
εἶνε ἄξιοι ἰδιαίτερας μνείας. Ἄπαντες ἀνή-
κουσιν εἰς τὸ αὐτὸ διαμέρισμα τοῦ Ζα-
γορίου... Οἱ δόκτορες οὗτοι ἀποτειλοῦσαν
εἶδος τι ἀδελφότητος, εἰς ἣν ὁ υἱὸς διαδέ-
χεται τὸν πατέρα. Ὅλη αὐτῶν ἡ ἐπιστήμη
μεταβιβάζεται διὰ ζώσης φωνῆς. Διέρχον-
ται τὴν Τουρκίαν ἔνθα λίαν τιμῶνται καὶ
συλλέγουσιν ἐκεῖ ἱκανὰς ποσότητας χρημά-
των. Πάντοτε ὡς αἴσιον συμβὰν ἐκλαμβά-
νεται ὅταν εἰς τι χωρίον ἀκούεται κατὰ τὴν
πρωίαν εἰς τὰς ὁδοὺς ξένη φωνὴ ἀναφω-
νοῦσα: «Προσέλθετε πάντες οἱ νοσοῦντες,
ἰδοὺ ἔχετε ματαξὺ σας τὸν περίφημον ἰα-
τρὸν τοῦ Ζαγορίου».

Ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀμοιβὴν ποῦ
ἀπεκόμιζον οὗτοι ἀπὸ κάθε περιοδείαν, ὁ
ἀείμνηστος Σάρρος γράφει ὅτι οὗτοι «μετὰ
ἕξ μῆνας ἐπανερχόμενοι οἴκαδε ἐκόμιζον πε-
ρὶ τὰς 150 λίρας καὶ ἀξιολόγους ἵππους καὶ
ἡμίονους (!). Τὸ ἐπάγγελμα ὥστε, ὡς βλέ-
πομεν ἦτο ἄρκετὰ προσοδοφόρον καὶ συνέ-
τεινεν ἄρκετὰ εἰς τὴν εὐημερίαν καὶ πρό-
οδον τῆς ἐπαρχίας Ζαγορίου.

ΕἰΣ ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟΝ: Τὸ Β' Μέρος

1. Λαογραφία Ζ σελ. 525.

ΔΟΥΛΕΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΔΑΡΙΟΥ

(Μ Ε Σ Ε Λ Ε Σ)

Ἐκεῖ δὲ στὸ Κιόσκι, ἀντικρυ ἀπ' τὸ Διοικητήριο, ἐκεῖ πού ἔπαιζε τακτικά ἡ Στρατ. Μουσική, ἐκεῖ εἶχε στήσει τὸ γραῖκι του ὁ Ζώη Κουσιάδας ὁ τετραπέρατος καὶ πασιγνώστος τὴν παλιὰ ἐκείνη ἐποχὴ στὰ σκλάβια ἀκόμα Γιάννινα. Φάτσα—κατὰ τὸ Καφενεῖο Ἰχσανιέ, τὸ σημερινὸ Ἀβέρωφ—, ἦταν τὸ Κονάκι τοῦ Βαλῆ. Ἀπὸ τὴν πίσω μεριά, ὁ Κισλαῦς. Ἐκεῖ, στὴ μεγάλη πλατεία τῶν Στρατώνων, γινόταν κάθε βράδυ, ὁ γιουκλαμαῦς. Ὁ Βαλῆς, τὸν παρακολουθοῦσε ἀπὸ τὴν πίσω μπαλκόνι τοῦ σημερινοῦ Στρατηγείου· καὶ σὰν τελείωνε ἡ ἐπιθεώρηση κι' ἡ παρέλαση τοῦ Στρατοῦ, ἡ μουσικὴ τραβοῦσε κατὰ τὸ Κιόσκι, κι' ἔπαιζε διάφορα κομμάτια.

Ἐφυγε τώρα κι' ὁ Ζώη Κουσιάδας, ἔφυγαν κι' οἱ Τοῦρκοι, σὰν πᾶς ἔσβυσαν τόσα καὶ τόσα καινούργια χρόνια, καινούργια πράγματα.

Τὸ Κιόσκι ὅπου ἔπαιζε ἡ Στρατ. Μουσικὴ μπροστὰ σὲ Πασιάδες καὶ Βαλῆδες, σὰν ἔφυγαν οἱ Τοῦρκοι, ἔγινε διαδοχικὰ καραγκιόζης, ταραντέλλα, θέατρο, κινηματογράφος. Τώρα εἶνε πάλι Σπῆτι τοῦ Στρατιώτη. Τὸ Μεγάλο Διοικητήριο πού φιλοξενοῦσε μέσα του ὅλες τὶς Ἀρχές, δικαστήρια, ἐφορίες, ταμεῖα, ἀστυνομίες, χωροφυλακὴ, καί, καί..., κἀκε μὲ καὶ δυὸ φορές. Στὴ θέση του τώρα στέκει, μαζεμένος πέτρινος ὄγκος, βαρὺς καὶ κοντόχοιτρος, τὸ κτίριο τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

Ἔτσι, κι' ἡ δουλειὰ τοῦ Ζώη Κουσιάδα, δουλειὰ τοῦ ποδαριοῦ, ἔγινε τώρα «Γραφεῖο διοικητικῶν ὑποθέσεων».

*

Ἦταν βέβαια καὶ τότε ἓνα γύρο στὸ Διοικητήριο, κἀτι τὸ παρόμοιο μὲ τὰ σημε-

ρινὰ Γραφεῖα διοικητικῶν ὑποθέσεων, πού τὰ κρατοῦσαν Τοῦρκοι, συνάδελφοι νὰ ποῦμε τοῦ Ζώη Κουσιάδα.

Ἐνα τέτοιο γραφεῖο, τὸ θυμᾶμαι σὲ κἀτι σαραβαλιασμένα μαγαζιά, πού στέκαν σὰν παράλυτες καὶ καταξαρωμένες γρηές, στὴ θέση πού ὑψώνεται τώρα, σβέλτο καὶ κομπὸ κι' ἀνάλαφρο, τὸ κτίριο τοῦ Ἀκροπόλ—Πάλας. Στὴ σιραβὴ κι' ἀλλοίθωρη τζαμαρία του, ἓνα τετράγωνο χαρτί πληροφοροῦσε ὅτι ἐκεῖ ἦταν «ΑΝΑΦΟΡΑ—Γραφεῖον» καὶ μέσα ἔβλεπε τὸν Τοῦρκο ἀρτζιουατζῆ, πού ἔφκιανε ἀναφορές, μηνύσεις, προσφυγές, καὶ διεκπεραίωνε διαφορές τῶν ραγιαδῶν ὑποθέσεις.

Μὰ ἡ δουλειὰ τοῦ Ζώη, Κουσιάδα ἦταν κἀτι τὸ διαφορετικὸ, μακρὸν ἀπὸ ἀρτζουάλλα καὶ καλέμια καὶ γραφειοκρατίες· ἦταν κἀτι τὸ σβέλτο καὶ τὸ πεταχτό, κἀτι τὸ ἐντελῶς προσωπικὸ, κἀτι μεταξὺ δουλειᾶς, ἐξυπηρέτησης καὶ ρουσφετιοῦ· δουλειὰ ἐνὸς μεσάζοντα ἀνάμεσα ραγιά κι' ἔξουσιαστή.

Δουλεῖὰ τοῦ ποδαριοῦ...

*

Πῶς ἦταν Τοῦρκοικες οἱ Ἀρχές κι' ὁ Ζώη Κουσιάδας ἦτανε Ρωμηός; Αὐτὸ δὲν εἶχε καμμία σημασία.

Στὰ Γιάννινα, οἱ περισσότεροι ὑπάλληλοι ἦταν Τουρκογιαννιώτες· καὶ τῶν Τουρκογιαννιωτῶν ἡ μητρικὴ ἢ γλῶσσα ἦταν ἡ ρωμέικη, καὶ τὴ ρωμέικη μιλοῦσαν καὶ στὸ σπῆτι, καὶ στὸ παζάρι, καὶ στὸν καφενέ, καὶ στὸ γραφεῖο, καὶ μεταξὺ τους, καὶ μὲ τοὺς ρωμηούς. Μὴ ρωμέικη, ἀνάμικτη πάντοτε μὲ τούρκικες λέξεις, μὲ τουρκοποιημένη λιγάκι προφορὰ καὶ προτίμησι στὶς Τούρκικες καταλήξεις, μὰ πάντα ρωμέικη.

Ὁ γιαιτὸς κι' ὁ δικηγόρος, ὁ χασάπης κι' ὁ μπακάλης, εἶχαν τὸ ἴδιο ὄνομα, καὶ

για τὸν τουρκογλαννιώτη καὶ γιὰ τὸ ρωμὸ·
μὰ ὁ τουρκογλαννιώτης προτιμοῦσε π. χ. νὰ
λέη τζοβιϊοτζῆς παρὰ χρυσικὸς (χρυσσοχός),
ἄραμπατζῆς παρὰ ἀμαξηλάτης, ζαρζαβα-
τζῆς παρὰ μανάβης.

Ἄν καὶ ἡ τελευταία αὐτὴ λέξη, μᾶς ἦρθε
μὲ τὴν ἀπελευθέρωσι· καὶ τὸ εἶδος τοῦ μα-
γαζιοῦ πὸν λέμε μανάβικο, ἔνα ἀνάμικτο
δηλαδὴ ζαρζαβατζιδικο καὶ φρουτατζιδικο,
κὶ' αὐτὸ μὲ τὴν ἀπελευθέρωσι μᾶς ἦρθε.

*

Κάποιος Ρωμῆς, ξεπεσμένος νοικοκύ-
ρης, βρέθηκε, λίγον καιρὸ μετὰ τὴν ἀπελευ-
θέρωσι, στὴν ἀνάγκη ν' ἀνοίξη ἕνα τέτοιο
μανάβικο, ἐκεῖ κατὰ τὸν Πλάτανο, κοντὰ
στὸ Ὁρφανοτροφεῖο. Περνοῦσε μὲ μὲρα
ἀπὸ κεῖ ἕνας καλὸτατος τουρκογλαννιώτης
φίλος του, ὁ Μπραῆμ ἑφέντης, καὶ σὰν εἶδε
τὸ Σπύρο τὸ Βρελλᾶ μέσα στὸ μαγαζὶ μὲ
τὴν ποδιὰ ζωσμένη, στάθηκε παραξενεμέ-
νος νὰ ρωτήσῃ:

—“Α!.. “Α!.. μουρὲ Σπύρου! τί χα-
λέβεις ἰδῶ;

—Γιὰ!... μαγαζὶ ἔχου, Μπραῆμ ἰφέντ’,
ἀποκρίθηκε ὁ Βρελλᾶς.

—Καὶ τί μαγαζὶ εἶναι τούτου, μουρὲ
Σπύρου; Τί δλειά κάνς αὐτοῦ μέσα;

—Γιὰ! μανάβς εἶμι, Μπραῆμ ἰφέντ’.

—Κὶ τί θὰ πῆ μανάβς, μουρὲ Σπύρου;

—Γιὰ! πλάου ζαρζαβάτ, φροῦτα, πουρ-
τουκάλια...

—Ἄμ’ δὲ μ’ λὲς ποῦεῖσαι πούρρρρρτου-
καλατζῆς, μουρὲ Σπύρου;

Τὴν ἄλλη μέρα, κάποιον παιδάκι ἄφησε
στὸ μαγαζὶ τοῦ Βρελλᾶ ἀπὸ μέρους τῆς
παρέας του—μῆς παρέας ἀνοιχτόκαρδων
γλεντζέδων—ἕνα πακετάκι κάρτ-βιζίτ. Σὰν
τὸς ἀνοίξε ὁ νεομανάβης μας, διάβασε σκα-
σμένος στὰ γέλοια:

—“Α!.. “Α!.. βρε Σπύρο! τί γυρεύεις ἐδῶ;

—Νά! ἔχω μαγαζὶ, Μπραῆμ ἑφέντη.

—Καὶ τί μαγαζὶ εἶνε αὐτό, βρε Σπύρο; τί
ἐργάζεσαι αὐτοῦ μέσα;

—Νά! εἶμαι μανάβης, Μπραῆμ ἑφέντη.

—Καὶ τί θὰ πῆ μανάβης, βρε Σπύρο;

—Νά! πουλάω λαχανικά, φροῦτα, πορτο-
κάλια...

—Καὶ δὲ λὲς πῶς εἶσαι πορτοκαλατζῆς, βρε
Σπύρο;

Σπύρους Βριλλᾶς
Πούρρρρρ...τουκαλατζῆς
Ἰωάννινα

*

Καὶ καθὼς κὶ οἱ δικοὶ μας οἱ ρωμῆοι
μιλοῦσαν τὰ ρωμέϊκα λίγο βαρεῖά, χωρὶς
πολλὰ φωνήεντα καὶ μὲ πολλές τούρκικες
λέξεις ἀνακατεμμένες στὴν κουβέντα τους,
δὲ μποροῦσες καλὰ-καλὰ νὰ ξεχωρίσης ἀπὸ
τὴν ὁμιλία τὸν τουρκογλαννιώτη ἀπὸ τὸ ρω-
μὸ, τὸν παλὸ γλαννιώτη ρωμὸ.

Ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα τῆς Ἀνταλλαγῆς,
οἱ τουρκογλαννιώτες, μὲ πραγματικὸ σπα-
ραγμὸ ἀφήσαν τὰ σπῆτια τους καὶ τὰ κα-
καλά τους καὶ τὰ Γιάννινα τους καὶ τοὺς
Γιαννιώτες.

Σὰν ἔφτασαν στὴν Πρόβεζα, μαζεύ-
τηκαν ὅλοι πρῶτ’—πρῶτ’ στὴν προκουμαία
γιὰ νὰ ἐπιβιβαστοῦν στὸ βαπόρι, πούχε
στείλει ἐπίτηδες ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησι γιὰ
νὰ τοὺς πάρη. Τοῦρκος ὁ καπετάνιος, κὶ εἶ-
χε φέρει νὰ ξεμπαρκάρῃ στὴν Πρόβεζα ἀν-
ταλλάξιμους Μικρασιῶτες χριστιανούς ἀπὸ
τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, πὸν μιλοῦσαν μὲ
Τούρκικη βαρεῖά καὶ πετσοκομμένη.

Στὴ συγκίνηση τῆς ἀποβίβασης καὶ τῆς
ἐπιβίβασης, κὶ οἱ τουρκογλαννιώτες, κὶ’ οἱ
ἀνατολιῆτες, μιλοῦσαν ὁ καθένας τους τὴ
μητρικὴ τους γλῶσσα.

Ὁ Τοῦρκος καπετάνιος τᾶχε χαμένα!
Ἄκουε τοὺς τούρκους πὸν θάπαιρνε μα-
ζὴ του στὴν Τουρκιά, καὶ μιλοῦσαν ρωμέϊ-
κα! τοὺς χριστιανούς μέσ’ τὸ βαπόρι, βα-
θειὰ τουρκικά! Περπατοῦσε ἀνήσυχος στὸ
κατάστρομα, κὶ ὅλο μονολογοῦσε ἀπο-
ρόντας:

— Γιαγγλίσ! ὀλντού, βρε τζάνεμ!..
ἔλεγε καὶ ξανάλεγε μόνος του· καὶ λάθος
θᾶγινε!.. Τούτους ἐδῶ θὰ μῶχουν πεῖ
νὰ πάρω στὴν Τουρκία, κὶ ἐκείνους ἐκεῖ
ἔξω, νὰ φέρω στὴν Ἑλλάδα! γιαγγλίσ!
ὀλντού, γιαγγλίσ! ὀλντού! μονολογοῦσε
καὶ βηματίζε ἀνήσυχος στὸ κατάστρομα.

Ἔτσι πὸν λὲς κὶ’ ὁ δικός μας ὁ Ζῶη
Κουσιάδας δὲν εὑρίσκει καὶ μεγάλη δυσκο-
λία, ἀπὸ τὴ γλῶσσα τουλάχιστο, σὶς δου-
λειές του· ἄλλως τε, ὅπως εἶπαμε, οὔτε
«ἀναφορὰ—γραφεῖον», εἶχε, οὔτε ἀρτζουά-
λια ἔφκλιανε. Τοῦ χρειαζόταν βέβαια καὶ
λίγα τούρκικα στὴ δουλειά του· γιὰτί, ὅσο

κι' ἂν εἶνε, τὶς ὥρες τῆς ἐπίσημης νὰ ποῦ-
με ἐργασίας, οἱ δικαστές, οἱ ὑπάλληλοι, οἱ
κατῆδες, οἱ πολιτιῶνοι, στὰ γραφεῖά τους
μιλοῦσαν καὶ τούρκικα. Αὐτὰ ὅμως τὰ λίγα
τούρκικα τᾶχε πλὴ μάθει ἀπ' ἔξω «φαρσί»
ὅπως λέγαν τότες, ὁ Κουσιάδας.

*

Ποδάρι λοιπὸν μονάχα ἔπρεπε νᾶχη
ὁ Κουσιάδας! ποδάρι κι' εὐκαμψία καὶ
τρεχάματα. Κουσιάδα τότε λέγαν, κι' ὄλο
κοσιλές κι' ἀρέντες καὶ τρεξίματα ἦταν ἡ δου-
λειά του, πότε στὸ μεχκεμέ καὶ στὸ χου-
κλουμέτι, πότε στὰ γραφεῖα τῶν μαλμου-
τήριδων καὶ τῶν ντεφτερνταραίων, καὶ πότε
στὰ ἱστινάκια καὶ τοὺς πολιτιῶνους καὶ
τοὺς ζαπιέδες, κοσιάτος κι' ἀεικίνητος καὶ
διαρκῶς ἀπασχολημένος, σέρνοντας μαζὶ
ζου, πότε ἕναν, πότε δυὸ καὶ περισσοτέ-
ρους χωριάτες πὺ τύχαινε νᾶχαν νταρα-
βέρια μὲ τὶς Τούρκικες Ἀρχές.

Ἀπὸ κλητῆρα σὲ κλητῆρα, ἀπὸ γρα-
φεῖο σὲ γραφεῖο, ἀκούραστος, ἀνεβοκατέ-
βαινε τὶς σκάλες τοῦ Διοικητήριου μὲ τὰ
τρὶα πατώματα, πότε στὰ κατώγια καὶ πότε
στὰ ψηλῶματα, γεμάτος προθυμία καὶ μει-
διάματα καὶ τεμνάδες κι' ὑποκλίσεις. Πάν-
τοτε ὅμως μὲ τὸ ἀζημίωτο! Πότε ἕνα,
πότε δυὸ, πότε πιότερα μετζήτια, ἀντάμοι-
βαν τοὺς κόπους καὶ τὰ τρεχάματά του.

Φαμελίτης ἄνθρωπος ἦταν ὁ Κουσιά-
δα, κι' ἔτσι ἔβγαζε—τίμια ὅμως πάντα
κι' ἠθικά! . . —τὸ ψωμί του.

—Ἄρ ἄράκ βάρ ἄράκ, μούρ' μάτια μ',
συνήθιζε νὰ λήη πάντα ἀνάμεσα στὶς κου-
βέντες του, ὁ Ζῶη Κουσιάδας. Τί νὰ κάνς;
γιὰ τοῦ ψουμάκι, μούρ' παιδί μ', γιὰ τοῦ
ψουμάκι! . .

*

Ἄρ ἄράκ, βάρ ἄράκ, μούρ' μάτια μ',
αὐτὸ ἦταν τὸ «σῆμα κατατεθὲν» τοῦ Ζῶη
Κουσιάδα.

Μὰ τί νὰ σῆμαινε ἡ ἐκπυροσκοροτοῦσα
αὐτὴ φράσι; Τί ἦταν Τούρκικη; Ἀρ-
βανίτικη; Ἀρμενική; Ἀπὸ μιὰ παραξενή
ἀντινομία, ἡ παροιμιακὴ αὐτὴ τῆς τουρκο-
περσο-ἀραβικῆς διαλέκτου φράση, ὑπο-
δηλοῦσε ἕνα τρόπο ἐνέργειας, ἐντελῶς ἀν-
τίθετο ἀπ' ὅ,τι φώναζε τὸ παραγκῶμι τοῦ
Ζῶη, κι' ἀπὸ τὴ μέθοδο πὺ αὐτὸς χρησι-

μοποιοῦσε στὶς δουλειές του. Γιαβάσι-για-
βάσι, ἀγάλι-ἀγάλια, συμβούλευε τὸ βα-
ραράκ - βαραράκ τῶν Τούρκων κι' ὁ Ζῶης,
ἦταν ὀπαδὸς τοῦ κοσιλί - κοσιλί, μάνι - μάνι,
τάκα - τάκα.

Καὶ τὴ χρησιμοποιοῦσε ὁ Κουσιάδας
συχρότατα στὴν κουβέντα του αὐτὴ τὴ
φράσι, πότε σὰ σύνδεσμο ἀνάμεσα σὲ δυὸ
κουβέντες, πότε γιὰ νὰ σκεπάση τὴ σιγι-
μαῖα λησμοσύνη μιᾶς λέξης ἢ κάποιου πε-
ρισταϊκοῦ, πότε γιὰ νὰ βοῆθῃ καιρὸ νὰ προ-
ετοιμάση μιὰ δύσκολη ἀπάντηση, καὶ πότε
σὰν ἐπιφώνημα. Μὰ στὸ τέλος, αὐτὸ, ἀπὸ
συνήθεια πλὴ ἀκατάλυτη, τοῦγινε κατὶ τὸ
ἀπαραίτητο καὶ χρησιμοποιοῦσε ἀνάμεσα
στὶς κουβέντες του τὴν κροταλίζουσα αὐτὴ
φράση ποῦμοιαζε καὶ λιγάκι καθαλιστική,
ἔτσι στὰ κουτουρού, σᾶμπως ἄλλοι μετα-
χειρίζονταν τὰ «μ' ἐννόησες», «μὲ καταλαμ-
βάνς», «γιατὶ πὺ λές» «δηλαδὴ» καὶ τὰ
παρόμοια.

—Ἦμαν π' λές τὸν προῦτ στοῦ μιχ-
κιμέ' κι' κεὶ π' ἀνίβινα τ'ς σκάλις, ἄρ
ἄράκ, βάρ ἄράκ μούρ' μάτια μ', γιὰ κι' οὐ
μὰλ μουντίρς π' κατῆβι μὶ τὸν Ἀζᾶ
τοῦ Λουγοθέτ'. Ἄρ ἄράκ, βάρ ἄράκ μούρ'
μάτιά μ'! ἕνα μιραμπά τς' λέου, τς' πα-
τάου κι' ἕνα - ν - τιμινά.

Καὶ στὸν ἴδιο τόνο συνέχιζε, κεφάτος
πάντα καὶ γελαστός τὴν ὀμιλία του, γορ-
γὸς κι' ἀεικίνητος καὶ πρόσχαρος.

*

Μὰ καὶ ποῖον δὲν εἴξερε, καὶ ποῖον δὲ
χαιρετοῦσε ὁ Ζῶη Κουσιάδας.

Ποῖον Ἀγᾶ καὶ Μπέη καὶ Πασᾶ κι'
ἀνώτερο κρατικὸ ὑπάλληλο καὶ δικαστὴ κι'
ἀνακριτὴ καὶ πολιτιῶνο δὲν εἴξερε ὁ κοντὸς
κι' ἀεικίνητος καὶ κοσιάτος ἐκεῖνος ἄνθρω-
πος μὲ τὰ πλούσια κι' ἀψαλίδιστα μουστά-
κια πὺ καμπυλωτὰ τοῦ σκέπαζαν τὰ χεῖλιά,
τὸ στραβὸ φεσάκι, τὸ πλατὺ πέτσινο σελάχι
μὲ τὸ ἀπαραίτητο καλαμάρι στὴ μέση, τὰ
κοντὰ πανταλόνια, τὶς μάλλινες ἄσπρες
κάλτσες, τὰ φουντωτὰ τσαρούχια καὶ τὸ
παλιό, φορεμὲνο μόνον ἀπὸ τὸ δεξι μανίκι,

—Ἦμουν, πὺ λές, τὸ προῦτ στοῦ μεχκεμέ'
κι' ἐκεὶ πὺ ἀνέβαινα τὶς σκάλες, νὰ κι' ὁ μαλ-
μουνίρης πὺ κατέβαινε μὲ τὸν Ἀζᾶ τὸ Λογο-
θέτη. Τοὺς λέω ἕνα μέρχαμπα, τοὺς πατῶ κι'
ἕνα τεμνά.

«καμπανίτσα», πού κρεμόταν κυματιστὸ στὶς πλάτες του!

Μὲ τ' ἄριστερό του χέρι ἀπλωτὸ μπροστὰ στὸ στήθος, σκυμμένος σὲ βαθειὰ ὑπόκλιση, μοίραζε δεξιὰ κι' ἄριστερὰ ἀφθονοὺς—μὰ καὶ γραδαρισμένους ἀνάλογα μὲ τὴ θέση καὶ τὴ δύναμη τοῦ καθενὸς—βαθύτατους τεμενάδες στοὺς τρανοὺς καὶ τοὺς μεγάλους. Δὲν τὸν πείραζε ἂν κάποτε δὲν ἔπαιρνε ἀνταπόδοση. Τοῦ ἔφτανε κι' ἕνα μονάχα χαμόγελο, ἕνα φιλικὸ νεῦμα, μὴ καλόβωλη ματιά.

Ἄν καί, οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ὑπάλληλους, ἦταν, ὅπως εἶπαμε τουρκογιαννῶτες, μαλακοὶ καὶ καλοὶ κι' ἀρχοντομαθήμενοι, βολικοὶ καὶ καλοπροαίρετοι κι' ἀνταπόδιναν πάντα μὲ προθυμία ἕναν χαίρετισμὸ πού τόσο τοὺς κολάκευε. Τὸν ἐξέεραν δὰ πού ἦταν νοικοκύρης καὶ τίμιος στὶς δουλειές του.

— Φουκαρᾶς! λέγαν μερικοὶ. Καταφερτζῆς! λέγαν οἱ ἄλλοι μὰ ὅλοι τους, μικροὶ μεγάλοι, ἦταν γεμάτοι συμπάθεια γιὰ τὸν ἀεικίνητο αὐτὸ δουλευτῆ, πού μὲ τὴν προστασία τους καὶ τὴν εὐνοιά τους ἔβγαζε — τίμια πάντα κι' ἠθικά— τὸ ψωμὶ τῆς φαιμίλιας του.

Ἦταν, πού λές, μεγάλος τερτιπλῆς ὁ Ζώη Κουσιάδας. Καὶ μὲ τὰ μαραφέτια του καὶ μὲ τοὺς τεμενάδες του, κατάφερνε νὰ τρυπῶνῃ παντοῦ καὶ ν' ἀνοίγῃ πόρτες, πού ἄλλοι, μὲ θέση καὶ μὲ δύναμη, οὔτε νὰ τίς ζυγώσουν δὲ μποροῦσαν.

Οἱ τρανοὶ πού λές κι' οἱ μεγάλοι τὸν κᾶναν χάζι τὸν Κουσιάδα μας, καὶ τὸν λυπόταν.

*

— Μέσα εἶνι οὐ ἀφέντης, πιδί μ'; ῥωτοῦσε τὸν πορτιέρη, ἀφοῦ βροντοῦσε κάπως δυνατὰ τίς πόρτες τῶν τρανῶν καὶ τῶν μεγάλων.— Μὴ τοὺν ξύπνησα τίπουτι, χαλασιά μ'; μπά! μπά!, μὴ κάνς νταβαντοῦρ πιδί μ'! Ἰγὼ οὐ φουκαρᾶς, μὸτ' ἦρθα ἄπ' τοῦ χωριό, κι' εἶπα, ἄς πάω νὰ πῶ ἕνα μιραμπά τ' ἀφέντ. Μὴ φουνάης πιδί μ', μὴ φουνάης! χαλάσαμεν τοῦ χουζοῦρ τ' ἀφέντ! Δὲν πρᾶζ', πιδί μ' ἰγὼ ἔρχομι μάτα πάλι...

— Μέσα εἶναι ὁ ἀφέντης, παιδί μου;

Μὰ μὲ τὸ πατιρνὶ καὶ τὴ φισαρία πού ἔκανε ὁ ἴδιος, ἔπαιρνε εἴδηση «οὐ ἀφέντης», κι' ἐνοχλημένος, ῥωτοῦσε ποιὸς ἦταν κάτου καὶ τί ζητοῦσε.

— Ἰγὼ εἶμι, Ριούφ ἰφέντ' ἰγὼ οὐ Κουσιάδας, φώναζε ὁ Ζώης ἀπὸ κάτου μὸτ' ἦρθα ἄπ' τοῦ χωριό, κι' εἶπα νὰ σ' πῶ ἕνα μιραμπά! Σὰν ξεκίνησα νὰ φύγῃ, ἀφοῦ πᾶς

— Μήπως τὸν ξύπνησα τίποτε χαλασιά μου; μπά! μπά! μὴ κάνεις νταβαντοῦρ παιδί μου! ἐγὼ ὁ φουκαρᾶς, μόλις ἦρθα ἀπὸ τὸ χωριό, κι' εἶπα, ἄς πάω νὰ πῶ ἕνα μιραμπά τοῦ ἀφέντη. Μὴ φωνάξης παιδί μου, μὴ φωνάξης, χαλάσαμε τὸ χουζοῦρ τοῦ ἀφέντη! Δὲν πειράζει παιδί μου ἐγὼ ἔρχομαι ξανά.

— Ἐγὼ εἶμαι, Ρεούφ ἰφέντη, ἐγὼ ὁ Κουσιάδας... μόλις ἦρθα ἀπὸ τὸ χωριό, καὶ εἶπα νὰ σοῦ πῶ ἕνα μιραμπά! Σὰν ξεκίνησα νὰ φύγῃ, ἀφοῦ πᾶς στὰ Γιάννινα μοῦ λέει ἡ γυναῖκα μου — σὲ προσκυνάει κηόλας — δὲν πᾶς καὶ τίποτε στὸν ἀφέντη; — Καὶ τί νὰ τοῦ πάω βρὲ γυναῖκα, τῆς λέω ἐγὼ, ἐμεῖς εἴμαστε φουκαράδες ἄνθρωποι κι αὐτὸς μεγάλος ἀφέντης ἔχει τοῦ κόσμου τὰ κολούδια. — Δὲν πειράζει Ζώη μοῦ λέει ἡ γυναῖκα μου, ὁ ἀφέντης εἶναι καλὸς καὶ καταδεχτικός, ἀπὸ κείνο πού ἔχουμε, ἀπὸ κείνο νὰ τοῦ πᾶς!

στά Γιάν'να, μ' λέει ἡ γιναῖκα μ'—σὶ προυσκινάει κηόλας!—δὲν πααίνε κὶ τί-
πουτι στοὺν ἀφέντ;.—Καὶ τὶ νὰ τ' πάνου,
μοῦρ γιναῖκα; τὸ λῆου ἰγῶ ἡμεῖς εἶμισι
φουκαράδες ἀνθρώπ', κὶ αὐτὸς μιγάλους
ἀφέντ;! ἔχι τ' κόσμ' τὰ καλούδια!— Δὲν
πράζ' Ζώη, μ' λέει ἡ γιναῖκα μ', οὐ ἀφέντ;
εἶνι καλὸς καὶ καταδειχ' κός' ἀπὸ κείνου
πῶχουμι, ἀπὸ κείνου νὰ τ' πᾶς!—

*

Κὶ ἄνοιγε πὺ λὲς τὸν τορβά, τὸ φερ-
μένο τάχα ἀπὸ τὸ χωριό, ἀλλὰ συχνό'ατα
γεμισμένο στὸ μπακάλη τὸ Ντεβέκουσι, κὶ
ἔβγαζε ἀπὸ μέσα, πότε κᾶνα δυὸ ὀκάδες
ἀραποφάσουλα, πότε δυὸ-τρεις συκομαῖδες
πότε μῆλα ἢ κυδῶνια, ἄλλες φορὲς χλωρὲς
κοκὸσιες ἢ λεπτόκαρα, γαλατερά ἀραμπο-
σίτια, καμμιά κερήθρα μέλι, καὶ στὴν
ἀνάγκη, αὐτὰ φρέσκα καὶ κοτόπουλα.

Καὶ μ' αὐτὰ τὰ μικροδῶρα, τὰ φερόμενα
τάχα πεσκέσι ἀπ' τὸ χωριό, κατάφερνε καὶ
διατηροῦσε πάντα ζωντανῆ καὶ πρόθυμῆ τὴ
συμπάθεια τῶν τραῶν καὶ τῶν μεγάλων,
πὺ τὸν κᾶναν χάξι καὶ τὸν λυπόταν.

Κὶ ἔτσι ζοῦσε ὁ καῦμένος τὴ φαιμήλια
καὶ τὸ σπῆτι του.

—Ἄρ ἀράκ, βᾶρ ἀράκ, μοῦρ, μάτια μ'!
γελοῦσε τρίβοντας τὰ χέρια του ὁ Ζώη Κουσι-
δάδας. Τί νὰ κάνε; Γιὰ τοῦ ψουμάκλ,
μοῦρ' πιδὶ μ', γιὰ τοῦ ψουμάκλ!..

*

Ἐκεῖ δὲ λοιπὸν στὸ Κιόσκι, ἕνα γύρο
στὸ Διοικητήριο πὺ στέγαζε τότε ὅλες τὶς
Ἄρχες, εἶχε τὸ πόστο του ὁ Ζώη Κουσι-
δάδας—ἀπ' τὰ Ζαγόρια θαρρῶ πῶς ἦταν—
καὶ σὰ μυριζόταν κανένα χωριάτη πὺ νᾶχε
νταβαντούρια μὲ τὶς Τούρκικες Ἄρχες, ἄρ
ἀράκ, βᾶρ ἀράκ, μοῦρ' μάτια μ'! πρόθυ-
μος καὶ περιποιητικὸς, τὸν διπλάρωνε καὶ
πρόσφερε τὶς ὑπηρεσίες του.

—Τί σὶ νοιάζ' ἰσένα, μοῦρ' πιδὶ μ'! ἐγὼ
νὰ σ' τελειώσου, ἄρ ἀράκ, βᾶρ ἀράκ, μοῦρ'
μάτια μ'. τ' δλειά σ'! οὐ μουστιντίκς, εἶνι
φίλου; ἰμ'!..

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Τὸ τέλος καὶ ἀλφαβητικὸς
πίνακας ἐρμηνευτικὸς λέξεων καὶ τοπωνυμίων

— Τί σὲ νοιάζει ἑσένα, βρε παιδί μου. Ἐγὼ
νὰ σοῦ τελειώσω, βρε μάτια μου τὴ δουλειά σου,
ὁ μουστιντίκς εἶναι φίλος μου!

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ

Με την ἀξιεπαινη ἐξόρμησι πού ἀρχίζει τώρα ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία», ἐξόρμησι πού τιμᾷ ἐκείνους πού εἶχανε τὴν πρωτοβουλία τῆς ἰδρύσεώς, της κάποια, «φωνὴ ἐκ τῶν ἔνδον» μᾶς φέρνει ἄθελα στὰ περασμένα, σὲ καιροὺς πού ἀνθοῦσε πράγματι ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία στὴν Ἑπειρο ὅσο σὲ κανένα ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος. Σκλαβωμένη τότε ἡ Ἑπειρός μας. Δούλη. Ὀλίγοι σήμερα μποροῦν νὰ νειώσουν τὴ σημασία αὐτῶν τῶν λέξεων. Οἱ ἄλλοι... Ἄλλ' ἔχουμε πικρὰν πεῖραν τί ἔπραξαν οἱ ἄλλοι.

Σκλάβα λοιπὸν τότε ἡ Ἑπειρος. Σκλάβα πού μέσα της ἔκαιε καὶ σπινθηροβολοῦσε ὑπέροχη πατριωτικὴ φλόγα. Τὸ ὄραμα τῆς ἐλευθερίας δὲν ἦταν παίγιον ὀπτικῆς ἰπάτης, οὔτε ρητορεῖαι αὐτοσχεδίων ρητόρων, ἀλλὰ θετικὴ καὶ γόνιμη ἐργασία καὶ σοβαρὰ ἀνασιτήλωσις τοῦ καλλιμαρμάρου μεγάρου τῆς Ἑλευθερίας. Καὶ σὺν σήμερα (25 Μαρτίου) ἡμέρα διπλῆς ἐορτῆς ἔπρεπε καὶ αὐτὴ νὰ ἐορτάσῃ τὴν Ἐθνικὴ καὶ Χριστιανικὴ γιορτὴ προστὰ στὰ μάτια τοῦ κατακτητοῦ. Ἄλλὰ πῶς; Ἄς θυμηθοῦμε.

*

Κατέβινε τὴ γραφικὴ πλαγιὰ κάτω πρὸς τὸ ποτάμι πού κυλοῦσε γάργαρο τὸ νερὸ ἀνάμεσα στὰ κάτασπρα χαλίκια ἑνας μικρούλης μαθητῆς τότε τῆς πρώτης τοῦ ἀλησημονήτου Ἑλληνικοῦ Σχολείου. Θὰ πῆγαινε πρῶτ-πρῶτὸ στὴ Βαγγελίστρια τῶν Σουδενῶν νὰ χαρῆ καὶ αὐτὸς στὸ πρῶτο πανηγῦρι πού ἀρχίζει ἐκεῖ ψηλὰ στὸ Ζαγόρι μὲ τὴν πρώτη ἀνοιξιὰτικὴ πνοή. Τὰ βήματά του τὰ συνῶδενε δειλὸ τὸ μινύρισμα τοῦ πετροκότσυφα πού ἀνεβασμένος ψηλὰ σ' ἕνα νοτισμένο βράχο τραγουδοῦσε τοὺς πρώτους ἐρωτικούς του παλμούς. Ἄνοιξιὰτικα μῦρα ἔφερενε ἡ πρωϊνὴ αὔρα καὶ χαμογελοῦσαν οἱ πλαγιὲς καθὼς διέλυαν τὴν πρωϊνὴ ἐλαφρὰ δμίχλη οἱ ὀλοκάθαρες τοῦ ἥλιου ἀκτί-

νες πού ἀνέβαινε σιγά, πέρα ἀπὸ τὶς κορυφές τῶν δασωμένων βουνῶν.

Δὲν περπατοῦσε τότε ὁ μικρούλης μας. Πετοῦσε. Νόμιζε πὼς τὰ χέρια του καὶ τὰ πόδια του εἶχαν φτερὰ σὺν τοῦ μυθολογικοῦ ἐκείνου θεοῦ. Τοῦ Ἑρμοῦ. Μὰ καὶ ὁ ἴδιος τότε νόμιζε πὼς ἦταν ὁ Ἑρμῆς πού θ' ἄφερενε στὴ Βαγγελίστρια τὸ μήνυμα τῆς ἀξένοιαστῆς, χαρούμενης παιδικῆς του ζωῆς. Δὲν πολυπρόσεχε τότε τὸ θέαμα τῆς γύρω φύσεως. Δὲν ἔδινε καὶ μεγάλη σημασία στὸ κελάϊδισμα τοῦ πετροκότσυφα, οὔτε στὰ τιτιβίσματα τοῦ ἀηδονιοῦ, πού κάτω στὴν ποταμιὰ «χλωραῖς ὑπὸ βάσσαις» προσπαθοῦσε σὺν παληῶς ἀρχιμουσικὸς νὰ βάλῃ κάποια τάξι στὴν ἀσυμφωνία ἐκείνη τῶν φωνῶν τοῦ ἀνοιξιὰτικου πρωϊνοῦ. Κουδουνίσματα προβάτων, βελάσματα νεογέννητων ἀρνιῶν, ψαλμοὶδίαι πουλιῶν καὶ κελλάρυσμα νεροῦ πῶς μπορούσαν νὰ ὑποταχθοῦν στὴν ἐπίμονη ὠρολογιακὴ σχεδὸν νότια τοῦ βάρδου τῆς ἀνοιξέως τραγουδιστῆ;

Ὅλα ὅμως αὐτὰ ἦσαν πράγματα ἀδιάφορα στὸν μικρούλη μας πεζοπόρο πού σὺν ἐλάφι πηδοῦσε τὶς πέτρες καὶ ἔφθανε γρήγορα στὸ ποτάμι καὶ μὲ ζωηρὰ καὶ ἀνήσυχτα μάτια προσπαθοῦσε νάβρῃ κάποιο «πέρασμα» γιὰ νὰ μὴ βρέξῃ τὶς καινούργιες κάλτσες του πού κάποια ροζιασμένα δάχτυλα τῆς «αὐραμάνας» ἔπλεξαν τὶς περασμένες, τὶς ἀτέλειωτες χειμερινὲς νύχτες στὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ.

Κατώρθωσε ὅμως νὰ περάσῃ καὶ τὸ ποτάμι. Πέτρα τὴν πέτρα πατοῦσε, κοτρῶνι τὸ κοτρῶνι. Κι' ὕστερα ἀπ' ἕνα τραχὺν καὶ ἀνάντη ἀνήφορο, ξηρὸν ὅλο πέτρες καὶ βράχια, ἔφθανε στὸν κάμπο τῶν Σουδενῶν, ὅπου οἱ πρῖνοι μὲ τὶς πυκνὲς φυλλωσιές των ἔρριχναν δροσερὴ σκιά στὰ νιόβγαλτα χορτάρια.

Γεμάτος ὁ αὐλόγυρος τοῦ Μοναστηριοῦ. Κόσμος πολὺς καλοντυμένος μὲ τὸ

γιορτινά του καὶ δεκάδες μικροπωληταὶ μὲ ποικιλία γλυκῶν, παιγνιδιῶν καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων εἶχαν καταλάβει ἐπικαιρὰ σημεῖα τοῦ αὐτολόγου καὶ διαλαλοῦσαν μὲ ἐκκωφαντικὰς φωνὰς τὸ ἐμπόρευμά τους.

Παιδιὰ συναγωνίζοντο ποιοὶ νὰ πρωτοσύρῃ τὸ οχοινὶ τῆς καμπάνας ποὺ χινοῦσε συνεχῶς χαρμόσυνα καὶ καλοῦσε τοὺς πιστοὺς στὸ προσκύνημα τῆς Μεγαλόχαρης. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Μοναστηριοῦ γεμάτη ἀπὸ πιστοὺς. Ἐνας ἑλληνοδιδάσκαλος—ἀπὸ τοὺς ἀλησμόνητους ἐκείνους διδασκάλους τοῦ Ζαγοριοῦ—θὰ ἐκφωνοῦσε τὸν πανηγυρικὸ τῆς ἡμέρας. Ἐξω ὅμως ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν Τοῦρκοι χωροφύλακες περιεφέροντο ἐξνοπλιοὶ κ' ἐπρεπε ὁ πανηγυρικὸς νὰ περιορισθῇ στὸ θρησκευτικὸ περιεχόμενον. Παρ' ὅλ' αὐτὰ ἀνάμεσα ἀπὸ διφορούμενες καὶ ὑπονοούμενες λέξεις καὶ φράσεις μποροῦσε ὁ προσεκτικὸς ἀκροατὴς νὰ μαντεύσῃ τὸν Ἐθνικὸ παλμὸ ποὺ δονοῦσε τὴν ψυχὴ τοῦ δμῖλητοῦ. Μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἐστήνετο ὁ χορὸς. Πρῶτοι στήνανε τὸ χορὸ οἱ προύχοντες καὶ δημογέροντες. Δειλὰ-δειλὰ ἀκολουθοῦσαν οἱ γυναῖκες ὡς ποὺ νᾶρθῃ ἡ σειρά τους. Τάξη στὸ χορὸ καὶ σεβασμὸς καὶ πειθαρχία. Ἀλλὰ ξεχάσαμε τὸ μικρούλη μας. Αὐτὸς γύριζε καὶ τριγύριζε τοὺς μικροπωλητὰς καὶ τὶς λιχουδιὰς καὶ τὰ παιγνίδια. Τοῦ ἄρρεσε πολὺ νὰ παρακολουθῇ καὶ τοὺς μεγάλους. Πῶς τοὺς φανταζότανε τότε Θεέ μου! Σᾶν Ὀλύμπιους θεοὺς.

Τοὺς παρακολουθοῦσε ποὺ πῆγαιναν σὲ ἰδιαιτέρο δωμάτιο τοῦ Μοναστηριοῦ νὰ συζητήσουν σοβαρὰ πράγματα. Θυμᾶται ἀκόμη τὶς λέξεις «δάκτυλος Ἀγγλικὸς, δάκτυλος Ρωσσικὸς, Γερμανικὸς κλπ.» πάντως δάκτυλος ἀόρατος ποὺ κινοῦσε ἀπὸ τότε τὴν τύχη τῶν λαῶν. Καὶ θυμᾶται ἀκόμη πῶς ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ τοὺς

μιλοῦσε γιὰ τὶς ἀρχαῖες Ἀμφικτιονίους ὅπου ἱερομνήμονες καὶ πελαγοῦραι συνηθοροῖζοντο στοὺς Δελφοὺς καὶ ἔλσον τοπικὰ καὶ γενικὰ ζητήματα καὶ ἐλάμβανον ἀποφάσεις. Μήπως ἐκεῖ μπροστά του οἱ δημογέροντες καὶ οἱ προύχοντες δὲν ἦσαν κ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀμφικτιόνες; Δὲν εἶχε μὲν ὁ Φοῖβος καλύβαν πλεόν ἄλλ' εἶχεν ἡ Βαγγελίστρια τὸν ναὸν ἐκεῖνον τοῦ Μοναστηριοῦ τῶν Σουδενῶν ποὺ σᾶν σήμερα γιόρταζε τὴν χαρῶπῃ καὶ ἐλπιδοφόρῃ γιορτῇ της. Καὶ σᾶν ἔβλεπε ὁ ἥλιος ἔβλεπε ὁ μικρούλης ὅτι στὴν αὐτὴν χόρευαν μονάχα γυναῖκες καὶ κρινοτραχίλες, ροδομάγουλες κορασίδες, τὰ ἄνθη δηλαδὴ τῆς Ζαγορσιακῆς νεότητος, ἀπαράλλαχτα ὅπως στοὺς ὀμηρικὸς χρόνους.

«Ἐνθα μὲν ἠΐθεοι καὶ παρθένοι ἀλφειοβόιοι ὠρχόντ' ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χείρας ἔχοντες».

Οἱ ἀμφικτιόνες σιγαλῆνὰ συζητοῦσαν γιὰ τὴ δρᾶσι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κομιτάτου. Κι' ὁ μικρούλης μας;

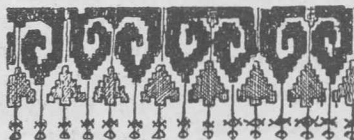
Ἦ! Αὐτὸς εἶχε κ' ὄλας στὰ χέρια του μιὰ ξύλινη φυσαρμονικὰ καὶ προσπαθοῦσε τὴν ὥρα ποὺ ὁ λαμπερὸς ἀνοιξιάτικος ἥλιος ἔρριχνε τὶς τελευταῖες χρυσαφένιες ἀκτίνες του στὰ κλωνάρια τῶν πρῖνων νάβρη τὶς νότες εἰδὸς αὐστηρῶς ἀπηγορευμένου τότε τραγουδιοῦ. Καὶ σᾶν ἄρχιζε νὰ σκοτεινιάζῃ καὶ τὰ οἰκόσιτα γιδοπρόβατα μὲ τὸ κουνδούνισμά τους ἀχολογοῦσαν στὴν ποταμιά, αὐτὸς εἶχε κ' ὄλας μὲ τὴ φυσαρμονικὰ του βρῆ τὶς νότες τοῦ ἀπηγορευμένου τραγουδιοῦ:

Σὲ γνωρίζω... Σὲ γνωρίζω
ἀπὸ τὴν κόψι

Ἐπρεπε ν' ἀκουσθῇ ἔστω καὶ στὴν ἐρημιὰ ἐκεῖνη ὁ γλυκὸς ἤχος τοῦ Τραγουδιοῦ. Τὸ καλοῦσε ἡ μέρα.

MIX. ΚΟΚΚΟΡΟΣ

(Νοσταλγὸς)

Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Η ΓΟΡΓΟΝΑ

Ἡ πὺδ βαρειά σου ἀπόφραση τραβάει φρυονεριά
καὶ σὺ νὰ κλείνης μέσα σου βαθεῖα τὸν Ποσειδῶνα.
Τὴν τρικυμία τὴν ἔφερες μαζί σου στὴ στεριά
τὶ σοῦφραξε τῆς γαληνιάς τοὺς δρόμους ἢ Γοργόνα.

Δὲν ἦταν πὺδ τὴ σκάλισες στὴν πλώρη σου μπροστά
νὰ σκίζει τ' ἄγρια κύματα—ν—ἄχ τὴ σειρήνα ἐτούτη.
Καταμασίες σὰ στήθια σου—τὴ μοῖρα σου νὰ κυβερνᾷ—
τὴ βάρεσες τὴ ζουγραφιὰ μὲ φλόγα καὶ μπαροῦτι.

Διπλόθωρη καὶ δίβουλη, νεράϊδα καὶ στοιχειό.
Στέργει δὲ στέργει νὰ διαβῆς.—Καῦμούς στο κῶμα ἀνάβει.
Κί ἄς βούλιαξες τὰ θνεῖρατα στῆς μαύρης τὸ θυθὸ
γιὰ ν' ἀλαφρώσει τὸ βαρὸν φορτίο του τὸ καράδι.

Τὰ βύθισες κί ἀλάφρωσε τὸ πλοῖο τόσο πολὺ
πὺδ τὸ πετοῦσε ἢ θάλασσα καὶ τῶπαιοναν οἱ ἀνέμοι.
Τιμονι καὶ σοῦ ξέφυγε στο πάλεμα ἢ ζωὴ
κί ἀπόμεινε σὰ χέρια σου πουλὶ ἢ καρδιά νὰ τρέμη.

Κί ἀπόμεινε καὶ τ' ὄραμα τῆς λάμνιας ὁμορφιάς
λουλοῦδι φθινοπωρινὸ πικρὸ νὰ ξεφυλλίσση.
Τὰ θυσιὰ γαρούφαλα τὰ ρόδα τῆς φωτιᾶς
νὰ τὰ συνάξης τὴν αὐγὴ νὰ τὰ σκορπᾷς τὴ δύση.

... Ὅλο νὰ λὲς πὺδ ἄραξες νὰ τὸ πιστέψη ὁ νοῦς
πὺδ δέρονται στῆς θάλασσας ἀκόμα τὸν τυφῶνα.
Στὸν καρνεὲ νὰ κάθεσαι παρῆα μὲ στεριανούς
καὶ σὺ νᾶχεις σὰ στήθια σου τὴ μολυβιά Γοργόνα!

(Ἀνέκδοτο)

ΦΡΙΞΟΥ ΤΖΙΟΒΑ

Ο ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Σκέπτηκα πολύ πριν γράψω για τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Τέλλου Ἄγρα. Σὲ συλλογὴ μ' ἔφερε ἡ περιήλωση καὶ ὄχι τὸ ἔργο του πού μου εἶναι οἰκειό ἀπὸ τὴν ἐφηβία μου. Ποιοὺς ἄραγε νὰ ἐνδιαφέρῃ ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο ἑνὸς μεγάλου παιδιοῦ, ὅταν γενικὰ ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἀρνείται μὲ πείσμα ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ ὄνειρα, λυρική ρευστότητα καὶ ποιητικὴ μαγεία; Ἡ ἡρεμία τῆς ψυχῆς ἀντίκεινται τοῖς ὄγκους τῆς φύσης, ὑποχώρησε στὰ συναισθήματα κινδύνου καὶ ἄλλους προερχόμενα ἀπὸ συνανθρώπους· ὅσα ὀμαλά καὶ καθιερωμένα παραχώρησαν τὴ θέση τους στὸ χάος καὶ τὸ χάος παραμένει ἀγωνιώδες καὶ τρομοκρατικό.

Τὸ ἀρωματωδες περπατήμα τῶν στίχων τοῦ Ἄγρα μὲ τί θ' ἀντικατασταθῇ; Τὸ πρόβλημα εἶναι ὀξὺ καὶ ἐρωτήματα κάθε τόσο προβάλλουν (εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς οὐσίας καὶ τῆς κατεύθυνσης τῆς Τέχνης).

Γενικότερα: Θὰ ἐξακολουθήσῃ μὲ γοργὸ ρυθμὸ ἡ ἐλάτωση τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν ποίηση; Ἡ ψυχικὴ διαφοροποίηση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου θὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὴν περιφρόνηση τῆς ποίησης; Εἰδικώτερα: τὴν πικρὴ γοητεία τῆς ἀστικῆς ποίησης θὰ ἀντικαταστήσῃ ἡ ἀποκαλυπτικὴ ποίηση, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ψωμί καὶ τὸ νερὸ σὲ στίχους, ὁ ὕμνος τῆς μηχανῆς καὶ τῶν μεγάλων τεχνικῶν ἔργων ἢ τὸ ἄγχος τῶν ἡμερῶν μας· καὶ θὰ παρελαύνῃ ἔμμετρα—μειωμένη καὶ στενὴ ἢ ἀνθρώπινη μοῖρα; Μήπως ἡ χθεσινὴ ποίηση μὲ τὴν ὀλοένα αὐξανόμενη λέπτότητά της δὲν πηγάζει πρὸς ἕνα ἐξαφαιρισμό, πρὸς μίαν ὀριστικὴν ἐξάτμιση;

Τὸ ἔργο τοῦ Τέλλου Ἄγρα παραμένει ὁ χαρακτηριστικὸς ἐντίποδος τῆς τρέχουσας πνευματικῆς καὶ ποιητικῆς ζωῆς πού δὲν

ἔχει ἀκόμη ἀποκρυσταλλωθεῖ σὲ γενικὴ ἀντίληψη.

*

Φαίνεται πὸς τὸν Ἄγρα τὸν μίσησε ἡ ἐποχὴ μας καὶ μὲ μιὰ ἀδέσποτη σφαῖρα σὲ πεζοδρομίο τῆς Ἀθήνας τὸν σκότωσε. Πριν ὀχτὼ χρόνια, Νεέμβρη μήνα! Μαζὶ του ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ καταστρέψῃ καὶ τὶς στροφές του. Κάπου, ἀπὸ κάποια μάντρα, τὸ ἀστικὸ Σαββατοκύριακο περιμένει τὰ τὸ καλέσουν ξανά κοντὰ στὴν καρδιά τους οἱ ἄνθρωποι, κι' αὐτὸ «ὑπὸ μάλης». Θὰ ἔξῃ ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ «Νέα ποιήματα» τοῦ Ἄγρα.

Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 1889. Τὸ πραγματικὸ του ὄνομα ἦταν Εὐάγγελος Ἰωάννου. Ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς, γυιὸς γυμνασιάρχου. Ἡ ζωὴ του παρουσιάζεται χωρὶς ἐπεισόδια κλπ. Ἀπὸ μικρὸς ἐνοιώσε κλίση γιὰ τὴν ποίηση. Τὰ πρῶτα τραγούδια του δημοσιεύθηκαν στὴν «Διάπλαση τῶν Παίδων» πού ἔμεινε συνοργάνης της μέχρι τέλους. Μετὰ ἡ ζωὴ του ἔρευσε στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη (ὑπαλληλικὴ ζωὴ), κάτω ἀπὸ τὶς πιπερὲς τῶν Ἀθηναϊκῶν δρόμων σὲ περιπάτους, πάνω σὲ λευκὸ χαρτί ἢ σ' ἀναιχτὰ β.βλία. Καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ του δὲν παρουσιάζει διακοπές, ἀλλαγές, περιπλανήσεις. Ἡ πνευματικὴ καὶ ποιητικὴ γραμμὴ τοῦ Τέλλου Ἄγρα εἶναι ἐντελῶς εὐθεία. Βασικά καὶ ἀδιάκοπα στοιχεῖα τῆς ψυχικῆς φυσιολογίας του ἡ μοναξιά, ἡ θλίψη, ἡ μελαγχολία, ἡ νοσηρότητα. Ἐχω μπροστά μου τὴ φωτογραφία του. Κάτω ἀπὸ τὰ γυαλιὰ μελαγχολικὰ μάτια· παρειές, χεῖλη καὶ μέτωπο αἰσθηματικοῦ τύπου· παπιγιόν—γνώρισμα ἀνθρώπου πού ἀρέσκειται κάπως στὰ περασμένα.

Ἡ ποιητικὴ φυσιολογία τοῦ Τέλλου

Ἄγρα, βγαίνει μεσ' ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ βαθύτατα ὑποκειμενική, νοτισμένη ἀπὸ τρυφερῆ εὐαισθησία, πνέει σὰν ἕνας χαμηλὸς ἄνεμος σὲ τοπία ρωμαντικῆς σαγήνης, μιὰ δειλὴ—ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὸ θόρυβον—περιπατήτρια, μιὰ μοναχικὴ—περιπαθῆς κάτοικος τῶν καιρικῶν καὶ ψυχικῶν νοσηρῶν καταστάσεων.

*

Νομίζω πὼς Ἄγρας στὶς σχέσεις του μὲ τοὺς ἀνθρώπους ἦταν φυσιολογικός· ἕνας ἐντελῶς κοινὸς (ἀπὸ ψυχολογικὴ ἀποψη) τύπος. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ διακρίνεται καθαρὰ στὰ ποιήματά του εἶναι ἡ διαρκὴς καὶ τρυφερὴ μοναξιά. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουμε στὰ βάθη μας τὴ μοναξιά· μὰ τὸ μεγάλον πρόβλημα εἶναι νὰ τὴ γνωρίζεις, νὰ τὴν περιπατήσεις, σὲ ὅλες τὶς λεπτομερείες. Τότε, μήτε οἱ συνομιλίες ἢ οἱ γιορτὲς μποροῦν νὰ γεμίσουν τὸ λάκκο της. Τὸν ἀνοίγουν. Καμμιά συνεννόηση, καμμιά ἐπαφὴ τοῦ βαθύτερου εἶναι μας μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Σ' αὐτοὺς ἐκμυστηροῦμαστε κάτ' ἐλάχιστον—ἴσως κάτ' διαφορετικῶς—ἀπὸ τὰ ὅσα ὑπάρχουν στὶς ἐσχατιὲς τοῦ ἀληθινοῦ ψυχικοῦ μας βίου. Ἡ μουσικὴ, συχνὰ καὶ ἡ ποίηση, τολμοῦν τὴν ἐξομολόγησιν ὑψώνοντας τὸ λευκὸ καὶ ἀθῶον βλέφαρόν τους ἀπὸ τοὺς μυχοὺς τῆς ψυχῆς ὀρισμένων ἀνθρώπων. Σ' αὐτὴ τὴ μοναξιά, τὴν ἀγωνιῶδη καὶ χρυσοῦ, τὴ γεμάτη δυσφορίες καὶ γαλήνη, τὴ θανατερὴ καὶ φωτισμένη ἀπὸ ἑαρινὰ χρώματα, ἀπόθεσε μ' ἐμπιστοσύνη ὁ Τέλλος Ἄγρας τὴν ὑπαρξὴν του. Ἐνσυνείδητα τὴν μεγάλωσε γράφοντας στίχους. Μοιάζει κάποιον ταξειδιώτην, στὸ κατάστρωμα ἑνὸς πλοίου μιὰν ἀναστρεφθεὶς βραδυά, ποὺ μιᾶ γοργὰ καὶ πνιχτὰ στὸ χάος ἀγωνιώντας—ἴσως—γὰ μιὰ κατάφαση· ἐνῶ τὸ βαπόρι κυ' ἄ στὸ πηχτὸ ἕρεβος. Δὲ θ' ἄρθει ποτὲ ἡ ἀδερφὴ ψυχὴ, νὰ σταθῆ πλαίι—πλαίι, νὰ πῆ γὰ τὸ πῶμα τῆς θάλασσας ποὺ φασφορίζει, γιὰ τὴν ἀνέκφραστη ἐξορ' α τῆς ἐλπίδας, γιὰ τὸ φρικίασμα τῆς σκέψης μπρὸς στὸ σκοτεινὸν δροῦμα τῆς ζωῆς.

*

Οἱ κριτικοὶ τοῦ Ἄγρας ἔχουν τονίσει τὴν νοσηρότητά του σὰν τὸ πλέον σημαντικὸ στοιχεῖον τῆς ψυχολογίας του. Φαί-

νεται πὼς τοὺς πλάνεσαν ἀκριτὰ τὰ πρῶτα τραγούδια του, ὅταν, κατὰ σειράν, ἀπηχοῦσαν ἐπιρροὲς τοῦ Μοραῆς καὶ τοῦ Λαφόργκ. Μὰ τὰ «Νέα ποιήματα» φανερῶνουν ἕναν ποιητὴ ποὺ στὰ βάθη του κατασκήνωσε ἡ αὐτοκρατορία τῆς μοναξιάς. Ἐρωτες, φιλίες, τρυφερὰ ἐγκώμια, εἶναι—χωρὶς καμμιά δξύτητα—κάτι τὸ δεύτερον. Οἱ στίχοι του μελετοῦν τὰ σχήματα καὶ τοὺς χρωματικούς τονισμοὺς τῶν φυσικῶν φαινομένων—μὲ τὴν πρᾶντικὴν ἀδιαφορία τους—τονίζοντας τὴν ἐρημία τῶν ψυχικῶν του τόπων. Οἱ ποιητικοὶ πρόγονοι τοῦ Ἄγρας, ἡ φυσικὴ κλίση του, ἡ ἐποχὴ του (ἂν καὶ ἔφερε φανερὰ σημεῖα θριμματισμοῦ), τοῦ συνιστοῦσαν τὸ δρόμον ποὺ χάραξε. Ὅχι πὼς εἶναι ἕνας ἀθῶος δρόμος, χωρὶς ἀγῶνες καὶ πάθη. Τὸ αἶτομον ἔπασχε σηματοδοτημένον ἀπὸ μιὰ πολύτιμη (γιὰ τὴν τέχνην) ἐγωϊστικὴν ἀρρώστειαν. Ἡ ἐποχὴ μας καὶ τὸ πνεῦμα της (σύμφωνα μὲ τὴν ἀντιλήψιν μας περὶ υγείας), εἶναι υγιέστερα γιὰτὶ μετατοπίζονται τὴν ἀσθένειαν ἀπὸ τὸ ὑποκείμενον—ἀλήθεια εἶναι δυνατόν ὀριστικὰ ν' ἀποβ' ἡθῆ καὶ τότε θὰ ὑπάρξῃ ποίηση:—στὴν κοινωνία. Αὐτὸ κλείνει τὸν κίνδυνον γιὰ τὸν λυρικὸν λόγον τῆς νοθείας, τῆς ἀνελευθέρειας καὶ τοῦ ρητορισμοῦ.

Ὁδεύουμε πάντα πρὸς ἕνα εὐαρόσυνον πνευματικὸν χῶρον λεπτότητος ποὺ οἱ ζωικοὶ μας γυνοὶ δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τὸν ἔχουμε καθημερινὴν διανομήν. Ἡ ὀδύνη τοῦ ἐκπεσμοῦ συνοδεύεται—σὲ ὄρας πνευματικῆς δυστοκίας—ἀπὸ τὴ νοσταλγίαν ἑνὸς τόπου παρθενικοῦ καὶ π ρ ὁ τ ο υ, μὲ μαρτυρῶδεις μελαγχολίας. Ὅλ' αὐτὰ εἶναι μιὰ ἰδιαιτέρη ζωὴ, συμπλήρωμα (ἀσάθμητον) τῆς γωσντής. Ἡ πορεία αὐτὴ χαρακτηρίζει κάθε χαμηλόφωνη ποίηση. Γι' αὐτὸ στὰ πλέον γνήσια ποιήματα τοῦ Ἄγρα δὲν ὑπάρχουν τόνοι ποὺ μᾶς θυμίζου τὴν σωματικὴν υγείαν μὲ τὴν ἐκδηλώσιν της.

Ὁ στίχος του, μὲ τὴν δξύτονον καταλήξεις του, ἔχει ποικίλα εὐρήματα συλλαβῶν, φωνηέντων καὶ πλῆθος ρυθμῶν, ποὺ δὲν παρατηρεῖται σὲ κανένα ποιητὴ τῆς γενιάς του. Ὁ Ἄγρας λεπτολογοῦσε πάνω στὸ στίχον. Εἶχε ἀποκτήσει μοναδικὴν μαεστρούαν στὶς ρίμες κ' ὅλα τὰ ποιήματά του σοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωσιν πὼς πολυδουλεύ-

τηκαν, χωρίς βέβαια νὰ χάσουν καὶ τὴ δροσιά τους.

Παρομοιάζω τὰ ποιήματα τοῦ Ἄγρα μ' ἓνα δάσος μουσκεμένο, ὅπου μυρωδιές παρὰ ξένες σαλεύουν καὶ ἀπαλοὶ γυναικεῖο ψυθίροι τὸ διέρχονται. Δὲν ἔχουν ἴχνος μεταφυσικῆς ἀγωνίας ἢ τὴ μανία τῆς ἀποδημίας πού τυραννεῖ. Τὸ παρελθὸν φέγγει μονάχα, κάπως κουρασμένο, μὲ τὴ βεβαιότητα, τὴν ἀπελπισία, τοῦ «ποτέ πιά τώρα».

Ἡ σιγμὴ αἰχμαλωτίζεται καὶ μεταπλάθεται ἀπὸ διαλεχτὲς λεπτομέρειες σὲ ὑποβλητικὸ σύνολο. Τὰ κοινὰ ἀντικείμενα τοῦ ὀπτικοῦ μᾶς πεδίου πέρνουν ἓνα φρέσκο χρώμα, πνοή, ἀπὸ τὸ δῆξ καὶ λεπτοσχεδιάσμα του.

Ἄραια καὶ ποῦ, ἐν ἀγαπησιάρικο ἀεράκι σπρώχνει τὴν πένθιμη κουρτίνα γιὰ νὰ φανῆ ἡ ὥραία βραδυά. Τι! μήπως δὲν γινόμαστε συχνὰ οἱ ἔφηβοι τοῦ γυμνασίου μ' ἄς πολιτείας πού οἱ οὐρανοὶ τῆς ἔβρεχαν ὅλη βδομάδα καὶ Σάββατο βράδυ, στὸ κρεβάτι μας, ἀνοίγαμε τὰ μάτια καὶ βλέπαμε ἓναν κατακάθαρο οὐρανὸ νὰ μᾶς ραίνει μὲ ἄστρα καὶ χαρὰ μὲς' ἀπ' τὶς γρίλλιες;

*

Εἶναι ἓνας αἰχμάλωτος τῆς φύσης πάντα σὲ ὥρες τονισμένης τεφρᾶ ἀτμοσφαιρας. Ὁ νοσηρὸς καὶ εὐαίσθητος χαρακτήρας του δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ ζήση σὲ ὑψηλὸ φῶς, νὰ ξανοιχτῆ στὸ ἀληθινὸ ὕπαιθρο, νὰ γεμίση τὸ στήθος του ἀπὸ οἰκουμενικοὺς ἀνέμους, γι' αὐτὸ ἔδωσε ἓνα ἔργο ἥσυχου, ἀσπικὸ, συμμετρικὸ.

Μέσα στὴν ἥσυχη καὶ ταπεινὴ ζωὴ του ἀμφιβάλλω ἂν ὁ Ἄγρας δὲν ἦταν ἓνας εὐτυχησμένος μὲ τὴν κοινὴ ἔννοια. Ὅταν ξεκόβεις ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἀγέλη, βρίσκεις μίαν εὐδαιμονία στὴ μοναξιά τὴν ἀπαλλαγμένη ἀπὸ θορύβους καὶ σκοτοῦρες πού σοῦ δημιουργοῦν οἱ ἡμέρες μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Καμιά δ.αφήμιση. Αὐτὴν τὴν ἐπιτυχία ἤθελε νὰ τονίσῃ ὅταν ἔγραφε «Λίγο σπαρμένο χῶμα ἔξω ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα, ἓνα πιάτο ροβίθια τὸ μεσημέρι—κ' ἥσυχου μυαλό».

Ὅταν τραγουδᾷ τὴ φύση—στάσου ψυχὴ μου ν' ἀκούσης τὶς βαρῦθυμες λυρικές μελαγχολίες του! τὸ τοπίο ἐμψυχώνεται καὶ ὑποβάλλει—μὲ τὴ νοσηρὴ διάθεση πού εἰσ-

χωρεῖ στὶς λεπτεμέρειες καταλεπτῶς—μιὰ λεπτὴ μέθη. Παίρνω στὴν τύχη μερικὰ τετραστικά ἀπὸ δύο ποιήματά του:

«Πῶς ἐθάμπωσεν ὁ λόφος
κιάλας μελαγχολικά!
Στὸ νεράκι δυσμικὰ
κλαίει ὠχρότατο λυκόφως.

Δόξα στὸ Δεκέμβρη μῆνα,
μ' ἓνα τέτοιο φῶς χλωμό,
πὸν—καρδιὲς χωρὶς σπασμό—
κρέμονται οἱ φωλιές στὰ σχοῖνα.

Τέτοια ὦρα, ἢ λίγο ἀκόμα
δὲν τὸ νοιώθεις συντροφιὰ
κι' ὡς μέσ' τὸ εἶναι σου θαθεῖα
τὸ νεκρὸ, ράθυμο χῶμα;»

«Στ' ἀνοιχτὰ τοῦ δρόμου μοχανὸς
γλυκοτραγουδοῦσε ἓνας τροχός...
Κι' ἦταν τόσο φῶς, μὰ τόσο ἀκόμα
σὰ νὰ πῆς τὰ οὐράνια μὲ τὸ στόμα.

Χῶμα σιωπηλό, ἴσιο καὶ ξανθό,
δὲν ἀντέχω πιά νὰ σ' ἀρνηθῶ.
Θέλω, μὰ δὲ θεὸς νὰ σὲ ξεχάσω.
Πιὸ καλὰ σιμά σου νὰ μονιάσω.
(κι' ἔφεγγε ὡς κι' ἡ πέτρα τῆς φραγῆς
ἢ μισὴ δευμένη μὲ τὴ γῆς)».

Ἡ φύση του εἶναι ἓνας κήπος μὲ κισσό, μὲ λίγα καχεκτικά δένδρα, ἓνας οὐρανὸς κατηφῆς καὶ πικρὸς καὶ φτωχογειτονιῆς—σὰ χωριά—στὸ τέλος: μιᾶς πολιτείας. Ὁ Ἄγρας εἶναι ὁ καλύτερος αἰσθηματικὸς τοπιογράφος μας. Τὰ τοπία του γεννοῦν τὸ αἶσθημα τῆς ἀπελπισίας καὶ τῆς ἀποχώρησης.

Τὰ ποιήματα τοῦ Τέλλου Ἄγρα ποτὲ δὲν μποροῦν ν' ἀφήσουν μιὰ αἰσθηματικὴ προέκταση στὴν ψυχὴ τοῦ «μέσου» ἀναγνώστη. Ἡ λυρὴ κὴ τοποθέτησή του, ἂν καὶ ἔχει κάτι τὸ σχετικὸ μὲ τὴ φιλολογία, προπαντὸς εἶναι προχωρημένη ὡς τὰ ἐνδότερα τοῦ σημερινοῦ ποιητικοῦ χώρου. Ὁ Ἄγρας ἦταν ἓνας μαῖτο.

Εἶχε μιὰ σαγηνευτικὴν ιδιότητα δασκάλου πού ποτε δὲν τὴ φαντάστηκε, μήτε, νομίζω, καὶ τὴν ἐπεθύμησε. Ἡ γενιά του

διδάχτηκε από τον Καβάφη το ατομικό δράμα, από το Γρουπάρι μέτρο και αρμονία, από το Μαλικιάση ανάστρο έλαφράδα και κίνηση. "Ο Άγρας—μέ τη σειρά του—στάθηκε ο διδάσκαλος της λυρικής ευπάθειας και της φωτισκιάσεως των τοπίων (αλήθεια σε μερικές στιγμές του πόσο μάς θυμίζει τους μεγάλους ζωγράφους του φωτός!), δίδαξε την ψυχικότητα, παρεξέκλινε από τα γνωστά καθιερωμένα προς την περιοχή της καρποφόρας μόνωσης, προς την άδολη ανίληψη της τέχνης· κι' έτσι πολλοί σίχοι του εισήλθαν στην ένδοξορα της μουσικής.

Νομίζω πως στην τρέχουσα κοινή ζωή, η ψυχή του δεν έδωσε κανενός είδους κατάφαση, ό,τι ρευστό και πληγωμένο από ρωμαντική ενέργεια, συσώρευσε μέσα του τραστίες ποσότητες μιας πικρής και νοσηρής έμπνευσης.

"Η ευαισθησία του από υλικό πρώτο. Άκονισμένη μέχρις άλλους, μα ωμένη, προχωρεί με το βαρύ φορτίο ενός βώματος συμπλογής, μα σχεδόν ακαθόριστου. Ξεκαθαρίζουν μόνο μορφές κοριτσιών και καναρίνια, νερά και φύλλα, φτωχογειτονίες και σύννεφα, βροχές και φεγγάρια... αποκαλυπτικά, ποθητά, φρέσκα, που σου γνέφουν έγάρδια. Τα ποιήματά του δηλώνουν κίνηση. "Όλα τα παραπάνω προχρυσούν, μεγαλώνουν, μικραίνουν, ρέουν... αναλόγως. "Η κίνηση είναι δηλωτικό ζωής και τα ποιήματά του ζούν. "Ο λεπταίσθητος ποιητικός «σειсмоγράφος» του καταχώρησε ανεπαίσθητες κινήσεις του φυσικού και αισθηματικού κόσμου. "Ο Άγρας ήταν από τη στόφα των ποιητών που γνωρίζουν και προκαλούν τη φευγαλέα ουσία της πώησης... τις μυστικές ώρες των ανθρώπων!

ΦΡΙΕΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥ ΙΟΥΝΙΟΥ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΤΕ ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ

Παρεχωρήθησαν εύγενώς στην «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» από τον 'Ηπειρώτη λόγιο κ. ΚΩΣΤΑ ΑΘ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ, προς τον οποίο έχουν σταλή.

Στις επιστολές αυτές περιέχονται πλήθος στοιχείων που φωτίζουν τη ζωή του ποιητού και έρμηνεύουν το έργο του.

Στο ίδιο τεύχος θα δημοσ ευη και πρωτότυπη μελέτη του Κ. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ για τον ΤΕΛΛΟ ΑΓΡΑ με τον οποίο συνδέονταν με αδελφική φιλία

ΤΑΚΗ ΤΣΙΑΚΟΥ

Ρ Ο Δ Ι Α

Ροδιά, τώρα πού μέστωσες και ροδογιάλισε ο καρπός
 δέ με βαστοῖν σ' ἀνηφοριές τὰ πόδια.
 Σ' ὄχτον ὀρθό βεργολυγιέσαι, πῶς και πῶς,
 σφιχτά μου ρόδια.

Σοῦ προσπερνάω τὸ χάντακα (τάχα νὰ μπόρεια ν' ἄρπαχτῶ,
 μὰ ἐσεῖς χλωρὲς βατομουργιές τρυπάτε!)
 Νειάτα ζεστά κι' αἷμα πού καίει στὰ δεκαχτῶ
 ποῦ πᾶτε;

Νάριχνα ἀπάνω τῆ θηλιά (καημένε χρόνε πῶς κυλάς,
 καημένη γνώση και καρδιά κι' ἀμάχη!)
 Κι' ἀπέ σοῦ λέω, πού με γελᾷς—μὲ περγελᾷς,
 Ροδιά ἀπ' τῆ ράχη.

ΑΛΚΗ ΜΥΡΣΙΝΗ

Μ Ε Ρ Ο Ν Υ Χ Τ Α

Ἐρόδισε ἡ ἀνατολή
 Καὶ σκόρπιο φῶς, χρυσοβολή
 Ὁ ἥλιος φλογιστῆρι,
 Κάποιο πουλὶ γλυκολαεῖ
 Κι' ἡ βοσκοπούλα ἡ ροδαλή
 Διαβαίνει τὸ γιοφύρι.

Ὁ κάμπος πλουμιστὸ χαλί,
 Γαλάζιο, τὸ γιαλό, γιαλί,
 Μεσημεριοῦ λιοπύρι.
 Γάργαρη βρούση χαμηλή
 Νὰ μᾶς κερᾶση μᾶς καλεῖ
 Χωρὶς χρυσὸ ποτῆρι.

Βραδνάζει. Ὁρα ἀπατηλή.
 Μιὰ βάρκα πάει. Ὁρα καλή,
 Περνάει τ' ἀκρωτῆρι
 Ξανθὴ κοπέλλα, σιωπηλή,
 Τὸν ἔρωτά της προσκαλεῖ
 Ὁρθή, στὸ παραθύρι.

Νύχτα. Ποιὸς τάχα μᾶς μιλεῖ
 Καὶ τρέμει ἡ λεῦκα μας, δειλὴ
 Καὶ μοιάζει θυμιατῆρι,
 Νιοπαντρεμμένη, ντροπαλὴ
 Ἄργοξεχνιέται στὸ φιλι
 Κι' ἀποθυμᾷ νὰ γύρη.

† K. KAZANTZH

ΤΟ ΧΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

(Δ Ι Η Γ Η Μ Α)

Τὸ διήγημα, πὸ δημοσιεύουμε παρακάτω, εἶναι παρμένο ἀπὸ τὸ βιβλίον «Ἀπ' τὰ Σκλαβωμένα Γιάννινα» τοῦ Κ. Καζαντζή. Λίγοι ἀσφαλῶς ἀπὸ τοὺς νεώτερους θὰ γνωρίζουν τὸ ἔργο ἐνὸς πραγματικῶν πνευματικῶν ἀνθρώπου πὸν κατέχει σύγχρονα διαλεκτὴ θέση ἀνάμεσα στοὺς δόκιμους Ἡπειρώτες λογοτέχνες.

Μὲ τὴν ἐπιφύλαξη ἐνὸς προσεκτικῶν κοιτάγματος, ἀργότερα, τοῦ ἔργου του, ἔργου ἔντονα πατριδολατρικῶν ἀλλὰ καὶ πολὺμορφου — ἀπὸ τὸ πολιτικὸν ἄρθρον, πὸν πρῶτος ἴσως αὐτὸς στήν Ἑλλάδα ἀνήγαγε σὲ ἰδιαιτέρον λογοτεχνικὸν εἶδος, ὡς τὴν καθαρὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν (διήγημα καὶ αἰσθητικὴ μελέτη) — δίνουμε σήμερον λίγα στοιχεῖα, καταποτιστικὰ γι' αὐτὸ καθὼς καὶ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ δημιουργοῦ του.

Γεννήθηκε στὰ Γιάννινα τὸ 1864 καὶ πέθανε τὸ 1927 στήν Κέρκυρα. Ἀφοῦ τέλειωσε τὴ Ζωσιμαία Σχολή, σπούδασε νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀθήνας καὶ, συνέχεια, συμπλήρωσε τίς σπουδὰς του στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ Μονάχου, ὅπου ἀναγορεύθηκε διδάκτωρ.

Ἡ σκλαβωμένη Πατρίδα δὲ μοροῦσε νὰ βαστάξει τὸ ἀδέσμευτον πνεῦμα καὶ τὴ φιλελεύθερον ψυχὴν τοῦ Κ. Καζαντζή. Καὶ παίρνοντας τὸ δρόμον τῆς ξενιτιάς ἐγκαταστάθηκε στήν Ἀμερικανικὴ Συμπολιτεία, ὅπου ἀσχολήθηκε ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ φιλολογικὰς μελέτας. Γιὰ ἓνα διάστημα ἔγινε καὶ δικαστὴς ἐνὸς τμήματος τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἐκεῖ ἔμεινε ὡς τὸ 1914. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν τῆς Πατρίδας του ἀπὸ

τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν, ἀφοῦ προηγουμένα στάλθηκε ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτες τῆς Ἀμερικῆς ἀντιπροσώπος στὴ Διάσκεψιν τοῦ Λονδίνου γιὰ τὴν υποστήριξιν τῶν Βορειοηπειρωτικῶν δικαίων, γύρισε στὰ Γιάννινα, ὅπου πολιτεύθηκε.

Βγῆκε βουλευτὴς δύο φορές. Τὴν πρώτην (1915) ἀνεξάρτητος καὶ τὴ δεύτερην (1916) κάτω ἀπὸ τὴ σημαίαν τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος.

Τὸ 1920 διορίσθηκε Γενικὸς Διοικητὴς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ ἀργότερα τῆς Σάμου, τὸ δὲ 1921 πῆγε ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως στὴ Γενεύη.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄρθρα πολιτικῶν περικομμένων, πὸν συγκέντρωσε σὲ βιβλίον μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Ἀντίχριστος» ἐφ' ἡθογραφήματα, ὅπως μετρίοφροντα τὰ ἀποκαλεῖ καὶ πὸν ἔβγαλε τὸ 1926 σὲ βιβλίον μὲ τὸ γενικὸν τίτλον «Ἀπ' τὰ Σκλαβωμένα Γιάννινα», μιὰ συλλογὴ τραγουδιῶν σὲ Γαλλικὴν γλῶσσαν, πὸν σήμερον δὲ βρῖσκεται πουθενά, καὶ ἓναν πρόλογον στὰ «Ἡραϊστεια» τοῦ Γ. Πελλερέν, πὸν εἶναι δλόκληρον αἰσθητικὴ μελέτη γιὰ τὴν ποίησιν, ὅλο τὸ ἄλλο ἔργον του εἶναι σκόρπιον στὶς ἐφημερίδας καὶ τὰ περιοδικὰ τοῦ καιροῦ του, ἰδιαιτέρα στήν «Ἡπειρο». Ἐκεῖ ἔγραφε συχνὰ καὶ μὲ τὸ ψευδώνυμον Γούσιας Πατοκαζανιάς. Κοντὰ σαυτὰ παραμένοντι ἀδημοσίευτοι δύο ἄλλες ἐργασίαι του: Μιὰ μετάφρασις «τῶν θεμελιῶν τοῦ 19' αἰῶνος» τοῦ Τσάμπερλαιν καὶ μιὰ μελέτη λεξικογραφικὴ γιὰ τὸ γιαννιώτικον γλωσσικὸν ἰδίωμα, πὸν βραβεύθηκε σὲ διαγωνισμὸν τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν».

Π. Φ.

ΣΤΟ ΕΞΩΚΚΛΗΣΙ τοῦ Ἁγίου Νικόλαου τῶν Κοπάνων ὑπάρχουν πολλὰ ἅγια λείψανα. Τὸ γνωστότερον πάντων εἶναι ἡ δεξιὰ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Αὐτὸ εἶναι ξακουστὸν καὶ θαυμαστὸν, ὅλος ὁ κόσμος τὸ ξεύρει στὰ Γιάννινα καὶ στὰ πέριξ.

Δὲν παρήρχετο ἑβδομάς χωρὶς νὰ μὴ ἀπαντήσῃ τις καθ' ὁδὸν τὸν Παπαζήσην μὲ ἓνα μικρὸν κουβούκλιον ὑπὸ μάλης. Ἐκουβαλοῦσε τὸ χέρι τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου εἰς κάποιον ἀσθενῆ.

Ὁ Παπαζήσης ἔλεγε πῶς γιὰ νὰ θαυματουργήσῃ τοῦ Ἁγίου τὸ χέρι ἔπρεπε νὰ κομῆθῃ τρεῖς νύχτες σὶδ δωματίον τοῦ ἀσθενοῦς. Τὴν Τρίτην ἡμέραν ἔκαμεν ἁγιασμόν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐνήστευεν ἐπὶ τριήμερον. Τότε ἂν ὁ Ἅγιος δὲν ἔκαμε τὸ θαῦμά του καὶ ὁ ἀσθενὴς δὲν ἀνελάμβανε, ἓνα ἀπὸ τὰ τρία θὰ συνέβαινε: Ἡ ὁ ΓΙΑΤΡὸς θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀπειρος καὶ ἀνίκανος, ἔλεγαν οἱ ἀνευλαβεῖς, ἢ ὁ ἄρρωστος θὰ ἦτο ἀμαρτωλὸς ἀμετανόητος, ἔλεγαν οἱ θεοφοβούμενοι, ἢ ὁ Παπαζήσης θὰ ἐχάλασε τὸ τριήμερον. Τὸ τελευταῖον ἦτο ἐντελῶς ἀπίστευτον δι' ὅποιον ἐγνώρισε τὸν Παπαζήσην.

Ἦτο ἓνας παπᾶς λειψὸς ἀτέλειωτος κάπως, εἰς ὅλα. Τὸ καλυμαῦχί του ἦτο χαμηλότερον ἀπὸ τὸ τῶν ἄλλων παπάδων, τὸ ράσσον του κοντότερον καὶ τὸ χρῶμα του ἀνοικτότερον τοῦ συνήθους, μιᾶς μαυράδας ὑποκιτρίνου ἐκ τῆς πολυκαιρίας, τὸ ζωνάρι του στενώτερον, τὰ ὑποδήματά του ἄφιναν νὰ φαίνεται περισσότερον τσουράπι, τὰ μαλλιά του ἦσαν ἀραιότερα, τὸ γένειόν του σπανώτερον καὶ ἡ φωνὴ του λεπτοτέρα καὶ ἐν γένει ὅλος ἦτο λιγνός, στεγνός καὶ ἐξαντλημένος ἀπὸ τὰ πολλά τριήμερα ὑποθέτω.

Περὶ τῆς ἱαματικῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου λειψάνου ἀμφιβολία δὲν ἐπιτρέπεται, ἀφοῦ εἶναι γνήσιον καὶ ἀληθινόν. Ἐκτὸς ὅτι θὰ ἀπεσυνετίθετο καὶ δὲν θὰ διετηρεῖτο ἐπὶ τόσους αἰῶνας, ἂν δὲν ἀνῆκεν εἰς ἄνθρωπον ὅστις ἀγίασεν, ἀλλὰ εὐρίσκεται καὶ γραμμένον ἐπὶ τῆς ἀργυρᾶς λαβῆς ἣτις τὸ περικλείει, πρὸς τὴν ἀρθρωσιν ποῦ εἶναι κομμένο. Ἐκεῖ ἐπάνω εἶναι γεγλυμένα εἰς γραφὴν ἀρχαῖζουσαν, βυζαντινὴν, «αὕτη ἐστὶ ἡ δεξιὰ τοῦ ἱεράρχου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ φωστῆρος κ.τ.λ.»

Ἐγὼ αὐτὸ τὸ εἶδα καὶ τὸ γνωρίζω. Εἶναι κατάμαυρον, ἕως ἐκ τῆς πολυκαιρίας καὶ ὅλος ὀστεῶδες, ὅπως φαντάζομαι ὅτι θὰ εἶναι καὶ τοῦ μακαρίτη Παπαζήση ὅταν καὶ ἂν ποτὲ ἐκταφῆ. Εὐρίσκεται δὲ εἰς τὴν κίνησιν τῆς εὐλογίας ὡσεὶ ὁ Μέγας φωστήρ τῆς Ἐκκλησίας ἤθελε νὰ ἐτεκτεῖναι καὶ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων τὸ βάλσαμον τῆς ἱεράς ἀντιλήψεώς του.

Τὸ ἔχουν τυλιγμένον μὲ πολύτιμον χρυσοκέντητον μεταξωτόν, βυσσόχρουν, ἐντὸς μιᾶς θήκης ἀργυρᾶς μὲ ἀνάγλυφα, παρισιῶντια ἐπεισόδια ἐκ τοῦ βίου τοῦ σεπτοῦ ἱεράρχου, κακοτεχνημένα ὅπως τὰ ἐφαντάσθη τὸ ἀπάντασιον κεφάλι, τίς οἶδε τίνος χρυσοχόου ἀδεξίου.

Ἡ θήκη αὕτη κλείεται διὰ κλείθρου χρυσοῦ τοῦ ὁποίου τὴν κλεῖδα, ἐπίσης χρυσοῦν, ἔφερον ὁ Παπαζήσης ἀνηρημένην ἐπὶ τῆς αὐτῆς μαύρης λωρίδος ὅπου ἐκρέμετο καὶ τὰ πανόρχαιον καὶ πολυκάλυπτον—ἀπὸ τὰ τὰ λεγόμενα κρομμύδια—ὄρολόγιόν του.

Κατὰ κανόνα οἱ ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας ἔπρεπε νὰ φυλάττουσαν αὐτὸ τὸ κειμήλιον εἰς τρόπον ἀσφαλῆ, ἀλλ' εἶναι τόσον περιζήτητον ὡς ἐκ τῆς ἱαματικῆς του δυνάμεως, ὡστε ὁ Παπαζήσης δὲν εὐρίσκει καιρὸν νὰ τὸ παρακαταθέσῃ εἰς αὐτούς, ἀλλὰ τὸ περιφέρει ἀπὸ προσκέφαλον εἰς προσκέφαλον ἀσθενοῦς γιὰ νὰ διαχύνῃ τὴν χάριν του—πρὸς τόσα γρόσια τὸ τριήμερον, ἐννοεῖται.

Ἐξ αὐτοῦ τοῦ εἰσοδήματος, τὸ ἥμισυ ἀνήκει δικαιοματικῶς εἰς τὸν Ἁγιον Νικόλαον. Τὸ ὑπόλοιπον ἀρκεῖ καὶ ὑπεραρκεῖ εἰς τὸν Παπαζήσην, ἀφοῦ αὐτὸς μόνος ἀπὸ ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον, δὲν κερδίζει διὰ νὰ φάγῃ. Ἡ ἐργασία του εἶναι, κυρίως εἰπεῖν, νὰ νηστεύῃ. Ὅσον περισσότερον νηστεύει, τόσον περισσότερον ὠφελεῖται.

Τώρα τὸ ζήτημα εἶναι πῶς νὰ ἐξέπεσεν αὐτὸ τὸ Ἁγιον λείψανον ἀπὸ τὴν Ναζιανζὸν τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολοσσίας;

Ἄν ἦτο ζωντανὸν ὅπως ὁ διαβόητος Ναζιανζοῦ Πανάρετος, ὅστις χρηματίας ποτὲ τοποτηρητῆς τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων μετωνομάσθη ὑπὸ τοῦ ποιμνίου του Παγκάκιτος, θὰ ἦτο πράγμα εὐεξήγητον, ἀλλὰ μέλος ἄψυχον καὶ μάλιστα χέρι, ὄχι πόδι, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι μπορεῖ καὶ νὰ περιπατήσῃ ἐν ἀνάγκῃ, νὰ ταξιδεύσῃ τόσον διάστημα φαίνεται ὀλως παράξενον ἂν μὴ ἦτο θαναματουργόν.

Ὁ Παπαζήσης τὴν ἐγνώριζε τὴν ὀδύσειάν του, ἀλλὰ ὁ μακαρίτης—Θεὸς συγχωρέσει τον!—εἶχεν ἓναν τρόπον νὰ ὀμιλῆ μὲ τόσον λεπτὴν φωνίσαν σὰν βρέφους, μὲ τόσες ἀποσιωπήσεις, τόσα μονοσύλλαβα, τόσα ἐπιφωνήματα ἀναθρα, τόσες χειρονομίες βωβῆς καὶ τόσους μορφασμοὺς ἐκφραστικὸς ἀνεκφράστων αἰσθημάτων ὡστε ἔπρεπε νὰ προσέχῃ τις καὶ τις πέντε αἰσθήσεις του διὰ νὰ ἐξάγῃ ὄχι τὸ νόημα ἀλλὰ τοὺς χρησμούς του.

Ἀπὸ τὴν Πυθίαν αὐτὴν λοιπόν, τὸν αἰδεσιμώτατον Ζήσιμον, ἀρχιμανδρίτην καὶ πρωθιερέα τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Κοπάνοις, ὅπως ὑπεγράφετο ἢ ἐπεγράφετο, ἐπισήμως, δὲν ἔμαθα τὴν ἱστορίαν τῆς πολυπλάξεως τοῦ ἁγίου λειψάνου. Ὁ Τζιατζιάς, ἄλλοτε ἰσόβιος καὶ κληρονομικὸς ἐπίτροπος τοῦ ἐξωκκλησίου, μοῦ τὴν ἐδιηγῆθη ὅπως τὴν ἄκουσεν ἀπὸ τὸν πατέρα του, ὁ ὁποῖος διεδραμάτισεν ἐν αὐτῇ πρόσωπον ἡρωϊκόν.

ΜΙΑ ΦΟΡΑ εἰς τὰ παλιὰ χρόνια ἕνας παπᾶς χωριάτης, ἀπὸ τὴν Γερομνήμη, ἐκίνησε νὰ κάμη περιοδεῖαν γιὰ νὰ συνάξῃ συνεισφορὰς νὰ ξανακτισθῇ ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ του. Ἀπὸ χωριὸν εἰς πόλι καὶ ἀπὸ πόλιν εἰς χωριό, εὐλογώντας καὶ ἀγιάζοντας καὶ ὀλομαζεύοντας, ἐκαίαντισε στὴν Πόλη. Ἐκεῖ ἔφθασε τὸ Μεγαλοβδόμαδο. Τὴν πρώτη βραδυὰ ἐκοιμήθηκε σ' ἕνα μετόχι κάποιου ἐκκλησίας. Τὸ πρωῒ, ξημερώνοντας Μεγάλῃ Πέμπτῃ, ἐβγήκε νὰ γυρίσῃ γιὰ νὰ ξετρυπώσῃ κανένα συμπατριώτῃ του νὰ τοῦ γίνοι φόρωμα, γιὰ καμμιά βδομάδα.

Ἦθελε νὰ κονέψῃ εἰς λαϊκοῦ, νὰ περάσῃ τὴν Λαμπρὴ ἀνέξοδα καὶ νὰ σουφρώσῃ καὶ καμμιά συνδρομὴ γιὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωριοῦ του. Ἐἰς τὰ μετόχια, ἡ ζωὴ εἶναι σκληρὴ. Δὲν δίδουν τίποτε παραπανήσιο εἰς μουσαφίριδες ἱερωμένους. Αὐτοὶ δὲν πληρώνουν παρὰ μὲ εὐχὰς καὶ εὐλογίας καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰ μετόχια ἔχουν, ἀπὸ τοὺς ἐνδημοῦντας πατέρας, περίσσις.

Ἐκίνησε λοιπόν, μὲ τὸν τρουβᾶ του στὴν πλάτη καὶ μὲ τὸ ραβδί του στὸ χέρι, ὅπου τὸν ἔβγαζεν ὁ δρόμος. Ὅπως ἐπερνοῦσε στὸ γεφύρι, ἕνας Γενίτσαρος ἐστάθηκε ἔμπροστά του καὶ τὸν ἐσταμάτησε διὰ μιᾶς. Ὁ καὺμένος ὁ παπᾶς καθὼς τὸν εἶδεν ἄγριον, μὲ καβούκι στὸ κεφάλι, μὲ τὰ μαῦρα τὰ γένεια ξυρισμένα ὀλόγυρα στὸ πρόσωπο καὶ δυο-τρὶα χαντζάρια διαφόρων διαστάσεων στὸ ξανάρι, ἔξαφνίσθηκε. Τὰ πρωῒο του κίνημα ἦτο νὰ βάλῃ τὸ χέρι του στὸν κόρφο του νὰ προφυλάξῃ, ὅχι τὸ κατακηρωμένο ἐπιτραχήλι καὶ τὴν καταλαδιωμένη Σύνοψι, γιὰ τὴν ὁ Τοῦρκος τέτοια πράγματα δὲν ἐχρειάζετο, ἀλλὰ τὴν σακκοῦλα μὲ τὶς συνεισφορὰς τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Τὴν εἶχε καλὰ κρυμμένη, κρεμασμένη ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ κατάσαρκα, γιὰ τὴν ἐκεῖ ἐκρέμαντο ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες.

Ὁ Γενίτσαρος ἀπροσδόκητα, δὲν τοῦ ἐγύρευε νὰ ἰδῇ τί εἶχεν εἰς τὸ ἐξογκωμένον στήθος. Ἦξευρε φαίνεται, ὅτι ἐκεῖ ἔχει ὁ κάθε παπᾶς τὰ σύνεργά του, τὸ ἐπιτραχήλι, τὸ σταυρὸ τῆς ἁγιαστούρας καὶ τὴ Σύνοψι, παρὰ τὸν ἠρώτησεν, ἑλληνικὰ καθαρά, ἂν δὲν εἶναι Ἠπειρώτης καὶ τί ἦλθε νὰ κάμη στὴν Πόλη.

Ὁ παπᾶς τοῦ ἀπήντησε μάλιστα. Ἠπειρώτης καὶ ἀπὸ τὸν ὄφalon τοῦ Κάστρου, ἡ ὀλίγον παρέξω, καὶ ἦρθε γιὰ συνεισφορὰς γιὰ τὴν ἐκκλησίαν του.

— Ἐλα μάζῃ μου, τοῦ λέγει ὁ Γενίτσαρος, καὶ θὰ σοῦ συνάξω ἐγὼ περισσότερες συνεισφορὰς στὴν ἑβδομάδα παρ' ὅσες θὰ ἐσύναζες ἐσὺ εἰς ἕνα χρόνον. Ἐγὼ θὰ πηγαίνω ἔμπροστά, ἐσὺ ἔλα ἐξ ὀπίσω καὶ ὅπου μὲ ἰδῆς νὰ ἔμβω, ἔμβα κατόπιν μου καὶ σὺ. Ἄν σὲ ῥωτήσῃ κανένας τί γυρεύεις, εἰπέ του ὁ Χατζῆ Μεχμέτ ἁγᾶς σ' ἐκάλεσεν.

Ὁ παπᾶς ἀπέθνησκεν ἀπὸ τὸν φόβον του καὶ ἐσυλλογίζετο νὰ πλησιάσῃ εἰς κανένα στενὸν δρόμον, νὰ τρυπώσῃ καὶ νὰ χαθῇ. Εἶχεν ὄμοι καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ συνάγματος πού τοῦ ἔδωκεν ὁ Γενίτσαρος. Ἦξευρε πολὺ καλά ὅτι ἕνας Τοῦρκος γιὰ νὰ συνάξῃ συνεισφορὰς ἀπὸ ραγιαδες, ἤξιζε δέκα ἁγίους, καὶ θανατουργοὺς μάλιστα. Δὲν τοῦ ἔκαλοφαίνετο νὰ συνάξῃ βοηθήματα γιὰ ἐκκλησίαν, μὲ ἀλλόθρησκον, ἀλλὰ ἐνθυμήθηκε πῶς καὶ οἱ Δεσποτάδες μὲ ἀλλοθρήσκους καὶ Ἀγαρηνοὺς συνάξουν τὰ δικαιώματά τους ἀπὸ τὸ εὐσεβὲς καὶ φιλόχριστον ποιμνίον τους, καὶ ἐπιθύρουν ὡς εἶδος δικαιολογίας, ὡς εἶδος ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, τὸ «ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με, Κύριε, καὶ οὐκ ἐπιγιγνώσκω», ἀδιαφορῶν διὰ τὸ ἀκατάλληλον καὶ ἀσυνάρτητον τῆς ἐπικλήσεώς του. Ἀπεράσισεν ὅθεν ν' ἀκολουθήσῃ τὸν Γενίτσαρον, καὶ ὅ,τι γίνῃ ἅς γίνῃ.

Ἐπεριπάτησεν λοιπόν, κατόπιν του ἀπὸ ἕνα δρόμον εἰς ἄλλον ἕως οὗ ἔφθασεν εἰς ἕνα περιαύλιον ἀπὸ τοίχους ὑψηλοὺς μὲ μιὰ μεγάλη ἐξώθυρα στὴν ὁποίαν εἶδε νὰ ἐμβαίνει ὁ Γενίτσαρος. Χωρὶς δισταγμὸ ἐμβῆκε καὶ αὐτὸς μέσα.

Ἐκεῖ ἦτο ἕνας Ἀράπης ὑψηλὸς μὲ μιὰ ἀγκυλιὰ γιαταγάνια στὸ ζανάρι, ὁ ὁποῖος ἅμα εἶδε τὸν παπᾶ τὸν ἀγριοκύτταξε καὶ τοῦ εἶπε τούρκικα:

— Τί θέλεις Γκιαούρπαπα;

— Τὸν Χατζῆ-Μεχμέτ ἀγᾶ, ἀπεκρίθη ὁ παπᾶς, ἄν καὶ δὲν κατάλαβε καθ' ὅλου τί τοῦ ἔλεγεν ὁ Ἀράπης.

Αὐτὸ ἦτο τυχερὸν τοῦ παπᾶ, νὰ μὴν καταλαβαίνει τὰ τουρκικά. Ὁ Ἀράπης ἔβλεπε νὰ ἐμβαίνουν παπάδες περιοδικῶς, στὸ σελαμλίκι, καὶ ἀπ' ἐκεῖ στὸ χαρεμλίκι ἀλλὰ δὲν τοὺς ἔβλεπε ποτὲ νὰ ξαναβγαίνουν. Εἶχε σχηματίσει λοιπὸν τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ αὐθέντης του ὡς καλὸς μουσουλμάνος, ἐξέλεξε τὴν εὐσεβῆ ἐιδικότητα τῆς ξεπατώσεως τῶν γκισουρομάμηδων. Δὲν ἐτολμοῦσε ν' ἀποδοκιμάσῃ τέτοιο θεάρεστον ἔργον ἀπ' ἐναντίας, τὸ παράπονόν του ἦτο πῶς ἡ μυστικότης τοῦ ἀφέντη του τὸν ἐστεροῦσεν ἀπὸ τοῦ νὰ βᾶψῃ καὶ αὐτὶς τὸ δάκτυλόν του, εἰς αἷμα ἀπίστου νὰ τὸ δείξῃ εἰς τὸν φύλακα τοῦ γεφυροῦ τῆς κόφης τοῦ μαχαιριοῦ, μετὰ θάνατον. Ἐπιθυμοῦσε γι' αὐτὸ νὰ τοῦ κάμῃ χαλάστρα, καὶ δὲν ἤξευρε πῶς. Νὰ προλάβῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ αὐθέντη του μὲ μιὰ σπαθιά ἢ νὰ γλυτώσῃ τὸ θῦμά του μ' ἓνα καλὸ μπαχτσίσι;

Ὁ παπᾶς ἄνοιγε τὰ μάτια του τρομαγμένος καὶ προσπαθῶν νὰ μαντεύσῃ τὰ τουρκικά πού τοῦ ἔλεγεν ὁ Ἀράπης.

Ἐξαφνα ἀνοίγει ἡ θύρα τῆς κλίμακος καὶ ὁ Γενίτσαρος μὲ φωνὴν ἐπιτακτικὴν καὶ μὲ βλέμμα βλοσυρὸν, διέταξε τὸν Ἀράπην νὰ ὀδηγήσῃ ἐπάνω τὸν Γκισουρίμαμ.

Ὅταν ἡ θύρα ἐκλείσθη καὶ εὐρέθησαν μόνον εἰς ἓνα ἀπέραντον δωμάτιον, ὁ Γενίτσαρος ἔβγαλε τὸ σαρίκι του μὲ τὸ ἓνα χέρι καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἐσήκωσε μὲ σέβας τὸ δεξιὸν τοῦ παπᾶ καὶ τὸ ἐφίλησε μὲ τὰ λόγια:

— Τὴν εὐχὴ σου Δέσποτά μου.

Ὁ παπᾶς ἔμεινε βωβδὸς καὶ ἄλαλος ἀπὸ θάμβος.

Εἶχεν ἰδεῖ καὶ πάθει πολλὰ στὴ ζωὴ του, ἦτο δὲ καὶ κοσμογυρισμένος, καὶ ὅλα τὰ ἐπερίμενε, ἀκόμη καὶ τὸ ἀπιθανώτερον, νὰ ἰδῇ σταυρὸν στὴν Ἁγία Σοφία, ἀλλὰ νὰ βγάλῃ Τοῦρκος Γενίτσαρος κιόλας τὸ καλπάκι του καὶ νὰ φιλήσῃ χέρι παπᾶ, αὐτὸ ποτὲ δὲν τὸ ἐπερίμενε.

Ὁ Γενίτσαρος ἐνόησεν τὴν ἀπορίαν του καὶ ἔχαμογέλασε, μ' ἓνα χαμόγελο πού τοῦ ἄλλαξεν ὅλη τὴν φυσιογνωμία. Ἀπὸ ἄγριος, ὑπερόπτης καὶ ἀτίθασσος, ἔγινε πλέον ἤρεμος καὶ γλυκύς.

— Ἐγὼ αἰδεσιμώτατε, τοῦ εἶπε, κατάγομαι ἀπὸ τὰ μέρη σας, εἶμαι Γιαννιώτης, ἡμῖν χριστιανὸς καὶ μ' ἐτούρκεψαν στὸ παιδομάζωμα μὲ τὸ στανιό. Ἀπὸ φόβο μὴ μὲ χαλάσουν οἱ Τοῦρκοι, στὸ φανερὸν προσποιοῦμαι τὸν Τοῦρκο καὶ πηγαίνω κάθε Παρασκευὴ στὸ τζαμί—ὁ θεὸς νὰ μὲ συγχωρήσῃ! καὶ ἐστιαυροκοπήθηκε. Κρυφὰ ὅμως κ' ἐγὼ καὶ ἄλλοι γενίτσαροι, πού θὰ ἰδῆς ἀπόψε, ὅλοι συντοπίτες μας, ἀπὸ τὸ Μέτσοβο, ἀπὸ τὴν Ἄρτα ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, εἴμαστε Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι ὅπως ἐγεννηθήκαμε καὶ προσκυνοῦμε τὸν τίμιον σταυρὸν—Μεγάλο εἶναι τὸ ὄνομά του! Τὸ βαπτιστικόν μου εἶναι Ἰωάννης, γιὰτὶ ἐγεννήθηκα στὰ Λακώματα, κοντὰ στὸ κελλὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἐξ' Ἰωαννίνων.

Ὁ παπᾶς τὰ ἤκουσε αὐτὰ μὲ μεγάλη χαρὰν, ὅχι ὅμως καὶ δίχως φόβον. Δὲν ἤξευρεν ἀκόμη μήπως τοιοῦτῃ ἔνοχῳ γνώσῃς δὲν τὸν ἔξέθετεν εἰς κανένα κίνδυνον ἀπροσδόκητον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐσκέφθη ὅτι μιὰ εὐλογία του δὲν ἤμποροῦσε νὰ βλάψῃ καὶ πολὺ. Τοῦ τὴν ἔδωκε λοιπὸν μὲ ὅλην τὴν ἐλευθεριότητα ἀνθρώπου ὅστις χαρίζει κατὶ πού δὲν τοῦ στοιχίζει τίποτε.

— Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Ἰησοῦ καὶ Σωτῆρος καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Παναγίου Πνεύματος εἶναι μετὰ σοῦ, τέκνον μου, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων! τοῦ εἶπεν ὁ παπᾶς. Εἶχε κάμει κάμποσον καιρὸν ἐφημέριος στὸ Ζαγόρι καὶ ἀγαποῦσε νὰ ἑλληνίζῃ, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν.

— Τώρα, δέσποτά μου, ἐπανέλαβεν ὁ Γενίτσαρος, ἀφοῦ ἐδέχθηκε τὴν εὐλογίαν μὲ ὅλην τὴν δέουσαν κατάνυξιν, ἐδῶ μέσα στὸ χαρεμλίκι, ἔχομεν ἓνα παρακλήσι. Ἐκεῖ μαζευόμεθα μὲ τὲς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ μας—ἡμεῖς μονάχα ἀπὸ μιὰν γυναῖκα πέρνομεν καὶ ἀναμεταξὺ μας μόνον ὑπανδρευόμεθα—καὶ διαβάζωμεν τὸν ἔσπερον καὶ ὄρθρο ἢ λειτουργοῦμαστε κάποτε, ὅταν εὐρωμεν κανέναν συντοπίτην ἱερέα σὰν τὴν αἰδεσι-

μότη σου, γὰρ νὰ μὴν προδοθοῦμε. Ἡ αἰδεσιμότης σου θὰ καθήσης κρυμμένος στὸ χαρμελίκι. Ἀπίψε θὰ μᾶς διαβάσης τὰ δώδεκα εὐαγγέλια. Αὐριον τὸ πρωτὶ θὰ μᾶς λειτουργήσης, τὸ βράδυ θὰ ψάλλωμεν τὸν ἐπιτάφιον. Τὸ Μέγα Σάββατον θὰ μᾶς κάμης τὴν λειτουργία τῶν προηγιασμένων· τὸ βράδυ, τὴν Ἀνάστασι— πότε θὰ ἰδοῦμεν Ἀνάστασι; Θεέ μου!—τὴν Κυριακὴν, τὴν δευτέρα Ἀνάστασι καὶ ὕστερα θὰ σὲ βγάλωμεν μυστικά νὰ πηγαίνης εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ.

—Γιὰ νὰ λειτουργήσω, χρειάζομαι ἀντιμήνσιον, εἶπεν ὁ παπᾶς ἡσυχος πλέον.

— Ἡ ἐκκλησία εἶναι ἐγκαινιασμένη ἀπὸ τὸν καιρὸ πού ὤριζαν τὴν Πόλιν οἱ Ρωμαῖοι. Ἐκτίσθη εἰς ὑπόγειον μήπως τὴν καιαλάβουν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἔκτοτε ἔμεινε στὰ χέρια τοῦ Ὁριᾶ μας, πού ἦτο πάντοτε ἀπὸ Ἑπειρωτῆς καὶ Ἀρβανίτες.

Ὁ παπᾶς κατηχηριστήθη ὅτι εἶπεν ἄσυλον καλλίτερον ἀπὸ τὸ μετόχι ἢ ἀπὸ κανενὸς συντοπίτη, φούραρη. Ἐλυπεῖτο μόνον ὅτι θὰ ἐτελείωνεν ἀμέσως σχεδὸν ἅμα ἤρχιζεν ἡ κρεωφαγία. Ἡ καλοζωία ἦτο ἡ μόνη ἀδυναμία του. Τρία πράγματα τοῦ ἤρεσκαν κατ' ἑξοχὴν· χαρτιά, ὕπνος καὶ καλοφαγία ἐκτὸς τὰ τηγανητά, τὰ καρνεύματα ὅπως τὰ ἔλεγεν ὅταν ἤρχιζε νὰ ἐλληνίζη. Αὐτὰ τὸν ἐβλαπταν στὴν χώνευσιν, ἔλεγεν, ὅταν τὰ ἔτρωγε... μπόλικο. Ἦτο δὲ ὑπὲρ βέβαιος πῶς εἰς τὸν γενιτσαρικὸν τοῦτον οἶκον, τὰ προϊόντα τοῦ μαγειρείου, θὰ ἦταν καὶ ἄφθονα κ' ἐκλεκτά. Μόνον ἓνας δισταγμὸς τοῦ ἐσκοτίζε τὸ μυαλό. Δὲν ἔβλεπε πόθεν θὰ ἤρχοντο αἱ συνεισφορῆς πού τοῦ ὑπεσχέθη ὁ Γενίτσαρος. Αὐτὸν τὸν δισταγμὸν δὲν ἤξευρε πῶς νὰ τὸν ἐκφορῆσῃ περὶ διὰ γραμματόν, ὅπως λέγει ὁ λόγος. Δὲν ἤμποροῦσε κατ' οὐσένα λόγον νὰ εἰπῇ σ' τὸν Γενίτσαρον τὸ: «ἐν τῇ παλάμῃ καὶ οὕτω βοήσωμεν» διότι μολονότι τὸν διεβεβαίωσεν ὅτι ἦτο ἄπλοῦς Γιάννης, τὰ μινίσια του ὅμως, τὸ καλπάκι καὶ τὸ ὄπλοστάσιον πού ἔφερε στὸ ζωνάρι, πρὸ πάντων δὲ τὸ τελευταῖον, τοῦ ἐνέπνευαν τὸν ἔμφυτον φόβον τοῦ ραγιᾶ ἐνώπιον τοῦ κατακτητοῦ τοῦ Τοῦρκου.

Ὁ Γενίτσαρος εἶτε ἐμάντευσε τὰς σκέψεις τοῦ παπᾶ, εἶτε ἀπετελείωσε μεγαλοφώνως τὶς ἰδικῆς του ἐξηκολούθησεν:

— Ἄν ἀγαπᾶς, δέσποτά μου, μπορεῖς νὰ καθήσης ἐδῶ μέσα ὥσπου νὰ βαρεθῆς. Κάθησε ὅλην τὴν ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου. Μᾶς λειτουργεῖς τὴν Παρασκευὴν τῆς Παναγίας καὶ τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ καὶ τὴν Δευτέραν φεύγεις. Ἡμεῖς θὰ σὲ εὐχαριστήσωμεν μὲ τὸ παραπάνω. Θὰ σοῦ δώσωμεν περισσότερα ἀπὸ ὅσα θὰ ἐσύναζες ἀπὸ τοὺς συγχωριανούς, ἀλλὰ μὲ τὴν συμφωνία βγαίνοντας ἀπὸ ἐδῶ νὰ μὴν μείνης στὴν Πόλιν οὔτε στιγμή. Νὰ φύγης ἀμέσως γιὰ τὴν πατριδα.

— Ἀκοῦς ἐκεῖ! οὔτε στιγμή δὲν χάνω, ὅπως ὀρίζετε ἡ ἀφεντιά σας, εἶπεν ὁ παπᾶς ἅμα ἐνόησεν ὅτι «τὸ λαμπάτω» ἐξησφαλίσθη πλουσιοπάροχα.

Ἀπὸ μίαν ἄλλη θύρα, βγήκαν εἰς ἓνα διάδρομον καὶ ἐκεῖθεν εἰς ἄλλο δωμάτιον, στρωμένον πλουσιώτερα ἀπὸ τὸ πρῶτον. Ἐκεῖ ὁ Γενίτσαρος ἀνοίξε μιὰ θύρα κρυφῇ καὶ εὐρέθησαν στὸ χαρέμι. Γυναῖκες καὶ παιδιά, κορίτσια, ὑπηρέτριες, νέοι γενίτσαροι, ἦταν ἐκεῖ μαζεμένοι σὰν νὰ ἐπερίμεναν κάποιον. Ὅταν τὸν εἶδαν ἐσηκώθησαν ὅλοι καὶ μία - μία ἤλθαν καὶ τοῦ ἐφίλησαν τὸ χέρι. Ὁ παπᾶς ἔρριψε μιὰ ματιὰ ὀλόγουρα κ' εἶδε διὰ μιᾶς πῶς ὑψηλὰ εἰς μίαν γωνίαν ἦτο τὸ εἰκονοστάσι καὶ μιὰ κανδύλα ἀναμμένη, τὶς εὐλόγησε λοιπὸν μὲ θάρρος. Μετ' ὀλίγον τὸν ὠδήγησαν σ' ἄλλον διάδρομον, ἀνοίξαν μιὰ καταπακτὴ καὶ τοῦ εἶπαν νὰ κατεβῇ. Ὁ Γενίτσαρος προηγεῖτο μ' ἓνα κηρί, ἀναμμένο. Στὸ τελευταῖο σκαλίδι, ἀνοίξε μιὰ μικρὴ θύρα κ' ἐμβήκαν στὸ γυναικωνίτη μίαν ἐκκλησίαν. Ὁ παπᾶς ἐστάθη κ' ἐκῦτταξε κάτω. Ἦτο σωστὴ ἐκκλησία, μὲ τὸ τέμπλον καὶ μὲ τὶς εἰκόνας του, μὲ τὰ στασίδια, τὸν ἄμβωνα, τὸ δεσποτικόν, τὸ προσκυνητάρι, τὶς ἀγιογραφίαι τῶν τοίχων, ὅλα τέλεια. Οἱ πολυέλαιοι, ὅλοι ἀναμμένοι, ἔχυναν ἓνα φῶς ἄπλετο, πλὴν ἰλαρόν. Ὁ παπᾶς ἔμεινεν ἐκστατικός. Τοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἔβλεπε κανένα ὄνειρον καὶ ἤρχισε νὰ φοβῆται μήπως ἐξυπνήσῃ καὶ εὔρη τὸν Ἀράπην πού εἶδε στὴν εἴσοδον μὲ τὸ σπαθὶ γυμνόν, ἤρχετο νὰ τὸν συλλάβῃ ἐπ' αὐτοφόρῳ ἱερουροῦντα εἰς τὸν οἶκον μουσουλμάνου. Ἐκῦτταξεν ὀλόγουρα καὶ ἔβλεπεν ὅλα κατάκλειστα καὶ ὅμως ἀπὸ

τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ἕνας πρὸς ἕνας ἤρχοντο καὶ ἄλλοι γενίτσαροι ὄπλισμένοι ὡς τὰ νύχια, μὲ γυναῖκες καὶ μὲ παιδιά κ' ἔβγαζαν τὰ καλπᾶκια, ἔκαμαν τὸν σταυρόν, ἠσπάζοντο τὰ εἰκονίσματα τοῦ προσκνηταρίου καὶ κατόπιν τὸν ἐληθσίαζαν, τοῦ ἐφιλοῦσαν τὸ χέρι καὶ τοῦ ἠῤῥοντο: «καλῶς ὤρισες».

Ἡ ἀμφιβολία του ὅτι θνεϊρεύετο ἢ ὅτι ὁ τρισκατάρατος τοῦ ἔπαιξε κανένα τέχνασμα γιὰ νὰ τὸν κολάσῃ, δὲν διεσκεδάσθη ἐντελῶς παρὰ ὅταν εἰσηλθε στὸ ἅγιον βῆμα, ἱεροφορήθη καὶ ἤρχισε τὴν ἀκολουθία τῆς Μεγάλης Πέμπτης.

Ἐξω οἱ γενίτσαροι, ἀρματωμένοι, ποῖος ἔκαμε τὸν ψάλτη, ποῖος τὸν ἀναγνώστη, ἄλλος τὸν νεωκόρο, μὲ ὄλην τὴν τάξιν καὶ κατάνυξιν.

Ὅταν ἐσήκωσε τὸν Σταυρόν καὶ ἐβόησε τὸ: «Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου ὁ ἐν ὕδασι τὴν Γῆν κρεμάσας», ὅλοι ἔπεσαν στὰ γόνατα, πο'λοὶ πρηνεῖς, πρὸ τοῦ ἱεροῦ συμβόλου τοῦ μαρτυρίου. Ἄλλοι ἔτειναν τὰς χεῖρας μὲ ἀγωνίαν πρὸς τὸν Ἐσταυρωμένον κ' ἐστηθοκοποῦντο, καὶ ἐδάκρυζαν καὶ ἐπανελάμβαναν, ὁμοθυμαδόν, μετὰ ἀφάτου συντριβῆς καρδίας τό: «Προσκυνοῦμεν σου τὰ πάθη, Χριστέ», ὥστε ὁ παπᾶς ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος τοςάκις ἕως τότε ἔψαλλε μηχανικῶς καὶ χωρὶς νὰ ἐννοῇ τὴν σημασίαν τοῦ δείπνου τοῦ μυστικοῦ, ἠσθάνθη πῶς τώρα πρώτην φοράν, ὄντως, παρευρίσκετο εἰς τὸν μυστικὸν δειπνον. Τόσον συνεκινήθη καὶ παρεσύρθη ἀπὸ τὴν γενικὴν ἀγωνίαν τόσων παλληκαράδων γονατισμένων καὶ ὀδυρομένων ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστω, ὥστε ἐνόμισε ὅχι πλέον ὅτι ἀνέγνωσε τὴν ἀκολουθίαν τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος, παρ' ὅτι παρέστη αὐτόπτης εἰς τὰ πάθη του.

Μήπως δὲν ὑπέμειναν καθημερινὴν σταύρωσιν; δὲν ἐπεριτίθεντο στέφανον ἐξ ἀκανθῶν; δὲν ἐπεριβάλλοντο ψευδῆ πορφύραν; δὲν ἐκεντῶντο λόγχοις; δὲν κατεδέχοντο ραπίσματα αὐτοὶ οἱ ἔντρομοὶ ἀλλ' ἀτρόμητοι ὄπαδοὶ τοῦ Ἐσταυρωμένου; Ἀρπαγμένοι ἀπὸ τοὺς κόλπους τῶν γονέων των, ἐκρίζωμένοι ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος, ἐστραμμένοι ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν των, βιασμένοι εἰς πάνδημον λατρείαν ψευδοπροφήτου, ἐδῶ, εἰς τὰ καταχθόνια τῆς γῆς, εἰς τὸ σκότος τῆς αἰωνίου νυκτός, συναθροίζοντο κρυφίως διὰ νὰ λατρεύσουν, μὲ ὄλην τὴν ἀγωνίαν τῆς ἀνακαλύψεως, μὲ τὸν θάνατον στὲς ψυχές, πλὴν τὴν ἐλπίδα στὲς καρδιές, τὸν Θεὸν τῶν πατέρων των.

Τὸ πνεῦμα τοῦ μαρτυρίου ἄπλωνε τὰ ἀοράτους πτέρυγας του ἐφ' ὧν καὶ συνήγωνε τὲς ψυχὰς τοῦ ἱερουργοῦντος καὶ τῶν ἐκκλησιαζομένων εἰς ἕνα πόθον: τὴν μίμησιν τοῦ διδασκάλου. Ὁ παπᾶς μετεβλήθη διὰ μίαν στιγμὴν εἰς ἱερέα τοῦ Ὑψίστου. Ἐνόμισεν ἑαυτὸν ὡς τὸ κέντρον, τὸν πυρῆνα ἱερᾶς συνωμοσίας κ' ἔχασε κάθε φόβον, κάθε δισταγμόν. Δὲν τὸν ἔμελε πλέον ἂν ἐξερχόμενον τοῦ ἱεροῦ, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὄπλοφόροι τὸν συνελάμβανον καὶ τὸν ἤγαγον εἰς τὸ πραιτόριον. Ἦτο ἔτοιμος ν' ἀκολουθήσῃ τὸν Σωτῆρα ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ. Πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἔβλεπε τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ ζωντανούς, μὲ γράμματα πύρινα. «Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ δειλιάτω» ἐφώναζε, πρὸς τοὺς μυστικούς τούτους μαθητὰς τοῦ διδασκάλου του.

Ὅταν ἐξεφώνησε τό: «δεῖξον ἡμῖν καὶ τὴν τριήμερόν σου ἀνάστασιν»—«Δεῖξον ἡμῖν καὶ τὴν τριήμερόν σου ἀνάστασιν», ἐπανεῖλαβε φωνῇ γενοῦνῆ ἕνας ἀσπρομάλλης γενίτσαρος, γονυπετῆς καὶ μὲ χεῖρας σταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους—«Δεῖξον ὑμῖν καὶ τὴν τριήμερόν σου ἀνάστασιν» ἀντήχησεν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς ὑπογείου ἐκκλησίας, καὶ οἱ λυγμοὶ ἔπαυσαν. Τοὺς διεδέχθησαν οἱ στεναγμοὶ τῆς ἀνακουφίσεως. Ἡ ἐλπίς ὑπεισήρχετο ἐκ νέου στὲς συντετριμμένες ὑπὸ τὸ βάρος ἐπαχθοῦς προσποιήσεως ψυχές. Τὸ πνεῦμα τοῦ μαρτυρίου ὑπενέδιδεν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἀναστάσεως. Ἡ θεία ἐπαγγελία τῆς ἀναγεννήσεως ἐνέπλησε τὰς καρδίας μὲ νέες δυνάμεις ἐγκαρτερήσεως καὶ προσδοκίας. «Ἡ Ἀνάστασις σου Χριστέ...».

Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας, ἐκάθισεν εἰς τὸ σκαλίδι τοῦ δεσποτικοῦ καὶ οἱ γενίτσαροι προσήρχοντο ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἐγονάτιζον, ἐξομολογοῦντο καὶ ἐλάμβανον τὴν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν «πᾶν ἐκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον πλημμέλημα» ἐπιθυροῖζεν ὁ παπᾶς, θέτων τὴν δεξιὰν ἐπὶ ἐκάστης ξυρισμένης κεφαλῆς. Ὅλα τὰ πλημμέληματα αὐτῶν

τῶν ἀνθρώπων ἦταν ἐκούσια καὶ ἐν ταύτῳ ἀκούσια. Ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως τοὺς ἔλειπε, τὴν εἶχαν ἀπεμπολήσει ἀντὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ ζῆν.

Τὸ Σάββατον ἐκοινώνησαν ὅλοι τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Σωτῆρος καὶ ἐν νηστεία καὶ προσευχαίς, προετοιμάσθησαν γιὰ τὸ Πάσχα. Τὰ μεσάνυχτα τῆς αὐτῆς ἡμέρας, τὸ «Χριστὸς Ἄνστη», ψαλλόμενον εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ὑπὸ ἀνθρώπων θαμένων ὑπὸ θόλους ἀδιατρήτους, ἐφαίνετο εἰρωνεῖα τῆς ἀτυχοῦς καταστάσεώς των.

Περιεπιύξαντο ὅμως ἀλλήλους ἀδελφικώτατα καὶ ἠνύχθησαν τοῦ χρόνου στὴν Ἁγία Σοφία, μετὰ πεποιθήσεως ἀκλονήτου καὶ μὲ ἀφελεστάτην φυσικότητα.

Ἡ Μεγάλη Ἰδέα εὗρισκετο ἀκόμη στὸ σπέρμα, δὲν εἶχε βλαστήσει καὶ μαρανθῆ.
ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Τὸ τέλος

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΕΡΣΗΣ

Χιλιμιντραῖνε τ' ἄλογα χωρὶς ἀφέντες
Πλανιοῦνται οἱ καβαλάρηδες μὲ τὸ κεφάλι
γυρμένο κάτου πρὸς τὴ γῆ χωρὶς κουβέντες
Γιὰ τὸ χαμὸ τραβοῦν μὲ συλλογιά μεγάλη.

Ἐδῶ ντουφέκια καὶ σπαθιά καὶ πυροβόλα
Σ' ὄχτιές, σὲ δρόμους, σὲ σαδιὲς παρατημένα
Κι' ἐκεῖ τὰ πυρομαχικά. Τὸ ξέρον ὄλα
Καὶ τ' ἄψυχα νογᾶν πῶς εἶναι σκλαβωμένα.

Ἐδώ γιὰ εἶχε κουβαληθεῖ ὄ,τ' εἶχ' ἡ Ἑλλάδα
Δόξες, ἀνδρεῖες . . . Ὁ χαλασμός τὸ πᾶν τρομάζει,
Θολών' ἡ συμφορὰ τὸ νοῦ κι' ἡ ἀφαιρεμάδα
Ὅλα τὰ κάνει θάλασσα, τὰ σκοτιδιάζει.

Γύρω, τριγύρω του θωρεῖ σαβανωμένη
Τὴν προδομένη Ἑλλάδα. Αὐτὸς εἶναι ντροπὴ του
Νὰ ἰδεῖ νὰ ξεקרμιέται ἡ ἀειτιμημένη
Σημαία, καὶ στὸν ὄχτρο νὰ δώκει τὸ σπαθὶ του.

Βλέπει τοὺς ποταπούς, τσακάλια στὰ ψοφίμια
Τὸ πτώμα τῆς πατρίδας νὰ σβαρνίζουν
Καὶ σειέτ' ὀλόβολη ἡ συνειδησὴ του ἡ τίμια
Ὅχι! ζωὴ μὲ τοὺς ὄχτροὺς πού θὰ τὸ ξεφτελίζουν.

Σ' ἄντρες ἐλεύτερος νὰ ζοῦν ταπεινωμένοι
Αὐτὸ δὲ γίνεται ποτέ, ἀφύσκ' ὁ πρᾶμμα
Στ' Ἀτρέα τὸ σπίτι ὃ Ἐχτορας πιάτα νὰ πλένει,
Τῆς Τροίας ὃ παλληκαράς, τ' Ἰλίου τὸ θάμμα.

Κραίνει τοῦ Θάνατου νᾶρθεῖ καὶ τὸν βοηθάει,
Τὸν βιάζει, τὸν παρακινεῖ, κι' ὀρμᾶ στὸ κῦμα.
Μακάριος ὅποιος πέθανε καὶ δὲν κοιτάει
Ὁ ἴδιος τῆς Πατρίδας του τὸ μνήμα.

Σημ. Κωνσταντῖνος Βερσῆς. Ἀνώτερος ἀξιωματικὸς ποδ ἀποκτόνησε ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννενα τὸ Μάη τοῦ 1941, ἀπὸ τὸ σκλάβωμα τῆς Πατρίδας στοὺς Γερμανοῦταλους.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΡΑΓΚΟΥ*

ΒΛΑΧΙΚΟ ΓΛΕΝΤΙ

1

Σήμερα γίνεται χαρά, κόρη μου στην αυλή σου,
γλυκὸ τῆς ἀρρεβώνας σου γιορτάσι.
Λαλοῦν λαγοῦτα καὶ βιολιά, πουλιά, τοῦ παραδείσου,
κι' ἓνα παρθένο μᾶς κερνάει κοράσι.

2

Κουνάει τὰ σκουλαρίκια τῆς ἡ κερασιά μὲ νάζι,
κόκκινα χεῖλια πὸν φιλιὰ ποθοῦνε.
Σπάταλα ἡ γέρικη μουριά τὸν ἥσκιο μᾶς μοιράζει
κι οἱ δάφνες μὲ τὸ μύρο μᾶς μεθοῦνε.

3

Κάτω σὴ γλὴ στρώθηκε πασχαλινὸ τραπέζι,
τειράπαχο ψητό, κρασί μοσχᾶτο.
Ἡ Εὐθυμία ἀνοιχτόκαρδη γελάει μ' ἐμᾶς καὶ παίξει
καὶ μελωδεῖ τᾶηδόνι ἀπὸ τὸ βᾶτο.

4

*Ὡ ἀντρίκιο κλεφτοτραγοῦδο γεμᾶτο ὄσμῃ καὶ λαύρα,
τοῦ Γρίβα, τοῦ Βλαχάβα, τοῦ Μηλιώνη.
Κι ὦ γυναικεῖο κελάδημα, τῆς ἡδονῆς ἀνάβρα,
πὸν τὴν καρδιά πυρῶνει, βαλαντώνει ! . .

5

Τὰ Σάλωνα, ὁ Μενούσαγας, τοῦ πάθους ἡ φουριούνα
τὶς ἐρωτιάρες βοσκοποῦλες δέρνει.
Σεῖεται - λυγὰει χορευόντας κάποια τὴ Γκαραγκούνα
καὶ πηδηχτὸ χασάπικο ἄλλη σέρνει.

6

Μόνο μιὰ ρούσα ντροπαλὴ χαμήλωσε τὰ μάτια,
δὲν τραγουδάει, δὲν πίνει, δὲν χορεύει.
Τάχα ἀγρικαίει τὰ σιήθια μου πὸν γίνονται κομμάτια
καὶ τὸ κρυφὸ μου βάσανο μαντεύει ;

(Γιάννενα 1940)

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ

Πολλές φορές έχει ανακινηθεί στους πνευματικούς μας κύκλους θέμα σχετικό με την ποίηση και τους μή... δρθόδοξους όπλαδούς της. Ο κόσμος πού διαβάζει δέ βρίσκει καμμιὰ εύχαρίστηση στό ποίημα. Οί πολλοί δυστυχώς δέν αγαπούν την ποίηση, γιατί απλούστατα δέν τή νοιώθουν. "Η για νά είμαστε ακριβέστεροι δέν διδασχτήκανε νά τή νοιώσουν πού τότε και θά την αγαποΰσαν.

Μέ τό ζήτημα τούτο καταπιαστήκανε πολλοί ειδικοί και ένδιαφερόμενοι, εκφράζοντας τις σκέψεις τους και τις απόψεις τους άπ' τις στήλες πολλών περιοδικών, τής πρωτενούσης κυρίως, πού ένδιαφέρονται πραγματικά ή επιφανειακά μαζί με την ποίηση και για την... άφύπνιση τής έπαρχίας άνεξάρτητα τού άν, οί περισσότεροι τουλάχιστον άπ' αυτούς, έχουν ανάγκη περισσότερο άπό μās για πνευματική χειραγώγηση. "Ολοι αυτοί έχουν προτείνει διάφορες λύσεις για την ποιητική μας κατάπτωση. "Η πιδ άξιοπρόσεχτη άπ' αυτές είναι νά διδασχτούν τά Νεοελληνικά και πρδ παντός ή νεοελληνική ποιητική μας παραγωγή όχι άπ' τους δασκάλους τών άλλων μαθημάτων παρά άπό δόκιμους λογοτέχνες. Οί δόκιμοι λογοτέχνες όμως είναι λίγοι δυστυχώς και δέν είναι εύκολο νά στείλξει έναν άπ' αυτούς σέ μιάν έπαρχία νά διδάξει. Τό πολύ μπορούν νά διδάξουν σιά "Εκπαιδευτικά "Ιδρύματα τών "Αθηνών. Προκριότερο γι' αυτό θά ήταν νά γίνει στό Πανεπιστήμιο ειδικό φροντιστήριο, πού σ' αυτό νά διδάξουν δόκιμοι λογοτέχνες, όπου νά εκπαιδευόνται καινά μορφώνονται οί φιλόλογοι και οί μετεκπαιδευόμενοι για τή διδασκαλία τού ποιητικού μας λόγου. Αυτή την ένέργεια πρέπει νά υιοθετήσουν οί άρμόδιοι.

"Οπως είναι σ' όλους μας γνωστό τό εύγενέστατο αυτό είδος τού λόγου είναι δυ-

στυχώς και τό πιδ παραξηγημένο στόν τόπο μας πού έδω ίσια - ίδια πρωτογενήθηκε, έδω γαλουχήθηκε, έδω μεγάλωσε, μέστωσε και άνδρώθηκε άπ' την εποχή τού "Ομηρου και τού "Ησίοδου ως τά σήμερα.

"Εδω δέν πρόκειται για τόν πολύν κόσμο πού ίκανοποιείται καλύτερα με δημιουργήματα πεζού λόγου, πολλές φορές άμφίβολης προέλευσης, παρά με τό πιδ ώραίο ποίημα. Πρόκειται για τους διανοούμενους δυστυχώς, για τους άνεπτυγμένους άνθρώπους, τους επιστήμονες, πού δέν τους ένδιαφέρει και δέν τους συγκινεί ό έμμετρος λόγος.

"Η εξήγηση, όπως είπαμε, είναι εύκολη. Πρέπει ό άναγνώστης νά μάθει νά διαβάξει πρώτα τά ποιήματα. Νά διδασχτεί νά άναζητήσει έπειτα και τό άληθινό τους νόημα. Νά άναζητήσει ακόμα στους στίχους τους και τή μουσική τους πνοή. "Η ποίηση όπως βλέπετε είναι μουσική τών λέξεων όπως άντιθέτως και ή μουσική είναι ποίηση τών ήχων.

"Ένα ποίημα πρέπει νά τό διαβάσουμε πρώτα σάν πεζό για νά πάρουμε τό νόημα, νά τό ξαναδιαβάσουμε για νά πάρουμε τό ρυθμό και νά τό διαβάσουμε και για τρίτη φορά για νά τ' άπολάψουμε σάν άριστούργημα.

Για τά καλά ποιήματα έννοώ. "Εκείνα πού άξίζουν τόν κόπο.

Χρειάζεται μ' άλλους λόγους μιá προκαταρκτική αισθητική διαπαιδαγώγηση, μιá προπαρασκευή καλολογική. Πρέπει νά μάθουμε νά βρούμε τό ώραίο μέσα στην τέχνη. "Ενώ στις άλλες τέχνες είναι πιδ εύκολο αυτό, στην ποίηση είναι λιγάκι δύσκολο.

Θέλει προπόνηση λοιπόν και ειδική μόρφωση για νά γίνει καταληπτός ό έμμετρος λόγος.

Πρέπει να πλουτίσουμε πρώτα ανάλογα και τον εσωτερικό μας κόσμο.

Στη δημιουργία εσωτερικού κόσμου συναισθημάτων υστερούμε πολύ.

Πολλοί ταλανίζουν την ποίηση και τους ποιητές από σνομπισμό και από έλλειψη μόρφωσης, αλλά και από έλλειψη αξιοπρέπειας αντίθετα προς ό,τι λέγει ο *Renan*:

«Όποιος δεν είναι ποιητής, δεν έχει δηλαδή η Ψυχή του την ιδιότητα να συγκινείται με τρόπο ιδιαίτερο, να δίνει κάποιον ήχο ξέχωρο και άξεδιάλυτο μπροστά στις ομορφίες των πραγμάτων, δεν είναι και άνθρωπος».

Αντί να αναγνωρίσουν στον ποιητή ανωτερότητα, ιδιοφυΐα, δημιουργική πνοή, βαθύτερη διάνοηση και ευγένεια συναισθημάτων του καταλογίζουνε και του αποδίδουνε λόξα.

Δεν ξαίρουν πώς η ποίηση είναι η αν-

τίληψη της ζωής κατά ένα τρόπον ορισμένον, ή αναζήτηση του ωραίου μέσα στο νόημα της ζωής και ή χρησιμοποίηση του ωραίου στη διάπλαση ψυχικού κόσμου.

Αυτά όλα πρέπει να μάς τὰ μάθει τὸ σχολεῖο φυσικά. Πρέπει να μάς δώσει τις βάσεις τουλάχιστον. Να καλλιεργήσει όσο μπορεί τὸ αἰσθητικὸ κριτήριό μας για να βρούμε με τὴν ἐγκύκλιο ἢ καὶ με τὴν ἐπιστημονικὴ μας μόρφωση τις ομορφίες τῶν ἀληθινῶν ἔργων καὶ νὰ ἐντροφήσουμε σ' αὐτές.

Κι' αὐτὸ βέβαια καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον ἕνας λογοτέχνης μπορεῖ νὰ τὸ κάνει. Ἕνας ποὺ ὁ ψυχικὸς του κόσμος συγγενεὺει περισσότερο με τὸν ψυχικὸν κόσμον τοῦ ποιητή.

Κάθε ἄλλη προσπάθεια ἀποβαίνει ἐρμαφρόδιτη, παρακινδυνεμένη πάντα καὶ πάντα καταδικασμένη σὲ ἀποτυχία.

ΚΩΣΤΑΣ ΔΘ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΓΕΩΡ. Φ. ΒΟΥΓΙΔΗ

Η Π Ε Ι Ρ Ο Σ

Μάνα, εύεργέτρα βιβλική, τί κι' αν έστάθη πρώτη;
στερνά ή γαλουχημένη της τή σκέφτεται ή "Ελλάδα.

Κι' άκόμα είναι της μοίρας της στά μαύρα του "Εθνους σκότη
πνιγμένη στο αίμα νά κρατά τήν οδηγήτρα δαδα.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Κάποιοι άνθρωποι αποφασίζουν να γίνουν μεγάλοι χτυπώντας τους μεγάλους. Κι' ο κριτικός Γιάννης 'Αποστολάκης είχε βάλει σκοπό της ζωής του να χτυλήση όλες σχεδόν τις αξίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Για να μη φανή ολοκληρωτικός αρνητής παραδέχτηκε το Σολωμό και το δημοτικό τραγούδι, χωρίς να ομολογήση ότι κι' ο Σολωμός έχει τα τρωτά του και το δημοτικό τραγούδι τις αδυναμίες του. 'Η έμπαθής κριτική του δεν άφησε άτρωτο και τον ποιητή του «Τραγουδιστή του χωριού και της σπάνης».

Λέει π.χ. ο μακαρίτης, ότι ο Κρυστάλλης υπήρξε μιμητής του δημοτικού τραγουδιού και συνεπώς, σύμφωνα με τα μέτρα της απόλυτης κριτικής, η ποίησή του δεν αξίζει τίποτε. Γιατί να διαβάσουμε τον μιμητή και να μη διαβάσουμε και' εϋθείαν το πρωτότυπο; Κάποτε ένας άρχαιος μουσικός κανχήθηκε σ' έναν Σπαρτιάτη, πώς μιμείται τέλεια τη φωνή του άηδονιού. «Αϋτήν άκουκα ήναν» απάντησε ο τραχύς Σπαρτιάτης. Δηλ. άκουσα το ίδιο το άηδόνι (και συνεπώς δεν ύπάρχει κανένας λόγος ν' άκούσω έσένα). 'Ετσι με μιá φρασούλα ξέγραψε ο Σπαρτιάτης την καλλιτεχνική αξία του μουσικού κ' έτσι ξέκανε με την περιφρόνηση του μιμητή κι' ο 'Αποστολάκης τον Κρυστάλλη.

Φρονούμε κ' έμεις ότι η μίμηση είναι πάντα ένα πρᾶγμα κατώτερο απ' το πρωτότυπο, χωρίς να παύουμε να τιμούμε το μουσικό για τις προσπάθειές του και για το βαθμό της επιτυχίας του. Και δεν θα επιμείνουμε στο αξίωμα ότι η ίδια η τέχνη είναι στην ουσία της μίμηση. 'Η τέχνη μιμείται τη φύση. 'Αλλ' αυτό δεν θεωρήθηκε ποτέ λάθος. Το να κατορθώσης να

βλέπης την άληθινή φύση, παραμερίζοντας κάθε τι το επιφανειακό και το έπουσιώδες, είναι μιá μίμηση δημιουργική που παύει να είναι μίμηση. Γιατί η τέχνη δεν μιμείται μόνο, αλλά και συμπληρώνει. 'Η κατηγορία του 'Αποστολάκη είναι ότι μιμήθηκε παθητικά το δημοτικό τραγούδι ο Κρυστάλλης και δεν παρουσίασε κανέναν δικό του προσωπικό τόνο στην ποίησή του. Το να συμφωνήσουμε όμως με τον 'Αποστολάκη χωρίς να ξεετάσουμε λεπτομερώς και το έργο του Κρυστάλλη, αν είναι και μέχρι ποίου σημείου είναι μίμηση του δημοτικού τραγουδιού—ή αν δεν είναι μίμηση και που δεν είναι, φρονούμε ότι άποτελεί θεληματική σκλαβιά του πνεύματος. 'Ας προχωρήσουμε λοιπόν στη μελέτη του ποιητικού έργου του Κρυστάλλη. 'Ο ποιητής μας δεν διεκδικεί κλάδο δάφνης ούτε για τις «Σκιές τῷ 'Αδου» ούτε για τον «Καλόγχο της Κλεισούρας του Μεσολογγιού». Το πρώτο είναι ένα έργο πρωτόλειο και το δεύτερο πάνω στα σκαριά της τέχνης του Βαλαωρίτη, ένα γερό γύμνασμα για τα ποιητικά πετάγματα που φιλοδοξούσε να κάμει. 'Αλλ' ο ποιητής δεν έμεινε σ' αυτά. Προχώρησε στα «'Αγροτικά» υπό την επίδραση και των τάσεων της εποχής του. 'Ηταν η εποχή που ο Νικόλαος Πολίτης έστρεψε την προσοχή των λογίων προς τους θησαυρούς της λαϊκής παράδοσης κ' ο Χατζηδάκης προς την επιστημονική μελέτη της δημοτικής γλώσσας. 'Ηταν η εποχή τέλος που με επιστημονικά επιχειρήματα ο Ψυχάρης εκήρυξε την ανάγκη να χρησιμοποιηθῆ στον γραπτό λόγο χωρίς καμμιá παραχώρηση στην καθαρεύουσα η γλώσσα του λαού. Ποιόν δρόμο θάπρεπε ν' ακολουθήσει ο Κρυστάλλης, που βρέθηκε ακριβώς

τότε στην Ἀθήνα εικοσάχρονο ἀγόρι; Ζήτησε κι' αὐτὸς νὰ κατανοήσῃ βαθύτερα καὶ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰ καλλιτεχνικά καὶ πολιτιστικά στοιχεία τοῦ νεοελληνικοῦ κόσμου. Στριφογύριζαν στὸ μυαλό του ἄφθονοι στίχοι δημοτικῶν τραγουδιῶν, μελετοῖσε στὴ βιβλιοθήκη τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ ἦταν κυριευμένος ὁ πρόσφυγας αὐτὸς ἀπὸ τὸ ὄραμα τῶν βουνῶν τῆς πατρίδας του καὶ νοσταλγοῦσε ζωηρὰ τὶς ὁμορφες σκηλές τῆς ποιμεινικῆς ζωῆς τῶν συγχωριανῶν του. Τὸ Συρράκο, ἡ πατρίδα του, ἔβγαζε τότε κυρίως ραφτάδες καὶ σκηλίτες. Καὶ σήμερα ἀκόμα πὸν πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν σιραφῆ πρὸς πολλὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα, κάνουν τὴ διάκριση μεταξύ τους οἱ Συρράκοι ὡστε, ὅτι ὁ τάδε εἶναι ἀπὸ τοὺς ραφτάδες ἢ εἶναι ἀπὸ τοὺς σηνίτες. Ἄν ὁ ἴδιος ἔμαθε γράμματι κι' ἂν ὁ πατέρας του ἦταν ἔμπορος, τὸ αἶμα πὸν ἔρρεε στὶς φ'έβες του ἀπὸ τοὺς προγόνους του ἦταν αἶμα σκηλιτῶν. Διηγεῖται ὁ ἴδιος σ' ἕνα διήγημά του ὅτι ἕνας βοσκὸς πὸν κατίβηκε κάποιε στὰ Γιάννενα εἶδε κι' ἔπαθε ὥσπου νὰ φύγῃ ἀπ' αὐτὴ τὴ σκλαβιά καὶ ν' ἀνεβῆ πάνω στὰ βουνά, ὅπου ζοῦσε σ' ὄν ἀνοιχτὸν ἀέρα. Τὴν ἴδια σκλαβιά ἐνοιώθε κι' ὁ Κρυστάλλης σιτοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας.

Ὅταν στράφηκε λοιπὸν πρὸς τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ πρὸς τὴν ἐλληνικὴ ὑταγή, ἢ προσοχὴ του δὲν κρατήθηκε τόσο σιτὸ χωρὸ, ὅσο σιτὴ σ' αὐτὴν. Καὶ τὰ θέματα του εἶναι παριμένα κυρίως ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς στάνης. Ἡ στροφή του λοιπὸν αὐτὴ δὲν ἐξηγεῖται μόνο ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ προέρχονταν ἀπὸ τὸ βαθύ ἐροῦ ἐγὼ του.

«Κυκλοφοροῦσαν σιτὸ μυαλό του ἄφθονοι δημοτικοὶ στίχοι κι' αὐτοὺς ἐπανελάμβανε στὰ τραγούδια του» λέει ὁ Ἀποστολάκης. Δὲν συνέβαινε ἀκριβῶς αὐτὸ, ἀλλὰ κυρίως κάτι ἄλλο. Ἡ μνήμη του ἔφερε καὶ ξανάφερε μπροσὰ του τὶς δρακόλιμνες τῆς πατρίδας του καὶ τὰ χάσματα τῆς Πίνδου, τὰ δάση, τὶς βρύττες καὶ τὶς ἀπάτητες κορφές τῶν βουνῶν, τὰ χειμαδιά, τὶς στάνες τοῦ Λούρου, τὶς ὁμορφες τέλος μὲ τὸ κέντημα σιτὸ χέρι. Αὐτὰ ὅλα ἀποτελοῦν ἕναν δικὸ του κόσμον, ἐντελῶς δικὸ του, πὸν δὲν εἶναι διακοσμητικὸ στοιχεῖο, ὅπως στὰ

δημοτικὰ τραγούδια, ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενον τῶν πόθων του. «Πάρε με ἀπάνω στὰ βουνά τὶ θὰ μὲ φάῃ ὁ κάμπος», ἀναφωνεῖ σιτὸ «Σταυραετό», ἕνα τραγούδι πὸν εἶναι τὸ ποιητικὸ ξεδίπλωμα τῆς νοσταλγίας του. Ὅταν τὸ δημιουργικὸ καλλιτεχνικὸ του ἐνδιαφέρον ἐστράφηκε πρὸς τὰ δηματικά τραγούδια, ἦταν δὲν ἦταν 20—22 χρόνων. Καὶ πέθανε σιτὰ 26. Σιτὰ τέσσερα ἕως ἕξι χρόνια τῆς πραγματικῆς καλλιτεχνικῆς του δράσης δέχτηκε κάπου—κάπου παθητικά, ἰδίως σιτὰ «Ἀγροτικά», τὴν ἐπίδραση τοῦ δημοικοῦ τραγουδιοῦ. Σιτὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι παθητικὸς μιμητὴς ἢ διασκευαστὴς. Ἄν θὰ θέλαμε μὲ, τὰ μέτρα τῆς σχετικῆς κριτικῆς νὰ τὸν ὑποστηρίξουμε σιτὸ σημεῖο αὐτὸ, θὰ λέγαμε οἱ τὰ τραγούδια αὐτὰ τοῦ Κρυστάλλη εἶναι οἱ καλύτερες μιμήσεις δημοικῶν τραγουδιῶν πὸν ἔχουν γίνεῖ καὶ ἀφήνει πίσω του ὁ ποιητὴς καὶ τὸν Μάρκο Αὐγέρη καὶ τὸν Σπῆλιο Πασαγιάννη καὶ ὅσους ἄλλους σκόρπισα ἐθέτησαν κάπου—κάπου νὰ γράψουν πάνω σιτὰ καλούπια τοῦ δημοικοῦ τραγουδιοῦ. Σιτὸ σημεῖο αὐτὸ μοιάζει τὸν ἀρχαῖο καλλιτέχνη πὸν μιμοῦνταν καλύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὴ φωνὴ τοῦ ἀηδονιοῦ. Ἄλλ' ὅταν ἕνας κριτικὸς μᾶς λέει μὲ πὸν ἀ μέτρα αὐτὸς κρίνει καὶ καταδικάζει, καθήκον ἔχουμε νὰ τὸν ἀκολουθήσουμε σιτὴν ἐργασία του. Κι' ἂν εἶναι εἰλικρινῆς, νὰ τὸν συγχαροῦμε καὶ νὰ συμφωνήσουμε μαζί του. Κι' ἂν εἶναι κίβδηλος, νὰ τὸν καταγγείλουμε γιὰ κίβδηλοποιό. Ὁ Ἀποστολάκης θὰ εἶχε δίκην, νὰ τὸν ἐπικρίνῃ ὡς μιμητὴ, ἂν μονάχα μίμηση ὑπῆρχε σιτὸ ἔργο τὸ Κρυσταλλικόν.

Ἄλλὰ δὲν συμβαίνουν ἔτσι τὰ πράγματα. Κι' ἂς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴ γλῶσσα. Ὁ εἰσηγητὴς σιτὸν Φλαδέλφειο ποιητικὸ διαγωνισμὸ πὸν τοῦ ἀπένευμε ἔπαινο, ἀλλὰ δὲν τὸν βράβευσε, γιὰ τὸ «Ἀγροτικά» του, τοῦ κατελόγησε εἰς βάρος του, ὅτι μιμεῖται παθητικὰ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ἐνῶ ὁ ποιητὴς πρέπει κατ' αὐτὸν νὰ πλάσῃ δική του γλῶσσα. Σήμερα (ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμα) δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ αὐτὸ σὰν ἐλαττώμα. Γιὰ τὸ ποιητὴς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιῇ τὴ γλῶσσα πὸν θέλει. Ἐπειτα αὐτὴ ἢ μίμηση, ἢ γ' ὠσοικὴ, δὲν πρέπει νὰ σχετίζεται μὲ τὴ μίμηση τὴν ποιητικὴ. Ἄλλ'

είναι άραγε μίμηση, ή χρησιμοποιεί ο Κρυστάλλης τή γλώσσα πού τού χρειάζεται για τὰ θέματά του; «Νά πήγω γάλα ζάρω», δέν είναι ή κοινή δημοτική ούτε τού δημοτικού τραγουδιού. Είναι ή γλώσσα τού σκηνίτη, κι' αυτή τή γλώσσα χρειάζεται ο ποιητής άνοιγοντας στο σημείο αυτό δικό του δρόμο. Φέραμε ένα παράδειγμα. 'Υπάρχουν παρά πολλά άλλα παραδείγματα πού μάς πείθουν ότι ο Κρυστάλλης δημιουργεί δικό του ύφος χρησιμοποιώντας ιδιωματικούς λεκτικούς τρόπους σύμφωνα μέ τις καλλιτεχνικές του ανάγκες. 'Ο Κρυστάλλης γράφει στην άγνή δημοτική, κυριολεκτικότερα στην ήπειρωτική διάλεκτο, όπως ήταν φυσικό, κι' όπως πριν απ' αυτόν είχαν γράψει στην άγνή δημοτική ο Σολωμός κι' ο Βαλαωρίτης, χωρίς νά ξεφύγουν κι' αυτοί κάποιους ιδιωματισμούς, ο πρώτος τής 'Επτανήσου κι' ο δεύτερος τής Ρούμελης. Αυτό δέν ήταν, φαίνεται άρεστο στον Προβελέγγιο, πού δέν ήταν τότε—και δέν ήταν ποτέ στη ζωή του—πραγματικός δημοτικιστής.

Στά «'Αγροτικά» όπου ή μίμηση τού δημοτικού τραγουδιού είναι σε πολλά σημεία φανερή, υπάρχει κι' εκεί ένας αριθμός τραγουδιών—και είναι τὰ καλύτερά του αυτά—όπου ο ποιητής εκδηλώνεται τελείως πρωτότυπος. Είναι λυρικές άπληχσεις τής αγροτικής ζωής, μέ αίτηση λυρικού άφηγηματικού πού θά γίνη άργότερα καθαρά ήθογραφική. 'Υπάρχουν τραγούδια πού είναι άπληχσεις λαϊκών θρύλων και παραδόσεων, όπως τὸ «Νεραϊδόπαιδο». Μέ τέτοια θέματα δέν ασχολήθηκε ποτέ ή δημοτική ποίηση, πού είναι σε κάθε περίπτωση ή λυρική έκφραση τού συναισθηματικού κόσμου τού 'Ελληνικού λαού, μέ προέκταση ενός «ώχ!», πού έχει άμεση σχέση μέ τή ζωή του. 'Ιδέες, πόθοι και βάσανα, ανθρώπινες παλληκαριές και θυσίες είναι άπλώς τὰ υλικά πού τρέφουν τή φωτιά πού καίει μέ αυτό τὸ «ώχ!».

'Ο λαός «μεγάλα και ύψηλά έχει ύψώσει τείχη» ανάμεσα στα γνωστικά και στα αισθητικά στοιχεία πού αποτελούν τόν πνευματικό κόσμο του. Οί θρύλοι και οί παραδόσεις άνήκουν στα πρώτα. Τὰ τραγούδια πού τὰ εμπνέει ο,τι ωραιότερο βλέπει μέ-

στη ζωή, άνήκουν στα δεύτερα. Δέν συμβαίνει τὸ ίδιο μέ τόν Κρυστάλλη, όπως δέν συμβαίνει σε κανένα προσωπικό ποιητή. 'Ενώ για τόν δημοτικό τραγουδιστή ή ιδιαίτερη ζωή τού γεωργού και τού κτηνοτρόφου, οί γιορτές, τὰ πανηγύρια, τὰ ήθη και τὰ έθιμα, οί παραδόσεις για νεράιδες κλπ. δέν ήταν ποτέ στοιχεία ποιητικής εμπνεύσης, τὸ αντίθετο ακριβώς συμβαίνει στον Κρυστάλλη, πού όλα αυτά γίνονται θέματα ποιητικά και τραγουδιούνται «καθ' έαυτά». 'Όστε στο σημείο αυτό τὸ «αὐτὴν άκουκα τήνα» δέν έχει θέση, γιατί ο Κρυστάλλης παρουσιάζει κάτι καινούργιο πού δέν τὸ έχει ή δημοτική ποίηση. 'Ας πάρουμε για παράδειγμα τή «Φλογέρα», ένα από τὰ ωραιότερα ποιήματα τών «'Αγροτικών». Πού υπάρχει μέσα εκεί ή μίμηση τού δημοτικού τραγουδιού; Μήπως στην περιγραφή τής έσπέρας και σ'ο παράπονο τής φλογέρας, πού καταστρέφει τήν ευδαιμονική σιγαλιά τήν άπλωμένη στη φύση; Μήπως στον άφηγηματικό τρόπο, μέ τόν όποιο διηγείται τις σκηνές τής παιδικής του ζωής πλάι στην παιδούλα ο έρωτευμένος βοσκός; 'Η μήπως στο σημείο πού εκφράζει τή βαθύτερη ψυχολογική μεταβολή, πού έγινε «κάποια αύγή» και ή παιδική άγάπη μεταβλήθηκε σε άγάπη έρωτική; Μπορούν αυτά νά θεωρηθοῦν δάνεια στοιχεία από τὸ δημοτικό τραγούδι; 'Η μήπως ο έπίλογος τού ειδυλλίου, ο καθαρά ρωμαντικός, πιδό πολύ σαν έπίλογος παραμυθιού, σχετίζεται όπως δήποτε μέ τὰ έρωτικά δημοτικά τραγούδια; 'Αν ύπάρχη έδώ κάποια μίμηση ως πρὸς τὸ θέμα, μπορεί νά υποθέση κανείς ότι άόριστα διαγράφεται κάποια μίμηση τού γα'λικού μυθιστορήματος «Παῦλος και Βιργινία» τού Βερνατέν ντε Ζαί-Πιέρ, άν τὸ είχε υπ' όψη του ο Κρυστάλλης. Μά πού ή Γαλλία και πού ή 'Ελληνική δημοτική ποίηση. Μόνον ή γλώσσα τής «Φλογέρας» τήν π'ησιάζει πολύ πρὸς τις ρίζες τής δημοτικής παράδοσης, άλλ' ή δημοτική παράδοση έχει ένα περιεχόμενο πολύ πλατύτερο από τή δημοτική ποίηση. Αυτήν τήν παράδοση θέλησε πραγματικά νά τήν γνωρίση και θέλησε πολλά απ' αυτή νά διδαχθῆ ο ποιητής, άλλα δέν πρέπει νά συγχέεται τὸ μέρος μέ τὸ σύνολο. Τὸ «Νεραϊ-

δόπαιδο» είναι άλλο ένα παράδειγμα που δέχεται πώς η ἔμπνευση τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἀγροτικῶν» δὲν ἀντλοῦσε ἀποκλειστικά ἀπὸ τὴ δημοτικὴ ποίηση. Τὸ «Νεραϊδόπαιδο» εἶναι ἕνα παραμῦθι σχετικὸ μὲ τὴ λαϊκὴ πίστη γιὰ τὶς νεραΐδες που παντρεύονται θνητοὺς ἂν κανεὶς κατορθώσῃ καὶ τοὺς κλέψῃ τὸ μαντήλι τους. Ὁ μῦθος εἶναι πανελληνίος. Στὴ Μάνη ὑπάρχει παράδοση γιὰ οἰκογένεια νεραΐδογέννητων που τῶνομά της εἶναι γραμμένο στὴ νεοελληνικὴ ἱστορία. Τὸν μῦθο τὸν πραγματεῦθηκε κι' ὁ Παλαμᾶς στὸς «Βωμούς» ἀφήνοντας νὰ νοηθῆ ὅτι λαϊκὴ αὐτὴ ἀντλήσιμῃ εἶναι ἡ μυθικὴ ἔκφραση τῆς ιδέας τοῦ νεοελληνικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ὁμορφιά σὲ μιὰ ἐποχὴ παλαιότερη ἀπὸ τὴ σημερινή. Ὁ Κρυστάλλης δὲν ἀπαντᾷ σὲ ρωτήματα. Προσφέρει τὸ μῦθο καὶ τραγουδεῖ τὴ γέννηση τοῦ νεραϊδόπαιδου που μετέχει στὴ διπλὴ ζωὴ τοῦ θνητοῦ ἀνθρώπου που εἶναι νεραΐδογέννητος.

Δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα τοῦ Κρυστάλλη· ὅμως μπορούμε νὰ πούμε ὅτι εἶναι ποίημα στηριζόμενο στὴ λαϊκὴ παράδοση ἀλλ' ὄχι στὴ δημοτικὴ ποίηση. Ἐπίσης καὶ ἄλλα τραγούδια τῆς συλλογῆς που μιλοῦν «γιὰ εὐχὲς καὶ ἅγια λείψανα» καὶ χοροὺς στὸ μεσοχώρι καὶ γιὰ συμπεθεριά καὶ ψίκια εἶναι λυρικὲς ἠθογραφίαι ἐξω ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ δηματικοῦ τραγουδιοῦ. Κάποιοι ἄλλοι τόνος ἀκούεται· εἶναι δημοτικὸς ἀλλ' ὄχι τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Καὶ πόση ζωντάνια, πόση συγκίνηση, πόση δύναμη περιγραφῆς ὑπάρχει στὰ τραγούδια αὐτά, που φαίνονταν στὸν Ἀποστολάκη ψυχρὰ καὶ ἀνιαρά!

Δὲν θὰ ἔζησε ποτὲ στὸ χωριό, δὲν θὰ τὸν συγκίνησε ποτὲ ἡ ζωὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ χωριοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνα ξωμάχου ἢ κάποιου αἰσθημα «φυγῆς» ἀπὸ τὸ χωριό σχετιζόμενο μὲ τὴ ζωὴ του καὶ ὄχι μὲ τὴν ἀληθινὴ ποίηση θὰ τὸν ἔκαμε νὰ νοιώθῃ τὴν ἀνία που ἔλεγε πὼς ἔνοιωθε γιὰ νὰ ἐκφράζεται ἔτσι.

Γιατὶ τὰ τραγούδια του λάμπουν ἀπὸ φῶς, πάλλουν ἀπὸ ζωὴ, εἶναι ὀλόθερμα ἀπὸ αἰσθημα καὶ χωρὶς νὰ ἐκφράζουν ιδέες— ὑποβάλλουν τὰ ἀγνὰ αἰσθήματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα συνήθως κατέχονται οἱ Ἕλληνες ξωμάχοι, ὅταν ἐμφανίζονται μὲ τὸ καλύτερο

ἐγὼ τους, Ἔδωσε τὴν ἀπάντησιν σχετικὰ μὲ τὶς ιδέες ὁ Γυβριηΐδης, ὅταν μίλησε πλατεῖα γὰ τὴν ποίηση τοῦ Κρυστάλλη κι' ἐπέκρινε τοὺς κριτικούς που δὲν ἐβράβευσαν τὸν «Τραγουδιστὴ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης». Σ' ἐμᾶς ἀρκεῖ νὰ προσθέσουμε τοῦτο, ὅτι ὁ Κρυστάλλης στὴν δευτέρη συλλογὴ του, ὄχι μονάχα ξεφεύγει πρὸ πολὺ ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ὄχι μόνο εἶναι πρωτότυπος, ὄχι μόνο εἶναι ἕνας θαυμάσιος ζωγράφος, ἀλλὰ «σημαίνει» ιδέες προβάλλοντας τὴν ἀφελῆ ἀγνότητα τῶν χαρακτήρων, που μὲ τὴ τὴν ἔκφραστικὴ δύναμη τοὺς παρουσιάζει.

Γιατὶ στὸν «Τραγουδιστὴ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης» τὰ σκηνακὰ ἀλλάζουν. Δὲν ξεφεύγει μόνον ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ἀλλὰ κι' ἀπὸ τοὺς θρύλους. Ὅ,τι τὸν συγκινεῖ εἶναι ἡ καθημερινὴ ζωὴ: Τὸ κοπάδι, τὰ πρόβατα που βόσκουν τὰ χαράματα, οἱ χωριανοὶ που γυρίζουν ἀπ' τὶς δουλειές τους μὲ τὴ δύση τοῦ ἡλιοῦ, ἡ κόρη που κεντάει τὸ μαντήλι τοῦ γαμπροῦ, οἱ κοπέλες τοῦ χωριοῦ που σὰν μελίτσια σκορπίζονται σὲ ράγες καὶ σὲ βουνά, οἱ βοσκοὶ που γιορτάζουν στὴ στάνη τὰ Χριστοῦγεννα καὶ ξεγεννοῦν τὰ πρόβατα, ὁ Τσέλιγκας μὲ τοὺς πιστικούς του που κουρεύει τὰ κοπάδια του, θὰ μπορούσαν νὰ χαρακτηριστοῦν σὲ πολλὰ σημεῖα σὰν τραγούδια ρεαλιστικὰ, ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡ γενικὴ τάση τῆς ἐξειδανίκευσης. Ἐνας ἠθογράφος τῆς ποιμενικῆς κυρίως ζωῆς, που γίνεται θαυμάσιος ζωγράφος (τὸ στοιχεῖον αὐτὸ τονίζει ἰδιαίτερα ὁ Παλαμᾶς κρίνοντας τὸν Κρυστάλλη) καὶ συγκινεῖ γὰτ' εἶναι ἀληθινός, πηγαίος, φυσικός. Ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ βροῦν τὴν ἀνθρωπιά καὶ τὴν εὐγένεια καὶ τὴν καλωσύνη στοὺς ξηροὺς ἐγκεφαλικοὺς τύπους, ἅς τέρπωνται μὲ τὴν ἀναζήτηση ἀλληγοριῶν καὶ συμβόλων. Ὅσοι ὅμως νομίζουν πὼς μπορούν νὰ βροῦν τὴν ἀνθρωπιά καὶ τὴν εὐγένεια καὶ τὴν καλωσύνη στοὺς ταπεινοὺς ἀνθρώπους τῆς καθημερινῆς δουλειᾶς καὶ τοῦ μόχθου, στοὺς ἀνθρώπους που τοὺς δίδαξε ἡ ἴδια ἡ ζωὴ στὸ πυρακτωμένο β βλο τοῦ λόνου, αὐτοὶ μπορούν νὰ νοιώσουν τὴν αἰσθητικὴ καὶ παιδαγωγικὴν ἀξία που ἔχουν μερικοὶ ποιητὲς σὰν τὸν Θεόκριτο καὶ σὰν τὸν Κρυ-

στάλλη. Ἄν ὁ Πορφύρας ἔπινε τὸ κρασί του στὴ Φρεατιτύδα «μὲ ἀνθρώπους πού βασάνισε κ' ἢ θάλασσα κ' ἢ φτώχεια» καὶ διάβριζε στὴν ψυχὴ τους τὴν ἀνθρωπιά καὶ τὴν καλωσύνη καὶ μποροῦσε κοντὰ τους νὰ ἀποκτηθῆ τὴ στωϊκὴ ἐκείνη γαλήνη πού τὸν ἔκανε ἱκανὸν «ἄν ἔρθῃ ὁ χάρος, ἤσυχαι κ' αὐτὸν νὰ τὸν κερᾶση», ὁ Κρυστάλλης στὸν «Τραγουδιστὴ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς σιάνης» πίνει τὸ ποιητικὸ κρασί μὲ τὶς ἀναμνήσεις του ἀπὸ τὴ ζωὴ κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους πού τοὺς ἔδειρε ὁ δρόλαπας κ' ἢ χιονούρα κ' ἔβλεπε κοντὰ τους τὴν ἑλληνικὴ λεβεντιά καὶ τὴν ἀνθρώπινη ἀρετή. Αὐτοὺς θυμᾶται, τὴ ζωὴ τους περιγράφει, τὶς χαρὲς τους τραγουδεῖ. Κι' ἄν κανεῖς θέλη ἰδέες, ἄς διδαχθῇ τὴν ἱερότητα καὶ τὴν ἀγνότητα τοῦ γάμου ἀπὸ τὴν κόρη πού κενταίει τὸ μαντῆλι τοῦ γαμπροῦ. Κι' ἄν θέλῃ νὰ μάθῃ μὲ ποιὰ αἰσθήματα μεγαλώνουν τ' ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια στὶς ἀπόμερες γενεὲς τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἄς διαβάσῃ τὸ «Γέννο». Νὰ ὅτι μορθεῖ νὰ ἔχῃ ἰδέες κ' ὁ Κρυστάλλης. Μόνο πού δὲν τὶς κάνει θέμα ἰδιαίτερο, ἀλλὰ τὶς αἰσθάνεται καὶ τὶς τραγουδεῖ «σημαίνοντάς» τες μὲς στοὺς ἀπαράμιλλους στίχους του. Γιατὶ στὰ τραγούδια πού ἀναφέραμε εἶναι καὶ ἓνας μαέστρος τοῦ στίχου νευρώδης πού ἔχει ὑποτάξει τὸ ἐκφραστικὸ ὕλικό του, ἀκόμα καὶ τὴ φαντασία, στὶς ἀπαιτήσεις τῆς τεχνικῆς.

Τὸ κύκνειο ἄσμα του εἶναι ὁ «Ψωμοπάτης» πού δημοσιεύτηκε μετὰ τὸ θάνατό του ἀπὸ τὸν Γ. Γάγαρη. Ἡθογραφία, λαϊκὰ παραμῦθια καὶ θροῖλοι, ἔρωτας, ἁμαρτία καὶ λύτρωση (κάτι σὰν ἀπὸ μηχανῆς θεοῦ) σμίγουν ἀρμονικὰ καὶ πυρακτώνονται μέσα στὸ καμίνι τοῦ πάθους. Ὅλα στὸν «Ψωμοπάτη» θυμίζουσι δημοτικὴ παράδοση εἴποτε ὅμως δὲν θυμίζει δημοτικὸ τραγούδι. Καὶ τὸ πούλι πού ἦταν κάποτε τζομπάνος, ἢ ἢ πέτρα πού ἦταν κᾶποτε κόρη, καὶ τὸ ἀστέρι τῆς βραδείας, πού εἶναι τὸ ἀστέρι τῶν μαγισσῶν καὶ τῆς ἀγάπης, κ' ὁ πιστικός πού χαρακτηριστικὰ γίνεται «Ψωμοπάτης» (γίνεται ἄπιστος σὴν ὑψηροσία πού εἶχε ἀναλάβει σὰν ἱερό καθῆκον) καὶ τὸ ὕφος καὶ τὸ ἦθος τῶν ἡρώων του καὶ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς ἑλληνικῆς ὑπαί-

θρου μὲ τὴν ἱερὴ ἐπιβολή τους, μὲ τὸ θερησκευτικὸ κύρος τους.

Στὸ δημοτικὸ «Τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδερφοῦ» ὁ ἥρωας τοῦ τραγουδοῦ, ὁ Κωσταντῆς, σηκώνεται ἀπὸ τὸν τάφο του καὶ πάει νὰ φέρῃ τὴν ἀδερφή του τὴν Ἀρετῆ, ἀπὸ τὰ ξένα, ὅπου τὴν εἶχανε παντρέψει καὶ ἀ τὴ δική του συμβουλή καὶ θέληση. Γιατὶ εἶχε ὀρκισθῆ νὰ τὴν φέρῃ ὅπως δήποτε εἶτε σὲ λύπη εἶτε σὲ χαρά. Ἡ δύναμη τοῦ ὄρκου δὲ γνωρίζει ἐμπόδια. Ἀκόμα καὶ στοὺς νεκροὺς ἔχει τὴ δύναμη καὶ τὸ κύρος νὰ ἐπιβάλλεται καὶ νὰ ἀπαιτῇ τὸν ἐκτελεσὴ του. Πόσο ὑψηλὰ πρέπει νὰ ἔχῃ φτάσει ἢ ἠθικὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ, πού ἔχει τέτοιες ἀντιλήψεις περὶ ὄρκου! Καὶ στὸν «Ψωμοπάτη» συμβαίνει ἀτιμάναλογο. Ὅχι ὁ ὄρκος, ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία εἶναι ἐκείνη πού βραδαίνει στὴ συνείδηση τῶν δυὸ ἁμαρτωλῶν πού γνώρισαν τὸν ἔρωτα «δίχως γάμου εὐχὲς καὶ βλογητὸ στεφάνι». Ἔνας τέτοιος ἔρωτας δὲν ἔχει καμμιά δικαίωση ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν μάλιστα συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴ ἀπιστία, ὅταν δηλ. κανεῖς πατώντας τὴν ἱερότητα τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐμπιστοσύνης γίνεται περιφρονητῆς τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς. Δὲν φιλοσοφεῖ βέβαια ὁ Κρυστάλλης καὶ δὲν ἔχει ἰδέες. Ἀλλ' ὅταν καλύπτῃ μὲ τὸν βασιλικὸ μανδύα τῆς τραγωδίας ἠθικὰ προβλήματα καὶ δίνει τὴ λύση πού ζητεῖ ἢ ἠθικὴ συνείδηση τοῦ ἔθνους του, ὅταν καταστρέφῃ τὴν ὑπόθεση μὲ μέσα ὑπερφυσικά, μὲ τὴν ἐπέμβαση τῆς θείας χάριτος, πού δὲν δικαιώνει, ἀλλὰ κατανοεῖ τὸ σφάλμα τῆς νεότητος μέσα στὸν ἄλογο «βρασμότης» καὶ λυτρῶνῃ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη καταδίκη—ὅταν δὲν τοὺς παρουσιάζῃ ἀπολογουμένους, ἀλλὰ τοὺς βγάζῃ βίαια καὶ ἀπότομα ἀπὸ τὴ σκηνὴ κἀνοίας τὸν ἕναν πούλι, «τὸν Ψωμοπάτη» καὶ τὴν κόρη «σημαδιακὴ κ' ἀνέγνωρη καὶ πλάσης ἄλλης πέτρα»—διδάσκει τὸ λαὸ του ἐξ Ἰσοῦ ἀδστηρὰ σὰν τὸν ἱεροκῆρυκα, καὶ ἐξ Ἰσοῦ βαθυσιόχαστα σὰν τὸν φιλόσοφο. Ὁ «Ψωμοπάτης» εἶναι ἔργο ὀλοκληρωμένο, ὅπου ὁ ποιητῆς δὲν ἔξαντλεῖται στὶς φυσικὲς περιγραφὰς καὶ στὴ διαγραφὴ τῶν χαρακτῆρων, ἀλλὰ παρουσιάζει ἔργο συνθετικὸ μὲ σύγκρουση αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν,

χωρίς να λείπη ούτε η τραγική λύση. Έργο μοναδικό στο είδος του, αληθινό αριστούργημα, αποκλειστικό καλλιτεχνικό προϊόν της γόνιμης φαντασίας του ποιητή και της ώριμης πιά τεχνικής του κατάρτισης. Ο Κρυστάλλης που πέθανε σε ηλικία 26 ετών, ανέβαινε διαρκώς σαν καλλιτέχνης και μς έδωσε λίγο προτού πεθάνη τον «Ψωμοπάτη», που δέν ξαίρουμε για πιδό λόγο μερικές εκδόσεις τών έργων του τόν αγνοοῦν.

Δείγμα κι' αυτό τής εὑσυνειδησίας με τήν ὁποία γίνονται οἱ φιλολογικῆς ἐργασίες στόν τόπο μας. Ἀμφιβάλλουμε ἂν ὁ Ἀποστολάκης διάβασε, τόν «Ψωμοπάτη». Ἄλλά κι' ἂν τόν διάβασε, θά σούφρωσε τὰ φρύδια του. Μερικοὶ ἄρρωστοὶ ἀποφεύγουν τόν ἥλιο. Καὶ ἄρρωστοὶ δέν ὑπῆρξαν μόνο μερικοὶ καλλιτέχνες, δικοὶ μας καὶ ξένοι, ἀλλὰ κάποτε καὶ κριτικοὶ.

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΑΣ. Ι. ΚΡΑΨΙΤΗ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΗ ΝΥΧΤΑ

Ἡ νύχτα ἔρχεται, πυκνή, θλιμμένη
καὶ χύνει γύρω της τὰ πρῶτα ρίγη...
Τι μάταιο νὰ προσμένεις γιὰ νὰ φύγει
ἢ λύπη σου πού ἢ σιγή τήν ἀνασαινει.

Στ' ἀπέραντο, μονάδα ὦ! ἄνθρωπε βαδίζεις
κι' ἀκοῦς παράδοξα τὰ βήματά σου
σάν κλαῖν τοῦ δάσους οἱ θεοὶ κοντά σου
φοβᾶσαι, σκοντάφτεις καὶ ξαναγυρίζεις.

Τῶν δέντρων ἀκοῦς τὸ θρηῖνο καὶ τὸ φεγγάρι
σέ ζωντανεύει με τὸ φῶς του τ' ἀσημένιο
τὸ ξένο φῶς τῶν ἄστρον τὸ σβησμένο
σέ ἀγκαλιάζει, ταπεινὲ ἢ καβαλλάρη.

Καὶ εἶτε πολὺ φοβᾶσαι ἀπὸ παιδικοῦ σου
ἢ ἀπόκληρος τῆ νύχτα τριγυρίζεις
στῆς νύχτας τὸ μυστήριο ψιθυρίζεις
μιὰ προσευχὴ τοῦ πλάστη, τοῦ ΔημιουργοῦΣου.

Σκιές, τὰ κρίματα — ὀρθώνονται μπροστά σου
κι' ἡ ψυχὴ σου στὸ κλάμμα ἀνασαινει
κι' ἀπὸ τὴν ὕλη γιὰ πάντα λυτρωμένη
φέρει τὸν ἄγγελο καὶ τὸ θεὸ κοντά σου.

Ἡ νύχτα ἔρχεται πυκνή, θλιμμένη
καὶ χύνει γύρω της πηχτὰ σκοτάδια.
Τι νᾶν' ὁ ἄνθρωπος στῆς νυχτιάς τὰ χάρδια;
— Πλεχτάδι εἶναι πού ἡ νύχτα ξευφαίνει.

Γ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Καθηγητὸς

Ο ΛΑΪΚΟΣ ΘΡΥΛΟΣ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

(«Τὸ Γεφύρι τῆς Ἄρτας»: Γιώργου Θεοτοκά)

Ὁ ἔρασιτεχνικὸς ὄμιλος τῆς Ἄρτας, πού στὶς 5 Ἀπριλίου ἀνέβασε στὴ σκηνὴ τοῦ Στρατιωτικοῦ Θεάτρου τὸ «Γεφύρι τῆς Ἄρτας» τοῦ κ. Γιώργου Θεοτοκά, ἀξίζει θερμὰ συγχαρητήρια. Τέτοιες προσπάθειες λυτρωτικές, τέτοιες ψυχικὲς ἀνατάσεις μέσα στὸ βοῦρκο τῆς ὑλοφροσύνης, πού μᾶς πνίγει σήμερα, εἶναι φαινόμενο παρήγορο, πού τιμᾶει καὶ τὰ ἄτομα καὶ τὸν τόπο. Ἐπιπλέον μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ Ἄρτα—πού κατὰ τὸ λαϊκὸ ποιητὴ εἶναι «Χρυσὸς μπαξές, κλουβὶ μὲ πέντε ἀηδόνια»—, συνεχίζει τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ παράδοση τῆς Ἡπείρου.

Κι ἂν οἱ νέοι καὶ οἱ νέες τῆς Ἄρτας, πού σήκωσαν στοὺς τρυφεροὺς ὤμους των αὐτὸν τὸν ἄθλο τῆς ἀπὸ σκηνῆς ἐρμηνεύσεως ἑνὸς δραματοποιημένου θρύλου, λύγισαν κάπου προσωστὰ στὶς τεράστιες δυσκολίες τοῦ ἐγγειορήματος, αὐτὸ δὲν ἔχει σημασία.

Σ' αὐτὲς τὶς περιστάσεις ἐκτιμᾶμε πῶς πολὺ τὴν ἀγνὴ πρόθεση κι ὄχι τὸ ἐπίτευγμα. Κι ὅταν παλαίμαχοι τῆς σκηνῆς μὲ τὴ βοήθεια εἰδικῶν σκηνοθετῶν, σκηνογράφων καὶ χρονογράφων, διαθέτοντας τέλεια μηχανικὰ μέσα πετυχαίνουν μέτρια ἀπόδοσι, πῶς νὰ κρίνῃ κανεὶς αὐστηρὰ τοὺς ἐρασιτέχνες ἠθοποιούς, πού ξεκίνησαν σχεδὸν αὐτοδίδαχτοι καὶ μὲ πενιχὰ ἐφοδία κι ὅμως κατάφεραν νὰ ἐρμηνεύσουν ὑποφερτὰ τὸ δύσκολο αὐτὸ ἔργο; Μερικοὶ μάλιστα (ἰδίως ἡ δεσπ. Ἰλ. Κεχαγιᾶ ὡς Γυναίκα τοῦ Πρωτομάστορα, ἡ δεσπ. Τσολιᾶ ὡς Γοιὰ Μάνα κι ὁ κ. Γκογκάκης ὡς Λυράρης) ἔπαιξαν μὲ θέρη καὶ φυσικότητα τὸ ρόλο τους καὶ προκάλεσαν στὴν ψυχὴ μας τὸ ρίγος τοῦ τραγικοῦ, τὸν ἔλεον καὶ τὸν φόβον, ὅπως θά'λεγεν ὁ Ἀριστοτέλης.

Ἄλλὰ καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ προχείρου

αὐτοῦ θιάσου, (περιττὸ κρίνω νὰ ἀναφέρω ὀνόματα), ἔκαναν ὅ,τι μπορούσαν γιὰ τὴν ἄρτια κατὰ τὸ δυνατὸν ἐμφάνιση τοῦ συνόλου. Ὁ κ. Ἀλίβεργης, πού ὑποδύθημε τὸ πρόσωπο τοῦ Πρωτομάστορα, δὲν μπόρεσε νὰ σηκώσῃ καλὰ τὸ βάρος τοῦ ρόλου του. Καὶ ἡ ἄρθρωσή του δὲν ἦταν πάντοτε καθαρή καὶ τὸ παίξιμό του ἦταν κάπως νευρικό. Δὲν μᾶς ἔδωσε δηλαδὴ ἕναν τύπο πειστικὸ καὶ σύμφωνο μὲ τὴν παράδοση.

Φταίει ὅμως σ' αὐτὸ καὶ ἡ δυσκολία τοῦ ρόλου κι ὁ συγγραφέας, πού δὲν πέτυχε νὰ ἀποκρυσταλλώσῃ καλὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ Πρωτομάστορα. Ἡ μελοποίηση τῶν χορικῶν, (ἄλλος σκόπελος αὐτός), ἴσως θά ἔπρεπε νὰ ἔχη μεγαλύτερη πικιλία τόνων. Πολλὰ μοτίβα ἀπὸ τὴ λαϊκὴ μας μουσικὴ θὰ μπορούσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ὑλικό, γιὰ νὰ προσαρμοσθῇ πιὸ πιστὰ τὸ τραγικὸ στοιχεῖο μὲ τὸ μελωδικό.

Αὐτὸ ὅμως τὸ κατόρθωμα ἦταν ἀνώτερο τῶν δυνάμεων τῆς κυρίας Εὐγ. Παπαϊωάννου, πού χωρὶς νὰ εἶναι ἔξ ἐπαγγέλματος μουσικὸς πέτυχε μὲ τὴ μελοποίηση τῶν χορικῶν τῆς τραγωδίας νὰ συνθέσῃ μελωδίες σύμφωνα μὲ τὸ χαρακτήρα τοῦ ἔργου. Βέβαια τὸ ὕφος τῆς μουσικῆς τῆς δὲν ταιριάζει πάντοτε ἀπόλυτα μὲ τὴν ὕψή των διαδραματιζομένων, ἀλλὰ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀποτυχαίνουν κάποτε καὶ οἱ δόκιμοι μουσουργοί.

*

Καὶ τώρα εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὸ δρᾶμα τοῦ κ. Θεοτοκά. Πρόκαιροῦ τὸ εἶχα διαβάσει, ἀλλὰ τὸ ἀνέβασμά του στὴ σκηνὴ μοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ μορφώσω γνώμη γιὰ τὴν ἀξία του.

Ὁ κ. Θεοτοκάς εἶναι ἀξιέπαινος, γιατί ἀντλεῖ τὴν ἐμπνευσή του ἀπὸ τὴ μόνη γάρ-

γαρη πηγή τῆς δημοτικῆς παράδοσης.

Καί εἶναι καιρὸς πιά νὰ τύχη προσοχῆς καὶ νὰ ἐξαρθῇ ἡ ἐργασία ἐκείνων τῶν λογοτεχνῶν μας, ποὺ δὲν ἀντιγράφουν ξένα κακότεχνα πρότυπα καὶ δὲν διεκδικοῦν δάφνες μιμούμενοι τεχνοτροπίες ἀπροσάρμοστες στὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος μῆτε εἰσάγουν καινὰ δαιμόνια μὲ τὴν κενόλογη πρωτοτυπία τους, ἀλλὰ σκύβουν σιτορικά στοὺς θησαυροὺς μας τοὺς ἐθνικοὺς ἀκολουθώντας τὸ αἰσθητικὸ δόγμα τοῦ Σολωμοῦ, ὅτι ἡ τέχνη πρέπει νὰ ὑψώνεται κάθετα πρὸς τὴν ἐθνικὴ παράδοση. Ἔχομε χρέος νὰ τιμᾶμε καὶ νὰ γεραίρωμε τοὺς σεμνοὺς ἐκείνους ἱεροφάντες τῆς λογοτεχνίας μας, ποὺ μὲ τὴ δημιουργικὴ ἐργασία τους ξαναπλάθουν τὸ σχῆμα καὶ φωτίζουν τὴν οὐσία τῶν λαϊκῶν μας δημιουργημάτων σύμφωνα μὲ τὶς σημερινὲς ἀπαιτήσεις τῆς Τέχνης.

Δυστυχῶς αὐτὸν τὸ δρόμο λίγοι ἀπ' τοὺς λογοτέχνες μας ἀκολουθοῦν. Γι' αὐτὸ ἔχομε στρατιὰ ἀπὸ ποειάστρους, πεζογράφους καὶ θεατρικοὺς συγγραφεῖς, ποὺ χτίζουν τοὺς ἀνάερους πύργους τῶν ἀποξενωμένων ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ μᾶς σεβρίζουν νεφελώματα χωρὶς λογικὸ εἶρμό κι ἀληθινὸ αἶσθημα.

Φυσικὰ ὁ λαὸς ἀντιδρᾷ μὲ τὸ νὰ μὴ τοὺς προσέχη (γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ τὰ βιβλία τους μένουν ἀπώλητα στὶς βιτρίνες), ἀλλὰ τὸ κακὸ γίνεται. Πολλὲς φορὲς ἡ κλίμα κατορθώνει μὲ τὸν τεχνικὸ θόρυβο καὶ τὴν ὑποπτη συνήγορία νὰ δημιουργῇ ἓνα πρόπετασμα καπνοῦ, πίσω ἀπὸ τὸ ὁποῖο κινοῦνται σκιάχτρα κι ὄχι ζωντανοὶ ἄνθρωποι, ὁ κόσμος τῆς μοντέρνας τέχνης... Μερικοὶ μάλιστα φτάνουν στὸ σημεῖο νὰ ὀνομάζουν ἔργο μὲ προσωπικὰ τόνο κάθε ἀκαταλαβίστικο κατασκευάσμα καὶ νὰ περιφρονοῦν τὴν κλασικὴ τεχνοτροπία, ποὺ στηρίζεται στὸ ἔλλογο στοιχεῖο καὶ τὴ συμμετρία...

Γι' αὐτοὺς τοὺς διαστρεμμένους αἰσθητικὰ ἀνθρώπους ὁ κανόνας καὶ τὰ μέτρα εἶναι «ξεπερασμένα» καὶ πρέπει νὰ ποδοπατηθοῦν.

Ἔτσι τὰ νερὰ θολώνουν, τὸ καλλιτεχνικὸ αἰσθητήριο τοῦ κοινοῦ ξεπέφτει, ἡ τέχνη νοθεύεται. Καὶ γιὰ τὴ διαστρέβλωση αὐτὴ εὐθύνονται ὄχι μόνο ὅσοι δημιουργώντας κάτι καταλύουν κάθε κανὸν αἰσθη-

τικὸ καὶ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ κοινὸ μέτρο, (κάποτε μάλιστα κι' ἀπὸ τὴ λογικὴ), ἀλλὰ καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ μεγαλόσχημοι Δαλαϊλάμες τῆς κριτικῆς, ποὺ θρονασμένοι στὶς στήλες τῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν λιβανίζουν ἀνεύθυνα καὶ ἀστόχαστα κάθε εἰκονοκλαστικὴ τάση στὴν τέχνη ἐν ὄνοματι τάχα τῆς πρωτοτυπίας. Ἀλλὰ ἡ ἔρευνα τοῦ φαινομένου αὐτοῦ θὰ μὲ ἀπασχολήσῃ ἄλλοτε πλαύτερα. Τώρα ξαναγυρίζω στὸ θέμα μου.

Θὰ ἐξετάσω δηλαδή, πῶς ὁ κ. Θεοτοκᾶς πραγματεύεται θεατρικὰ τὸ θρῦλο τοῦ Γεφρυοῦ τῆς Ἄρτας. Ἡ δραματοποίηση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ φυσικὰ εἶναι δύσκολο ἐγχείρημα. Ἡ δυσχέρεια εἶναι βασικὴ: Ὁ συγγραφεὺς πρέπει νὰ συγκεράσῃ τὴ λαϊκὴ νοοτροπία μὲ τὸν προσωπικὸ του τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι, τὸ ὁμαδικὸ στοιχεῖο μὲ τὸ ἀτομικὸ, τὸ αἰώνιο μὲ τὸ ἐφήμερο... Κι αὐτὸς ὁ συνδυασμὸς δὲν περιορίζεται μόνο στὸ περιεχόμενο (στὶς ἰδέες καὶ δοξασίες), ἀλλὰ καὶ στὴ μορφή (στὶς αἰσθητικὲς ἀντιλήψεις καὶ τὰ ἐκφραστικὰ μέσα). Ἐκτὸς αὐτοῦ στὸ δημοτικὸ τραγούδι, (καὶ ἰδίως στὶς Παραλογές), ὑπάρχει μιὰ λιτὴ καὶ συμπυκνωμένη δραματικότης, ποὺ κινδυνεύει νὰ χαλαρωθῇ καὶ νὰ νερούλιασῃ, ὅταν τὸ ὀλιγόλογα πλεγμένον δραματικὸ ἐπεισόδιο ἀναπτυχθῇ ἀναλυτικὰ στὶς πλατεῖες πράξεις δράματος συγχρόνου. Ἐὰν θελήσωμε νὰ μείνωμε πιστοὶ στὸ λαϊκὸ κείμενο, θὰ δώσωμε ἔργο θεατρικὸ μὲ πολὺ πυκνὸ διάλογο, ποὺ δύσκολο χωνεύεται ἀπὸ τὸ πολὺ κοινὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ θεατρικὴ συγκίνηση, ἐνῶ τὸ ἴδιο κείμενο μπορεῖ κάλλιστα νὰ δονῇ τὶς ψυχές, ὅταν ἀπλῶς ἀπαγγέλλεται ἢ τραγουδιέται...

Ἄν πάλι σπάζοντας τὰ δεσμὰ τῆς παράδοσης πλουτίσωμε τὸ θέμα μὲ δικὰ μας ἐφευρηματα, κινδυνεύομε νὰ ἀλλοιώσωμε τὸ βασικὸ χαρακτηριστὴρ τοῦ λαϊκοῦ ἔργου. Τὸ δίλημμα εἶναι ἀμείλικτο.

Γι' αὐτὸ δὲν μποροῦμε νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι ὅσοι καταπιάστηκαν μὲ τὴν δραματοποίηση λαϊκῶν θρύλων πέτυχαν νὰ μᾶς δώσουν βιώσιμα καὶ ἄρτια ἔργα. Ὁ μακαρίτης Ζαχαρίας Παπαντωνίου ἐπικρίθηκε γιὰ μερικὲς αὐθαίρετες ἐρμηνεῖες, ποὺ ἔδωσαν στὸ μῦθο δραματοποιῶντας τὸ περίφημο τραγούδι «τοῦ Νεκροῦ ἀδερφοῦ...».

Φυσικά κι ὁ κ. Θεοτοκᾶς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποφύγη μερικά ὀλισθήματα. Δὲν νομίζω, ὅτι θὰ δυσανεστηθῆ, ἂν ἀκούση τὴ γνώμη μου ἐπὶ τῆς προσπαθείας του χωρὶς φόβο καὶ πάθος. Σ' αὐτὸ δὲν μὲ ὤθησε πρόθεση πολεμικῆς ἐναντίον του, (ἄλλωστε κατ' ἀρχὴν ἐξαίρω καὶ ἐπαινῶ τὴν ἐργασία του), ἀλλὰ τὸ δικαίωμα νὰ κρίνω ἕνα πνευματικὸ γεγονός, πὸν σχετίζεται στενά μὲ τὴν ἰδιαιτέρη πατρίδα μου τὴν Ἄρτα.

Ὁ κ. Θεοτοκᾶς προεκτείνει τὴν ὑπόθεση τοῦ λαϊκοῦ θρύλου δείχνοντάς μας τὸ κατάντημα τοῦ Πρωτομάστορα, πὸν χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴ θυσία τῆς γυναίκας του περιπλανιέται ἀνθρώπινο ράκος, ἀγνοημένος καὶ περιφρονημένος ἀπὸ τοὺς συντοπίτες του, νοιώθοντας τύψεις, ὥσπου τοῦ παρουσιάζεται τὸ φάντασμα ἐκείνης κάποια ὥρα, πὸν ξυπνητὸς ὄνειρεύεται, γιὰ νὰ τοῦ δώση τὴ συγχώρηση. Καὶ τότε γαληνεμένος πέφτει καὶ πεθαίνει. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ βέβαια ὁ συγγραφέας ἐπιφέρει τὴν κάθαρση, ἀλλὰ μιὰ τέτοια λύση δὲν εἶναι, νομίζω, δραματικῶς ἀπαραίτητη καὶ δὲν ἦταν ἀνάγκη ὁ κ. Θεοτοκᾶς νὰ βγῆ ἔξω ἀπὸ τὸ περίγραμμα τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, πὸν περὶ εἶναι «ἐν σπέρματι» ὅλα τὰ στοιχεία τῆς τραγικῆς δράσης.

Αὐτὴ ἡ προέκταση δὲν μοῦ φαίνεται ἀναγκαία κι ἡ ἐκδοχή, ὅτι ὁ Πρωτομάστορας κυνηγιέται ἀπὸ τὶς Ἑρινύες μετὰ τὴ θυσία τῆς γυναίκας του κατὰ τὸ πρότυπο τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, δὲν πείθει. Γιατὶ τάχα νὰ γίνῃ ἀποδιοπομπαῖος τράγος ἕνας τέτοιος δυναμικὸς χαρακτῆρας μὲ τέτοιον ἀλτρουϊσμό, ἕνας τέτοιος ἥρωας, πὸν θυσιάζει τὴν οἰκογενειακὴ εὐτυχία του γιὰ κάποιο ἰδανικό; Γιατὶ τάχα νὰ μὴν τὸν συμπονεσοῦν οἱ σύγχρονοί του καὶ νὰ μὴν ἀναγνωρίσουν τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του, γιὰ τὴ στερέωση τοῦ ὁποῖου ἔδωσε ὅ,τι πολυτιμότερο εἶχε;

Καὶ ναὶ μὲν ἔρχεται ἡ Σκιά τῆς πεθαμένης, γιὰ νὰ δώση τέλος στὸ δράμα του κι οὐ καμπανοκρουσίες μὲ τὸ ἀπὸ σκηνῆς κήρυγμα τῶν μαθητῶν του, πὸν τὸν κηδεύουν, φαίνεται νὰ ἀποτελοῦν τὴν ἐπιθανάτια καὶ μεταθανάτια δικαίωση τοῦ ἥρωα, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ γίνονται βιασμένα καὶ κινηματογραφικὰ μὲ ἀπίθανα σκηνικὰ τεχνά-

ματα. Ἄλλη παρέκκλιση ἀπὸ τὴν παράδοση γίνεται μὲ τὴν εἰσαγωγή ἑνὸς νέου προσώπου, δηλαδή τῆς Γριᾶς Μάνας, πεθερᾶς τοῦ Πρωτομάστορα, πὸν μάλιστα σ' ἕνα τῆς τραγικὸ ἐξέσπασμα καταριέται τὸ Γεφύρι, τοὺς διαβάτες καὶ τοὺς μαστόρους, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὸ λαϊκὸ θρύλο τὴν κατὰρα ξεστομίζει πιὸ φυσικὰ καὶ ψυχολογημένα ἡ γυναίκα τοῦ Πρωτομάστορα τὴν ὥρα πὸν τὴ στοιχειώνουν.

Στὸ δημοτικὸ τραγούδι ἡ κατὰρα ἀνακαλεῖται μὲ σοφὴ δικαιολογία:

«—Κόρη, τὸ λόγο σου ἄλλαξε κι ἄλλη κατὰρα
 [δῶσε
 τί ἔχεις ἀδερφοῦ στὴν ξενιτιά, μὴ λάχηκαὶ περᾶση].
 Κι αὐτὴ τὸ λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατὰρα
 [δίνει:
 —"Ἄν τρέμουν τᾶγρια βουνά, νὰ τρέμη τὸ γε-
 [φύρι,
 κι ἂν πέφτουν τᾶγρια πουλιά, νὰ πέφτουν
 [οἱ διαβάτες...»

Ἐνῶ στὸ δράμα του κ. Θεοτοκᾶ ἡ μεταστροφή τῆς μάνας φαίνεται ἀπότομη. Ἐπειτα ἡ συμπαράσταση τῆς μάνας δίπλα στὴν τραγικὴ ἥρωίδα κόρη τῆς δὲν ἐνισχύει τὴ δραματικότητα, ἀλλὰ τὴν ἐξασθενίζει, γιὰ τὴ συγκίνηση τοῦ θεατοῦ μοιράζεται μεταξὺ μάνας καὶ κόρης, πὸν δὲν ἀποτελοῦν ἄλλωστε κι ἀντίθετους χαρακτῆρες, ὥστε μὲ τὴ δραματικὴ τους σύγκρουση νὰ ἐξυψηρετοῦν κάποιο ἀισθητικὸ σκοπὸ...

Ἄντι νὰ προβάλλεται ἔντονα ἡ γυναίκα τοῦ Πρωτομάστορα σὰν κεντρικὸ πρόσωπο τῆς τραγωδίας, ἐπισκιάζεται κι ἀτοχρωματίζεται ἀπὸ τὴ μάνα τῆς. Ὁ συγγραφέας εἰσάγει στὴ σκηνὴ κι' ἕνα μωρὸ στὴν κούνια, (τὸ ὑποτιθέμενο παιδί τοῦ Πρωτομάστορα), προφανῶς γιὰ νὰ κἀμῃ πιὸ τραγικὴ τὴ σύγκρουση μεταξὺ μητρικῆς στοργῆς καὶ συζυγικῆς ἀφοσίωσης (γιὰ τὴ μάνα) κρὶ μεταξὺ πατρικοῦ φίλτρου καὶ κοινωνικοῦ χρέους (γιὰ τὸν πατέρα). Κι αὐτὴ εἶναι καινοτομία τοῦ συγγραφέα, γιὰ τὴν τέτοια νύξη (γιὰ τὸ παιδί τοῦ Πρωτομάστορα) σπάνια ἐμφανίζεται σὲ κάποιες παραλλαγῆς τοῦ τραγουδιοῦ.

Ἐνῶ ἄλλος τολμηρὸς νεωτερισμὸς τοῦ κ. Θεοτοκᾶ στίγν πλοκὴ τοῦ μύθου εἶναι ἡ προσπάθεια, πὸν καταβάλλει ἐπίμονα νὰ μᾶς πείση, ὅτι ἡ γυναίκα τοῦ Πρωτομάστορα δὲν παρασύρεται ἀνήξερη στὸ θά-

νατο ὅπως τὸ θέλει ἡ λαϊκὴ μοῦσα (μὲ τὴν παγίδα τῆς ἀνεύρεσης τοῦ χαμένου δακτυλιδιοῦ), ἀλλὰ βαδίζει πρὸς τὸ μαρτύριο μισοξέροντας τί τὴν περιμένει, προειδοποιημένη ἀπὸ ἓνα ὄνειρο (κι αὐτὸ κινηματογραφικὸ κόλπο...). Ἄλλωστε στὴ συζήτηση ξεφεύγουν ἀπ' τὸ στόμα τῆς αἰνιγματικὰ λόγια «Ἀνήκω στὸν ἄντρα μου μὲ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὴν ψυχὴ... Καὶ τὴ ζωῆ μου ἀκόμα, ἂν μοῦ ζητήση, εἶμαι ἐτοιμὴ νὰ τοῦ τὴ δώσω... κλπ.». Λὲς κι ὁ συγγραφέας θέλει νὰ τὴν προειδοποιήσῃ ψυχικὰ γιὰ τὴ θυσία καὶ νὰ προδηλώσῃ στοὺς θεατῆς τὴν ἐξέλιξη... Ἄλλ' αὐτὸ ἀπὸ ἀπόψεως σκηνηκῆς οἰκονομίας εἶναι σφάλμα του.

Συμπέρασμα: Ὁ κ. Θεοτοκᾶς στὴν διασκευὴ τοῦ μύθου ἐνεωτέρωσε πολὺ. Δὲν σκοπεύω νὰ κάμω μάθημα δραματολογίας. Ἀπλῶς θέλω νὰ τονίσω, ὅτι τὸ τραγούδι τοῦ Γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας μὲ τὴ θαυμασία συμπύκνωση καὶ δραματικότητά του ἐπιβάλλει ὠρισμένες δεσμεύσεις σ' ὅποιον θελήσῃ νὰ τὸ διασκευάσῃ θεατρικὰ. Τρεῖς εἶναι οἱ ἄξονες, γύρω ἀπὸ τοὺς ὁποίους στρέφεται ἡ δράση στὸ τραγούδι.

Αος. Ἡ ἀπόγνωση τῶν μαστόρων γιὰ τὸ γκρέμισμα τοῦ γεφυριοῦ.

Βος. Τὸ αἶτημα τοῦ δαιμονικοῦ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη θυσία. (Τὸ κοινωνικὸ χρέος κι ἡ συζυγικὴ ἀγάπη σὲ σύγκρουση).

Γος. Ἡ σκηνὴ τῆς Θυσίας.

Σὰν ἐπίλογος μοποῦσε νὰ μῆ τὸ Παναγύρι τοῦ λαοῦ γιὰ τὸ στερέωμα τοῦ Γεφυριοῦ (σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ συντριβὴ τῆς εὐτυχίας τοῦ πρωτομάστορα).

Αὐτὸ ὅμως τὸ τελευταῖο μέρος βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς λαϊκῆς παράδοσης καὶ θὰ ἦταν δικαιολογημένη ἡ προσθήκη του ἀπὸ τὸ συγγραφέα, γιὰ νὰ ἐξαρθῆ ἔμφαντικά τὸ κυρίαρχο νόημα, ὅτι δηλαδή τὰ μεγάλα ἔργα ἀπαιτοῦν καὶ μεγάλες θυσίες καὶ ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ λαοῦ γίνεται μὲ τὴν αὐταπάρνηση τοῦ ἀτόμου.

Εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὁ κ. Θεοτοκᾶς, ἂν προσεκτικὰ ξανακοιτάξῃ τὸ ἔργο του, ὄχι μὲ τὴν ἐπιείκεια καὶ τὴν στοργὴ τοῦ δημιουργοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴν αὐστηρὴ ματιὰ τοῦ θεατοῦ, θὰ ἀναγνωρίσῃ, πὼς ἐπιβάλλεται μὲ μιὰ δευτέρη ἐπεξεργασία νὰ βελτιώσῃ τὴν οἰκονομία τοῦ ἔργου του, ὥστε ἡ δομὴ

του νὰ γίνῃ πιὸ ἄρτια καὶ πιὸ σύμφωνη μὲ τὸ λαϊκὸ θρύλο.

Ὁ κ. Θεοτοκᾶς στὴ διάπλαση τῶν τύπων τοῦ Πρωτομάστορα καὶ τῆς γυναίκας του στηρίχθηκε πιὸ πολὺ στὴ φαντασία του παρὰ στὴ νοοτροπία τοῦ λαοῦ. Οἱ τύποι του δὲν πατοῦν γερά πάνω στὸ ἔδαφος, δηλαδή δὲν βγαίνουν ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὴ νεοληνικὴ ζωὴ, ἀλλὰ εἶναι πλασμένοι αὐθαίρετα κάπως, ὥστε νὰ μὴ φαίνονται ἀληθινοί, ἀλλὰ μόνον πιθανοί. Δὲν διανοοῦνται καὶ δὲν μιλοῦν σὰν ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, (ποῦ καὶ τὰ ψηλότερα νοήματα κατορθώνουν λιτὰ καὶ ἄμεσα νὰ ἐκφράζουν σὰν ἀπὸ διαίσθηση κι ὄχι μὲ λογικὴ σκέψη.). Ὁ Πρωτομάστορας τοῦ κ. Θεοτοκᾶ, καθὼς καὶ ἡ ἥρωίδα τοῦ δράματος, ἔχουν κάτι τὸ ἐξεζητημένο, τὸ παρατραβηγμένο, ρητορεύουν πολὺ (γνωμολογοῦν, φιλοσοφοῦν, κάνουν κήρυγμα ἀπὸ σκηνῆς). Φαίνεται ἐξῶφθαλμα ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ μεταχειριστῆ τὰ πρόσωπά του σὰν ὄργανα γιὰ τὴν ὑποστήριξη ὠρισμένης θέσης, ἐνῶ τὰ διδάγματα ἔπρεπε νὰ ἀπορρέουν ἔμμεσα ἀπὸ τὸ ἔργο. Ἡ Γυναίκα φαίνεται πολὺ δουρικὰ ὑποταγμένη στὴ μοῖρα τῆς, σὰν νὰ μὴν ἔχῃ αὐθυπαρξία καὶ βούληση, σὰν νὰ εἶναι ἡ σκιά τοῦ ἄντρα τῆς. Εἶναι ἓνα πλάσμα τρυφερὸ βέβαια καὶ ἀφοσιωμένο, ἀλλὰ καὶ ἄτονο, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ γεννήσῃ τραγικὴ συγκίνηση, ἀπλῶς μᾶς προκαλεῖ τὴ συμπάθεια.

Ὁ Πρωτομάστορας, ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ ἠθογραφηθῆ σὰν ὁ δυνατὸς βουλευτικὸς τύπος, ποῦ ὡστόσο ὑποφέρει ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ διχασμὸ του, πρὶν πάρῃ τὴ μεγάλη, τὴ λυτρωτικὴ του ἀπόφαση, δὲν κατορθώνει νὰ μᾶς πείσῃ, ὅτι δικαιολογοῦνται οἱ ἀπότομες μεταπτώσεις του. Οἱ λόγοι του, φορτωμένοι μὲ πλατυασμοὺς καὶ περιφράσεις, δὲν εἶναι πάντοτε καλὰ σταθμισμένοι, ὥστε λακωνικὰ νὰ ἐκφράζουν τὴν πάλη, ποῦ γίνεται μέσα, του, πυκνὰ νὰ ἀποδίδουν τὴ σκέψη του.

Ἡ στάση τοῦ ἥρωα τῆς τραγωδίας δὲν μοῦ φαίνεται καλὰ ψυχολογημένη σὲ μερικὰ σημεία. Ἀρνεῖται στὴν ἀρχὴ νὰ θυσιάσῃ τὴ γυναῖκα του (κι αὐτὸ εἶναι φυσικὸ), ἀλλὰ εὐκόλα κάμπτεται ἀπὸ τοὺς συνεργάτες του, κι ὅταν αὐτοὶ ὕστερα ἀπὸ τὴ θυσία

μετανοιώνουν καὶ ρίχνουν ἀπάνω του τὴν εὐθύνη γιὰ τὸ φονικό, ἐκεῖνος ἀνικροῦζει μὲ ἀφύσικη ἀταραξία καὶ στωικότητα τὸ τετελεσμένο γεγονός... Μιὰ τέτοια γενναιοψυχία (νὰ πάρη δηλαδὴ πάνω του ὄλο τὸ βάρος μιᾶς τέτοιας πράξης ὁ Πρωτομάστορας) δὲν δικαιολογεῖται ἀρκετὰ στὸ ἔργο, ποὺ κρίνω. Στὸ δημοτικὸ τραγούδι ὁ Πρωτομάστορας μετέχει στὴ στοίχειωση τῆς γυναίκας του (παίρνει κι' ὁ Πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο), γι' αὐτὸ ἐκεῖ τοῦ ἀνήκει δικαιολογημένα ἡ μεγάλη εὐθύνη τῆς πράξης, ἐνῶ στὸ δράμα τοῦ κ. Θεοτοκά γίνεται προσπάθεια νὰ μετατοπιστῇ τὸ φταίξιμο στοὺς ὤμους τῶν μαστόρων, ποὺ τὸν ἐκβιάζουν νὰ διατάξῃ.

Τότε ὅμως γιατί τιμωρεῖται τόσο σκληρὰ ὁ Πρωτομάστορας σὰν ἄλλος Ὁρέστης στὸ δράμα τοῦ κ. Θεοτοκά; Μήπως γιὰ νὰ τονιστῇ, ὅτι οἱ μεγάλοι δημιουργοὶ μένουν παραγνωρισμένοι, ὅσο ζοῦν, καὶ μονάχα μετὰ θάνατον δικαιώνονται; Αὐτὸ εἶναι σωστό. Πάντως ὅμως ὁ τύπος του παραμένει ἀντιφατικός... Συγκρατανεὺς νὰ θυσιάστῃ ἢ γυναῖκα του γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ, εἶναι προσωρινὰ νικητὴς στὴν πάλη μὲ τὴ φύση καὶ τὸν ἑαυτό του, κι ὕστερα γίνεται πάλι ἄθυρμα στὰ χέρια τῆς εἰμαρμένης.

Φυσικὰ τέτοιες ἐναλλαγές στὸν ψυχισμὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πιθανές, ἀλλὰ μ' αὐτὲς

μειώνεται ἡ ἀξία τοῦ δυνατοῦ ἀτόμου, ποὺ φαίνεται νὰ ἀποτελεῖ τὸν κεντρικὸ ἄξονα τοῦ λαϊκοῦ θεῶλου...

Ἴσως θεωρηθῇ μικρολογία ἡ ἀπασχόληση μὲ τέτοιες λεπτομέρειες. Ἴσως νὰ μὴ βλέπω ὠρισμένα πράγματα ἀπὸ τὴν ὀρθή τους πλευρά. Τὴ γνώμη μου λέγω καὶ τὴν καλύτερη διαλεύκανση τῶν ζητημάτων ἐπιδιώκω. Ὁ κ. Θεοτοκάς κατὰ τὴ συγγραφὴ τοῦ δράματός του ἴσως νὰ εἶχε ὑπόψη του πολλὲς παραλλαγές τοῦ θεῶλου, (ποὺ καθεμιά προσθέτει καὶ μιὰ ἀξιοσημείωτη λεπτομέρεια), καὶ δὲν βασίστηκε ἀποκλειστικὰ στὴν ἐπικρατέστερη μορφή τοῦ τραγουδιοῦ. Ἔτσι ἴσως ἐξηγοῦνται ἡ εἰσαγωγή στὸ μῦθο τῆς Γριᾶς Μάνα τοῦ Μικροῦ Παιδιοῦ κλπ. Γιατί οἱ μῦθοι γιὰ τὶς ἀνθρωποθυσίες εἶναι πανάρχαιοι καὶ πολὺ διαδομένοι. Ἡ κλασσικὴ τραγωδία καὶ τὸ Κρητικὸ θέατρο, μᾶς ἔχουν δώσει δυὸ ἄλλα ἀνάλογα πρότυπα, τὴν Ἰφιγένεια στὴν Αὐλίδα (τοῦ Εὐριπίδη) καὶ τὴ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ. Ἐνας λεπτομερὴς παραλληλισμὸς τῶν μὲ τὸ θεῶλο τοῦ Γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας εἶναι πάντοτε ἀναγκαῖος καὶ πολὺ διδακτικὸς, γιὰ νὰ φανοῦν τὰ κοινὰ σημεῖα καὶ οἱ διαφορές. Ἀλλὰ μιὰ τέτοια ἐργασία θὰ ἀπαιτοῦσε χρόνο καὶ χῶρο πολὺν καὶ δὲν θὰ παρεῖχε ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς μὴ εἰδικούς.

Τ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Καθηγητὴς τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς

Κ. ΚΑΣΒΙΚΗ Ἐπιθεωρητοῦ Φυσικῆς Ἀγωγῆς

ΑΝΕΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΣΤΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΟΥΝΑ

Σάν τύχη νά βρεθοῦμε μὲ λιακάδα σ' ὀπιοαδήποτε ἑλληνικὴ κορφή καὶ ν' ἀγναντέψουμε τὴ χιλιοτραγουδισμένη χώρα μας ποὺ ἀπλώνεται δλόγυρα, τὴ χώρα μὲ τὰ ὠραιότερα βουνὰ τοῦ κόσμου, τὶς βαθύσκιες λαγκαδιές, τὶς σκεριζόζικες ποταμιές ποὺ χωρίζουν τὴ δοξασμένη γῆ σὲ φυσικὲς ἐνότητες χάμμα τῶν ματιῶν, τὰ δαντελωτὰ ἀκρογιάλια καὶ τὰ νησιὰ ποὺ λούζονται στὰ γαλανὰ νερὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἴονίου, δὲ μπορεῖ παρὰ σάν Ἕλληνες, νὰ αἰσθανώμαστε τὴν ψυχὴ μας νὰ ξεδιπλώνεται σάν τὸ τριαντάφυλλο ποὺ τὸ ζεσταίνει ὁ πρωῶνος ἥλιος καὶ νὰ σκορπάη σπάταλα τὴν ἀγάπη της ὅπως τ' ἀνθισμένο ρόδο τ' ἄρωμά του.

Ὁ σωστός Ἕλληνας δὲ μπορεῖ παρὰ ἀπὸ τὶς ψῆ' ἐς σκοπιές, μπροστὰ στὴ μαγεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ τοπίου, νὰ κυριεύεται ἀπὸ συγκινήσεις καὶ γλυκεῖες ἐκστάσεις, νὰ ἐξαγνίζεται σωματικά καὶ ψυχικά, νὰ πέφτη σὲ τολμηροὺς στοχασμοὺς καὶ νὰ ὀνειρεύεται γιὰ τὸ μέλλον του, τὸ δικό του καὶ τῆς πατρίδας του.

Τὰ τελευταῖα τοῦτα αἰσθήματα δοκιμάζει πιδ ἔντονα ὁ ἀναβάτης τῶν ἠπειρωτικῶν βουνῶν καὶ ἰδιαίτερα τῶν βουνῶν τῆς παραμεθορίου.

Ὅσο ἐκτυφλωτικά κι' ἂν λάμπουν γιὰ ὄλο τὸν κόσμο ὁ Παρθενῶνας κι' οἱ Θερμοπύλες, τὸ Ἀρκάδι καὶ τὸ Μεσολόγγι, τὰ ἠπειρωτικά βουνὰ ποὺ κρύβουν τόσους πόνους καὶ στεναγμούς, τὰ βουνὰ μὲ τὶς χιλιοπληγωμένες πλάτες ἀπὸ τὰ ὀρόσημα ποὺ τοὺς δάγκωσαν τὴ σάρκα, ἀστράφτουν στὴν ψυχὴ καὶ στὰ μάτια μας σάν ἐλόχρυσος φωτιστέφανος τῆς μακραιωνῆς ἑλληνικῆς δόξας κι' ἀκτινοβολίας, γιὰτὶ ἔγιναν ὁ θυμασιότερος στὴν οἰκουμένη προμαχῶνας τοῦ ἰδανικοῦ τῆς ἑλευθερίας κατὰ ἀλλεπάλληλες ἐποποιίες τοῦ Ἐθνους μας.

Τὰ βουνὰ τῆς Β. Ἑλλάδας καὶ ἰδιαίτερα τὰ ἠπειρωτικά βουνὰ στὰ ὁποῖα ταιριάζει προσκύνημα, δὲν εἶναι ἀπλὸς ὀρειβατικὸς χώρος γιὰ δρομολόγια ὑγείας καὶ χαρᾶς μόνο.

Εἶναι κολυμπήθρα γιὰ τὴν ἀναβόπτισή στὰ ἔθνικὰ καὶ χριστιανικά ἰδανικά μικρῶν καὶ μεγάλων, γιὰτὶ μὲ τὰ πλούσια μνημεῖα του: καὶ τὴ χαρακτηριστικὴ ὠμορφιά τους καλλιεργοῦν ἀνώτερη καὶ πηγαία θρησκευτικότητα ἀφ' ἑνὸς κι' ἀφ' ἑτέρου ἀποτελοῦν τὸ κύριο βᾶθρο γιὰ τὴ στερέωση ὑψηλοῦ ἔθνικοῦ φρονήματος.

Ὅπως κι' ὅλη ἡ ἑλληνικὴ γῆ, τὰ ἠπειρωτικά βουνὰ κι' ἡ ἐν γένει ἠπειρωτικὴ φύση μᾶς ἐμπνέουν ἕνα βαθύτατο αἶσθημα ἱκανοποίησης καὶ ὑπερηφάνειας, γιὰτὶ ἀποτελοῦμε κι' ἐμεῖς ἕνα κομμάτι τῆς ψυχῆς καὶ τῆς οὐσίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὴ μικρὴ προβολὴ τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ὑπόστασής του σ' ἕνα μικρὸ παρόν. Ἡ δύναμη τῆς παρουσίας τοῦ ἠπειρωτικοῦ τοπίου, τοῦ γεμάτου πολεμικοὺς θρούλους, ἀσκεῖ καὶ στὸν ξένο ἐπισκέπτη μὴ παράξενη γοητεία ποὺ αἰχμαλωτίζει τὸ αἶσθημα καὶ δίνει νέες κατευθύνσεις στὸ λογισμό.

Ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ, ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια ἀτένιζα ἀπ' τὶς πλαγιές τῆς Μερόπης καὶ λίγο ἀργότερα ἀπ' τὸ 2520 τοῦ Γράμμου τὰ βουνὰ καὶ τὰ χωριά τῆς Βορείου Ἠπείρου, ἕνας κόμπος μοῦσφιγγε τὴν ψυχὴ κι' ἕνας μαγνήτης μοῦ τραβοῦσε ἐπίμονα τὸ βλέμμα, τὴ σκέψη καὶ τὸ νοῦ πρὸς τὸν Ἑλληνισμό ποὺ στενάζει ὑπόδουλος, ἐνῶ μὲ συγκίνηση ἔφερνα στὴ μνήμη μου φίλους Βορειοηπειρώτες ποὺ γνώρισα τὸ 1940 στὴν Κορυτσά.

Τέτοιες ἀναβάσεις πρὸς τὶς βόρειες ἑλληνικὲς κορφὲς δὲν εἶναι σνηθισμένες ὀρειβατικὲς ἐκδηλώσεις. Εἶναι ψυχικὲς ἐξάρ-

σεις. Είναι υπερπλανητικά ταξίδια. Είναι μυσταγωγία που θερμαίνει κι' αντρειώνει, και κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ αἰσθάνεται πιὸ ἄνετα ἀπ' τὴν πολυθρόνα τοῦ σαλονιοῦ σκαρφαλωμένος στις κορφές τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Γράμμου. Ἀπ' ἐκεῖ γίνεται κανεὶς στ' ἀλήθεια ὁ σύνδεσμος τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἄνθρώπους πού στιβάχτηκαν σὲ μυρμηκίες στοὺς κάμπους.

Ὅποιοι δὲν πέρασε ἀπὸ τὸ σχολεῖο τῆς μεγάλης τεχνήτρας Φύσης, ἀπ' τὸ θαυμαστὸ αὐτὸ ἐργαστήρι πού δίνει σπάνια ὑγεία κι' ἀντοχή, ὅποιοι δὲν ξύληψε ἀπ' τὶς μύριες προσκλήσεις κι' ἀφορμές γιὰ δράση, ἀνάπτυξη καὶ ἀγωγή τοῦ ατόμου πού δίνει ὁ φυσικὸς κόσμος, δὲ μπορεῖ νὰ νοιώσῃ τὴν ἔκταση τοῦ ἑαυτοῦ στὸ ἄπειρο καὶ τὴν ἀνώτερη αἴσθηση τῆς ὀργανικῆς ὑγείας, οὔτε νὰ χαίρεται ἀγκαλιάζοντας ὅλη τὴν πλάση, μὲ τῆς ψυχῆς του τὸ μέγαλωμα.

Σὰν ὅμως γνωρίζῃ σιγὰ καὶ βαθμιαία τὰ μυστικά τῆς ὑγείας καὶ τῆς πραγματικῆς χαρᾶς πού δίνει ἡ τακτικὴ ἐπαφὴ μὲ τὸ φυσικὸ κόσμο κι' ἡ ἐξοικείωση μὲ τὰ στοιχεῖα: ἥλιος, νερό, ἀέρας, δένεται πιὰ στὸ ἄρμα τῆς ἀλήθειας, τῆς εὐτυχίας, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ξαναγυρῆ στὸ ψέμμα καὶ τὴ δυναστεία τῆς κακῆς συνήθειας, ὅσο κι' ἂν οἱ πειρασμοὶ πληθαίνουν.

Ἐπερηδαίει μὲ δύναμη καὶ ἄνεση ὑπερανθρώπων τὰ προσκόμματα καὶ ἀπατηλὰ θέλητρα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς πού μηχανεύονται πονηροὶ ἐπιχειρηματῆαι γιὰ νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὶς ἀδυναμίες τοῦ πλήθους, καὶ τραβᾷ τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ὑγείας.

Φυσικὲς καλλονές, γεωγραφία, ἱστορία ὠραϊότητα τῶν φυσικῶν φαινομένων, εἶναι ἡ πηγὴ κι' ἡ ἀφορμὲς τῶν βιωμάτων του, ἡ τροφὴ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Ἐκδρομές, ἀθλητισμὸς, κολύμπι, παιγνίδια, εἶναι ἡ ψυχαγωγία του, τὶς ὥρες πού σταματᾷ ἡ δουλειά. Τέτοια ἄτομα εἶναι χρήσιμα στὶς κοινωνίες, καὶ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀγωγή καὶ μόρφωση τῶν ἐπερχομένων. τέτοιους χρειάζεται καὶ ἡ Ἐκπαίδευση, γιὰ νὰ ξελασπώσῃ τοὺς νέους ἀπὸ τὶς κακὲς συνήθειες.

Σὰν ἄλλοι Βιργίλιοι, ὁ κάθε πρωτοπόρος τῆς ἐπιστροφῆς στὴ φύση ἔχει χρέος

νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Δάντηδες του, χωρὶς τὸ ἀτένισμα «Κολάσεων», στὴ γνώση τοῦ Παράδεισου πού ἔχουμε μπροστὰ μας καὶ δὲν τὸν βλέπουμε, πού μιλάει μὲ ἁρμονίες καὶ δὲν τὸν ἀκοῦμε.

Αὐτὸς θὰ τοὺς κἀνὴ νὰ θέλουν νὰ πατήσουν ὅλες τὶς ἡπειρωτικὲς ὄραοῦλες, τὶς ἄγριες πλαγιὲς τῶν βουνῶν τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ Γκορίλλα, τὴ ραχακοκκαλιὰ τοῦ Μιτσικελιοῦ, τῶν Τζουμέρκων καὶ τοῦ Παλίγγου τὰ ἐπιβλητικὰ γκρεμνά, τοῦ Ξηροβουνιοῦ τ' ἀπλώματα.

Ν' ἀνεβοῦν ὡς τὴ Δροκόλιμνη τῆς Γκαμήλας, νὰ περπατήσουν τὴ χαράδρα τοῦ Βίκου, νὰ λουστοῦν τὰ κρυστάλλινα νερὰ τοῦ Ἀφίου καὶ στῆς Πάργας τὰ γραφικὰ ἀκρογιάλια. Νὰ φτάσουν στὸν Ἀχέροντα καὶ στήνοντας τ' αὐτὶ τῆς φαντασίας κοντὰ στὴν πύλη τοῦ Ἄδου, ν' ἀφουγκραστοῦν μήπως ἀκούσουν τοῦ Κεοβέρου τὰ γαυγίσματα. Νὰ σταθοῦν θαυμασταὶ καὶ προσκυνηταὶ μπρὸς στοὺς ἱστορικοὺς ναοὺς τῆς Ἄρτας καὶ τῆς λοιπῆς Ἠπείρου, ν' ἀνεβαίνουν καὶ νὰ κατεβαίνουν, νὰ ἐναλλάσσουν τ' ἀπάτητα κορφοβούνια καὶ τὰ παρθένα δάση μὲ τὶς ὀμορφιὲς τῶν καλλιεργημένων κάμπων.

Πόσο ὠραῖο καὶ πόσο συγκινητικὸ εἶναι νὰ ἐπισκοπῆ κανεὶς ἀπ' τὴν κορφὴ τοῦ Σμόλικα τ' ἀσημνία καὶ ὀρυμνιὰ ἡπειρωτικὰ καὶ μακεδονικὰ χωριά μὲ τὶς φρεσκοβαλμένες τοίγινες στέγες (ἐπαναπατρισμὸς, ἀνοικοδόμηση), πού σπινθηροβολοῦν κάτω ἀπὸ τὸ λαμπρὸ ἥλιο, σὰν ἀστερισμοὶ πού προσγειώθηκαν γιὰ νὰ φιλήσουν τὸ ἑλληνικὸ χῶμα. Νὰ ἀντλῆ καμὰρι ἀπὸ τὸν ἀγέρωχο Γράμμο, νὰ ἀφίνη τὸ βλέμμα νὰ γλυστράη καὶ τὰ χαϊδεύῃ τὶς κορυφογραμμὲς τοῦ Βίτσι, τοῦ Βεομίου, τῶν Πιερριῶν, τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Περισσειοῦ.

Πόσο ζωντανὴ μὴ μὲνι μιὰ εἰκόνα, πού ἐδῶ καὶ τρία χρόνια στρογγυλοκαθισμένοι μὲ μιὰ μεγάλη ὀμάδα γυμνασιοπαίδων στὸ πιὸ ψηλὸ Ἀυγὸ τοῦ Μιτσικελιοῦ κι' ἀπολαμβάνοντες τὴ μαρτυρικὴ λιακάδα, ἀγναντεύαμε κάτω χαμηλὰ τὰ θρυλικὰ Γιάννενα μὲ τὴ λίμνη τῆς Κυρὰ-Φροσύνης καὶ τὰ χωριά τοῦ γιαννιώτικου κάμπου, κι' ἀποθανυμάζαμε, φέροντας στὸ νοῦ μας χίλιες ἀναμνήσεις, τὴ γραμμὴ τοῦ Δρίσκου,

τὸ Μπιζάνι, τὰ βουνά τῆς Παραμυθιάς καὶ τῶν Φιλιατῶν στὸ βάθος, τῆ Μουργκίνα μας, τὰ πυκνὰ δάση καὶ τὰ χωριά τοῦ πολιτισμένου Ζαγοριῶ καὶ γλυστράγαμε φανταστικά στὶς ἀπέραντες χιονισμένες πίστες τοῦ Περιστεριοῦ, χωρὶς νὰ χορταίνουμε ἀπὸ θεῖο ὄραμα.

Ἄλλη μιὰ φορά, ἀπ' τὴν κορφὴ τοῦ Ὀλύτσικα συντροφευμένος ἀπὸ σχολικά καὶ ἔξωσχολικά νειάτα, πάνω στῆς φαντασίας τὰ σκιρτήματα νόμιζα ὅτι ἔβλεπα τὸν κανὸ τῶν ἑλληνικῶν κανονιῶν ποὺ τὸ 1913 χιυποῦσαν ἀπ' ὅλες τὶς μεριές καὶ λαμπάδιαζαν τὰ ὄχυρά τοῦ Μπιζανιοῦ, τὸ Στρατηλάτη Κωσταντῖνο νὰ δίνη τὶς τελευταῖες ὁδηγίες στὰ ἑλληνικά στρατεύματα, καὶ σὲ λίγο τὰ παλληκάρια τοῦ Βελισσάριου νὰ μπαίνουν στὰ Γιάννενα!

Ἐκεῖνη τῆ στιγμή ἡ συντροφιά μου εἶχε μπλέξει σὲ κοσμικὴ συζήτηση. Ζητῶ σκόπιμα μιὰ πληροφορία, σχετικὴ μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς ἠπειρωτικῆς πρωτεύουσας, κι' ὅλα τὰ παιδιά ἄρχισαν νὰ μιᾶνε καὶ νὰ διηγοῦνται μὲ τὴ σειρά τους ὅ,τι τὸ καθένα γνώριζε ἀπὸ τὶς λεπτομέρειες τῶν πολεμικῶν γεγονότων ποὺ προηγήθηκαν κι' ἀκολούθησαν τὴν 21 Φεβρουαρίου 1913.

Κι' οἱ ἀφορμὲς γιὰ ἔξαρση διαδέχονται ἡ μιὰ τὴν ἄλλη.

Νά! κάτω ἀπ' τὰ πόδια μας ὁ κάμπος τῆς Δωδώνης μὲ τὶς ἀρχαιότητες τοῦ μεγάλου Μαντείου ποὺ κανεὶς πιά δὲ συμβουλεύεται. . . Μ' ἕνα πῆδημα, σοῦ φαίνεται πῶς θὰ βρεθῆς κοντὰ στὸ ἀρχαῖο θέατρο. Σ' ἄν κρατήσης τὴν ἀνάσα, νομίζεις πῶς ἀκοῦς τὸ χαλκεῖο τοῦ Δωδωναίου Διός.

Νά πιὸ κεῖ, πρὸς τὴν Πρέβεζα, κι' ὁ βράχος τοῦ Ζαλόγγου, ἀπ' ὅπου ρίχτηκαν στὸ γκρεμὸ καὶ πέσαν στὴν ἀθανασία οἱ Σουλιώτισσες. Θωρῶντας τον, τὸ κορμί μας ἀνατριχιάζει κι' ἡ φαντασία ἀναπλάθει μὲ τὴ δικὴ τῆς μαεστρία καὶ δύναμη παραστάσεις καὶ σκηνές ἀπ' τὸν τραγικὸ χορὸ.

Ἐπὶ ἑκατοντάδες χιλιάδες χρόνια ὁ κόσμος ὅλος θὰ ζῆ τὸ μεγαλεῖο ἑνὸς ὑπερανθρώπου ἄλματος πρὸς τὴν τιμὴ καὶ τὴν αἰωνιότητα, μὰ τὴν ποίησή του πιὸ πολὺ αἰσθάνεται κανεὶς ἀπ' τὰ ψηλὰ κλίματα! Κάτι ἤξεραν οἱ ἀρχαῖοι Θεοὶ καὶ πιάσαν τὶς κορυφές τοῦ Ὀλύμπου. . .

Κανεὶς δὲ θέλει νὰ φύγουμε, νὰ χάσουμε τοῦ ἕνους τὸ μεγαλεῖο, νὰ ξαναγίνουμε πεζοὶ διαβάτες στοὺς πολυσύχναστους δρόμους τῆς πόλης. Καὶ τὸ ταξεῖδι μὲ ὀρηκτήριο τὴν κορφὴ τοῦ Ὀλύτσικα, συνεχίζεται ἀκίνδυνο, μὲ τῶν ματιῶν τὰ βέλη καὶ τῆς φαντασίας τὰ γοργὰ φτερὰ πρὸς τὴν ὠραία Ἄρτα ποὺ εὐθὺς μᾶς θυμίζει τὸ διδακτικὸ θρόλο τοῦ γιοφυριοῦ τῆς, τὴ γραμμὴ τῶν Ἀγρᾶφων, τὰ Ἀκαρνανικά ὄρη, τὴ Λευκάδα τὸ Ἴονιο.

Ἄλησμόνητες θὰ μείνουν κι' ἄλλες παρόμοιες σχολικὲς καὶ τοῦ Ὀρειβατικοῦ Ἰωαννίνων ἐκδρομές, ἀναβάσεις ἐξερευνήσεις καὶ χιονοδρομικὲς ἐξορμήσεις πρὸς τὰ ἠπειρωτικά βουνά.

Ἔτσι εἶναι. Ἡ κίνηση φέρνει ὕγεια καὶ ζωτικότητα, κι' ἡ ζωικότητα σπρώχνει πάλι πρὸς τὸ πράσινο, πρὸς τὸν πλατὺ ὀρίζοντα, τὸν καθαρὸ ἀέρα, τὸ χιόνι τῆς χαρά.

Ἡ ἔντονη κυκλοφορία, ἡ μυϊκὴ δράση τῆς φαντασίας τὸ φτερούγισμα, ἡ ἀγαλλίαση ποὺ πηγάζει ἀπ' τὴν κατάκτηση τοῦ περιβάλλοντος, τὰ ζωηρὰ συναισθήματα ποὺ γεννᾷ ἡ ἀποκάλυψη τῶν μυστικῶν τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ φυτικοῦ καὶ φυσικοῦ κόσμου στὸ διψασμένο γιὰ μάθηση μάτι τοῦ νέου, τὸ βίωμα τῆς ιστορίας τοῦ τόπου, ἡ ἀναπτυσσομένη κοινωνικότητα μὲ τὶς ἐναλλασσόμενες συντροφίες ποὺ μαθαίνουν νὰ ἀλληλοεμπηρετοῦνται, νὰ τὰ μέσα γιὰ τὸ μέγαλωμα τοῦ παιδιοῦ, τὴν εὐρυνση τῆς προσωπικότητάς του, τὸ ξύπνημα τῶν δυνάμεων καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῶν καταβολῶν του.

Ἄς μὴν τὸ ξεχνοῦν οἱ Ἡπειρωτῆτες νέοι, κι' ὅλα τὰ ἑλληνόπουλα καὶ τυλίγονται στὰ δίχτυα τῆς κοσμικῆς ζωῆς, σὰν τὰ πουλιὰ στὰ ξόβεργα. Καλὴ κι' ἡ κοσμικὴ ζωὴ, δειγμα πολιτισμοῦ εἶναι κι' αὐτὴ, μὰ ὅλα μὲ τὸ μέτρο,

Ὅταν ὁ νέος κατακτῆσθαι τὴ Φύση, καὶ κατακτηθῆ ἀπ' αὐτὴ χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν κοινωνικότητά του, ἔχει κερδίσει κι' ὅλας τὴ μισὴ ζωὴ καὶ δὲν τοῦ ἀπομένει, παρὰ ὅταν θὰ ζῆ στὴν πόλη, τὶς ὥρες τῆς σχολῆς ἀπ' τὴν καθημερινὴ του ἐργασία νὰ τὶς διέρχεται γυμναζόμενος καὶ παίζοντας στὶς παλαιότερες καὶ τὰ στάδια γιὰ τὴ διοχέτευση

ΣΤΡΑΤΗ Ν. ΑΘΑΝΑΣΑΚΟΥ

ΜΙΚΡΑ Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ

Εἰς τὴν ἀνάπυξιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Χωριοῦ, γενικῶς, καὶ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Χωριοῦ ἰδιαιτέρως, αἰτινες ἐπηρεάζουν τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων, ἀσκεῖ σοβαρὰν ἐπίδρασιν ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον εἶναι, ἢ πρέπει νὰ εἶναι ὀργανωμένη ἢ κοινὴ προσπάθεια τῶν κατοίκων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν καθ' ἡμέραν τοπικῶν καὶ τῶν κοινοῦ ἐνδιαφέροντος ὑποθέσεων. Τὸ θέμα ἀπησχόλησε πάντοτε τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς σκλαδιᾶς, ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ ἀκόμη τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἐποχῆς καὶ ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὴν πίστιν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν, ὠργάνωσαν τὴν Ἑθνικὴν Κοινότητα ἢ ὁποῖα ἀπετέλεσεν κατὰ τὴν μακροαῖωνα

τῆς ζωτικότητάς του κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν εἰδικῶν, ὥστε ἢ ἐν γένει φυσικὴ ἀγωγὴ του νὰ ἐναρμονίζεται πέρα γιὰ πέρα μὲ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ ἰδανικὰ τῆς ζωῆς Γερὸ δηλ. μυαλό, μεγάλη ψυχὴ καὶ ὀλοκληρωμένος χαρακτήρας μέσα σὲ γερὸ καὶ δυνατὸ σῶμα.

Ὅπως ἀκριβῶς δίδαξαν στὴν Εὐρώπῃ ὁ Ρουσσώ καὶ ὁ Πესταλότσι, οἱ σοφώτεροι ἐνσαρκωταὶ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν διδασμάτων περὶ Ἀγωγῆς καὶ ὁ δικός μας Θανάσης Λευκαδίτης στὴν Ἑλλάδα, ὁ παππούς τοῦ Ἑλληνικοῦ Προσοκοπισμοῦ, ὁ μέγας γυμναστής καὶ φυσιολάτρης πού τὸ 1910 μεταλαμβάνει ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν στὴν Ἑλλάδα τὴν ἰδέαν τῆς προσκοπικῆς ἀγωγῆς, πού ἔχει ὡς βάση τὴ φυσιολατρεία, ὁ ἄνθρωπος πού ὠδήγησε χιλιάδες ἑλληνόπουλα στὸ ὑπαιθρο καὶ ἔγινε ὁ δάσκαλος καὶ τὸ φωτεινὸ παράδειγμα τῶν μετέπειτα στελεχῶν τοῦ Προσοκοπισμοῦ καὶ Ὀδηγισμοῦ στὴ χώρας μας.

δουλείαν ἕναν λίαν σημαντικὸν παράγοντα διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐπιτυχή διεξαγωγῆν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑθνους.

Εἰς τὰ τμήματα τῆς Χώρας, ὡς ἢ Ἡπειρος, εἰς τὰ ὁποῖα ἢ Ἑθνικὴ ἐλευθερία ἀπεκαταστάθη βραδύτερον τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας, ἢ Ἑθνικὴ Κοινότης, εἴτε ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κεφαλοχωρίου, εἴτε ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν μητροκωμῶν συνεχειρομένη πάντοτε ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ ἐλευθέρου Ἑθνους καὶ τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας, ἐξελίχθη ὑπὸ τὸ πέλμα τοῦ κατακτητοῦ, εἰς ὀργανισμὸν δραστηρίας ἀναπτύξεως τῶν δυνάμεων τῶν πληθυσμῶν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν ἔλων ἐκείνων τῶν μέσων ἅτινα, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐκρίνοντο ὡς τὰ πλέον πρόσφορα, Ἑθνικὴ Παιδεία—Πολιτικὴ διαπαιδαγώγησις—Κοινωνικὴ καὶ Οἰκονομικὴ συγκρότησις, πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῆς πολυμόρφου πίεσεως τοῦ κατακτητοῦ καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν, ὅταν θὰ σήμαινε ἢ εὐλογημένη ὥρα, τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἐλευθέρου Ἑθνους διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως.

Κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς τοιαύτης ὀργανώσεως τῆς ζωῆς τοῦ Χωριοῦ, τῆς αὐτοδιοικήσεώς του, ἐδημιουργήθησαν συνήθειαι καὶ παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι λαμπρυνόμεναι μὲ φωτοβόλα ἔργα ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, ἀφήκαν ἀνεξίτηλα ἴχνη μιᾶς ζωηρᾶς ἐπιδράσεως εἰς τὴν ζωὴν τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀκόμη καὶ σήμερον ἐνθυμεῖται, εἰς ὀρισμένα διαμερίσματα, ὡς τὸ Ζαγόρι, μὲ νοσταλγίαν τὴν ἀρτίαν καὶ τόσον ἐξυπηρετικὴν ὀργάνωσιν τῶν Κοινοτήτων του τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ διδάγμα καὶ διὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν.

Ἡ διὰ τῆς νομοθεσίας μετὰ εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῆς Κοινοτήτος τοῦ νόμου ΔΝΖ, καίπερ σεβασθεῖσα μερικῶς τὸ προϋπάρξαν Κοινοτικὸν καθεστῶς, δὲν ἔδωσεν εἰς τὴν

Κοινότητα τὴν εὐρύτητα τοῦ ἀπαραιτήτου κοινωνικοῦ τῆς προορισμοῦ, τὸν ὅποιον κατέστησεν ἀμελετήτως εἰς ὀργάνωσιν ἀποστολῆς, ἀρμοδιότητος καὶ χώρου. Οὕτω σήμερον ἡ Κοινότης παρουσιάζεται πολυαρχουμένη, μὲ συμβούλια, ἐπιτροπὰς ἀρμοδιότητος καὶ σύγχισιν. Παρ' οὗτοι ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἀναγκῶν τοῦ Χωριοῦ ὑπὸ τῶν κατοίκων, κατορθώνει νὰ ἐπιφέρει συγκερασμὸν τῶν ἀρμοδιοτήτων τῶν διαφόρων ὀργάνων αὐτοδιοικήσεως καὶ νὰ δημιουργῇ δραστηριότητα κοινῆς προσπάθειας πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀποτελεσματικῆν τῶν κοινῶν τοπικῶν ὑποθέσεων εἰς κάθε τομέα τῶν συμφερόντων τοῦ συνόλου, συγκοινωνίαν Σχολεῖον—Ἐκκλησία—Ἰδρυεῖσιν—γεωργίαν—ὕγειαν καὶ λοιπά, ἐν τοῦτοις ὑφίσταται εἰς τὸ ἀκέραιον τὸ ζήτημα τῆς ὀργανώσεως τῆς Κοινότητος ὡς θεσμοῦ αὐτοδιοικήσεως τοῦ χωριοῦ διὰ νὰ ἀποβῇ πρακτικῶς πλεόν ἀποτελεσματικὴ καὶ εἰς ἀποδοτικὴ εἰς σκοποὺς καὶ εἰς ἔργα κοινῆς ὠφελείας καὶ ἐνδιαφέροντος.

Καὶ ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ὀργανωτικὴν μορφήν τῆς ἡ Κοινότης δι' ἣν δὲν εὐθύνεται, συναντᾷ ἐπίκρισιν, καὶ προπολεμικῶς καὶ μεταπολεμικῶς, καὶ ἀπὸ τοὺς θεωρητικοὺς τοῦ θεσμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐν τῇ πράξει ἐκτελεστὰς τῶν σκοπῶν καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς, δηλαδὴ τῶν ὀργάνων τῆς γενικῆς διοικήσεως τοῦ Κράτους, κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐπίκρισιν, χωρικῶς ἡ Κοινότης δέον νὰ ἀλλάξῃ μορφήν καὶ ἀντὶ τῆς σήμερον ὑφιστάμενης μικρᾶς, κάθε Χωριοῦ Κοινότητος, νὰ δημιουργηθῇ ἡ μεγάλη Κοινότης. Τάσσονται οἱ ἐπικριταὶ ὑπὲρ τοῦ σχήματος Μεγάλη Κοινότης καὶ ὄχι ὑπὲρ τοῦ σχήματος Μικρὰ Κοινότης, ἣν πρέπει νὰ ἀποτελῇ κάθε Χωριό.

Οἱ ὑποστηρικταὶ τοῦ σχήματος μεγάλη Κοινότης ἐπικαλοῦνται τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ μικρὰ Κοινότης, λόγῳ ἑλλείψεως οικονομικῶν μέσων καὶ ἑλλείψεως ἐνδιαφέροντος ἐκ μέρους τῶν Κοινοτικῶν Ἀρχῶν, δὲν δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν κοινωνικὸν τῆς προορισμὸν καὶ ν' ἀποδώσῃ τὸ ὅπερ αἱ τοπικαὶ ὑποθέσεις ἐπιβάλλουσιν θετικὸν ἔργον διοικήσεως, γενικώτερον δὲ ὅτι μὲ τὴν οικονομίαν εἰς ἔξοδα διοικήσεως καὶ μὲ τὴν συγκέντρωσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ περισσοτέρου πληθυσμοῦ, ἐξ οὗ θὰ ἀναδειχθῶσιν οἱ ἀξιώτεροι,

θὰ ἐπιτύχῃ ἡ μεγάλη Κοινότης θετικώτερα καὶ καλλίτερα ἀποτελέσματα.

Τὸ ζήτημα εἶναι ἐκτάκτως ἐνδιαφέρον διὰ τὸν πληθυσμὸν τῆς ὑπαίθρου διότι ἐπηρεάζει σοβαρῶς τὴν ζωὴν μεγάλου μέρους τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἰδιαίτερως δὲ τῆς Ἠπειρωτικῆς ὑπαίθρου, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ ὁ πληθυσμὸς εἶναι κατανεμημένος, διὰ λόγους πολλοὺς καὶ ποικίλους ἀναγομένους εἰς τὸ μεμακρυσμένον μᾶλλον παρελθόν, εἰς πολλὰ καὶ μᾶλλον μικρὰ Χωριά. Ἐὰν ὡς ὑποστηρίζουν οἱ τάσσόμενοι ὑπὲρ τοῦ σχήματος μεγάλη Κοινότης ληφθῇ ὡς βάσις δι' ἐκάστην Κοινότητα ὁ πληθυσμὸς τῶν 1.000 κατοίκων, τότε τὰ δύο τρίτα τῶν Ἠπειρωτικῶν Κοινοτήτων θὰ καταργηθῶσιν.

Ἐν τοιοῦτον ὅμως ἐνδεχόμενον θὰ ἔχῃ πολὺ βαρείας συνεπειὰς διὰ τὸν πληθυσμὸν διότι θὰ τὸν ὑποβάλλῃ εἰς ταλαιπωρίας, δαπάνας καὶ ἀπώλειαν ἐργασίμου χρόνου διὰ μετακινήσεως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἰδιωτικῶν του ὑποθέσεων. Θὰ ὑποβάλλῃ τοὺς κατοίκους τῶν μικρῶν Χωριῶν εἰς τὴν πίεσιν ἣν θὰ ἀσκοῦν οἱ κάτοικοι τῶν μεγαλυτέρων καὶ θὰ στερήσῃ αὐτοὺς τῆς εὐχερείας νὰ ἐνδιαφερθῶσιν διὰ τρόπον θετικῶς ἀποδοτικοῦ διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις τῶν Χωριῶν τῶν γενικῶς δὲ θὰ ἀγάγῃ αὐτοὺς εἰς θέσιν ἐκμηδενίζουσαν πᾶσαν πρωτοβουλίαν καὶ δραστηριότητα, μὲ κίνδυνον νὰ δημιουργηθῇ παραγωγισμὸς κομματικῶς ὀλιθροῦ.

Πρὸς τοῦτοις τὸ προτεινόμενον σύστημα εἶναι ἀντιδημοκρατικόν, καὶ ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἰδεάν τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἡ ὅποια ἀναπτύσσεται μὲ τὴν ἀνάμιξιν τοῦ πολίτου εἰς τὰς κοινὰς ὑποθέσεις καὶ μὲ τὴν περὶ αὐτῶν δημοκρατικὴν συζήτησιν. Ἀκόμη παραγνωρίζει τὴν παράδοσιν καὶ τὰς συνεπειὰς ποὺ ἀποτελοῦν ἰσχυρὸν κίνητρον εἰς τὰς κοινὰς προσπάθειας καὶ ἐκμηδενίζει τὴν αὐτοτέλειαν, ἡ ὅποια κεντρίζει εἰς δραστηριότητα τοὺς κατοίκους τοῦ Χωριοῦ.

Ἡ μελέτη καὶ ἡ γνῶσις τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου, ἐν τῇ ὅποια τὰ τεχνικὰ μέσα τῆς κινήσεως καὶ τῆς ἐπικοινωνίας εἶναι ἀκόμη εἰς πρωτόγονον κατάστασιν καὶ ἐν τῇ ὅποια δὲν ἔχουσιν εἰσέτι δημιουργηθῇ στοιχειώδεις ὁροὶ ἀνεκτῆς διαδιδάσεως, καθορίζουν τὸ σχῆμα

τῆς κοινότητος τῆς μικρᾶς, κάθε χωριοῦ, κοινότητος. Ἡ αὐθυπαρξία τοῦ χωριοῦ, κοινωνική—οἰκονομική καὶ ἑδαφική, τὸ δημιουργεῖ ὡς κεχωρισμένον κέντρον πάσης φύσεως συμφερόντων καὶ ὡς τοιοῦτον χρῆζον εἰδικῆς ὀργανώσεως, ἀναπτύξεως καὶ ἀπολαύσεως ἰδίας αὐτοδιοικήσεως. Οἱ προβαλλόμενοι οἰκονομικοὶ λόγοι ἐναντίον τῆς μικρᾶς κοινότητος δὲν εὐσταθοῦν ἐν τῇ πράξει ἀρκεῖ μόνον νὰ ὑπάρξῃ ἡ κατάλληλος καθοδήγησις καὶ ἐνίσχυσις τῆς γενικῆς διοικήσεως καὶ ἡ παροχὴ τῶν ἀναγκαϊουσῶν ἐξουσιῶν ἐν πνεύματι κατανοήσεως καὶ συνεργασίας. Ἡ διατήρησις τῆς ἰδιομορφίας τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς ἐκάστου χωριοῦ καὶ τῆς αὐτοτελείας αὐτοῦ, ἡ ἀνάπτυ-

ξις τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς ἀγάπης τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ πρὸς ἑτι συνδέεται μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ μέλλον του καὶ ἡ τόνωσις τῆς πίστεώς του πρὸς τὰς δυνάμεις του νὰ δημιουργήσῃ εὐνοϊκωτέρας συνθήκας διαβιώσεως, ποῦ εὐρίσκουν εἰκαίωσιν μόνον εἰς τὴν ὀργανωμένην μικρὰν κοινότητα τοῦ ὁμοιογενεῶς χωριοῦ, ἀποτελοῦν ὑπολογισίμους παράγοντας διὰ νὰ ὀργανωθῇ καὶ ν' ἀναπτυχθῇ κάθε αὐθύπαρκτον καὶ αὐτοτελὲς χωριὸν εἰς κοινότητα, ἀπὸ τὴν ὁλότητα τῶν ὁποίων ἀναμφιβόλως πρόκειται ν' ἀποδοθῇ ἔργον κοινωνικῶς ἐπωφελεῖς καὶ ἐθνικῶς χρήσιμον.

ΒΥΣΤΡ. ΑΘΑΝΑΣΑΚΟΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

Στὴ βρύση στὰ Τσερίτσιανα.

(Δημῶδες Ἡπειροῦ)

* Ἐγγραφή κατ' ἀπαγγελίαν
* πούδαστῶν τῆς Ζωῆ. Παύ. Ἀκῶδ.
Ἰωαννίνων.

Αργά.

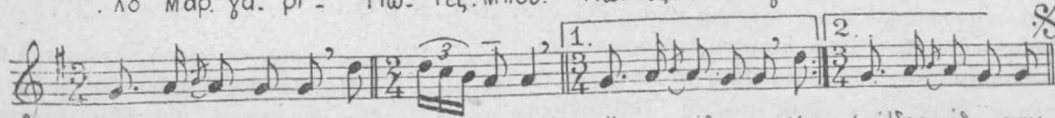

1. Στὴ βρύση στὰ τσε. ρι. (νι) τσια. να πο. πα (μω. ρε) πο.
2. Μπου. λου. πα. σιά. δες κά. (να). θον. ταν κι' ὄ. λο (μω. ρε) κι' ὄ.

Ἄλιγον Γοργόστρα
(Τὴν 1^η φ. ἕνας ρ, τὴ 2^η ὅλοι mf)

πά. νωά πο. τὸ σοῦ. λι. Στὴ σοῦ. λι. Μπου. λου. — πα. σιά. —
λο. Μαρ. γα. ρι. — τιῶ. τες. Μπου. — τιῶ. τες. Κι' ὄ. γνάν. — τευ. αν

(ᾄ) γειά σας παι. διὰ, Μπου. λου. — πα. σιά. (νά) ὄες κάδονταν, Μπου. (νά) δες κάδον. ταν.
(ᾄ) γειά σας παι. διὰ, Κι' ὄ. γνάν. τευ. αν (νο) τὸν πό. λε. μο. Κι' ὄ. (ναν) τὸν πό. λε. μο.

3 Κι' ἀγνάντευαν τὸν πόλεμο
πῶς πολεμάει τὸ σοῦλι
πῶς πολεμᾷ ἡ Τζαβέλαινα.

4 Πῶς πολεμᾷ ἡ Τζαβέλαινα
σὰν πρωτοπαλληκάρι
φέρνει φουσεκία στὴν ποδιά.

5 Φέρνει φουσεκία στὴν ποδιά
στερνάρια στὸ ζωνάρι
καὶ περπατάει λεβέντικα.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΓΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Πνευματική κίνησις χωρίς την ύπαρξιν βιβλιοθηκών δὲ μοροεὶ νὰ νοηθῆ. Ἡ βιβλιοθήκη στὴν πόλιν καὶ τὸ χωριὸ ἀποτελεῖ τὸ φυτώριον ποῦ βλαστάνουν καὶ καλλιεργοῦνται νέες δυνάμεις ἀπ' τὴς ὁποῖες πλουτίζεται τὸ περιεχόμενον τοῦ πνεύματος. Ἡ ἀνυπαρξία βιβλιοθηκῶν δὲν εἶναι καθόλου ἀσχετὴ μὲ τὸν πνευματικὸν μαρμασμὸν ποῦ μαστίζει τὸν τόπον μας. Πρόθεσις νὰ καταμερίσουμε εὐθύνες δὲν ἔχομε. Αὐτὲς βαρύνουν ὄλους μας. Εἶναι ὁμως ἀνάγκη νὰ τονισθῆ ὅτι οἱ εὐθύνες αὐτὲς ὑπογραμμίζονται ἐντονώτερα ἂν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ παράδοσις καὶ ὁ ρόλος ποῦ διαδραματίζονται τὰ Γιάννινα σὰν πρωτεύουσα τῆς Ἡπειροῦ. Πλουσιώτατες βιβλιοθηκὲς ὑπῆρχαν ἐδῶ καὶ μάλιστα σὲ ἐποχὲς κάθε ἄλλο παρὰ εὐνοϊκῆς. Σήμερα—σαράντα χρόνια μετὰ τὴν ἀπελευθερωρὴν μας ἀπ' τοὺς Τούρκους—δὲν εἴμαστε σὲ θέσιν νὰ παρουσιάσουμε τίποτε. Δὲν μᾶς τιμᾷ αὐτὴ ἡ διαπίστωσις. Καὶ πρέπει νὰ κινήθωμε δραστηρία καὶ νὰ συντονίσωμε τὴς προσπάθειάς μας γιὰ τὴν ἴδρυσιν Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης ποῦ ἡ ὑπαρξὴ τῆς εἶναι ἐπιτακτικὴ γιὰ τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς πνευματικῆς κινήσεως τοῦ τόπου μας. Εἶναι φανερὸ πὼς τὸ βάρος γιὰ τὴν ἐπιτυχία μιᾶς τέτοιας προσπάθειας πέφτει στοὺς ὄμους τῆς Δημοτικῆς ἀρχῆς. Ἀναγνωρίζομε βέβαια πὼς τὸ οἰκονομικὰ τοῦ Δήμου δὲ βρισκονται σήμερον σ' εὐχάριστη κατάστασις. Εἴμεθα ὁμως βέβαιοι πὼς καὶ μὲ τὴς ὑπάρχουσες δυνατότητες μοροῦν νὰ μπουν οἱ βάσεις γιὰ τὴ συγκροτήσιν βιβλιοθήκης. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο μοροεὶ νὰ ὀργανωθῆ αὐτὴ περιέχεται στὸ ἐμπεριστατωμένον ὑπόμνημα τῶν κ.κ. Σαλαμάγκα, Βρανούση καὶ Δάκαρη ποῦ ὑποβλήθηκε πρὸ μηνῶν στὸν Δῆμον καὶ δημοσιεύθηκε στὸν ἐγχώριον τύπον. Θὰ εἴμαστε εὐτυχεῖς ἂν στὸ ἐπόμενον τεῦχος μας βρισκόμαστε στὴν εὐχάριστη θέσιν νὰ πληροφοροῦμε τοὺς Ἡπειρωτῆς πὼς ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Δήμου τῶν Γιαννίνων ἔγινε πιά πραγματικότητα.

I. N.

*

ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΔΥΟ;

Παράλληλα μὲ τὴν προσπάθεια ποῦ πρέπει νὰ καταβληθῆ γιὰ τὴ Δημοτικὴ Βι-

βλιοθήκη, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιδιωχθῆ κι' ἡ ἀνασυγκροτήσιν τόσο τῆς Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης, ὅσο καὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς. Ἡ τελευταία, εἶχε πλουτισθῆ ἀπὸ μεγάλο τμήμα τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἦταν ἀποθηκευμένα στὰ ὑπόγεια τοῦ μεγάρου τῆς, ὅταν τὰ ὑπόλοιπα εἶχαν διατεθῆ γιὰ ν' ἀποτελέσουν τὸν πυρῆνα τῆς Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης, ποῦ εἶχε ἐγκατασταθεῖ καὶ λειτουργήσῃ στὸ κτίριον τῆς Ζωσιμαίας Ἀκαδημίας. Ὁ πόλεμος κι' ἡ κατοχὴ ἐπέβαλαν πολλὰς περιπέτειες καὶ στὴς δὺο αὐτὲς βιβλιοθήκες. Τὰ ὑπολειφθέντα βιβλία τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, σέπονται καὶ καταστρέφονται στὰ ὑπόγεια τοῦ κτιρίου ὅπου τώρα αὐτὴ στεγάζεται. Τὰ βιβλία τῆς ἄλλης, ἀφοῦ διακομίστηκαν, διαρκῶς λεηλατούμενα, ἀπὸ τὴν Ἐβραϊκὴν Συναγωγὴν στὸ Γηροκομεῖο, κατέληξαν τελικὰ στὰ διαμερίσματα τὰ ὁποῖα κατέχει σήμερον ἡ Ζωσιμαία Ἀκαδημία, χωρίς νὰ μοροῦν μὲ κανένα τρόπο νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸ σκοπὸν γιὰ τὸν ὁποῖο προωρίστηκαν. Ἔτσι καθηγηταὶ καὶ μαθηταὶ ἀπὸ τῆς μιᾶς, φιλομαθεῖς καὶ φιλιτιστορὲς ἀπὸ τὴν ἄλλη, δὲν ἔχουν πὼς καὶ μὲ τὸν τρόπο νὰ ἱκανοποιήσουν τὴς πνευματικῆς τοὺς ἀνάγκες, καὶ τὴ φιλομαθειὰ τους. Εἶναι ἀκατανόητον, σὲ μιὰ πόλιν σὰν τὰ Γιάννινα, ἕνας σπουδαστῆς, ἕνας ἐργάτης τοῦ πνεύματος καὶ τῆς πέννας, νὰ μὴν ἔχη μιὰ βιβλιοθήκην γιὰ νὰ βοηθήσῃ ἢ νὰ σβύσῃ τὴ δίψα του τῆς μάθησης. Πρέπει νὰ βρεθῆ τρόπος, τὰ βιβλιακὰ αὐτὰ συγκροτήματα, νὰ ἀναβιώσουν τὸ ταχύτερον. Τὶ στὴν εὐχή; νὰ μὴ μοροεῖς οὔτε μιὰ Ἐγκυκλοπαίδεια νὰ συμβουλευτῆς κάπου στὴς μέρες μας;

Δ. Σ.

*

ΟΙ ΝΕΟΙ

Γιὰ τοὺς νέους, τὴ χρυσὴ ἐλπίδα τοῦ μελλοντος, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» θὰ δεῖξῃ ιδιαίτερην ἀγάπην καὶ στοργήν. Οἱ νέοι ἀποτελοῦν τὴν ἀνεξάντλητην πηγὴν ποῦ διαθέτει ἡ Ἡπειρος γιὰ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς, τὴν συνέχισιν τῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἱστορίας τῆς καὶ τὴν πνευματικὴν τῆς ἀνάγνωσησιν. Αὐτὸ τὸ πολῦτιμον κεφάλαιον τοῦ τόπου μας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραβλέψῃ τὸ περιοδικὸν μας. Ἡ προσοχὴ ποῦ θὰ δεῖξῃ στοὺς νέους ἐναρμονίζεται μὲ τοὺς σκοποὺς καὶ τὴς κατευθύνσεις του. Θὰ

ἀφιερῶσουμε λοιπὸν εἰδικὲς σελίδες γιὰ τοὺς νέους μας καὶ τὶς ἐργασίες τους καὶ τὰ πνευματικὰ τους δημιουργήματα θὰ τὰ κρίνουμε μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ κατὰ τρόπο πὺ νὰ συντελῆ στὴ συνεχῆ πρόοδο καὶ ἀνέλιξή των. Τὰ καλλίτερα ἂν αὐτὰ θὰ τὰ δημοσιεύουμε. Ἄς μὴ φοβῶνται λοιπὸν οἱ νέοι νὰ μᾶς γράφουν. Θὰ ἦταν ἡ μεγαλύτερα μας ἱκανοποίηση ἂν οἱ στήλες τοῦ περιοδικοῦ μας συνέβαλαν στὴν ἀνάδειξη νέων Ἑπειρωτικῶν ταλάντων ἀπὸ κάθε πλευρά.

I. N.

*

Η ΖΩΣΙΜΑΙΑ ΣΧΟΛΗ

Δὲν ὑπάρχει Ἑπειρώτης, ὅπου καὶ ἂν βρισκεται, πὺ νὰ μὴ λυπάται γιὰ τὴν κατάστασιν στὴν ὁποία βρίσκεται τὸ κτίριο τῆς γεραρᾶς Ζωσιμαίας Σχολῆς. Τὶ προσέφερε στὴν Παιδείαν, τὴν πνευματικὴν κίνησιν καὶ τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ τέμενος τῶν μουσῶν εἶναι γνωστό. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ εἰρηπία τῆς προκαλοῦν θλιβεροῦς στοχασμοὺς σ' ὅσους τὰ βλέπουν ἢ πληροφοροῦνται γι' αὐτὰ. Ἄν γινότονε προσπάθειες καὶ ἐξετιμάτο ὅσο ἐπρεπε ἢ συμβολὴ τῆς Σχολῆς στὴν ἱστορία τοῦ ἔθνους θὰ βρισκόταν τρόπος νὰ ἀναστηλωθῆ. Ἄλλὰ «κάλιο ἀργὰ παρὰ ποτέ». Εἶναι καὶ τώρα ἀκόμα καιρὸς τὸ κτίριο νὰ ἐπισκευασθῆ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιηθῆ γιὰ διδασκῆριον, πολὺ περισσότερο πὺ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Μακαριωτάτου κ.κ. Σπυριδωνοῦ θὰ πλουσίση τὴν πόλιν μας μὲ καινούργιο καλλιμάρμαρο μέγαρον, πὺ θὰ συνεχίσῃ τὴν παράδοσιν τῆς Ζωσιμαίας. Μπορεῖ ὁμως, ὅταν ἐπισκευασθῆ, νὰ χρησιμοποιηθῆ γιὰ Μουσεῖον, ἱστορικὸ Ἄρχεῖον κλπ. Ἐλπίζουμε πὺς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Κράτους καὶ ἡ συμπαραστάσιν τοῦ Μακαριωτάτου θὰ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα καὶ ἡ καινούρια Ζωσιμαία Σχολὴ νὰ ἀναγερθῆ τὸ συντομώτερον καὶ ἡ παλῆα νὰ ἀναστηλωθῆ.

I. N.

*

ΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΙ

Ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία» ἔθεσε σὰν ἀρχὴ νὰ δημοσιεύῃ κάθε εἶδους μελέτες πὺ ἀναφέρονται στὴν Ἑπειρον. Αὐτὸ φυσικὰ δὲν ἰσχύει γιὰ τὸν λογοτεχνικὸν τομέαν ὅπου τὸ περιεχόμενον ἑνὸς ποιήματος ἢ διηγήματος δὲν μπορεῖ νὰ περιορισθῆ ἀποκλειστικὰ σὲ Ἑπειρωτικὰ θέματα. Εἶναι ἐλεύθερον λοιπὸν οἱ λογοτέχναι μας νὰ μᾶς στέλουν τὴν συνεργασίαν τους, ἀρκεῖ νὰ εἶναι Ἑπειρωταί. Οἱ ἄλλες συνεργασίαι ὁμως πρέπει νὰ ἀναφέρονται στὴν Ἑπειρον ἀδιάρφορον ἂν γράφονται ἀπὸ Ἑπειρώτας ἢ ὄχι δια-

νοουμένους καὶ ἐπιστήμονας. Ἄλλὰ καὶ πάλιν μελέτη ἐξαιρετικὴ γραμμὴν ἀπὸ Ἑπειρωτῆ δὲν θὰ βρῆ κλειστὲς τὶς στήλες τοῦ περιοδικοῦ μας. Σχετικὰ μὲ τὴν γλῶσσα πὺ θὰ γράφονται οἱ συνεργασίαι — καθαρεύουσα ἢ δημοτικὴ — αὐτὸ εἶναι θέμα καθαρὰ ὑποκειμενικὸ καὶ εἶναι ἐλεύθερον οἱ συνεργάται μας νὰ μεταχειρίζονται τὴν γλῶσσαν τῆς προτιμήσεώς των.

I. N.

*

ΟΙ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΤΕΣ ΜΑΣ

Μὲ ζωνηρὸ ἀπὸ παντοῦ ἐνθουσιασμὸν ἔγινε δεκτὴ ἡ ἀναγγελία τῆς ἐκδόσεως τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας» καὶ ἀπὸ κάθε Ἑπειρωτικῆς γωνίας, κατακλύζουν τὴν σύνταξιν μας, ἐπιστολὰς γεμάτες παροτρύνσεις καὶ ὑποσχέσεις θετικῆς συμπαραστάσεως στὴν ἐπίπονη πορεία τῆς. Ἡ Ἑπειρωτικὴ Ἑστία αἰσθάνεται τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσῃ ἀπὸ δῶ θερμὰ ὅλους ὅσοι ἐνθάδηναν τοὺς συντάκτας τῆς στὴν προσπάθειαν τὴν ὁποία ἀνέλαβαν καὶ ἐλπίζει πολὺ στὸ αὐξανόμενον διαρκῶς ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὴν εὐδοσίαν τῶν ἐπιδιώξεών της. Σεχωριστὰς ὀφείλει τὸ περιοδικὸν χάριτες στοὺς πολὺτιμους συνεργάτας του κ.κ. Λεάντρο Βρανούσιον, φιλόλογον, Κώστα Μαλάμον, ζωγράφον, Κώσταν Μιχαηλίδην καὶ ἄλλους, στὴ συντονισμένην συνεργασίαν καὶ πείραν τῶν ὁποίων χρεωσιστὰ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν συμβολὴν τους στὴ γενικήν του διάρθρωσιν, τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν χάραξιν τῶν σχεδίων, τὸσο τοῦ ἐξωφύλλου ὅσο καὶ τῶν ἐπικεφαλίδων, κοσμημάτων κτλ.

*

ΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΑΣ

Ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία» δὲν φιλοδοξεῖ νὰ γίνῃ μόνο τὸ ὄργανον δημιουργίας πνευματικῆς κινήσεως στὸν τόπον μας καὶ τὸ βῆμα τῆς μελέτης γιὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων πὺ μᾶς ἀπασχολοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ δώσῃ κάθε βοήθειαν στοὺς ἀναγνώστες της νὰ γνωρίσουν τὴν Ἑπειρον ἀπὸ κάθε πλευρὰ καὶ νὰ ἐνδιαφεροῦν γιὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ μέλλον της. Γι' αὐτὸ, ἐκτὸς ἂν τὴν πλούσιαν καὶ ποικίλην ὕλην πὺ θὰ περιέχῃ κάθε τεῦχος της, θὰ προσφέρῃ, σὲ χωριστὰ δεκαεξαεπίδα, καὶ ἓνα χρήσιμον βιβλίον, πὺ σιὸ τέλος κάθε χρονιάς θὰ ἀποτελῆ τὸ μὸν ὅλον ἀπὸ διακόσιες σελίδες περίπου. Κρίναμε σκόπιμον ν' ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν ἀνατύπωσιν ὄλων τῶν ἀρθρων τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας πὺ ἀναφέρονται στὴν Ἑπειρον, ἀφοῦ βέβαιαν συμπληρωθῶν μὲ ὅλα τὰ νεώτερα στοιχεῖα, γιὰ νᾶχη ὁ ἀναγνώστης καὶ ὁ μελετητῆς συμπληρωμένη καὶ εὐκολομεταχειρίσθη μὴ μελέτη ἐπιστημο-

νική για την Ήπειρο. Πολύτιμο ιδιαίτερα βοήθημα θάνα το βιβλίο αυτό για τους μαθητάς των Γυμνασίων και των Πανεπιστημίων. Ἀργότερα θ' ἀνστυπώσουμε και κάθε β βλίο πού ἀναφέρεται στην Ήπειρο και σπανίζει σήμερα, ὅπως τὰ ἔργα τοῦ Ἀραβαντινοῦ, τοῦ Λαμπριδίου κλπ. θὰ ἐκδώσουμε δὲ και τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἀνθολογία». Πιστεύουμε πὼς ἡ προσπάθειά μας αὐτὴ θὰ ἐκτιμηθῇ ἀπ' τοὺς ἀναγνώστες μας και θὰ ἀποτελέσῃ ἓνα ἐπιπρόσθετο λόγο γιὰ νὰ περιβάλλουν μ' ἀγάπη τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία».

Η ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΗΣ "ΗΠ. ΕΣΤΙΑΣ,"

Γράφουν οἱ συμπατριῶται μας:

—**Ο κ. Κωνστ. Μέρτζιος** (Βενετία), ἀ. μ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν:

«...Ἐπὶ τέλους εὐρέθη και εἰς τὰ Ἰωάννινα ἡ χελιδὼν πού θὰ φέρῃ τὸ ἔαρ εἰς τὴν ληθαργούσαν Ἡπειρωτικὴν διανόησιν. Σὰς σφίγγω τὸ χέρι θερμὰ και εὐχομαι νὰ προκόψῃ και νὰ ἐδημερώσῃ ἡ ἀξιέπαινος πρωτοβουλία σας...»

—**Ο κ. Δ. Εὐαγγελίδης**, Καθηγητὴς Πολυτεχνείου:

«...Πρέπει νὰ σὰς συγχαρῶ γιὰ τὴν πρωτοβουλία σας νὰ κινήσητε τὸν Ἡπειρωτικὸν κόσμον και γιὰ κάτι πνευματικώτερο. Γιατὶ εἶναι φανερὴ ἡ ἀνάγκη γιὰ μιὰ τέτοια ἐνέργεια πού θάχῃ σκοπὸ νὰ συνεργηθῇ τῇ μορφωμένῃ τάξῃ και νὰ ἐνημερώσῃ τὸν Ἡπειρωτικὸν κόσμον γιὰ τίς πνευματικὰς και ἄλλες ἐκδηλώσεις ὡστε νὰ ἀπευθύνεται ὄχι μόνο σ' ἓνα περιορισμένο εἰδικὸ κοινὸ, ἀλλὰ ν' ἀκτινοβολῇ σὲ εὐρύτατα στρώματα τῆς Ἡπειρωτικῆς πατρίδος γιὰ νὰ ὑψώσῃ τὸ πνευματικὸν και μορφωτικὸν ἐπίπεδο και ἐνδιαφέρων...»

—**Ο κ. Κώστας Μιχαηλίδης**, Δόκιμος (Θεσπρωτία):

«...Εἶναι ἀνεκφραστὴ ἡ χαρὰ μου γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ πού ἔρχεται νὰ πληρώσῃ ἓνα μεγάλο κενὸ στὴν πνευματικὴν λειψυδρία τοῦ τόπου μας. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ καιραιοσύνη και ὁ ὥριμος ἐθνοσοσιαλισμὸς σας θὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὴν «Ἡπειρ. Ἑστία» ἀετιάζουσα και τὸ ὄνοματός της νὰ ἀπαιτήσῃ τῆς ἐποχῆς και ὅτι θὰ ἐπιβληθῇ στὴν πνευματικὴν ζωὴ τοῦ τόπου μας...»

—**Ο κ. Εὐάγγ. Παπανοῦτσος**, Γεν. Δ)τῆς ὑπουργείου Παιδείας:

«Θερμὰ συγχαρητήρια γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» εὐχομαι καλὴν ἐπιτυχίαν...»

—**Ἡ ποιήτρια κ. Χρυσάνθη Ζιτσαῖα** (Θεσπρωτία):

«...Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» ἔρχεται νὰ πληρώσῃ ἓνα μεγάλο κενὸ στὸν τόπον πού τὸν διέκριναν, πάντα, παράλληλα μετὰ τίς ἠρωϊκὰς πράξεις κ' οἱ πνευματικὰς ἀξίες. Ἀποδέχομαι εὐχαρί-

σεως τὴν τιμὴν νὰ με θεωρῆτε ἀντεπιστέλλον μέλος...»

—**Ο κ. Ἀλ. Μυλωνᾶς**, Διοικητὴς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος:

«...Σὰς συγχαίρω διὰ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκδόσεως τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» και εὐχομαι ὀλοφύχως εὐδωξίαν τῶν προσπαθειῶν σας...»

—**Ο κ. Νικ. Πατσέλης**, συγγραφεὺς:

«...Νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃτε νὰ σὰς συγχαρῶ διὰ τὴν πρωτοβουλίαν σας αὐτὴν προωρισμένην νὰ καλύψῃ ἓνα μεγάλο κενὸν πού παρουσάζει ἡ πατρίς μας, εἰς τὸν πνευματικὸν τομέα, μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἡπ. Χρονικῶν».

—**Ο ποιητὴς κ. Τάκης Τσιάνκος**:

«...Μὲ ἐνθουσιάζει ἡ ἐκδοσις τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας». Σὰς συγχαίρω και γιὰ τὴν ἰδέαν και γιὰ τὸν τίτλον τῆς...»

—**Ο κ. Γεώργ. Χρήστου Σούλης** (Cambridge Mass U.S.A.):

«Σὰς συγχαίρω θερμὰ γιὰ τὴν ἀξιέπαινην προσπάθειάν σας νὰ συγκεντρώσῃτε τίς πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ τόπου μας μετὰ τὴν ἐκδοσὴ ἑνὸς τέτοιου περιοδικοῦ. Νομίζω ὅτι εἶναι καθήκον ὄλου τοῦ πνευματικοῦ Ἡπειρωτικοῦ κόσμου νὰ σταθῇ στὸ πλευρὸν σας...»

—**Ο κ. Εὐστρ. Ἀθανασάκος**, Συμβολαιογράφος (Φιλιάταις):

«Γιὰ τὴν ἀπόφασίν σας νὰ καλύψῃτε μετὰ τὴν «Ἡπειρ. Ἑστίαν» τὴν ἔρευνα ὄλων τῶν ζητημάτων πού ἐνδιαφέρουν τὴν Ἡπειρον, σὰς συγχαίρω ἐγκαρδίως και σὰς εὐχομαι πλήρῃ ἐπιτυχίαν...»

—**Ο κ. Γ. Α. Σίνας**, Πρόεδρος Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος (Πάτρας):

«...Μὲ τὴν πίστιν ἡ ὁποία διακρίνει τοὺς Ἡπειρώτας, μετὰ τὴν ἀκατάβλητον ἐργατικότητα, τὴν αἰσιοδοξίαν ἀλλὰ και τὰ νεῖατά σας, εἶμαι βέβαιος πὼς θὰ πάτε μπροστὰ. Ἐμεῖς οἱ γεροντότεροι θὰ σὰς δώσωμε ὄχι μόνο τὴν ἐσχὴν ἀλλὰ και τὸ χέρι γιὰ νὰ σὰς βοηθήσωμε...»

—**Ο κ. Ὀλμος Περάνθης**, Δογοτέχνης και δημοσιογράφος:

«...Σὰς συγχαίρω γιὰ τὴν λαμπρὴν ἰδέαν σας. Ἡ ἀνάγκη ἑνὸς πνευματικοῦ ὄργανου πού ν' ἀξιοποιήσῃ τίς σκόρπιες φιλολογικὰς και ἄλλες δυνάμεις τῆς Ἡπείρου, εἶναι προφανὴς κ' εὐχομαι ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» νὰ σταδιοδρομήσῃ στὰ χέρια σας κατὰ τρόπο ἀντάξιον τῆς ἡπειρωτικῆς πνευματικῆς παράδοσης...»

—**Ο κ. Χρ. Παπασταυρῶς**, τῶς ἑπουργός:

«...Σὰς συγχαίρω γιὰ τὴν πρωτοβουλία σας νὰ ἐκδώσῃτε τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία». Περισσότερο σὰς συγχαίρω γιὰ τὸ θάρρος σας Σημειώσατέ με παρόντα εἰς τὸ προσκλητήριον τῶν ἐπιτελῶν τοῦ ἀγῶνος σας...»

—**Ο κ. Γεώργ. Βάντζιος**, Διευθυντὴς Ὑποκαταστήματος Ἐθνικῆς Τραπεζῆς (Καλλιθέα—Ἀθήναι):

«...Μὲ συνεκίνησε ἡ πρωτοβουλία σας. Ἐχετε φλόγα μέσα σας γεμάτη εὐγενικὴ φιλοδοξία και ἡπειρωτικὰ ἰδεώδη.»

— **Ο ποιητής κ. Άλκης Μυροίνης**, (Αθήναι):

«...Τό ώρατο τόλμημά σας τό χειροκροτώ με ένθουσιασμό γιατί τό θεωρώ άξιο κάθε έκτιμήσεως καί έρχομαι να σταθώ παραστάτης σας...»

— **Ο κ. Εύάγγ. Σιούτας**, Παιδαγωγός (Πάτραι):

«... Σάς συγχαίρω διά τό ευγενές έργο που άνελάβατε προς έξυπνέτησιν τής εδάνδρου πατρίδος μας...»

— **Ο κ. Ηρ. Μπατζίος**, Βορειοηπειρώτης τ. θουλευτής Θεσσαλονίκης:

«... Η Ήπειρωτική πρωτεύουσα, τό άντρον αυτό τό πνευματικόν που άκτινοβολούσε άλλοτε από τές λάμπεις μιάς θαυμαστής πνευματικής άνθήσεως, είχε περιπέσει εις μίαν λαυθάουσαν νάρκην. Καί γι' αυτό με ιδιαίτερη ίκανοποίησι χαιρετώ τήν έκδοσιν τής «Ήπειρωτικής Έστίας» προορισμένην να άφυπνίση τήν ληθαργούσαν ήπειρωτικήν διάνοχιν. Δέν πρέπει να λυφιδάλεσε ότι οι άπόδημοι Ήπειρώται θα σταθούμε στο πλευρό σας...»

— **Ο κ. Γ. Φ. Βουγίδης**, (Φιλιάταις):

«...Σάς συγχαίρω για τή λαμπρή πρωτοβουλία κι' εύχομαι από ψυχής να θγάλετε πέρα τήν άξία πάσης έξαρσεως προσπάθειά σας...»

— **Ο κ. Ν. Παράνικας**, Τραπεζίτης Αθήνων (Αθήναι):

«Η χαρά μου είναι μεγάλη, διότι ύστερα από μακροχρόνιο λήθαργο ξαναπαρουσιάζεται στον όμορφοφτιαγμένο Ήπειρωτικό όρίζοντα ή εδκαιρία μιάς «δημιουργίας». Οι Ήπειρώται θα ειμεθα πάντοτε στο πλευρό σας καί πάντοτε εδγνώμονες για τήν ώραία καί ζηλευτή πνευματική σας προσπάθεια...»

— **Ο κ. Νίκος Παπαδόπουλος**, Καθηγητής Άρακαίου (Βορειοηπειρώτης):

«... Με συνενήνεσε ιδιαίτερος τό άγγελμά σας. Έβστε οι άνθρωποι των μεγάλων αποφάσεων. Να ειδοσε δέξαιτο ότι εις τήν «Ήπειρωτικήν Έστία» θα συγκεντρωσω κυρίως όλην τήν Βόρειον Ήπειρον γλωσσικώς, ιστορικώς, έθνολογικώς καί λαογραφικώς. Έμπρός καί τό θεός μαζί σας...»

— **Ο κ. Βασ. Κραβίτης**, Έφοριακός:

«Τό μήνυμα τής «Ήπειρωτικής Έστίας» μήλψησε θαθεία στήν ψυχή μου. Δεχτήτε τό θερμά μου συγχαρητήρια...»

— **Ο κ. Πέτρος Μπέμπης**, ιατρός, τώες Γερουσιαστής:

«...Σάς συγχαίρω έξ όλης ψυχής καί καρδιάς καί εύχομαι τό περιοδικόν σας να αποτελέση τό έντρυφήμα των Ήπειρωτών καί όλων των φιλομουσων ελλήνων καί, πρό παντός, ν' άποδη εις τό διηνεκές δώσιμον...»

— **Ο κ. Σπύρος Μέτσης**,

«...Η άπόφασι σας να έκδόσητε τήν «Ήπειρωτική Έστία» με συνενήνεσε πολύ. Έλπίζω καί εύχομαι πλήρη έπιτυχία...»

— **Ο κ. Άθαν. Δένδιας**, τής Έπιτροπής Βορειοηπειρωτικού Άγιός Κερκύρας:

«Ο τίτλος του τό πρώτον επ' αίσιοις οίωνοίς

έκδιδομένου περιοδικού σας, άποδίδει έπιτυχώς τήν ιστορίαν τής Ήπειρου, πραγματικής έστίας των Έλληνικών παραδόσεων καί γραμμάτων. Σάς εύχομαι καλήν έπιτυχίαν επ' αγαθώ τής Ήπειρου μας...»

— **Ο κ. Κωνσ. Παπαγεωργίου**, Έκπαιδευτικός (Μαροθών—Αττικής):

«Με χαρά έπιληροφορήθην τήν ώραία σας προσπάθεια. Ήταν κάτι που έπρεπε να γίνη καί πρέπει να θεωρήσετε έαυτούς εδτυχείς διότι σας έλαχε αυτή ή τιμή...»

— **Ο Δρ. Τζάλλας**, πολιτευτής (Αθήναι):
«Όλόψυχα σας εύχομαι έπιτυχία. Θα συντρέξωμεν οι Ήπειρώται τήν ώραία σας προσπάθεια με όλας μας τάς δυνάμεις...»

— **Ο κ. Τάκης Γκούτσας**, όδοντίατρος Πρόεδρος Ήπειρωτικού Συλλόγου (Πύργος—Ήλείας):

«Σάς συγχαίρω θερμώς διά τήν ώραίαν πρωτοβουλία σας. Θα σας συντρέξω με όλας μου τάς δυνάμεις διά να έπιτύχετε...»

— **Ο κ. Παν. Χρήστου—Διαμάντης**, Υφηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης:

«Με έγέμισε χαρά ή πληροφορία διά τήν έκδοσιν τής «Ήπειρωτικής Έστίας... Είναι κάτι τό άπαράλητο διά τήν Ήπειρο...»

— **Ο κ. Γεώργ. Δύκας**, Διευθυντής Ραδιοσταθμού Βόλου:

«...Μαζύ με τό όλόψυχα συγχαρητήριά μου για τήν ώραία, εδγενικιά καί μεγάλη προσπάθειά σας, δεχθήτε καί τή διβεδαίωσι πως οι φτωχικές υλικές καί πνευματικές μου δυνάμεις είναι στή διάθεσί σας...»

— **Ο κ. Εύάγγ. Μπόγκας**, Διευθυντής ύπουργείου (Αθήναι):

«...Εύχομαι όπως οι καρποι τής εδγενοϋς φιλοδοξίας σας συγκοιμοθώσι θαψιλείς καί ή «Ήπειρωτική Έστία» άποτελέση τον πυρήνα συγκεντρώσεως των λογίων Ήπειρωτών προς άποθησαύρησιν τής πλούσιας γλωσσικής, λαογραφικής, ιστορικής. κλπ. ύλης τής προσφιλοϋς γενετέρας έλευθερας καί δουλης..»

— **Ο κ. Γ. Κοτζιούλας**, Δογοτέχνης (Αθήναι):

«...Έβστε αξιέπαινοι για τήν ιδέα που ειχατε καί τήν άπόφαση που πήρατε να έκδόσετε μιά ήπειρωτική έπιθεώρηση, όργανο γηγενών καί άποδήμων...»

— Παρόμοιες ένθουσιώδεις έπιστολές έλάβαμε καί από τούς εκλεκτούς συμπατριώτας κ. κ. Α. Πάλλη, Προβουτην (Λοιδίον) Ν. Ζέρβα, Στρατηγόν (Αθήναι), Δημ. Βλεσσίδην, δικηγόρον (Αθήναι), Παν. Γρίσπον του ύπουργείου Γεωργίας, Κωνσ. Άγνάντην όφθαλμίατρον, Ιωάνν. Κ. Σφάγγον, ιατρόν, Ήλιαν Κόνσταν Καθηγητήν Ν. Νομάρχην, Ν. Δ. Μαρούδαν έπιθεωρητήν Ι.Κ.Α. (Αθήναι), Χρ. Κολιάτσον, δημοσιογράφον, Γεώρ. Θεοωρδην Συνηχην έ. ά., Βασ. Γ. Μπαράν εκπαιδευτικόν καί ιστοριοδίφην.

— Τέλος ό κ. Δεάνδρος Βρανούσης άντεπιστέλλον μέλος τής Έπιτροπής Έπιμελείας Ύλης του περιοδικού μας εις Αθήνας μάς άπέστειλε

τήν κατωτέρω επιστολήν τήν ὁποίαν δημοσιεύομεν αὐτοῦσιον:

Ἄγαπητοί μου,

...Ἡ «Ἡπειρωτική Ἑστία» ἐρχεται νά πληρῶσῃ ἓνα μεγάλο κενό, κενό αἰσθητό ὄχι μόνον σέ 10—20 ἀνθρώπους, ἀλλά στά εὐρύτατα, νομίζω, στρώματα τῶν συμπατριωτῶν μας πού πονοῦν γιά τόν τόπο κι' ἀγωνίζονται γιά κάτι καλύτερο.

Ἡ ἀποστολή της εἶναι μεγάλη καί ἡ προσπάθειά σας δύσκολη καί πολύμοχθη. Χρειάζονται ὅμως πολλοὲς θυσίες, γιά ν' ἀνταποκριθῇ στό σκοπό της. Δέν χρειάζεται νά ὄσῃ ὑπομνήσω ἐγὼ τίς ὑλικὰς θυσίας πού ἀπαιτεῖ. Βλέπω ὅμως ἐξ ἴσου ἀπαραίτητες κάποιες ἄλλες οὐσιώδεις πού θ' ἀπαιτηθοῦν: νά παραμερίσουμε τὰ πάθη μας νά ξεχάσουμε τυχόν ἀντιπάθειες καί νά κρατήσουμε τὸ περιοδικό, τὸ πολιτικό αὐτὸ ἀπόκτημα γιά τὴν Ἡπειρὸν μας, μακριὰ ἀπὸ κάθε διαμάχη, μακριὰ ἀπὸ κάθε διένεξη, μακριὰ ἀπὸ τὴν πολιτική, ἐξω ἀπὸ κόμματα καί πάνω ἀπὸ κλίσεις καί ἀτομικά συμφέροντα.

Καμὸς μας εἶναι νά ἰδοῦμε, ἐπιτέλους, ἓνα βιώσιμο περιοδικό στὰ Γιάννενα. Καί παρὰ τὴν ἀρχικὴ μου ἐκπλήξη γιά τὴν τολμηρή σας ἀπόφαση, δέν ὄσῃ κρύβω ὅτι αἰσιοδοξῶ ἀπολύτως γιά τὴ βιωσιμότητα τοῦ περιοδικοῦ. Ἡ Ἡπειρος, οἱ πόλεις καί τὰ χωριά, οἱ ξενιτεμένοι συμπατριῶτες μας τοῦ ἐσωτερικοῦ καί τοῦ ἐξωτερικοῦ, μποροῦν, νά κρατήσουν ἓνα περιοδικό. Μ π ο Ὑ ν καί π ρ έ π ε ι !

Καθὼς βλέπω ἄλλωστε ἀπ' τὸ πρόγραμμα, δέν πρόκειται οὔτε γιά στενά φιλολογικό, οὔτε γιά ἐπιστημονικό περιοδικό, ἀλλὰ γιά μιὰ γενικὴ ἐπιθεώρηση καθολικοῦ ἐνδιαφέροντος γιά τὴν Ἡπειρο.

Αυστοχῶς, βλέπετε, τὰ «Ἡπειρωτικὰ Ἰστορικά» δέν μπόρεσαν νά ξαναδοῦν. Τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» ἢ πολὺτιμη ἐκείνη ιδιωτὸς τῆς ἡπειρωτικῆς ἱστορίας καί λαογραφίας, προσπάθεια μεγαλόπνοη, ἱκανὴ καί μόνη αὐτὴ νά ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑστεροφημία τοῦ Δεσπότη μας, σταμάτησαν δυστυχῶς ἀπὸ δεκαετίας καί—δυστυχῶς, ἐπαναλαμβάνω—εἰσήχθησαν ἀδικαιολόγητα στὴν κρίσιμωτερότερη περίοδο, ὅταν ἀκριβῶς θάρχονταν βαρσοῦμαντη ἢ συμβολὴ τους, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, στὴν ἀξιοποίηση τῆς νίκης καί τῶν θυσιῶν μας...

Δέν βλέπετε πόσο συστηματικὰ ἐργάζονται οἱ Μακεδόνες; Ἡ «Ἐταίρις ἸαΜακεδονικῶν Σπουδῶν» ἔχει ἐπιτελέσει θαύματα. Ὅγκώδεις κάθε τόσο τόμοι διαφωτίζουν τὸ ἱστορικό παρελθόν τῆς Μακεδονίας μας καί στηρίζουν τὰ ἀπαράγραπτα ἔθνηκά μας δίκαια στὴ Βαλκανική.

Τι κάνουμε ἐμεῖς οἱ Ἡπειρώτες; Εὐτυχῶς πὸν τὰ νουφάνια κι' ἡ πατροπαράδοτη ἡπειρωτικὴ παλληκαριὰ σὴν τὴν κατάστασιν στίς κρίσιμες στιγμές... Κατὰ τὰ ἄλλα, πνιγόμεστε στὴ χειρότερη μοιρολατρεία...

Κι ὅμως οἱ ξένοι ἐργάζονται συστηματικὰ κι ἀκούραστα εἰς ἄρος μας. Ντροπὴ μας εἶναι, ἀλλὰ πρέπει νά ὁμολογήθῃ, ὅτι καί οἱ Ἄλβανοι

ἀκόμα μᾶς ξεπερνοῦν ἴσως—μὲ τὴ βοήθεια πάντα καί τῶν Ἰταλῶν—στὸ ζήτημα τῆς διεθνούς κοινῆς γνώμης...

Γράφονται ἀκόμα σὲ σοβαρὰ ξένα συγγράμματα τρομερὰ πράγματα γιά τὴν Ἡπειρο. Οἱ ἀρχαῖοι Ἡπειρώτες συζητεῖται ἀκόμα ἂν ἦσαν Ἕλληνες ἢ... βάρβαροι! Καί οἱ Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι δέν ἀξιώθηκαν νά ἐμφανίσουν σ' ἓνα συνολικό, πειστικό κι' ἀποστομωτικό ἔργο τὴν Ἡπειρὸν μας πὸν εἶναι κατὰ σπαρτὴ ἀπὸ ἀρχαῖα λείψανα, κυκλώπεια τεῖχη, προϊστορικῆς ἀκροπόλεις, πόλεις καί συνοικισμοὺς κάθε ἐποχῆς, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότατη ἐποχὴ ἕως σήμερα...

Τρομάζουμε μπροστὰ στὰ λίγα ξενικά τοπωνύμια τῆς Ἡπειροῦ κι' ἀφήνομε νά τὰ ἐπισείσουν ὡς ἐπιχειρήματα οἱ ξένοι εἰς ἄρος μας, χωρὶς νά ξεασθῶσομε—σοβαρὰ καί συστηματικὰ—νὰ ἐργαστοῦμε καί νά ἐμφανίσουμε τὸν ὄγκον τῶν ἐλληνισμοῦ πὸν κατοικοῦσιν ἀνέκαθεν τὰ χωματὰ μας καί ἀφωμοίωσαν πάντα τὰ ξενικά στοιχεῖα, πὸν ἦταν καί παρέμειναν ἀσήμαντα...

Θέλωμε ν' ἀγνοοῦμε τὴ λαϊκὴ μας τέχνη, τὴν ἀρχιτεκτονικὴ καί τὴν ζωγραφικὴ τῶν βυζαντινῶν καί μεταβυζαντινῶν μας μνημείων, τὰ ὑφάντα, τὰ κεντήματα, τὴν ἀσημοργία, τὴν ξυλογλυπτική, τέχνες πὸν οἱ Ἡπειρώτες κυρίως καλλιέργησαν καί διέδωσαν σ' ὅλη τὴ Βαλκανικὴ, κι' ἀφήνομε τοὺς βόρειους γειτόνες μας νά ἐμφανίζον τὰ δικά μας δημιουργήματα—σὲ πολυτελεῖς ξενόγλωσσες ἐκδόσεις καί σὲ διεθνεῖς ἐκθέσεις—σάν προϊόντα τοῦ παλιοῦ... βουλγαρικοῦ ἢ σερβικοῦ πολιτισμοῦ!...

Ἄλλὰ τί ν' ἀπαριθμῆσῃ κανεὶς πρῶτο καί τι δεῦτερο...

Πρέπει νά τὸ παραδεχτοῦμε καί νά τὸ χωρέσομε πὸν τὰ ἔθνηκά μας δίκαια δέν περιμένουν ἀπ' τίς λόγους καί τὰ λιανοντούφεκα μονάχα τὴν ἐπὶλυσή τους. Ἡ νίκη, κι' ἂν μᾶς τὴν χάσουν τὰ ὄπλα, δέν κατοχυρώνεται μὲς στὰ χαρὰκώματα, ἀλλὰ μέσα στίς ψυχρῆς αἰθούσες τῶν διεθνῶν συνεδρίων. Κι ἐκεῖ δυστυχῶς παραμερίζονται συχνὰ οἱ δάφνες...

Συχὰ καλεῖται ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἱστορία τὰ ἐθνολογικά πορίσματα, ἡ γλωσσολογία, ἡ λαογραφία, οἱ παραδόσεις, οἱ στατιστικῆς, οἱ γῆνιμοι τῶν εἰδικῶν. Γι' αὐτὸ οἱ λαοὶ ἐργάζονται συστηματικὰ κι' ἀκούραστα κι' ἀσταμάτητα σ' αὐτοὺς τοὺς τομεῖς. Σπάνια φωνασκοῦν, κι ἂν φωνασκοῦν, αὐτὸ μικρὴ ἔχει σημασία. Καλλιεργοῦν συστηματικὰ καί ἤρεμα τὴν ἐπιβολὴ τῶν ἀπέψων τους.

Νά κάτι πὸν ὁ ἀφίκορος Ἕλληνας σπάνια τὸ ἀντιλαμβάνεται...

Εἶναι ἔργο ὄλων μας καί ἔργο ὄλων τῶν γενεῶν νά κατοχυρωθῇ, νά διατηρηθῇ καί νά καλλιεργηθῇ πάντοτε ἡ ἐλληνικὴ ἀποψη σ' ὅλα τὰ θέματα καί σ' ὅλα τὰ προβλήματα, πὸν τὰ βλέπει ὡς ἐπίμαχα ἢ ἀμφισβητούμενα ἢ διεθνῆς ἐπιστημονικῆς συνηθείας καί ἡ ὁποία περιορίζεται συχνὰ στὴ γνώμη πὸν ἔχον οχηματίζεσθαι συχνὰ στὴ γνώμη πὸν ἔχον «ἐμπειρογνώμονες», δι-

πλωμάτες ἢ ἐπιστήμονες, ποὺ μποροῦν νᾶχουν ὑπεύθυνη γνώμη...

Ἐμεῖς τὰ βλέπουμε ὅλα ὡς ματαιοπονία... Μὲ τὴ μοιρολατρικὴ μακαριότητά μας ἐκπλώσαμε πᾶνω στὶς θάφνης μας καὶ ἀπαιτοῦμε ὅσα ἔμεῖς πιστεύουμε νὰ τὰ παραδεχθῆ κι ὄλος ὁ κόσμος..

Ἄλλὰ παρατράβηξε αὐτὸ τὸ γράμμα μου... Συγχαρῆστε μου τὴν κουραστικὴ πολυλογία, ποὺ μοῦ τὴν ἔφερε ἀθόρμητα ὁ ἐνθουσιασμός μου γιὰ τὴν κίνηση ποὺ πᾶτε νὰ δημιουργήσετε μὲ τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», ἔρχεται ν' ἀναζωπύρωση πολλὰ οδοιῶδη θέματα καὶ ἐθνικῆς σημασίας ζητήματα, ποὺ τᾶχουμε λησμονήσει.

Πέρα ἀπ' τὴν πνευματικὴ ἀλλοίωση εἰς αὐτὸ πόντο ὅμως ποὺ ἔρχεται νὰ δημιουργήσῃ ἢ ἐκδοσῇ τοῦ περιοδικοῦ σας θάθελα νᾶβλέπα μιὰ ἐκστρατείας πολὺ σημαντικώτερη, μιὰ σταυροφορία γιὰ τὴ δημιουργία ἐνὸς σοβαροῦ πανηπειρωτικοῦ ὀργανισμοῦ, μιᾶς «Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν», παρόμοιας μὲ τὴν σπουδαιότατη ἤδη «Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν», τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ τόσο γόνιμα καὶ ἀποδοτικὰ ἐργάζεται γιὰ τὴ Μακεδονία.

Μ' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία ἄς κάνῃ τὴν ἐμφάνισή του τὸ περιοδικό μας.

Λέανδρος Ι. Βρανούσης

✠

Νεκρολογία

ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΟΥΛΗΣ

Τὴν 1ην Νοεμβρίου 1951 ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας καὶ τὴν ἐπομένῃ ἐκηδέυθη εἰς Ἰωάννινα ὁ γυμνασιάρχης Χρῖστος Ἰω. Σούλης.

Ὁ αἰφνίδιος θάνατός του εἰς ἡλικίαν 59 μόλις ἐτῶν, ἐστέρησε τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ἐπιστήμην ἐνὸς ἀκαταπότητου καὶ ἀφοσιωμένου ἐργάτου, ὡς ἐκπαιδευτικοῦ ἢ μνήμη του καὶ τὸ ὄνομά του θὰ παραμένουν συνδεδεμένα μὲ τὴν γερασὴν «Ζωσιμαίαν Σχολὴν» τῶν Ἰωαννίνων, τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ἐπὶ εικοσαετίαν περίπου καὶ κατώρθωσε νὰ τὴν ἀναδείξῃ εἰς τὴν παλαιὰν τῆς αἰγλῆν. Ὡς ἐπιστήμων συνέδεσε τὸ ὄνομά του μὲ τὴν Ἠπειρὸν, εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ λαογραφικὴν διερεύνησιν τῆς ὁποίας ἀφοσιώθη ὅσον οὐδεὶς ἄλλος.

Γεννηθεὶς εἰς τὸ χωρίον Χουλιάρδες τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων καὶ ἀποφοιτήσας τῆς Ρίζαρείου Σχολῆς, ἐνεγράφη τὸ 1911 εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου ἠδύγησε νὰ ἔχῃ καθήκοντα, μεταξὺ τῶν ἄλλων, τὸν Σπ. Δάμπρον, τὸν Νικ. Πολίτην καὶ τὸν Γ. Χατζιδάκιν. Τὸ ἐπόμενον ἔτος διακόπει τὰς σπουδὰς του καὶ κατατάσσεται ἐθελοντῆς, συμμετασχὼν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς Χίον, εἰς τὴν Ἠπειρὸν καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Τὸ 1918 ἀρχίζει τὸ ἐκπαιδευτικὸν του

στάδιον ὡς σχολάρχης εἰς τὰ Πράμαντα τοῦ Νομοῦ Ἄρτης (καὶ, ἐπιδίδεται εἰς τὴν συγκέντρωσιν λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ ὕλικου. Τὸ 1921 ἔρχεται ὡς καθηγητῆς εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἐργάζεται συστηματικώτερον καὶ ἀρχίζει τὰ πρῶτα δημοσιεύματά του. Πρωτοστατεῖ πάντοτε εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς ἐπαρχίας του καὶ μοχλεῖ διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς παιδείας. Τὸ 1928 ἐκπροσωπεῖ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ 10ον Διεθνὲς Συνέδριον ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν εἰς Βουκουρέστιον.

Τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ 1926 ἀρχίζει νὰ ἐκδίδῃ ὁ νῦν Μακ. Ἀθηνῶν καὶ τότε Μητροπ. Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδων Βλάχος, εὐρίσκουν τὸν Χρῖστον Σούλην ὄριμον ἤδη ἐρευνητὴν ἀρχίζει ἀκαταπότητος νὰ γεμίσῃ τοὺς τόμους των μὲ γλωσσικὸν καὶ λαογραφικὸν ὕλικόν τῆς Ἠπειροῦ ἱστορικῆς μελέτας, βιβλιοκρισίας κ.τ.λ. Ὑπῆρξεν, ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, ἡ ψυχὴ τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» καθ' ὅλην τὴν δεκαετασίαν τῆς ἐκδόσεώς των. Παρὰ τὴν ἑξέλιξιν εἰς τὰς ἐκδοθείσας τότε ἐγκυκλοπαιδείας (Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπ. Ἐγκυκλ. Δεξ. Ἐλευθεροῦδάκη, Θρησκ. καὶ Χριστ. (Ἐγκυκλοπ.) κατεχώρησεν ὑπερ τὰ πεντακόσια ἄρθρα περὶ πόλεων, ἐπαρχιῶν, προσώπων καὶ πραγμάτων τῆς Ἠπειροῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τῆς.

Τὸ 1932 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς «Ζωσιμαίας Σχολῆς», ὅπου οἱ μόχθοι του ἐπιβραβεύονται μετὰ πενταετίαν, ὅτε αὐτὴ ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Κράτους Πρῶτον Γυμνάσιον. Συμβάλλει εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ ὀργανώσιν τῆς «Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης», ἀγωνίζεται, ὡς ἐπιμελητῆς Ἀρχαιοτήτων, διὰ τὴν διάσωσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν μνημεῶν τῆς Ἠπειροῦ διενεργεῖ ἀξιολόγους ἀνασκαφὰς καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν ἴδρυσιν Δημοτικοῦ Μουσείου εἰς Ἰωάννινα.

Ἡ δημιουργικὴ του δραστηριότης ἐξετείνεται εἰς εὐρὺ κοινωνικὸν ἔργον καὶ πατριωτικὴν δράσιν. Ὁ παλαιὸς ἐθελοντῆς τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων τοῦ 1912—1913 ἀντεπεξῆλθε συχνὰ μὲ τὰ ἔθνικα του δημοσιεύματα κατὰ πάσης ἐχθρικής ἐπιβουλῆς καὶ ἀντέκρουσε τὰ ἀνθελληνικά κηρύγματα τῆς ξένης προπαγάνδας (βλ. χαρακτηριστικῶς Ἠπειρ. Χρονικά 7 [1931] σσ. 167—169). Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν πνευματικὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1940—1941 καὶ τὸ 1942, παρὰ τοὺς προφανεῖς κινδύνους, συνέταξε καὶ υπέβαλεν ἀρμοδίως ἐμπεριστωμένον ὑπόμνημα περὶ τῆς ἐθνολογικῆς συστάσεως τῆς Ἠπειροῦ, καταδείξας τὸ ἀσημάντον τῶν λεγομένων ξένων μεινοτήτων καὶ ἐπιτυχόν νὰ ἀποτρέψῃ τότε τοὺς κατακτητὰς ἀπὸ τὴν ἄμεσον προσάρτησιν τῆς Ἠπειροῦ εἰς τὴν Ἀλβανίαν (τὸ ὑπόμνημα ἐκεῖνο ἐδημοσιεύθη τὸ 1946 γαλλιστὶ εἰς Παρισίους, ἐπιχειρημένη τότε τῆς συγκλήσεως τοῦ Συνεδρίου τῆς Εἰρήνης). Ἐπὶ Κατοχῆς συσέλφθη τρις καὶ ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν κατακτητῶν, τὸ 1946 δέ, ἀνανεωθείσης παλαιᾶς ὑποτροφίας του,

μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικὴν μέχρι τοῦ 1948.

Ἐπὶ ἤρξεν ἑταῖρος τῆς ἐν «Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας», τῆς «Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας», τῆς «Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τῆς «*Association Pour l'encouragement des Etudes Grecques*», τῆς «*Association Guillaume Budé*» κ.π.ἄ.

Τὰ δημοσιεύματα τοῦ Χρ. Σούλη εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας ὑπερβαίνουν τὰς ἐβδομηκοντα μελέτας καὶ ἄρθρα γλωσσικοῦ, λαογραφικοῦ, ἱστορικοῦ, φιλολογικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ περιεχομένου εἰς τὰ ὅποια πρέπει νὰ προστεθοῦν ὑπερπεντακόσια ἄρθρα εἰς ἐγκυκλ. λεξικά. Ἡ κατωτέρω ἀναγραφή δίδει μόνον τὰ σπουδαιότερα.

—Σεράκων καὶ ὄχι Συρράκων, περιοδ. Κρητολόγος, ἔτ. Β' (1925), ἀρ. 20, 21.

—Ἡπειρωτικὰ αἰνίγματα, περ. Ἡπει. Χρον. Α' (1926) σσ. 158—189, 313—329.

—Τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου, Ἡπ. Χρον. Β' (1927) σσ. 182—200.

—Τὰ «μπουκουραῖκα» τῶν Τζουμέρκων ἦτοι περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν ραφτάδων τῶν Σχωρετσάνων τῶν Τζουμέρκων, Ἡπ. Χρον. Γ' (1928) σσ. 310—320.

—Ἐκδοσις χειρογράφου Γεωγραφίας τοῦ Ἀθ. Ψαλίδα, ἐφημ. Ἡπειρος (Ἰωαννίνων), Μαῖου 1929.

—Τὰ «ρόμικα» τῆς Ἡπείρου, ἦτοι περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν γύφτων τῆς Ἡπείρου, Ἡπ. Χρον. Δ' (1929) σσ. 146—156.

—Σύντομος ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων, περ. *Helias-Jahrbuch* 1930, σσ. 141—143.

—Περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἡπείρῳ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι σήμερον, εἰς Πανελλ. Λεύκωμα Ἐκαστοετηρίδος, τόμ. Ε' (1930) σσ. 102—107.

—Τὰ «κουδαρίτικα» τῶν Χουλιανοχωρίων τῆς Ἡπείρου, ἦτοι περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν κτιστῶν τῶν Χουλιανοχωρίων τῆς Ἡπείρου, Ἡπ. Χρον. Ε' (1930) σσ. 161—168.

—Ἡ Ἐκθεσις τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Τύπου, ἡμερολ. Δαδῶνῃ (Ἀλεξανδρείας) Α' (1931) σσ. 273—284.

—Βηλαράς, Βιλαράς, Βιλαράς, περ. Ἐλλοπία (Ἰωαννίνων) Α' (1931) σσ. 280—281.

—Ἡ ἔτυμολογία τῆς Ἄρτης, ἐφημ. Ἡπειρωτικὸν Βῆμα (Ἄρτης), 3 Φεβρ. 1931.

—Τὰ «μπουκουραῖκα» καὶ ἡ «*Revista Macedoromana*» [ἀπάντησις εἰς τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βουκουρεστίου *Y. Paracostea*], Ἡπ. Χρον. Σ' (1931) σσ. 167—169.

—Τοπωνυμικὸν τῶν Χουλιανῶν, Ἡπ. Χρον. Ζ' (1932) σσ. 216—245.

—Σημειώσεις εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Παιδείας τῆς Ἄρτης καὶ τῶν Τζουμέρκων, περιοδ. Τζουμερικότικα καὶ Ἀρτινὰ Νέα, Α' (1932) τεῦχος 2.

—Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Καλαριτῶν, Ἡπ. Χρον. Ζ' (1932) σσ. 149—156.

—Ἐπιστολὴ Ἀθ. Ψαλίδα πρὸς Ἰω. Κα-

ποδίστιαν, ἐφημ. Κῆρυξ (Ἰωαννίνων) 25 Μαρτίου 1933.

—Τουρκικαὶ ἐπιγραφαὶ Ἰωαννίνων Ἡπ. Χρον. Η' (1933) σσ. 84—98.

—Περὶ τῶν Πασάδων τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ 1430—1913, ἐφημ. Ἡπειρος 27 Μαΐου 1934.

—Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐνθυμήσεις ἡπειρωτικαί, Ἡπ. Χρον. Θ' (1934) σσ. 81—126.

—Ἀλέξανδρος Πάλλης, περιοδ. Νεολλ. Γράμματα Α' (1935) ἀρ. φ. 30.

—Χρῆστος Χρηστοβασιλῆς, Ἡπ. Χρον. ΙΒ' (1937) σσ. 287—293.

—Δημήτριος Μ. Σάρρος, Ἡπ. Χρονικά ΙΓ' (1938) σσ. 191—196.

—Δημήτριος Σάρρος, περιοδ. Ἡπειρ. Γράμματα (Ἰωαννίνων) Α' (1944) σσ. 22—27.

Ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Βηλαρά. αὐτ. σσ. 50—53.

—Τὸ λογοτεχνικὸν ἔργο τοῦ Χρηστοβασιλῆ, αὐτ. σσ. 109—117.

—Ταξίδι τούρου περιηγητοῦ στὴν Ἡπειρὸν [=τοῦ Ἐβλιά Τσελεπῆ] αὐτ. σσ. 126—166, 197—200, 246—252.

—Λορέντσος Μαβίλης, αὐτ. σσ. 325—328.

—*C. Stergheopoulos et Chr. Soulis, La Question de l'Épire du Nord, Poeface de Maurice Laroix, Paris 1946, 80* [προτάσσεται ἡ μελέτη τοῦ Κ. Στεργιοπούλου, *L'Épire et ses frontieres septentrionales* (σσ. 7—47) καὶ ἀκολουθεῖ τὸ μνημονευθὲν ἀνωτέρω Ὑπόμνημα τοῦ Χρ. Σούλη, *La Population de l'Épire* (σσ. 49—61)].

—Εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀπόκειται ἐν χειρογράφῳ Ἡπειρωτικὸν γλωσσάριον κατατεθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, ἡδὴ ἀπὸ τοῦ 1915, λαογρ. συλλογὴ Ὁ Λαζάρου, ἦτοι τὰ ἐν Χουλιανῶν ἀδόμυνα ἄσματα κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Λαζάρου.

—Κατέλειπεν ἂ ν ἐ κ δ ο τ ο ν ὀγκῶδες ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν ὑλικὸν, συλλογὰς δημοτικῶν τραγουδιῶν, τοπωνυμικὰ Βορείου καὶ νοτίου Ἡπείρου, ἡπειρωτικὰ παρατσούκλια, συλλογὰς ἐπιγραφῶν καὶ ἐνθυμήσεων, ἱστορικὰ ἔγγραφα, χειρόγραφα καὶ ἀρχεῖα, ἀφθονώτατα δὲ στοιχεῖα περὶ παλαιῶν Ἡπειρωτῶν λογίων διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν Ζωσιμαίας Σχολῆς, τὰς ὁποίας ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπεξεργάζεται.

Δ. Ι. Βρανούσης

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἡλίας Β. Κώνστας.—*Τὸ Βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα*.—Ἀθῆναι 1951.

Ὁ Ἡλίας Κώνστας, εἶνε φιλόλογος, εἶνε ταυτόχρονα καὶ ἱστοριοδίης· εἶνε ὁμως καὶ βορειοηπειρώτης. Καὶ χάρι στὸ τελευταῖο αὐτὸ, τὸ βιβλιαράκι του ποῦ ἀγγέλλεται ὡς «Ἱστορικὴ, Ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ τοποθέτησις» τοῦ Βορειο-

ηπειρωτικού ζητήματος, είνε έκτος απ' αυτό και έργο πόνου και σοργής· και γι' αυτό είνε πειστικότατο και διαφωτιστικότατο. Δέν είνε μονάχα ένα έργο έπιστημονής και γνώσης· είναι ταυτόχρονα και μιá προσπάθεια γιά να προκαλέση συμπάθεια, και κάποτε δάκρυα κι ακόμα κι όργη. Όργη γιά την έσπεμμένη και όμη ίταμότητα των μεγάλων να καταπνίγουν την άλληθεία και τó δίκιο των μικρών, μόνο και μόνο γιατί είνε δυνατοί και τó μπορούν. Στην έποχή των Βαλκανικών πολέμων, όπως αναφέρει ó 'Η. Κ. στο βιβλίο του, ó 'Ιταλός Ύφυπουργός των Έξωτερικών Σάν Τζιουλιάνο δήλωνε όμοτάτα στον Πρεσβευτή μας στη Ρώμη, Κακλαμάνο: «Αναγνωρίζω ότι τó 'Αργυρόκαστρον κι' ή Κορυνθία είναι 'Ελληνικά. Τά δικαιώματα όμως ένός μικρού λαού όπως ή 'Ελλάς, δέν είναι δυνατόν να υπερισχύσουν των συμφερότων μιás μεγάλης δυνάμεως, όπως ή 'Ιταλία».

Και από την πλευρά αυτή, ό σ. με έπιστημονικότητα, με σεμνότητα, με πλούσιο, πληροφοριακό ύλικό, με πειστικότητα, χωρίς μδλα ταυτα λυρισμούς, και συναισθηματικές έκφράσεις, χωρίς κραυγές και ρητορίες και χωρίς καν να φαίνεται ότι τó έπιδιώκει, κατορθώνει να συγκινή, να εξεγείρει, να προκαλή την όργισμένη συμπάθεια γιά τόν άδικούμενο, τόν καταδυναστευόμενο από τή βία και τή συναλλαγή.

Ό σ. άλλως τε, φωτίζει, πείθει, δημοουργεί πεποιδήσεις· στην εξέταση του θέματός του, καταπιάνεται με έπιτυχία με όλες του τίς πλευρές· ιστορικές, έθνολογικές, γλωσσολογικές, διπλωματικές, οίκονομικές, συναισθηματικές. Κρατεί άμείωτο τó ένδιαφέρον του άναγνώστου, από την πρώτη λέξη ίσαμε την τελευταία, χωρίς σχολαστικισμούς και φορτικότητες.

Η έργασία του Η. Κ. είναι περιεκτική και σύντομη, χωρίς ταυτόχρονα ν' αφήνει άπορίες κι έρωτηματικά στο μυσόλ και τού πιό άδιάφορο συναισθηματικά άναγνώστη,

Δ. Σ.

*

Ό ρ ε σ τ η Δ. Α ύ δ ή: "Εμμετρα ποιμίλα (στίχοι) 'Αθήνα 1952.

Ό Όρέστης Αύδης, είνε βέρος Γιαννιώτης. Άνήκει κι' αυτός στην πολυπληθή χορεία των όσων, γιά τόν ένα ή τόν άλλο λόγο έχον κατα καιρούς όριστικά έγκαταλείψει τó γενέθλιο τόπο γιά να έγκατασταθούν μόνιμα στην Πρωτεύουσα. Δέν έχον όμως κανέναν τους ξεχάσει τά Γιάννινα· και τά σκέπτονται, και τά νοσταλγούν κι από καιρό σέ καιρό, ξαναγουρίζουν στίς παλιές τους ρίζες, γιά να άντλήσουν από τó πάτριο έδαφος τόν παλιό χυμό του, και να γευτούν την προαιώνια τροφή τής γής των πατέρων τους.

Κι είνε άνεκκάλητη ή χαρά, έμας που μένουμε έδώ στις παλιές έπαλξεις, όταν αισθανόμαστε τά φευγάτα αυτά άδέρφια μας, δικά μας στην ψυχή και τó νού και τó αισθημα, άνπηρέαστα στο σημείο αυτό από τίς φθοροποιές ή μη σειρήνες, τής μεγάλης σούτης πολιτείας, που

πάει ν' άπορροφήση άπληστα την έπαρχία, τόσο που κινδυνεύει να πάθη από συμφορήσι.

Έτσι, φαντάζεστε πόσο χαρήκαμε, σάν είδαμε στο πρώτο—τό παρθενικό βιβλίο του—νά έχη άφιέρωση ó 'Όρ. Αύ. στη γενέτειρά του ειδικό τμήμα με τόν τίτλο «Λαογραφικά Γιαννιώτικα». Είνε αυτά τέσσερα στιχογραφήματα: Γιαννιώτικος Θρύλος, Πρωϊκά Γιαννιώτικα, Απόκρηωστά Γιάννινα, Πετροπόλεμοι 'στην Τουρκοκρατία. Τó περιστατικό ότι ó συνθέτης τους είνε παλιός και βέρος Γιαννιώτης από τή μιá, από την άλλη, ότι όλα τους είνε γραμμένα στην πιό καθαρή και γνήσια παλιά Γιαννιώτικη διάλεκτο, τελικά, ότι οι λεπτομέρειες που δίνουν τής ζωής των παλιών Γιαννίων, είνε ιστορικά άκριβέστατες, κάνουν την έργασία αυτή τού 'Όρ. Αύ., πολύτιμη από λαογραφικής άπόψεως.

Τó καθαρό δέ και πηγαίο χιούμορ κι ή παιγνιώδης σατυρική διάθεση που τους διακρίνει, συνθέτουν με καταπληκτική άπόδοσι, σειρά από παλιούς Γιαννιώτικους πίνακες, που μέσα στα πλαίσιά τους άναγορίζεις τούς μπαντίδους με την πλατωνική παιδεραστία τους, τίς Γιαννιώτικες νοικοκυρές των μαχαλάδων με τά κουρκουσουριά τους, την καθαρά διονυσιακή και βακχική άτμόσφαιρα τής ποληάς Γιαννιώτικης άποκρηάς, τή Δούσσα, την Καλούτσια, την Καρβατειά, την Ντεντερούτσι, τή Σιαμισιανιά, στην αιωνόβια διαμάχη των μπαντίδων τους με τούς περίφημους πετροπόλεμους

*

Από τó Νοέμβριο ακόμα τού 1950 είχα τή χαρά να δεχθώ από τόν 'Όρ. Αύ. δυό από τά Γιαννιώτικα αυτά στιχογραφήματα και τόν παρότρυνα με όλες μου τίς δυνάμεις να συνεχίσω την πολύτιμη αυτή συμβολή του στην Γιαννιώτικη λαογραφία. Και τόν παρακαλώ και τώρα από τίς στήλες αυτές, άκόμη έντονότερα, να τή συνεχίσω.

Άς είνε βέβαιος ότι τά Γιάννινα θά τού χρωστούνε πάντοτε άσβεστη χάρη.

Δ. Σ.

*

Ι. Ά ρ χ ι μ α ν δ ρ ί τ ο υ:—*Δεξικογραφική Κωδικοποίησης Έκπαιδευτικής Νομοθεσίας—Νομολογίας.*

Κυκλοφόρησε τó 4ο τεύχος τής «Δεξικογραφικής Κωδικοποίησεως τής Έκπαιδευτικής Νομοθεσίας—Νομολογίας» τού 'Ηπειρωτικού Έπιθεωρητού κ. 'Ιω. Άρχιμανδρίτου.

Τó έργο αυτό είναι πρωτότυπο στο είδος του, τόσο γιά τή διάρθρωση τής ύλης, όσο και γιά τή παράθεση τής Νομολογίας, έρμηνευτικών σχολίων, γνωματεύσεων κλπ.

Η άλφαβητική παράθεση όλων των διατάξεων που ισχύουν μέχρι σήμερα, μάς βγάξει απ' τó λαβύρινθο τής πολυνομίας και τó χάος, που έπικρατούσε μέχρι σήμερα στον τομέα αυτό.

Την κάθε παράθεση άντικειμένου, ακολουθεί ύποσημείωση με τή σχετική Νομολογία και τά έρμηνευτικά σχόλια.

Πολλές διατάξεις του βιβλίου αυτού έχουν γενικώτερο χαρακτήρα και αφορούν όλους τους υπαλλήλους της χώρας. Κατά κύριον όμως λόγον αφορούν τους Έκπαιδευτικούς της Στοιχειώδους και Μέσης. Είναι τρίτομο πλέον των 1 000 σελίδων με δυό εύρητηρια στο τέλος τα όποια καλύπτουν 100 σελίδες.

Η πολυτελής εργασία του κ. Αρχιμανδρίτη για τη συγκέντρωση και κατάταξη της ύλης είναι σοβαρά, αξιοπρόσεκτη και έρχεται έπικαιρα να καλύψη ένα κενό στην Έκπαίδευση.

M. ΟΙΚ.

*

Ἄ γ ι Θ έ ρ ο υ : «Τὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων» Τομ. Α'. Ἀθήνα 1952.

Η έκδοτική εταιρία «ΑΕΤΟΣ» κυκλοφόρησε τελευταία ένα πολύ σπουδαίο βιβλίο, μία πλούσια δηλαδή συλλογή δημοτικών τραγουδιών, πού τὰ εἰσῆνε καὶ τὰ ἐρμήνευσε ὁ κ. Ἄγις Θέρος. Ὁ πρῶτος τόμος ἐκ 350 σελίδων περιέχει Ἀ κ ρ ι τ ι κ ἄ, τ ῆ ς Ἀ γ ἄ π η ς καὶ Π α ρ ἄ λ ο γ ῆ ς, θὰ ἐπακολουθήσῃ δὲ στὸ Β' τόμο, πού ἐξαγγέλλεται, ἡ δημοσίευση τραγουδιῶν τῆς ξενιτειᾶς, τῶν ἄ ρ μ ἄ τ ω ν, τοῦ Σπιτιοῦ, τοῦ Θανάτου κ.ἄ..

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξαρχθῇ ἡ σπουδαιότης τῆς ἐργασίας αὐτῆς, γιατί εἶναι αὐτονόητη.

Κάθε προσφορά τέτοια, πού σκοπὸ ἔχει νὰ περισώσῃ ἀπ' τὸν ἀφανισμό ἐξοχα δημιουργήματα τοῦ λαοῦ μας, νὰ τὰ κατατάξῃ νὰ τὰ ξεκαθαρίσῃ καὶ τὰ ἐρμηνεύσῃ, εἶναι ὄχι μόνο συμβολὴ στὴν ἀνάπτυξη τῶν λαογραφικῶν μαζ ἐρευνῶν, ἀλλὰ καὶ σοβαρὰ ἐνίσχυση τῆς λογοτεχνίας μας, ὅταν μάλιστα γίνεται ἀπὸ ἄνθρωπο μὲ τὴν μόρφωση καὶ τὴν καλαισθησία τοῦ κ. Ἄγις Θέρος. Γιατὶ ὄχι μόνο πλουτίζει τὴ λογοτεχνία μας μὲ τὸ ἄριστο γλωσσικὸ ὕλικό, πού προσφέρεται δλοκάθαρο ἀπὸ τὸ ἀστειρευτο μεταλλεῖο τῆς λαϊκῆς μας παράδοσης, ἀλλὰ καὶ οὐσιαστικὰ βοηθᾷ τοὺς λογοτέχνες μας νὰ βροῦν τὸ δρόμο τους, τὸ μόνο ἴσιο καὶ φωτεινὸ δρόμο, μέσα στὴν ἐθνικὴ μας πραγματικότητα. Ἡ μελέτη τῶν θεμάτων, πού πραγματεύεται ὁ λαϊκὸς τραγουδιστὴς μὲ τόση ἐπιτυχία καὶ τῶν αἰσθητικῶν κανόνων, πάνω στοὺς ὁποίους πλάθει τὸ δημιουργημά του, εἶναι τὸ μόνο, σίγουρο ὑπόβαθρο, ὅπου θὰ στηρίξῃ κάθε βιώσιμο ἔργο του κάθε γνήσιος Ἑλληνας λογοτέχνης. Γι' αὐτὸ ὡς ὑπηρεσία (διακονία θάλεγα) σ τ ὸ Λ α ὸ μ ὀρητὴ νὰ θεωρηθῇ ἡ συλλογὴ τῶν τραγουδιῶν του ἀπὸ τὸν κ. Ἄγις Θέρος, πού στὸν ποιητὴ Ἑλληνα λαὸ τὴν ἀφιερώνει ἄλλωστε μὲ τὰ ὠραία αὐτὰ λόγια:

«Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι προσφέρω»
πιστὸς στὴν Ἱερὴ παράδοσὶ σου.

Τὸ βιβλίο προλογίζεται μὲ μήνυμα τοῦ Ἀγγελῶ Σικελιανοῦ, γεμῆτο ἐνθουσιασμοῦ γιὰ τὴν ἀξία του, ἀκολουθεῖ σημεῖωμα τοῦ συλλέκτη γιὰ τὴς προσπάθειες, πού ἔγιναν ὡς τὰ σήμερα στὸν τομέα τῆς συλλογῆς τῶν δημοτικῶν μαζ τραγουδιῶν, κατόπιν ἔρχεται ἀναλυτικὴ εἰσαγωγὴ στὸ δημοτικὸ τραγούδι... Ἐπίσης στὴν ἀρχὴ

κάθε ομάδας ὑπάρχει κατοπιστικὸ σημεῖωμα (δηλ. πληροφορίες γιὰ τὰ Ἀκριτικὰ ξεχωριστά, γιὰ τὴς Παραλόγες κλπ.). Κάθε τραγούδι συνοδεύεται ἀπὸ ἱστορικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ σχόλια. Τὸ κείμενο ἀρκετῶν τραγουδιῶν προέρχεται ἀπὸ ἀνεκδοτεζ συλλογῆς καὶ γιὰ πρώτη φορὰ δημοσιεύεται.

Ἡ Ἠπειρὸς μας ἀντιπροσωπεύεται ἱκανοποιητικὰ στὴ συλλογὴ μὲ μερικὰ διαλεκτὰ τραγούδια τῆς. Εὐχῆς ἔργο θὰ ἴταν ἂν τὸ λαμπρὸ παράδειγμα τοῦ κ. Ἄγις Θέρος κέντριζε τὸ ζῆλο καὶ ἄλλων συλλογῶν νὰ ἐμφανίσουν καὶ ἄλλο ἀνεκδοτὸ ὕλικό, πού ἀπειλεῖ νὰ σκεπᾶσῃ ὁ πανδαμάτωρ Χρόνος μὲ τὸν πέλο τῆς λήθης. Ἰδιαιτέρη ἐκκλήση ἀπευθύνω ἀπὸ τὴ στήλη τοῦτη στους Ἠπειρωτὲς λογίους (καὶ μάλιστα τοὺς δασκάλους) νὰ μᾶς βοηθήσουν στὴν ἀποθησαύριση καὶ ἔκδοσὴ τῶν ἡπειρωτικῶν τραγουδιῶν, πού μπορούμα νὰ ἰσχυρισθῶμε, ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ διαλεκτὰ τῆς φυλῆς μας.

Τὸ ἔργο τῶν ἀειμνήστων Ἠπειρωτῶν λογίων Π. Ἀραβαντινοῦ, Γ. Χασιώτη, Χρ. Λαμπράκη, Δημ. Σάρρου κ. ἄ: πρέπει νὰ μὴ μείνῃ χωρὶς συνέχεια. Ὁ ὑποφανόμενος εἶχε ἀσχοληθῇ ἐπὶ πολλὰ χρόνια μὲ τὴ συγκέντρωση τῶν ἡπειρωτικῶν τραγουδιῶν ἀλλὰ τὰ χειρόγραφα του κἀνκαν μαζὶ μὲ ἄλλες ἐργασίες του τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1943 στὸ χωριὸ Καταρράκτη, ὅταν οἱ Γερμανοὶ κυρπὸλησαν τὸ χωριὸ αὐτό.

Γ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΑΠΡΙΛΙΟΥ

1. Ἀπριλίου: Τὸ πρότυπον Δημοτικὸν Σχολεῖον τῆς Παλλεῖου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Πειραιῶς ἀπέστειλε 22 δέματα μὲ ἱματισμὸν καὶ ὑπόδησιν εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον Τριστένου—Ζαγορίου.

—Ὁ Καναδικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς ἀπέστειλε 3 κιβώτια σχολικοῦ ὕλικου καὶ τροφίμων εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν Δημοτικῶν Σχολείων Παιωνίου κ. Χ. Κοτούλαν διὰ τοῦς Ἐρυθροσταυριτᾶς μαθητᾶς τῆς Περιφέρειας.

—Ὁ πρῶν Σεβασμιώτατος Παραμυθίας κ. κ. Δωρθὸς ἐπέλεγεῖς Μητροπολίτης Τρίκκης καὶ Σταγῶν ἐπέστρεψεν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Παραμυθίαν διὰ νὰ ἀποχαιρετῆσῃ τὸ ποιμνιὸν του.

—Ἀνέλαθεν εἰς Ἰωάννινα τὰ καθήκοντὰ τοῦ νέου Πρόεδρος Ἐφετῶν κ. Οἰκονομῶ-πoulos.

—Παρουσία τῶν ἀρχῶν τῶν Ἰωαννίνων ἐδόθη εἰς τὴν Παιδόπολιν «Ἄγια Ἐλένη» ἑορτὴ μὲ πλουσιώτατον πρόγραμμα.

2.—Ἐρχισεν ἡ περιφραξὶς τοῦ παραπλευρῶς τοῦ Στρατιωτικοῦ Θεάτρου Ἰωαννίνων οἰκοπέδου, ἔθνα θὰ ἀναγερθῇ τὸ μέγαρον τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.

—Ἰπὸ τοῦ ἱατροῦ χειρουργοῦ Ἰωαννίνων κ. Π. Γιαννῆ διεπιστώθη γεντικὴ ἀναστροφὴ σπλάγχων ἐπὶ τῆς 16έτιδος Τ. Ο. ἐκ Κουτσελιοῦ.

3.—Ὁ Γενικός Διοικητής Ἡπείρου κ. Καλέλλης ἀπέστειλεν εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν κ. Εὐάγγελον Νομικὸν διὰ τὴν ἐκ 30 ἑκατομμυρίων δραχμῶν δωρεάν του πρὸς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον Σερβιανῶν.

4.—Ὁ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλος πρεσβευτὴς κ. Πήκ ἀφίκετο μετὰ τῆς συζύγου καὶ τοῦ υἱοῦ του εἰς Ἰωάννινα, συνωθεύετο ὑπὸ τῶν ἀκολουθῶν Ἀεροπορίας καὶ Ναυτικῶν τῆς Προσέβιας, τοῦ συμβούλου κ. Γκιλιπερτσον, δημοσιογράφου κλπ. Εἰς τὸν Ἀγγλον πρεσβευτὴν ἐγένετο ἐπίσημος ὑποδοχή, δεξιῶσις εἰς τὸ Δημαρχεῖον, ὑπὸ δὲ τοῦ Δήμου Ἰωαννινῶν παρετέθη γεῦμα.

Ἐπίσης ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα καὶ ὁ πρῶην Ἀγγλος ἐν Ἑλλάδι πρεσβευτὴς κ. Λήπερ.

—Εἰς τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων ἐπανήρξισαν αἱ ἐργασίαι κατασκευῆς ὁδῶν βάσει τοῦ προγράμματος «Πρόνοια-Ἐργασία».

—Ὁ ἐξ Ἄρτης δικηγόρος κ. Δ. Σταύρου διωρίσθη Εἰρηνοδίκης.

— Διὰ τὰ χωρία Πληκάτι, Ζέρμα, Χιονιάδες, Ὄξυά καὶ Ἀσημοχώρι ὡς καὶ διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν Σχολείων Μαυρονερίου, Κορύτιανης, Ἁγίου Νικολάου, Ποντικῶν Γηρομερίου, Φανηρίου καὶ Ἁγίας Ἀναστασίας ἀπεστάλη ἱματισμὸς παρὰ τῆς «Συνομοσπονδίας διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ παιδιοῦ».

5.—Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ «Στρατιωτικοῦ Θεάτρου» Ἰωαννίνων ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Ὁμίλου Νέων Ἄρτης θεατρικὴ παράστασις μετὰ τὸ ἔργον τοῦ κ. Γ. Θεοτοκά «Τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτας». Παρέστησαν αἱ Ἀρχαὶ τῆς πόλεως ὡς καὶ ὁ Δήμαρχος Ἄρτης κ. Παπαβασιλείου.

—Ὁ Ἀγγλος πρεσβευτὴς κ. Πήκ μετὰ τῆς ἀκολουθίας του μετέβη εἰς Μολυβδοσκάπαστον καὶ Ἀηθονοχώρι καὶ δένεινε δέματα τῆς Ρ.Α.Φ. εἰς τοὺς κατοίκους. Ὁ κ. Λήπερ μετέβη εἰς Παρμυθίαν, Νικόπολιν καὶ Ζάλογγον.

—Εἰς τὸ Δελιδνίκιον ἐν ἐπισημῇ τελετῇ παρεδόθησαν εἰς 17 μαθητὰς τοῦ Σχολείου Γεωργικῆς Τεχνικῆς δέματα περιέχοντα 28 ἐργαλεῖα ἕκαστον.

6.—Εἰς τὴν Ἄρταν ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τῆς θεμελιώσεως τοῦ νέου Κρατικοῦ Νοσοκομείου Ἄρτης εἰς τὸ δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου τῆς πόλεως κ. Ἀλεξάνδρου Ζάρα οἰκόπεδον. Πρὸς τιμὴν τοῦ εὐεργέτου παρετέθη τὴν μεσημβρίαν γεῦμα εἰς τὸ ὅποιον παρεκάθησαν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Σερραφείμ, ὁ Γεν. Διοικητὴς Ἡπείρου κ. Καλέλλης, ὁ Δήμαρχος Ἄρτῶν κ. Παπαβασιλείου, ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου «Σκουφᾶς» κ. Χρ. Γκιζας κλπ.

—Εἰς συνέντευξίν του ὁ Ἀγγλος πρεσβευτὴς κ. Πήκ ἐξέφρασθη ἐνθουσιωδῶς ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν ὑπαίθρον.

—Ὁ ἐν Ἑλλάδι Ἀμερικανὸς Ἐπιτετραμμένος κ. Γιόστ ἔδωκεν εἰς τὸν «Ἀμερικανικὸν Κέντρον Πληροφοριῶν» Ἰωαννίνων διάλεξιν με

θέμα: «Ἡ Ἀμερικανικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ἐν Ἑλλάδι».

7.—Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Ἀγροτικοῦ Οἰκοτροφείου Ἰωαννίνων ἤρξισε τὰς ἐργασίας του τὸ Συνέδριον τῶν παρὰ τῆ Γενικῆ Διοικήσει Ἡπείρου Διευθυντῶν Γεωργικῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ Γεωπόνων.

8.—Ὁ Γενικός Διοικητής Ἡπείρου κ. Καλέλλης διὰ τηλεγραφήματός του ἐζήτησε ὅπως ληφθῆ μέριμνα διὰ τὴν ταχύτεραν ἀποπεράτωσιν τοῦ Σανατορίου.

—Ὁ Δήμαρχος Ἰωαννινῶν κ. Θεοδωρίδης δι' ὑπομνήματός του πρὸς τὸ ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἐζήτησεν τὴν ἐπάνοδον τοῦ Σώματος Στρατοῦ εἰς Ἰωάννινα καὶ τὴν ἴδρυσιν Κέντρου Ἐκπαιδεύσεως.

—Ἰατρικὸν Συνεργεῖον ὑπὸ τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ὑγειονομικοῦ Κέντρου Ἰωαννίνων κ. Β. Δερδεμέζην μετέβη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Γράμμου πρὸς παροχὴν ἱατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως εἰς τοὺς κατοίκους.

10.—Συνεκοιτῆθη εἰς Ἰωάννινα γενικὴ συνέλευσις τῶν μελῶν τῆς Πανηπειρωτικῆς Ὀμοσπονδίας ἀναπήρων καὶ θυμάτων πολέμου καθ' ἣν συνεζητήθησαν τὰ ἀπασχολοῦντα τὴν τάξιν ζητήματα καὶ ἐγένετο ἀρχαιροεῖαι.

12.—Εἰς Βρυσοῦλαν—Πρεβέξης παρουσία τῶν ἀρχῶν ἐτελέσθη μνημόσυνον τοῦ πεσόντος ἐν Κορέᾳ ὀπλίτου Εὐαγγέλου Ζώτου.

Ἡ Κοινότης Σταυροδρομίου—Πωγωνίου διέθεσε 500 000 δραχ. δι' ἐνίσχυσιν τοῦ Στρατιωτικοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Ἡπείρου.

—Εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Θεάτρον Ἰωαννίνων ἐδόθη ἡ ἔτησις συναυλία τῶν μαθητῶν τοῦ Ὁδείου.

—Τὸ Ἰεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς ὑπὸ τὸν Διευθυντὴν του κ. Ν. Παπαδόπουλον ἐξέδραμεν εἰς Μονοδένδριον Ζογορίου ἐνθα διέμεινε ἐπὶ διήμερον.

13.—Εἰς Ἰωάννινα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων Ζαγορίου—Μετοῦβου κ. Π. Σφήκα ἤρξισε τὰς ἐργασίας του τὸ συνέδριον τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς περιφερείας τὸ ὅποιον διήρκεσεν ἐπὶ 3 ἡμέρας.

—Εἰς τὰ Τρίκαλα ἐγένετο μεγαλοπρεπῆς ἱεροτελεστία ἐπὶ τῇ ἐθρονίσσει τοῦ νέου Μητροπολίτου κ. κ. Δωροθέου.

14.—Ὑπὸ τοῦ προγράμματος «Πρόνοια-Ἐργασία» διετέθησαν διὰ τὴν συνέχισιν τῶν ἔργων νέαι πτώσεις 300 ἑκατομμ. διὰ τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων, 200 ἑκατομμ. διὰ τὸν Νομὸν Ἄρτης, 300 ἑκατομμ. διὰ τὸν Νομὸν Πρεβέξης καὶ 300 ἑκατ. διὰ τὸν Νομὸν Θεοσπρωτίας.

15.—Ὅμως μαθητρίων τῶν ἐκπαιδευτηρίων θηλέων «Βαλαγιάνην» Θεσσαλονίκης ἀφίκετο δι' ἐκδρομῆν εἰς τὴν Ἡπειρον.

—Ἡ πενταμελὴς οἰκογένεια τοῦ ὁμογενοῦς Φώτου Φωτίου ἐκ Κακαβιάς ἀποδράσασα ἐξ Ἀλβανίας κατέφυγεν ἐνταῦθα.

16.—Ὑπὸ τοῦ Παραρτήματος τῆς «Ἑλληνικῆς Μερίμνης» Ἰωαννίνων διενεμήθησαν 200 ζεύγη

ὑποδημάτων εἰς ἀπόρους καὶ ὄρφανους μαθητὰς τῶν σχολείων τῆς πόλεως.

—Εἰς τὴν Ἄρταν ἤρχισεν ἡ λειτουργία τοῦ «Ἐθνικοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ» εἰς τὸν ὅποιον περιθάλπονται 70 παιδιά.

17.—Ἡ «Μάνα τοῦ Στρατιώτου κ. Καλλιόπη Λύκα ἐπίστρεφεν ἀπὸ τὴν μνησιαὴν ἐπίσκεψίν της εἰς τὰς Στρατιωτικὰς φρουράς Μακεδονίας καὶ Θράκης.

18.—Ἐκ Βόλου ἀφίχθησαν δι' ἐκδρομὴν 30 Ἑλληνίδες Ὀδηγοί.

20.—Εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου κ.κ. Δημητρίου ἀπονομὴ διπλωμάτων καὶ μεταλλίων εἰς τοὺς ἐνταῦθα ἀντιπροσώπους τῶν ξένων ἐκκλησιῶν διὰ τὰς πολλαπλὰς ὑπηρεσίας τῶν πρὸς τὴν Ἥπειρον.

—Ἄλθανοι στρατιῶται ἐξετέλεσαν εἰς τὸν ἔναντι τοῦ ἐλληνικοῦ φυλακίου Καναδιάς ἀνοικτὸν χῶρον τὴν ἐκ Βορ. Ἥπειρου γραφίαν Ἐδγενίαν Σταύρου, ἐκδικούμενοι διὰ τὴν δραπετεύσειν τῆς θυγατρὸς καὶ γαμβροῦ της Φώτου Φωτίου.

—Ἡ «Φανέλλα τοῦ Στρατιώτου» Ἰωαννίνων διένειμεν ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς τοῦ Πάσχα αὐγὰ καὶ κουλούρια εἰς τοὺς στρατιώτας.

—Τριάκοντα μέλη τοῦ Ὀρειβατικοῦ Συλλόγου Ἰωαννίνων ἐξέδραμον διὰ πενθήμερον ἐκδρομὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

22.—Ἀφίχθη εἰς Ἰωάννινα ὁ Ἀμερικανὸς στρατηγὸς κ. Χάρτ συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἐπιτελῶν του.

— Πρόσκοποι τῆς Τοπικῆς Ἐφορέας Ἰωαννίνων ἐξέδραμον εἰς Κόνιτσαν καὶ Πωγωνιανὴν καὶ διένειμον αὐγὰ καὶ κουλούρια εἰς τοὺς ἀκρίτας.

23.—Ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ.κ. Σπυρίδων.

— Σπουδασταὶ καὶ σπουδάστριαι τῆς σχολῆς Κατσηδάκη ἀφίχθησαν δι' ἐκδρομὴν εἰς Ἰωάννινα.

— Εἰς Μολυβδοσκέπαστον ἐσημειώθησαν ὀμαδικὰ κρούσματα γρίπης βαρέας μορφῆς.

24.— Προεκρίθησαν αἱ μελέται ἐκτελέσεως ἐξυγιαντικῶν ἔργων καὶ χορηγήσεως οικονομικῆς ἐνισχύσεως εἰς τοὺς κάτωθι δήμους καὶ κοινότητες: Ν. Ἰ ω α ν υ λ ν ο ν: Νεοκασάρεια, Κουτσελιό, Ζίτσα, Πέτρα, Μαλακιάς, Πάπιγγον, Μανωλάσσα, Κουκλιοί, Πωγωνιανή, Καβαλλάρι, Σουλόπουλον. Ν. Π ρ ε β ἔ ζ η ς: Φιλιππιάς, Θεσπρωτικόν, Λούρος: Ν. Θ ε σ π ρ ω τ ῖ α ς: Ν. Σελεύκεια, Σμέρτος, Σίδερη, Καστρί. Ν. Ἀ ρ τ η ς: Γραμμένισσα.

25.— Οἱ τρόφιμοι τοῦ Ὀρφανοτροφείου Γρεβενῶν ἀρίκντο εἰς Ἰωάννινα δι' ἐκδρομὴν. Συνοδεύοντο ὑπὸ τοῦ Ἡπειρώτου Ἐπιθεωρητοῦ κ. Πύρου Στάρα.

— Ἀπέθανεν εἰς Ἰωάννινα ὁ Ἡπειρομάχος Παν. Λαγίδης, συνταξιούχος γεωπόνος.

—Εἰς Πρέβεζαν ἐγένετο τελετὴ θεμελιώσεως τῆς γεφύρας Ἀγίου Σπυρίδωνος Μαργαρώνας. Ἀδ-

τη θὰ ἔχη μῆκος 100 καὶ πλεόν μέτρων καὶ θὰ συνδέη τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα μὲ τὴν Μαργαρώναν. Ἐπίσης θὰ ἀποκόψῃ μέγα τμήμα τῆς θαλάσσης ὅπερ θὰ μεταβληθῆ εἰς ἰχθυοτροφεῖον.

26.— Ἀφίχθησαν δι' ἐκδρομὴν εἰς Ἰωάννινα οἱ μαθηταὶ τοῦ Κολλεγίου Ψυχικοῦ. Συνοδεύοντο ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ των κ. Τρουλλινού, τοῦ Ἡπειρώτου καλλιτέχνου κ. Κων. Μαλάμου καὶ τῶν καθηγητῶν κ.κ. Μ. Τσοῦρη, Καρέλα καὶ Γκάτσιου.

27.—Ὁ Μακαριώτατος κ.κ. Σπυρίδων ἔθεσε τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ ἀνεγειρομένου ἐκ τοῦ Ἐβράνου τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλικῆς διδακτηρίου εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις οἰκόμενον τοῦ Παππιγγιωτείου κληροδοτήματος. Εἰς τὰ ἐγκαίνια παρέστησαν οἱ Μητροπολιτικὸν Πωγωνιανῆς καὶ Κόνιτος κ. Δημήτριος. Ἄρτης κ. Σεραφεῖμ, ὁ Γενικὸς Διοικητῆς κ. Καλέλλης, ὁ Νομάρχης Ἰωαννίνων κ. Κιτοῖδης ὁ Δήμαρχος Ἰωαννιτῶν κ. Θεοδωρίδης μετὰ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐκπρόσωποι τῶν στρατιωτικῶν καὶ λοιπῶν πολιτικῶν ἀρχῶν. Ὁ Μακαριώτατος ὄμιλῶν διὰ τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου συνέστησεν ὅπως τὰ σχολεῖα Ἰωαννίνων ὀνομάζονται μὲ τὰ ὀνόματα μεγάλων εδεργετῶν.

— Οἱ Κοινοτικοὶ Γραμματεῖς Νομοῦ Ἰωαννίνων συνῆλθον εἰς σύσκεψιν καὶ συνεζήτησαν ἐπὶ τῶν ζητημάτων των.

—Εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὰ περίχωρα ἐτελέσθησαν 60 γάμοι ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας.

29.—Οἱ ἔμποροι, ἐπαγγελματικαὶ καὶ βιοτέχναι Ἰωαννίνων ἐκλείσαν τὰ καταστήματά των διαμαρτυρούμενοι διὰ τὴν μὴ ἐπίλυσιν τῶν ζητημάτων των.

30.—ὑπὸ τοῦ Σχολικοῦ Ἀρχιτέκτονος κ. Βερτοδούλου ἐγένετο εἰς τὴν Πλατεῖαν Ἐδεργετῶν (Βενιζέλου) Ἰωαννίνων ἡ χάραξις τῆς τοποθεσίας ὅπου θὰ ἀναγερθῆ ἡ νέα Ζωομαῖα Σχολῆ.

★

Οἱ Ἡπειρώται τοῦ Ἐσωτερικοῦ.

Ἐπιτροπὴ τῶν συνεργαζομένων Κοινοτήτων Λάικας Πωγωνίου—Ἀθηνῶν ἀποτελουμένη ἐκ τῶν κ. κ. Γ. Λιοντοπούλου, Α. Πανταζῆ, Ε. Οικονόμου καὶ Σίμου ἀφίχθη εἰς Ἰωάννινα καὶ συνεζήτησε μετὰ τοῦ Νομάρχου κ. Κιτοῖδη καὶ τῶν προϋπαρμένων τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῆς διανοίξεως ὁδοῦ ἀπὸ Κερασσοῦ μέχρι Λαδθάνης καὶ τὴν διανοξίν αὐτῆς ἀπὸ Λαδθάνης διὰ Βραστοδᾶν καὶ Κάτω Λαδθάνην.

— Τὴν 6ην Ἀπριλίου ἐπαίχθη εἰς τὸ Θέατρον «Κυβέλης» ἡ τετραπράκτος ἡθογραφία «Ὁ Τσάμικος γάμος στὰ παλὰ χρόνια» τοῦ κ. Χρ. Παπασταύρου. Τὴν παράστασιν ὠργάνωσεν ἡ Ὀμοσπονδία Θεσπρωτικῶν Σωματείων καὶ αἱ Ἀδελφότητες Γαρδικίου, Γλοῦστας, Κουρεμαθίου, Δίστης καὶ Τορακλιμανίου ὑπὸ τὴν καλλιτεχνικὴν διεύθυνσιν τοῦ Προέδρου τῆς Ὀμοσπονδίας κ. Παντελῆ Παπαϊωάννου. Τὸ προῖόν τῶν εἰσπράξεων θὰ

διατεθῆ διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς γεφύρας «Κεφαλοδρύσου» ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λαγκαβάστα. Ἡ παράστασις τοῦ «Τσιάμικου γάμου» ἐπαναλήφθη τὴν 22αν Ἀπριλίου.

—Τὸ ἑσπέρας τῆς 9ης Ἀπριλίου ἡ Πανηπειρωτικὴ Ἀδελφότης Ἀθηνῶν ἔδωκε τὴν δευτέραν ἐφειρενὴν διάλεξιν τῆς εἰς τὸν «Παρνασσόν» μὲ ὀμιλητὴν τὸν στρατηγὸν κ. Δημ. Μπότσαρη καὶ μὲ θέμα: «Ἡ ἀνατολὴ τῆς ἑλευθερίας».

—Τὴν 9ην Ἀπριλίου ὁ Ἡπειρώτης ἀκτινολόγος ἰατρός κ. Βασ. Χρήστου προέβη εἰς ἀνακοινώσεις εἰς τὸ Κεντρικὸν Ἀμφιθέατρον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ὠμίλησε περὶ ψευδοφυματώσεων.

—Τὴν 10ην Ἀπριλίου ὁ Ἐκδρομικὸς Ὀρειβατικὸς Ὀμίλος Πειραιῶς ἔδωκε εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Παπαστρατείου Στέγης, διάλεξιν μὲ ὀμιλητὴν τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ἀργυροκάστρου κ. Παντελεήμονα μὲ θέμα: «Ἡ Βόρειος Ἡπειρος ἀπὸ τουριστικῆς καὶ φυσιολατρικῆς ἀπόψεως».

—Τὴν 12ην Ἀπριλίου ἀφίχθησαν ἐξ Ἀμερικῆς πολλοὶ ὄμογενεῖς μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν κ. Κ. Πάντον ἐκ Σωτήρας (Δροσόλεως) ἐγκατεστημένον εἰς Γουόστερ Μάζ. Ὁ κ. Κ. Πάντος κατὰ τὴν εἰς Ρώμην διαμονὴν του ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Πάππα Πίου ΙΒ'. Ἐπίσης μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπου ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου Ἀθηνᾶγόρα.

—Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἡ Ἀδελφότης Κάτω Λαδωνιτῶν Πωγωνίου ἔδωκε τὴν ἐτήσιαν τῆς ἑορτῆς εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Πειραιῶκος Συνδέσμου. Εἰς τὴν χοροεσπερίδα προσῆλθε καὶ ἡ λαβούσα μέρος εἰς τὰ «Κινηματογραφικὰ καλλιτετεία» δις Ἰωάννα Ραυτοπούλου ἐκ Πάργης, ἀνακηρυχθεῖσα κατὰ τὴν συγκέντρωσιν «Μίς Ἡπειρος».

—Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀπεδέχθη τὴν ἀθλοθεσίαν τοῦ ἐκ Σωπηκῆς τοῦ Πωγωνίου τῆς Βορείου Ἡπείρου κ. Ἡλ. Οἰκονόμου ἐκ δραχ. 5.000.000 πρὸς θράβεισιν τῆς καλλιτέρας ἀνεκδότου ἱστορικῆς ἐργασίας τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν συμβολὴν τῆς Βορείου Ἡπείρου εἰς τὸν ἱερόν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τοῦ 1821.

—Μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Τουριστικῆς ἀντιπροσωπείας ἡ ὁποία ἀφίχθη εἰς Ἀθήνας συγκατετέλετο καὶ ὁ βουλευτὴς τῆς Ἑλληνικῆς μειονότητος Κωνσταντινουπόλεως κ. Ἀχ. Μόσχος, καταγόμενος ἐκ Περιστερίου (Μάγγουλης) Πωγωνίου.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἐπιμελεία κ. Μίμη Οἰκονόμου

I. Ἰωάννινα

Ἐπιθεωρητῆς Δημ. Σχολείων Ἰωαννίνων κ. Ν. Σάχαλος διοργάνωσε κατὰ τὸ τρέχον σχολ. ἔτος, τμηματικὰς Παιδαγ. συγκεντρώσεις δημοδιδασκάλων τῆς περιφέρειας του.

Ὁ σκοπὸς των, πρακτικὸς καὶ θεωρητικὸς, ἵνα συνεχισθῆ ἡ πνευματικὴ παράδοσις τῆς πόλεως τῶν γραμμάτων στὴ νέα γενεά, τὴν ὁποία μὲ ζῆλο καὶ προθυμίαν διαπαιδαγωγεῖ ὁ Ἡπειρώτης δημοδιδασκαλός.

Ἀρχὴ τῶν συγκεντρώσεων ἡ Ἀρχαία Δωδώνη. Μὲ τὴ σειρὰ ἡ πατριδα τῶν Ζωσιμάδων, τὸ Γραμμένον ὅπου κατετέθη στέφανος στοὺς μεγάλους Ἡπειρώτες εὐεργέτες.

Ἄλλη συγκέντρωσις, στὰ χωριά τοῦ θρυλικοῦ Σουλίου Τόσκεισι—Δερβίζιαινα, στὰ παραμελημένα Ντουσκοχώρια (Πολύδρο) καὶ στὰ Κατανοχώρια (Ἑλληνικό).

Οἱ δύο τελευταῖες στὰ Γιάννενα, στὸ Α' καὶ Β' Σχολεῖα τῆς Καπλανείου. Γάποτελέσματα θετικὰ καὶ γόνιμα.

II. Ζαγορίου — Μετσόβου

ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων Ζαγορίου — Μετσόβου κ. Παν. Σφήκα συνεκροτήθη τὴν 13ην Ἀπριλίου εἰς Ἰωάννινα συνέδριον τῶν δημοδιδασκάλων τῆς περιοχῆς, διαρκέσαν ἐπὶ τριήμερον.

Κατ' αὐτὸ ἐγένετο ὑποδειγματικὴ διδασκαλία ἐνιαίας συγκεντρατικῆς διδασκαλίας, εἰς τὴν α' καὶ β' τάξιν τοῦ Γ' Δημοτικοῦ Σχολεῖου Ἰωαννίνων καὶ ὑποδειγματικὴ ἀριθμητικῆς εἰς τὴν Στ' τάξιν τοῦ ἰδίου Σχολεῖου.

Ἐπίσης ἐγένετο ἀνάλυσις καὶ κριτικὴ ἐπὶ τῶν θεμάτων: «Ἡ ἐνιαία διδασκαλία», «Τὸ μῆθημα τῆς Ἀριθμητικῆς εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον», «Τὸ ἀξίωμα τῆς ἐποπτείας καὶ ἡ ἐφαρμογὴ του ἐν τῇ πράξει», Σχολικὸς κῆπος καὶ σχολικὴ βιβλιοθήκη κλπ.

Κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου παρέστη καὶ ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως κ. Φωτόπουλος.

Παρόμοια συνέδρια θὰ λάβουν χώραν καὶ εἰς Μέτσοβον, Πράμαντα καὶ Ζαγόριον.

III. Παραμυθιάς

Ὁ κ. Ἰω. Ἀρχιμανδρίτης Ἐπιθεωρητῆς Δημ. Σχολείων Παραμυθιάς, συνεδίασε τὸ Β' Γενικὸ Παιδαγωγικὸ συνέδριον τῶν ἐκπαιδευτικῶν του μὲ τὴν ἀποκάλυψιν Ἡρώδου στὸ προαύλιο τοῦ Δημ. Σχολεῖου Παραμυθιάς. Τὸ Ἡρῶδον φιλοτεχνήθηκε δαπάναις τῶν δημοδιδασκάλων περιφέρειας Παραμυθιάς ὑπὲρ τῶν σφαιμισθέντων παρὰ τῶν Γερμανῶν τριῶν ἀειμνήστων δημοδιδασκάλων Περ. Κακούρη, Ἰω. Μπαζάκη καὶ Κ. Κατσούλη. Τέτοια ἡρώα ἔγιναν μὲ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ κ. ἐπιθεωρητοῦ καὶ στὴ Νέα Σελεύκεια, στὸν Παρατόταμο, στὴ Μενίνα καὶ στὸν Ἀργυρότοπο. Διπλὴ ἡ ὀφέλεια ἀκ' τὴν κίνησιν αὐτήν.

IY. Πρεβέζης

Τὴν 12[4]52 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων Πρεβέζης κ. Βασιλείου Τζουμάκα ἐγένετο εἰς Φιλιππιάδα τοπικὴ παιδαγωγικὴ συγκέντρωσις τῶν δημοδιδασκάλων τοῦ τμήματος Φιλιππιάδος. Κατ' αὐτὴν συνεζητήθησαν διάφορα θέματα διδακτικῆς καὶ παι-

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ—ΑΝΑΤΥΠΑ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Περιοδ.	Σύγγραμμα:	« <i>Ἡπειρωτικὴ Ἑστία</i> »	Τομ. Α' 1952	(Χρυσόδετος, σελ. 900)	Δρχ. 180
»	»	»	»	» Β' 1953	(» » 1350) » 180
»	»	»	»	» Γ' 1954	(» » 1250) » 180
»	»	»	»	» Δ' 1955	(» » 1200) » 180

(Ἐτησίᾳ συνδρομῇ περιοδικῶ: Ἑσῶτερ. Δρχ. 150. Ἑξῶτερ. Δολλ. 10)

Μιχαήλ Μάνου :	<i>Ἡπειρωτικὴ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ</i> (1800—1958) Σχ. 8ον σελ. 264	Δρχ. 40
Λ. Ι. Βρανούση :	<i>Ἀθανάσιος Ψαλίδας, ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους</i>	» 25
« <i>Η Η Π Ε Ι Ρ Ο Σ</i> » :	<i>Ἱστορία, γλῶσσα, γεωγραφία κλπ.</i> (Σχ. 8ον, σελ. 164)	» 25
Εὐαγγέλου Μπόγκα :	<i>Ζῶα καὶ πουλιὰ στοὺς Ἡπειρ. θρύλους</i> (Σχ. 8ον, σελ. 180)	» 25
† Εὐλόγιου Κουρίλα :	<i>Ἡπειρωτικὰ ἀνάλεκτα</i> (Σχ. 8ον, σελ. 150)	» 20
Κωνστ. Μέρτζιου :	<i>Ἀνέκδοτα ἱστορικὰ στοιχεῖα περὶ Ἀλῆ Πασσᾶ</i>	» 10
Παναγ. Χρήστου :	<i>Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, βίος—ἔργα</i>	» 10
Ἰωσήφ Μάτσα :	<i>Γιαννιώτικα Ἑβραϊκὰ τραγούδια</i>	» 10
Τάκη Λάππα :	<i>Ἀθ. Λιδωρίκης, Σφραγιδοφύλ. Ἀλῆ Πασσᾶ.</i> (Ἀπομνημ.)	» 10
Ἠλία Βασιλᾶ :	<i>Μάχη Νικοπόλεως καὶ Χαλασμός τῆς Πρέβεζας</i>	» 10
Νικολάου Πατσέλη :	<i>Ἡ συμβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν κλπ.</i>	» 10
Ἄναστ. Στεφάνου :	<i>Ἀυτοδιοίκηση Ζαγορίου (1761—1836)</i>	» 10
Ἄναστ. Γεωργαντζῆ :	<i>Ἀρχαῖα ἱστορικὰ κέντρα Πρεβέζης</i>	» 10
Δημ. Σαλαμάγκα :	<i>Γιαννιώτικα στιχοπλόκια</i>	» 10
Ε. Μ. Παπαθανασίου :	<i>Ψηλὰ στὴν Πίνδο</i>	» 10
Γιώργου Ράγκου :	<i>Ματωμένος ἔρωτας</i> (ἐπικολυρικὴ μυθιστορία)	» 10
« <i>Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας</i> » :	<i>12 Ἀνάτυπα διάφορα: ἕκαστον Δρ. 5=</i>	» 60
»	<i>» Πολιτ. καὶ Γεωφυσ. ΧΑΡΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ</i> (Σχ. 70X100)	» 10

Εἰς τοὺς προεμβάζοντας Δρχ. 1000, ἀποστέλλονται ἅπαντα ἐλεύθερα ταχυδρομικῶν τελῶν.

Ἀποταθῆτε: «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν» Ἰωάννινα.

* * *

ἌΛΛΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

*Διατιθέμενα ὑπὸ τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας
Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60 Ἰωάννινα*

Εἰς Μνήμην ΧΡ. ΣΟΥΛΗ :	<i>Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἡπειρον</i> (Σχ. 8ον σελ. 280)	Δρχ. 50
Δημ. Σαλαμάγκα :	α) <i>Ἡ σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου Δρ. 10</i> — β) <i>Ὁ γνωστός καλόγηρος Κοσμᾶς Δρ. 10.</i> — γ) <i>Ὁ Νεομάρτυρας Ἁγ. Γεώργιος Ἰωαννῖνων Δρ. 30.</i> — δ) <i>Περίπατος στὰ Γιάννινα Δρ. 30.</i> Σύνολον	» 80
Νικολ. Πατσέλη :	<i>Τὸ Δελβινάκιον τῆς Ἡπείρου</i> (ἱστορία) σελ. 256	» 20
Μιχαήλ Περάνθη :	<i>Ἀμβρακία</i> (Ἱστορία)	» 40
Κ. Παπαγεωργίου :	<i>Ἡ παιδεία στὴν Ἡπειρο (1204—1950)</i>	» 15
Χρυσάνθης Ζιτσαίας :	<i>Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θρύλου</i> (Ἡπειρωτ. διηγήματα)	» 15
Ἄγαθῆς Νοτίδου :	<i>Ἡπειρώτισσα Μάννα</i> (διηγήματα)	» 15
Σοφίας Ἀναστασιάδη :	<i>«Πίνδος»</i> (ἀφήγημα)	» 25